

Rasistiska symboler

Praxisgenomgång och analys

Betänkande av Utredningen om rasistiska symboler

Stockholm 2019

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2019:27

SOU och Ds kan köpas från Norstedts Juridiks kundservice.
Beställningsadress: Norstedts Juridik, Kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Norstedts Juridik AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2019

ISBN 978-91-38-24936-9

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 5 juli 2018 att låta en särskild utredare gå igenom hur brottet hets mot folkgrupp hittills har tillämpats när det gäller rasistiska och liknande symboler samt ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga lagstiftningen om sådana symboler är ändamålsenligt utformad eller om den behöver förtydligas eller kompletteras (dir. 2018:61).

Hovrättspresidenten Charlotte Brokelind utsågs att från och med den 1 september 2018 vara särskild utredare.

Som experter i utredningen förordnades från och med den 3 oktober 2018 jur.kand. Benjamin Boman (Juridikfronten), advokaten Percy Bratt (Advokatbyrå Bratt Feinsilber Harling), rättssakkunniga Johanna Gustafsson (Justitiedepartementet), enhetschefen Thomas Hvitfeldt (Brottsförebyggande rådet), kammaråklagaren Magnus Johansson (Åklagarmyndigheten), forskaren Lisa Kaati (Totalförsvarets forskningsinstitut), chefsrådmannen Jennie Mellbin (Göteborgs tingsrätt), juristen Mattias Råbe (Polismyndigheten) och föredraganden Helen Ziobro (Justitiekanslern).

Hovrättsassessorn Karl Fredriksson har varit utredningens sekreterare från och med den 1 september 2018.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om rasistiska symboler (Ju 2018:03).

Utredningen överlämnar härmed betänkandet *Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys* (SOU 2019:27). Arbetet har bedrivits i nära samråd med experterna. Betänkandet är därför formulerat i vi-form. Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Jönköping i maj 2019

Charlotte Brokelind

/Karl Fredriksson

Innehåll

Sammanfattning	9
Summary	15
Förkortningar	21
1 Utredningens uppdrag och arbete	23
1.1 Uppdraget.....	23
1.2 Arbetet.....	24
1.3 Hur betänkandet är disponerat	25
2 Bakgrund och allmänna utgångspunkter	27
2.1 Inledning.....	27
2.2 Avvägningar vid förbud mot yttranden.....	28
2.2.1 Utgångspunkter.....	28
2.2.2 Grundläggande förutsättningar för utvidgad kriminalisering	29
2.3 Bakgrund till regleringen av hets mot folkgrupp	30
2.4 Vit makt-miljön.....	32
2.4.1 En av tre extremistiska miljöer	32
2.4.2 Något om ideologin	33
2.4.3 Aktuell situation	33
2.5 Rasistiska och liknande symboler	35
2.5.1 Frågeställningar	35
2.5.2 Vårt uppdrag är inte begränsat till rasistiska symboler.....	35

2.5.3	Symboler kan vara ett brett begrepp.....	36
2.5.4	Beskrivning av symboler.....	37
3	Rättslig reglering av betydelse.....	39
3.1	Inledning.....	39
3.2	Fri- och rättigheter.....	40
3.2.1	Regeringsformen.....	40
3.2.2	Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.....	42
3.2.3	Europakonventionen.....	47
3.3	Hets mot folkgrupp.....	49
3.3.1	Lydelse, bakgrund och syfte.....	49
3.3.2	Närmare om utformningen och tillämpningen.....	52
3.3.3	Hets mot folkgrupp som tryck- eller yttrandefrihetsbrott.....	56
3.3.4	Hets mot folkgrupp i relation till Europakonventionen.....	58
3.4	Andra brott.....	62
4	Praxis avseende hets mot folkgrupp.....	65
4.1	Inledning.....	65
4.1.1	Vårt uppdrag och vår genomgång av praxis.....	65
4.1.2	Preciseringar.....	66
4.1.3	Disposition.....	67
4.1.4	Generell anmärkning.....	68
4.2	Rättsfallet NJA 1996 s. 577.....	69
4.2.1	Bakgrund.....	69
4.2.2	HD:s dom.....	70
4.2.3	Sammanfattning och slutsatser av HD:s dom.....	71
4.3	Praxis avseende hets mot folkgrupp enligt brottsbalken.....	73
4.4	Praxis avseende tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp.....	80
4.4.1	Domstolspraxis (tryck- och yttrandefrihetsbrott).....	80
4.4.2	JK:s praxis (tryck- och yttrandefrihetsbrott).....	82

4.5	Sammanfattande diskussion	90
4.5.1	Inledning	90
4.5.2	Symboler som har prövats.....	90
4.5.3	Hur domstolarna och JK har resonerat.....	91
5	Tidigare förslag m.m.....	103
5.1	Inledning.....	103
5.2	Uniformslagen	103
5.3	Förbud mot rasistiska symboler m.m. (Ds 1996:33)	105
5.4	Rasistiskt och främlingsfientligt våld (Ds 1998:35)	107
5.5	Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. (SOU 2000:88)	108
5.6	Hets mot folkgrupp, m.m. (prop. 2001/02:59).....	110
5.7	Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46)	112
6	Överväganden	115
6.1	Inledning.....	115
6.2	Förutsättningar och utgångspunkter	116
6.2.1	Bakgrund	116
6.2.2	Allmänna förutsättningar för en ändrad lagstiftning	117
6.2.3	Hets mot folkgrupp	118
6.2.4	Symbolförbud	120
6.3	Är den nuvarande regleringen ändamålsenlig?	126
6.3.1	Inledning	126
6.3.2	Kortfattat om vår genomgång av praxis	126
6.3.3	De flesta domstolsprövningar har lett till fällande dom	127
6.3.4	Inte bara symboler med koppling till nationalsocialismen kan utgöra hets.....	129
6.3.5	Olika skäl men inte olika utgång	129
6.3.6	Olika bedömning i fråga om krav på kännedom.....	130
6.3.7	Tyrrunan kommer att prövas av domstol igen	131

6.3.8	JK:s bedömningar kan förklaras av det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet	132
6.3.9	Den nuvarande regleringen är ändamålsenlig.....	133
6.4	Bör den straffrättsliga regleringen i fråga om symboler förtydligas eller kompletteras?	133

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv 2018:61.....	137
Bilaga 2	Domstolspraxis – hets mot folkgrupp enligt brottsbalken	145
Bilaga 3	Domstolspraxis – tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp.....	185
Bilaga 4	Justitiekanslerns praxis – tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp.....	193

Sammanfattning

Vårt uppdrag

Vi har fått i uppdrag att se över den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler och vid behov föreslå förändringar. I uppdraget ingår det att

- göra en genomgång av domstolarnas och Justitiekanslerns (JK) praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler,
- ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad,
- överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning, och
- lämna författningsförslag om vi kommer fram till att lagstiftningen bör ändras.

Bakgrund och utgångspunkter

Rasistiska symboler behöver kunna motverkas

En förutsättning för ett väl fungerande, tryggt och demokratiskt samhälle är att det finns möjligheter att motverka hatbrott. Det förutsätter att lagstiftningen, t.ex. om hets mot folkgrupp, är ändamålsenligt utformad. Det är viktigt att lagstiftningen effektivt kan motverka sådana rasistiska och liknande uttryck som lagstiftningen om hets mot folkgrupp tar sikte på, även i de fall där uttrycken består i användning av symboler. Samtidigt innebär kriminaliseringen av hets mot folkgrupp, och andra förbud mot yttranden, en inskränkning av yttrandefriheten som är en grundpelare i ett demokratiskt samhälle.

Den straffrättsliga regleringen av hets mot folkgrupp är central i den svenska lagstiftningen mot rasism och annan intolerans. I korthet straffbeläggs spridande av meddelanden som uttrycker hot mot eller missaktning för en grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Regleringen omfattar inte endast muntliga och skriftliga uttryck utan även t.ex. symboler.

Ökad aktivitet i vit makt-miljön

De senaste åren har det skett en ökad aktivitet i extremistiska miljöer. Extremistiska organisationer inom bl.a. den s.k. vit makt-miljön har tagit allt större plats i det offentliga rummet. Denna ökade synlighet bidrar till att upplevelsen av vilket hot extremistmiljöerna utgör ökar genom att fler exponeras för deras skrämsekäpital.

Detta har föranlett en diskussion om hur straffbestämmelserna om hets mot folkgrupp kan tillämpas när det gäller rasistiska och liknande symboler. Diskussionen har framför allt gällt tyrrunan. Tyrrunan används av Nordiska motståndsrörelsen (NMR), som är en national-socialistisk organisation. Organisationen har arrangerat flera demonstrationer och andra manifestationer som har fått stor uppmärksamhet i medier.

Det sprids en otrygghet hos enskilda i samband med att vissa organisationer genomför demonstrationer eller på annat sätt uttrycker sig, med eller utan symboler. Användande av vissa rasistiska och liknande symboler är dock redan i dag straffbart som hets mot folkgrupp. Det är vidare vår uppfattning att det inte i första hand är symbolerna i sig som är problemet, utan nämnda organisationers ideologier och skrämsekäpital samt beteende i form av ordningsstörningar och utövande av våld, hot och trakasserier.

Förutsättningar för ändring av dagens lagstiftning

Vi ska enligt våra direktiv överväga förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens straffrättsliga lagstiftning i fråga om symboler. En sådan förändring kan göras på två sätt. Ett alternativ är att justera straffansvaret för hets mot folkgrupp i något avseende. Det andra alternativet är att införa ett särskilt förbud mot offentlig användning

av vissa symboler som komplement till straffansvaret för hets mot folkgrupp.

Oavsett hur en sådan förändring närmare genomförs skulle den, utifrån vårt uppdrag, ta sikte på att utvidga det straffbara området eller på annat sätt förtydliga dagens lagstiftning. Det innebär att en ändring endast är påkallad om användande av symboler som borde vara straffbelagda inte redan är det eller om det annars behövs ett förtydligande avseende det straffbara området.

Att utvidga det kriminaliserade området är en åtgärd som kräver ingående överväganden. För att kriminalisera något som inte tidigare varit straffbart bör det finnas ett påtagligt behov av detta. Dessutom skulle ett förtydligande av eller en komplettering till den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler komma att beröra grundläggande fri- och rättigheter, framför allt yttrandefriheten, men eventuellt även föreningsfriheten, demonstrationsfriheten, mötesfriheten och religionsfriheten. En eventuell nytta av att förtydliga eller komplettera den straffrättsliga regleringen måste vägas mot intresset av att inte inskränka dessa fri- och rättigheter.

Vad är rasistiska och liknande symboler

Vårt uppdrag handlar om att se över den straffrättsliga lagstiftningen i fråga om *rasistiska och liknande symboler*. Frågan är vad som inkluderas i detta begrepp.

Vi har bedömt att begreppet *rasistiska och liknande symboler* bör omfatta symboler som kan uttrycka hot mot eller missaktning för någon av de grupper som skyddas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, dvs. förutom rasistiska och främlingsfientliga inkluderas t.ex. antisemitiska och homofobiska symboler.

Begreppet *symbol* kan ha många olika betydelser och är inte helt lätt att definiera. Det kan ha en väldigt bred betydelse. När det handlar om rasistiska och liknande symboler kan det vara rimligt att även inkludera symboliska handlingar, såsom Hitlerhälsningar, och symboliska uttryck, såsom ”sieg heil”, samt det omfattande bildspråk som bl.a. finns på internet. I vår genomgång av praxis har vi dock av praktiska skäl begränsat oss till symboler som utgörs av figurer, bilder och tecken. Vi har alltså i genomgången inte tagit med nämnda handlingar och

uttryck och vi har endast i mycket begränsad omfattning inkluderat bildspråk.

Vår genomgång av praxis

Vi har gjort en omfattande genomgång av domstolarnas praxis från de senaste drygt 20 åren avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp har tillämpats i fråga om symboler. Vi har gått igenom cirka 130 domar, varav ett femtontal avser tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Dessutom har vi gått igenom cirka 120 beslut av JK rörande symboler. JK är ensam åklagare på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området.

Hets mot folkgrupp är, förutom att vara kriminaliserat i brottsbalken, ett brott enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Hets mot folkgrupp kan därför utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrott om yttrandet faller inom nämnda grundlagars tillämpningsområde. Om t.ex. gärningen utgörs av bärande av en t-shirt på vilken det finns en symbol som har framställts i tryckpress är gärningen att bedöma enligt tryckfrihetsförordningen, men om symbolen i stället har ritats på t-shirten är gärningen enbart att bedöma enligt brottsbalken.

Högsta domstolen har endast meddelat ett avgörande som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler (rättsfallet NJA 1996 s. 577). Av avgörandet framgår att användande av symboler kan utgöra hets mot folkgrupp, förutsatt att symbolen entydigt förmedlar ett straffbart budskap.

Vid bedömningen av om användandet av en symbol utgör hets mot folkgrupp måste sammanhanget beaktas. Det går därför inte att kategoriskt säga att en viss symbol är olaglig att använda. Med detta sagt finns det ändå symboler som domstolarna närmast utgår från att är olagliga att använda om inte omständigheterna talar emot det. Det tydligaste exemplet på en sådan symbol är hakkorset.

Av vår genomgång av domstolspraxis framkommer i övrigt bl.a. följande.

- Ett trettiotal olika symboler har prövats av domstol. Den symbol som oftast förekommer i domstolspraxis är hakkorset.
- I stor utsträckning är det symboler med en koppling till national-socialismen som har prövats av domstol, men även spridande av andra symboler, t.ex. med koppling till Ku Klux Klan, har prövats och ansetts utgöra hets mot folkgrupp.
- I de flesta domar som vi har gått igenom har den tilltalade dömts för hets mot folkgrupp.
- När den tilltalade har frikänts har det ofta varit på grund av bevisfrågor, såsom att det inte ansetts bevisat att det var den tilltalade som målat hakkors på en vägg. Det har även varit fråga om fall där symbolen sedd i sitt sammanhang inte ansetts utgöra hets mot folkgrupp.
- I endast några domar har den tilltalade frikänts på grund av att domstolen ansett att spridande av den aktuella symbolen inte inneburit hot eller missaktning. Det har ofta rört sig om symboler som i andra domar och sammanhang ansetts utgöra hets mot folkgrupp.
- I några domar har fråga uppkommit om det för straffansvar krävs att en symbols budskap är känt för en bredare allmänhet eller för de personer som symbolen har spridits till. Det har i dessa få fall gjorts olika bedömning. I de allra flesta domar berörs frågan överhuvudtaget inte. Vår bedömning är att det för straffansvar i vart fall är tillräckligt att de personer som symbolen har spridits till måste anses ha haft kännedom om dess budskap.
- Tyrrunan har endast prövats en gång av domstol och då ogillades åtalet. Symbolen förekommer nu på nytt i ett åtal som kommer att prövas av domstol.
- JK har beslutat att väcka åtal endast för ett fåtal symboler. JK har bedömt tyrrunan i många ärenden och har i samtliga fall bedömt att spridande av symbolen inte utgjort hets mot folkgrupp.

- JK:s bedömningar görs på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området och JK har att beakta de särskilda förutsättningar som gäller där. Utöver att yttrandefriheten har ett särskilt starkt skydd på det området innebär detta att JK inte har möjlighet att göra samma helhetsbedömning som när det gäller brottsbalksbrottet hets mot folkgrupp.

Den nuvarande regleringen är ändamålsenlig

För att det ska göras någon förändring i den nuvarande lagstiftningen bör det finnas ett påtagligt behov. En sådan förändring måste vara förenlig med skyddet för grundläggande fri- och rättigheter som finns i våra grundlagar och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Utifrån vår genomgång av praxis är det vår bedömning att den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad. Det medför att vi anser att bestämmelserna om hets mot folkgrupp inte bör ändras och att det inte bör införas något särskilt förbud mot användning av vissa symboler.

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp har redan ett vidsträckt tillämpningsområde och det står klart att symboler kan omfattas av bestämmelserna. Med undantag för rena bevisfrågor, t.ex. om den tilltalade spridit en viss symbol, har de allra flesta åtal för spridande av rasistiska och liknande symboler lett till fällande dom. Det befintliga straffbara området får bedömas som tillräckligt och vi har därför inte lämnat något författningsförslag.

Summary

Our remit

We have been tasked with reviewing the criminal law regulations regarding racist and similar symbols and, if necessary, proposing amendments. The remit includes:

- conducting a review of practice by the courts and the Chancellor of Justice on how criminal liability for agitation against a population group has been applied so far in matters concerning symbols;
- deciding whether the current criminal law regulations regarding racist and similar symbols are appropriately designed;
- considering the need for, and possibilities of, clarifying or supplementing current legislation; and
- presenting legislative proposals if we conclude that the legislation should be amended.

Background and premises

It must be possible to combat racist symbols

For a society to be well-functioning, safe and democratic, it must be possible to combat hate crime. This requires that the legislation, such as that on agitation against a population group, is appropriately designed. It is important that the legislation can effectively combat such racist and similar expressions as those addressed by the legislation on agitation against a population group, even in cases where the expression is comprised of the use of symbols. At the same time, criminalising agitation against a population group and other prohibitions

against expressing opinions entail restrictions on freedom of expression, which is a cornerstone of a democratic society.

The criminal law regulations on agitation against a population group are central to the Swedish legislation against racism and other forms of intolerance. In brief, it is punishable to spread messages that express threats against, or contempt for, a population group with allusion to race, colour, national or ethnic origin, religious faith, sexual orientation or transgender identity or expression. The regulation is not limited to oral or written expressions, but also covers expressions such as symbols.

Increased activity in the white power environment

Activity in extremist environments has increased in recent years. Extremist organisations including in the white power environment have become increasingly prominent in public spaces. This increased visibility contributes to the feeling that the threat that extremist environments represent is increasing as more people are exposed to their intimidation capital.

This has resulted in a discussion on how the penal provisions on agitation against a population group can be applied concerning racist and similar symbols. The discussion has primarily focused on the Tyr rune. The Tyr rune is used by the Nordic Resistance Movement (NMR), which is a national socialist organisation. It has organised several demonstrations and other rallies that have attracted major media attention.

Insecurity is spread among individuals when certain organisations conduct demonstrations or in some other way express themselves, with or without symbols. However, the use of certain racist and similar symbols is currently punishable as agitation against a population group. Furthermore, we consider that it is not primarily the symbols as such that are the problem, but rather the above-mentioned organisations' ideologies and intimidation capital, and their behaviour in the form of public disturbances and use of violence, threats and harassment.

Possibilities of amending current legislation

Under our terms of reference, we are to consider the possibilities of clarifying or supplementing current criminal law legislation regarding symbols. An amendment of this kind can be done in two ways. One option is to adjust the criminal liability for agitation against a population group in some regard. The other option is to introduce a specific prohibition against the public use of certain symbols as a supplement to the criminal liability for agitation against a population group.

Regardless of how such an amendment is implemented, it would – based on our remit – focus on expanding the punishable area or in some other way clarify current legislation. This means that an amendment is only necessary if the use of symbols that should be punishable has not already been designated as such, or if a clarification regarding the punishable area is otherwise necessary.

Expanding the criminalised area is a measure that requires extensive consideration. Criminalising something that was not previously punishable should require that there is an obvious need for doing so. In addition, a clarification of, or a supplement to, the criminal law regulations regarding racist and similar symbols would affect fundamental rights and freedoms, primarily freedom of expression, but possibly also freedom of association, freedom to demonstrate, freedom of assembly and freedom of religion. A possible benefit of clarifying or supplementing the criminal law regulations must be balanced against the interest of not limiting these rights and freedoms.

What are racist and similar symbols?

Our remit deals with reviewing the criminal law legislation regarding *racist and similar symbols*. The question is what this concept includes.

We consider that the term *racist and similar symbols* should cover symbols that can express threats against, or contempt for, any of the groups protected by the provisions on agitation against a population group; i.e., in addition to racist and xenophobic symbols, this includes anti-Semitic, homophobic and other symbols.

The term *symbol* can have many different meanings and is not easy to define. It can have a very broad meaning. Regarding racist and similar symbols, it may be reasonable to also include symbolic actions, such as Nazi salutes, and symbolic expressions, such as *sieg heil*, and

also the extensive imagery available on such media as the internet. For practical reasons, we limited our examination of practice to symbols comprised of illustrations, images and signs. Accordingly, our examination did not include the above-mentioned actions and expressions, and imagery was only included to a very limited extent.

Our examination of practice

We conducted an extensive examination of court practice from the past 20 years regarding how criminal liability for agitation against a population group has been applied regarding symbols. We examined some 130 judgments, of which 15 or so referred to the offence ‘agitation against a population group’ as expressed in freedom of the press or freedom of expression. In addition, we examined some 120 decisions on symbols handed down by the Chancellor of Justice. The Chancellor of Justice is the sole prosecutor in cases concerning offences against freedom of the press and freedom of expression.

Besides being criminalised in the Swedish Penal Code, agitation against a population group is an offence under the Freedom of the Press Act and the Fundamental Law on Freedom of Expression. Agitation against a population group can thus constitute an offence under freedom of the press or freedom of expression if the opinion expressed falls under the scope of the above-mentioned fundamental laws. For example, if the act is comprised of wearing a t-shirt on which there is a symbol that has been portrayed in printed press, the act is to be assessed under the Freedom of the Press Act, but if the symbol has instead been drawn on the t-shirt, the act is only to be assessed under the Penal Code.

The Supreme Court has only handed down one judgment regarding agitation against a population group involving symbols (case NJA 1996 p. 577). The decision shows that the use of symbols may constitute agitation against a population group, provided that the symbol clearly conveys a punishable message.

When assessing whether the use of a symbol comprises agitation against a population group, account must be taken of the context. It is therefore not possible to categorically say that using a certain symbol is illegal. That said, there are still symbols that courts basically

assume to be illegal to use unless the circumstances indicate otherwise. The clearest example of such a symbol is the swastika.

Below are some of the other findings produced by our examination of court practice:

- Some thirty different symbols have been examined by the courts. The most prevalent symbol in court practice is the swastika.
- To a great extent, courts examined symbols linked to national socialism, but even the spread of other symbols, such as those linked to the Ku Klux Klan, have been examined and considered to constitute agitation against a population group.
- In most judgments that we examined, the defendant was convicted of agitation against a population group.
- In cases where the defendant was acquitted, it was often due to evidentiary issues, such as that it was not considered proven that the defendant painted a swastika on a wall. There have also been cases where the symbol, seen in its context, was not considered to constitute agitation against a population group.
- In only a few judgments was the defendant acquitted on the grounds that the court did not consider that spreading the relevant symbol did not involve a threat or contempt. This often concerned symbols that in other judgments and contexts were considered to constitute agitation against a population group.
- Questions have arisen in some judgments as to whether criminal liability requires that a symbol's message is known to a wider public or to the persons with whom the symbol has been spread. Different assessments have been made in these cases. Most judgments do not consider this issue whatsoever. We consider that to establish criminal liability, it is at least sufficient that it must be assumed that the persons to whom the symbol has been spread had knowledge of its message.
- The Tyr rune has only been examined by a court once, and that case was dismissed. The symbol now figures once again in a case that will be examined by a court.
- The Chancellor of Justice has decided to initiate legal proceedings with regard to only a few symbols. The Chancellor has considered

the Tyr rune in many cases and consistently concluded that spreading the symbol did not constitute agitation against a population group.

- The Chancellor of Justice's assessments are made in the area of freedom of the press and freedom of expression, and the Chancellor must take account of the special conditions that apply there. Besides the fact that freedom of expression has particularly strong protection in this area, this means that the Chancellor is not able to make the same overall assessment as can be made when it comes to the offence 'agitation against a population group' under the Swedish Penal Code.

The current regulations are appropriate

If the current legislation is to be amended, there should be an obvious need for doing so. An amendment of this kind must be compatible with the protection for the basic rights and freedoms contained in our fundamental laws and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Based on our examination of practice, it is our assessment that the current criminal law regulations on racist and similar symbols are appropriately designed. It follows from this that the provisions on agitation against a population group should not be amended and that a special prohibition against the use of certain symbols should not be introduced.

The area of application for the provisions on agitation against a population group is already broad, and it is clear that symbols can be covered by them. With the exception of purely evidentiary issues, such as whether the defendant spread a certain symbol, most legal proceedings for spreading racist and similar symbols have resulted in convictions. We consider the existing punishable area to be sufficient, and have therefore not submitted any legislative proposals.

Förkortningar

bet.	betänkande
Brå	Brottsförebyggande rådet
dir.	kommittédirektiv
dnr	diarienummer
Ds	departementsserien
Europadomstolen	Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
hbtq	homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter
HD	Högsta domstolen
HMF	hets mot folkgrupp
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
JuU	justitieutskottet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
RB	rättegångsbalken
RF	regeringsformen

RH	Rättsfall från hovrätterna
rskr.	riksdagsskrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
TF	tryckfrihetsförordningen
uniformslagen	lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer
YGL	yttrandefrihetsgrundlagen

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 5 juli 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler och vid behov föreslå förändringar. Bakgrunden till uppdraget är att de senaste åren har extremistiska organisationer framför allt inom vit makt-miljön tagit allt större plats i det offentliga rummet. Detta har föranlett en diskussion om tillämpningsområdet för kriminaliseringen av hets mot folkgrupp och hur bärandet av rasistiska och liknande symboler bör bedömas straffrättsligt. Diskussionerna har framför allt gällt den s.k. tyrrunan.

Som anges i våra direktiv är en förutsättning för ett väl fungerande, tryggt och demokratiskt samhälle att det finns möjligheter att motverka hatbrott, något som förutsätter att lagstiftningen, t.ex. om hets mot folkgrupp, är ändamålsenligt utformad. Det är viktigt att lagstiftningen effektivt kan motverka sådana rasistiska och liknande uttryck som lagstiftningen om hets mot folkgrupp tar sikte på, även i de fall där uttrycken består i användning av symboler.

Mot ovan angiven bakgrund ingår det i uppdraget att

- göra en genomgång av domstolarnas och Justitiekanslerns (JK) praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler,
- ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad,

- överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning, och
- lämna författningsförslag om vi kommer fram till att lagstiftningen bör ändras.

Kommittédirektivet (dir. 2018:61) bifogas som bilaga 1.

1.2 Arbetet

Utredningsarbetet påbörjades den 1 september 2018. Arbetet har bedrivits på det sätt som är vanligt i enmansutredningar. Olika avsnitt i betänkandet har diskuterats vid regelbundna möten med experterna. Sammanlagt har fem sådana möten hållits. Det har därutöver förekommit kontakter med experterna.

Utredningen har deltagit i heldagskonferensen *Räcker lagstiftningen till för att motverka hets mot folkgrupp, rasism och rasistiska organisationer?* anordnad av Svenska kommittén mot antisemitism. Vi har även haft ett möte med företrädare för Nationellt IT-brottscentrum, Polismyndigheten.

I utredningens uppdrag har det ingått att göra en genomgång av domstolarnas och JK:s praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp har tillämpats i fråga om symboler. En betydande del av arbetet har ägnats åt att samla in och gå igenom domar och beslut samt att sammanställa och analysera dessa. Experterna, särskilt Helen Ziobro och Benjamin Boman, har varit mycket behjälpliga i arbetet med att samla in domar och beslut. Vi har härutöver fått tag i relevanta domar och beslut genom sökningar i sedvanliga rättsdatabaser och kontakter med domstolar. Vidare har vi via Polismyndigheten fått del av ett omfattande material, särskilt avseende beslut av JK. Vårt arbete i denna del och resultatet av arbetet behandlas närmare i kapitel 4.

1.3 Hur betänkandet är disponerat

Betänkandet är indelat i sex kapitel.

I detta kapitel 1 behandlas utredningens uppdrag och arbete. Därefter följer kapitel 2 som ägnas åt en bakgrundsbeskrivning och allmänna utgångspunkter för utredningen. I det kapitlet diskuterar vi begreppet rasistiska och liknande symboler samt redogör något för förutsättningarna för en utvidgad kriminalisering. Vi har även med en kort beskrivning av vit makt-miljön och av bakgrunden till regleringen av hets mot folkgrupp.

I kapitel 3 redogör vi för författningar och konventioner som är av betydelse för vårt uppdrag. En stor del av kapitlet ägnas åt en beskrivning av bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Eftersom en ändring eller komplettering av dessa bestämmelser kan innebära inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter samt i övrigt beröra våra grundlagar har vi även med en beskrivning av regeringsformen (RF), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) samt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) i relevanta delar.

I kapitel 4 redovisar vi den genomgång som vi har gjort av domstolarnas och JK:s praxis avseende hets mot folkgrupp i fråga om symboler. Det som redovisas i kapitel 4 är en sammanställning och en mer fullständig förteckning och sammanfattning av de domar och beslut som vi har gått igenom finns i bilaga 2–4. I kapitlet redovisas såväl domar där fråga varit om ansvar för hets mot folkgrupp enligt 16 kap. 8 § brottsbalken som domar och beslut där fråga varit om tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Vi har beaktat praxis till och med den 1 mars 2019. Det har inte varit praktiskt möjligt att beakta domar och beslut som har meddelats efter denna tidpunkt.

Därefter, i kapitel 5, följer en genomgång av tidigare utredningar som handlar om eller berör straffrättsliga regleringar i fråga om symboler. I kapitlet redogör vi även för den tidigare gällande s.k. uniformslagen.

Det avslutande kapitlet, kapitel 6, innehåller våra överväganden i fråga om bestämmelserna om hets mot folkgrupp bör förtydligas eller kompletteras. Vår bedömning är att det saknas skäl att genomföra några förändringar i eller kompletteringar till den nuvarande

straffrättsliga regleringen av rasistiska och liknande symboler. Vi har därför inte lämnat något författningsförslag. Eftersom vi inte har lämnat något författningsförslag har vi inte heller gjort någon konsekvensutredning.

2 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

2.1 Inledning

De senaste åren har extremistiska organisationer framför allt inom vit makt-miljön tagit allt större plats i det offentliga rummet, vilket har föranlett en diskussion om hur straffbestämmelserna om hets mot folkgrupp kan tillämpas när det gäller rasistiska och liknande symboler. Mot den bakgrunden redogör vi i detta kapitel kortfattat för vit makt-miljön i Sverige.

Vårt uppdrag handlar om att ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad. I detta kapitel diskuterar vi vad som menas med rasistiska och liknande symboler.

Vi ska vidare överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning. Inledningsvis i detta kapitel redogör vi för några allmänna förutsättningar för kriminalisering. I anslutning till det redogör vi även något för bakgrunden till lagstiftningen om hets mot folkgrupp.

Den nuvarande straffrättsliga regleringen av rasistiska och liknande symboler finns främst i bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Att vi använder ”bestämmelser” i plural beror på att hets mot folkgrupp förutom att vara kriminaliserat i 16 kap. 8 § brottsbalken även är ett brott enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Vi redogör närmare för regleringen av hets mot folkgrupp i kapitel 3 nedan.

2.2 Avvägningar vid förbud mot yttranden

2.2.1 Utgångspunkter

Det demokratiska samhället vilar på en grundsyn som utgår från att alla människor är lika värda och att varje individ ska behandlas med samma hänsyn och respekt. I 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) slås det fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet, liksom att diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person ska motverkas.

Rasism, främlingsfientlighet, antisemitism, homofobi, transfobi och liknande anses oförenligt med sådana grundläggande värderingar. Arbetet för att motverka rasism och liknande intolerans är därför en viktig samhällsfråga. Detta arbete sker genom olika insatser på flera nivåer och inom olika delar av samhället. En effektiv lagstiftning är dock nödvändigt för att kunna bekämpa sådana handlingar som kränker principen om alla människors lika värde. Bestämmelserna om hets mot folkgrupp är centrala i den svenska lagstiftningen mot rasism m.m. I korthet straffbelägger bestämmelserna spridande av meddelanden som uttrycker hot mot eller missaktning för vissa särskilt angivna grupper av personer.

Samtidigt innebär kriminaliseringen av hets mot folkgrupp, och andra förbud mot yttranden, en inskränkning av yttrandefriheten som är en grundpelare i ett demokratiskt samhälle. En viktig åtgärd mot rasism och liknande intolerans anses vara en öppen debatt. De åsikter som intoleransen grundas på kan då påverkas i grunden. Även Europadomstolen har pekat ut yttrandefriheten som en av de grundläggande förutsättningarna för ett demokratiskt samhälle (se Europadomstolens dom den 7 december 1976 i målet *Handyside mot Förenade kungariket*, serie A nr 24).

2.2.2 Grundläggande förutsättningar för utvidgad kriminalisering

Vårt uppdrag går i huvudsak ut på att överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler. Vi återkommer till dessa frågor i kapitel 6 nedan. Vi vill dock redan här något beröra vilka frågor man ställs inför vid överväganden av utökad kriminalisering.

Att utvidga det kriminaliserade området, dvs. att belägga ytterligare förfaranden med straff, är en åtgärd som kräver ingående överväganden. För att kriminalisera beteenden, som inte tidigare varit straffbara, bör det finnas ett påtagligt behov av detta. Vilka närmare kriterier som ska vara styrande för om det är motiverat med kriminalisering är en omdiskuterad fråga i rättspolitiska sammanhang. Åklagarutredningen (*Ett reformerat åklagarväsende*, SOU 1992:61) angav fem kriterier som borde vara uppfyllda för att en kriminalisering ska framstå som befogad. Regeringen och riksdagen ställde sig i allt väsentligt bakom kriterierna (se prop. 1994/95:23 s. 55, bet. 1994/95:JuU2 och rskr. 1994/95:40). Kriterierna var följande:

1. Ett beteende kan föranleda påtaglig skada eller fara,
2. alternativa sanktioner står inte till buds, skulle inte vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader,
3. en straffsanktion krävs med hänsyn till gärningens allvar,
4. straffsanktionen ska utgöra ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet samt
5. rättsväsendet ska ha resurser att klara av den eventuellt ytterligare belastning som kriminaliseringen innebär.

Under senare tid har frågan om när det är motiverat med kriminalisering analyserats av Straffrättsanvändningsutredningen i betänkandet *Vad bör straffas?* (SOU 2013:38, se särskilt s. 481 ff.).

Behovet av en utvidgad kriminalisering måste vidare alltid vägas mot andra intressen. I vårt uppdrag är det härvid framför allt grundläggande fri- och rättigheter som aktualiseras. Ett förtydligande av eller en komplettering till den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler berör nämligen fri- och rättigheter

i form av främst yttrandefriheten, men eventuellt även föreningsfriheten, demonstrationsfriheten och mötesfriheten. Eftersom vissa av de symboler som här kan vara aktuella även har använts och fortfarande används i religiösa sammanhang kan dessutom religionsfriheten komma att beröras. Dessa fri- och rättigheter är grundlagsfästa i RF och kan endast begränsas under vissa angivna förutsättningar, bl.a. med hänsyn till ändamålet med begränsningen. De är även skyddade av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Yttrandefriheten är vidare, såvitt gäller vissa typer av framställningar, särskilt skyddad av TF och YGL. En ändring av den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler skulle även föranleda fråga om ändring av dessa grundlagar. Med hänsyn bl.a. till den stabilitet som bör präglade grundlagarna, och att fråga är om grundlagsskyddade fri- och rättigheter, bör det krävas starka skäl för en sådan grundlagsändring. Ett eventuellt behov av en utökad kriminalisering måste därför vägas mot intresset av att bibehålla grundlagsskyddade fri- och rättigheter oinskränkta.

2.3 Bakgrund till regleringen av hets mot folkgrupp

Hets mot folkgrupp anses vara ett s.k. hatbrott. Hatbrott är ett samlingsbegrepp och inte ett specifikt brott. De brott som brukar inrymmas i begreppet är, förutom hets mot folkgrupp, olaga diskriminering samt andra brott där ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Kriminaliseringen av hatbrott har sin grund i de brott som begicks under andra världskriget. Efter kriget, 1948, antog Förenta nationerna (FN) en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna som slog fast människors lika värde och rättigheter. I förklaringen definieras grundläggande fri- och rättigheter och det anges att var och en är berättigad till alla dessa rättigheter utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Härefter, 1965, antog FN:s generalförsamling konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Av artikel 4 i konventionen framgår att konventionsstaterna fördömer all propaganda och alla organisationer som grundar sig på föreställningar eller teorier om att någon ras eller persongrupp av viss hudfärg eller visst etniskt ursprung skulle vara överlägsen någon annan, eller som söker rättfärdiga eller främja rashat och diskriminering i någon form. I artikel 4 a–c konkretiseras följande åtgärder som konventionsstaterna ska vidta (texten nedan är en svensk översättning av artikel 4 a–c, se nytryck 2006 av SÖ 1971:40).

- a) förklara som brottslig gärning som är straffbar enligt lag allt spridande av idéer grundade på rasöverlägsenhet eller rashat, uppmaning till rasdiskriminering, liksom alla våldshandlingar eller uppmaning till sådana handlingar mot en viss ras eller en grupp av personer av annan hudfärg eller annat etniskt ursprung och även lämnande av stöd i någon form till rasistiska aktiviteter, inklusive finansiering av sådana aktiviteter,
- b) olagligförklara och förbjuda organisationer samt organiserad propaganda och all annan propaganda som främjar och uppmanar till rasdiskriminering, samt förklara deltagande i sådana organisationer eller i sådan verksamhet som brottslig gärning som är straffbar enligt lag, samt
- c) inte tillåta offentliga myndigheter eller offentliga institutioner, vare sig nationella eller lokala, att främja eller uppmana till rasdiskriminering.

Sverige tillträdde konventionen 1971, vilket påverkade utformningen av bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Sverige anser att konventionens krav i artikel 4 b är uppfyllda bl.a. genom att lagstiftningen om hets mot folkgrupp tvingar rasistiska organisationer till passivitet.

Sedan 1950-talet har det skett en stor förändring vad gäller hatbrott. Fram till 1970-talet förekom ytterst få anmälningar och rättegångar i Sverige avseende sådana brott. Under 1980- och 1990-talen förändrades samhällsklimatet och hatpropaganda och brott med rasistiska förtecken ökade samtidigt som bl.a. rasism och antisemitism blev allt mer politiska frågor. Under 1990-talet ökade antalet anmälningar och lagföringar om hets mot folkgrupp väsentligt. Under 2000-talet har hatbrott på internet och på sociala medier blivit allt vanligare. (Se *Hatbrott*, Åklagarmyndighetens rätts-pm 2016:8, s. 10 och 17.)

Brottsförebyggande rådet har redovisat polisanmälningar från 2013 som förutom ett identifierat hatbrottsmotiv även uppvisar bruk av högerextrema och nationalsocialistiska symboler och yttringar (se *Hatbrott 2013*, Brottsförebyggande rådets rapport 2014:14, s. 104 ff.).

Det året, som var det senaste som detta redovisades, förekom uppskattningsvis knappt 600 sådana anmälningar. Av dessa anmälningar var majoriteten (80 procent) främlingsfientliga/rasistiska och drygt 190 av anmälningarna uppvisade koppling till en specifik högerextrem eller nationalsocialistisk organisation. Den vanligaste brottsplatsen var allmän plats (28 procent), men även internet var en vanlig brottsplats (18 procent). Endast två procent av hatbrottsanmälningarna som uppvisade bruk av högerextrema och nationalsocialistiska symboler 2012 personupplärdades. Brottsförebyggande rådet framhåller att statistiken kan ge indikationer på hur hatbrott uppmärksammas i polisanmälningarna och strukturen på de anmälda händelserna, men att den säger mycket lite om förekomsten av hatbrott i samhället eftersom de flesta brottsliga händelser inte polisanmäls.

2.4 Vit makt-miljön

2.4.1 En av tre extremistiska miljöer

Säkerhetspolisen bedömer att det i dagsläget huvudsakligen finns tre extremistmiljöer i Sverige: den autonoma miljön, vit makt-miljön och den våldsbejakande islamistiska miljön. Med extremistmiljö avser Säkerhetspolisen individer, grupper och organisationer som hålls samman av en ideologi och betraktas som våldsbejakande genom att de utifrån denna förespråkar, främjar, eller utövar våld, hot, tvång eller annan allvarlig brottslighet för att uppnå förändringar i samhällsordningen, påverka beslutsfattandet eller myndighetsutövningen eller hindra enskilda individer från att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter. I detta avsnitt, och utredningen i övrigt, fokuserar vi särskilt på vit makt-miljön.

Underlaget till detta avsnitt har vi – om inte annat anges – fått från offentligt tillgängliga rapporter från Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet samt rapporten *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser* (Ds 2014:4). Vi har även tagit del av material tillgängligt på stiftelsen Expos webbplats, särskilt deras årliga sammanställningar av vit makt-rörelsen (eller den rasideologiska miljön enligt Expos benämning). Vi uppfattar att Expo tydligt tagit ställning mot de organisationer de granskar men att det material som här utgjort källor innehåller saklig information.

2.4.2 Något om ideologin

Kortfattat kan vit makt-miljön, eller den våldsbejakande högerextremismen, beskrivas som en extremistisk miljö bestående av individer, grupper och organisationer som vill ha etniskt homogena samhällen och ett auktoritärt styrelseskick.

Det finns inom miljön en uppfattning om att människor kan delas in i raser, där den så kallade vita rasen anses stå överst, och att raser inte bör blandas med varandra. Vissa individer och grupper har dock börjat använda begrepp som etnicitet i stället för ras. Inom vit makt-miljön finns det vidare en uppfattning om ett starkt judiskt inflytande i samhället och en judisk konspiration som hotar den vita rasen. Utöver antisemitism är bl.a. afrofobi och islamofobi liksom motvilja mot hbtq-personer en del av ideologin.

De ideologiska influenser som finns inom vit makt-miljön i Sverige i dag kommer bl.a. från nationalsocialismen, den brittiska skinhead-rörelsen och den amerikanska white power-rörelsen.

2.4.3 Aktuell situation

Under de senaste åren har det skett relativt stora förändringar inom vit makt-miljöns organisatoriska strukturer. Nordiska motståndsrörelsen (NMR) är sedan några år tillbaka den organisation som bedöms som ledande i den svenska vit makt-miljön. NMR är en nationalsocialistisk samlingsorganisation för ”motståndsrörelser” i de nordiska länderna. Organisationen har på kort tid arrangerat flera demonstrationer och andra manifestationer som har fått stor uppmärksamhet i medier, bl.a. i samband med Bokmässan i Göteborg hösten 2017 och Almedalen sommaren 2018. På organisationens officiella webbplats Nordfront finns nyhetsrapportering ur ett nationalsocialistiskt perspektiv, men också rapportering av de egna aktiviteterna och krönikor om bl.a. livsstil och historia. NMR är sedan 2015 registrerat som ett politiskt parti i Sverige.

Säkerhetspolisen har under flera år noterat en ökad aktivitet i bl.a. vit makt-miljön. Merparten av de aktiviteter som genomförs är opinionsbildande aktiviteter på offentlig plats och består av flygbladsutdelningar, torgmöten och manifestationer, men i anslutning till dessa begås ofta olika typer av ideologiskt motiverade brott. Enligt Säkerhetspolisen bidrar en ökad synlighet också till att människors

upplevelse av vilket hot extremistmiljöerna utgör ökar, något som också leder till att de får ett skrämsekapital. Det gör att de inte alltid behöver begå brott för att uppfattas som hotfulla och därmed påverka människor i deras uppdrag, yrkesutövning eller upplevda möjlighet att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter, något som i förlängningen är ett hot mot demokratin. Säkerhetspolisen noterar även att den vit makt-organisation som ställde upp i valet 2018 lyckades påverka det offentliga samtalet och få stort genomslag i den mediala bevakningen. Trots att långt ifrån allt de gjorde var brottsligt, så lyckades de med hjälp av sitt skrämsekapital att ta plats i media och påverka samhällsdebatten.

Vit makt-miljön anses främst vara ett hot mot enskilda individer. Detta eftersom individer inom miljön vid sidan av opinionsbildande yttringar regelbundet och systematiskt begår brott som till exempel våld, hot och trakasserier för att hindra människor från att mötas, utföra sina politiska uppdrag eller sitt arbete och uttrycka sina åsikter. I förlängningen skadar dessa angrepp demokratin. Härutöver konstaterar Säkerhetspolisen att extremistmiljöernas verksamhet förändrats de senaste åren. En, främst nätbaserad, främlingsfientlig och radikalnationalistisk idéströmning har ökat i samhället, vilket bidrar till en bild av en växande bred radikalnationalism som inkluderar radikala och våldsbejakande grupper. Att vit makt-miljön och den lösare främlingsfientliga miljön närmar sig varandra kan bli en drivkraft för individer att begå främlingsfientligt motiverade brott.

Även Expo har noterat att vit makt-miljön (den rasideologiska miljön) är mer aktiv än tidigare. Under 2017 dokumenterade Expo 3 660 aktiviteter i Sverige, vilket kan jämföras med 3 064 aktiviteter 2016. Av dessa aktiviteter stod NMR för den största delen (3 446 aktiviteter). 80 procent av aktiviteterna bestod av organiserade banderoll- och affischuppsättningar, uppklistrade klistermärken eller andra sätt att sprida propaganda i det offentliga rummet.

Avslutningsvis kan något nämnas om vit makt-miljön och internet. Enligt en undersökning av Statens medieråd, som visserligen gjordes för några år sedan, har högerextrema grupper en mycket stor närvaro på internet (se *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*, 2013). Den högerextrema webbmiljön bedömdes i undersökningen vara välutvecklad, omfattande, välbesökt och i många avseenden professionell. Främlingsfientliga digitala miljöer har vidare studerats i en senare rapport utgiven av Totalförsvarets forskningsinstitut (*Det*

vita hatet: radikal nationalism i digitala miljöer, november 2017). I rapporten studeras bl.a. NMR:s webbplats Nordfront. Det framgår att antalet aktiva användare på Nordfront har ökat med ungefär 500 per år sedan 2015 och i oktober 2017 fanns det 4 451 användare.

2.5 Rasistiska och liknande symboler

2.5.1 Frågeställningar

Vårt uppdrag handlar om att se över den straffrättsliga lagstiftningen i fråga om rasistiska och liknande symboler. I detta avsnitt diskuterar vi vad som kan avses med sådana symboler. Avslutningsvis säger vi något om hur dessa symboler används. I samband med det ger vi även några hänvisningar till var man kan få mer information om symboler.

2.5.2 Vårt uppdrag är inte begränsat till rasistiska symboler

Det finns olika definitioner av begreppet rasism och det används i olika sammanhang utan någon egentlig specificering. Enligt en snävare definition av begreppet rasism fokuserar man på biologiska skillnader mellan olika folkgrupper (som då betecknas som olika raser). Rasismen beskrivs då ofta som en ideologi om överlägsna och underlägsna raser. Andra, bredare definitioner, inkluderar sådana faktorer som nationell, kulturell, etnisk och religiös överlägsenhet i begreppet rasism, och är därmed inte strikt fokuserade kring rasideologin. Rasism kopplas ofta samman med nationalsocialism (nazism). Rasismen finns dock spridd även utanför nationalsocialistiska grupperingar. Främlingsfientlighet kan ses som ett vidare begrepp än rasism, eftersom det inte inkluderar någon ideologi, eller tanke, om olika folkgruppers överlägsenhet.

I direktiven anges vårt uppdrag handla om rasistiska *och liknande* symboler. Som ovan har framhållits är begreppet rasism inte ett entydigt begrepp. Vårt uppdrag kan inte heller vara begränsat till rasistiska symboler. Eftersom vi ska gå igenom och se över straffansvaret för hets mot folkgrupp i fråga om symboler kan det vara rimligt att förstå begreppet *rasistiska och liknande* utifrån utformningen av hetsbestämmelserna. De som skyddas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp är ”folkgrupp eller annan sådan grupp av personer” när angreppet sker ”med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt

ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck”. I begreppet rasistiska och liknande symboler innefattas därmed rimligen symboler som har någon sådan nämnd anspelning. Förutom rasistiska och främlingsfientliga symboler kan således t.ex. antisemitiska, kristofobiska, islamofobiska, homofobiska och transfobiska symboler innefattas.

2.5.3 Symboler kan vara ett brett begrepp

Begreppet symbol kan ha många olika betydelser och är inte helt lätt att definiera. I Svenska Akademiens ordlista definieras symbol som ”tecken; bild”. En något utförligare definition finns i Svensk ordbok:

1. (skriven eller ritad) figur med viss avsedd innebörd el. med innebörd i kombination med andra liknande figurer. 2. företeelse som på ett koncentrerat sätt ger uttryck för viss annan företeelse mer el. mindre tydligt.

I Nationalencyklopedin anges att symbol är ett mångtydigt begrepp samt att en symbol ofta är något tydligt och konkret som står för något som är abstrakt och svårt att greppa.

Utifrån definitionerna ovan står det klart att begreppet symbol kan ha en väldigt bred betydelse. När det handlar om rasistiska och liknande symboler kan det vidare vara rimligt att inkludera inte endast skrivna eller ritade tecken, figurer och bilder utan även symboliska handlingar, såsom Hitlerhälsningar, och symboliska uttryck, såsom ”sieg heil”. Härutöver skulle det omfattande bildspråk som bl.a. finns på internet kunna inkluderas.

Utöver att en symbol kan ha en bred betydelse kan det i det enskilda fallet vara svårt avgöra om något är en symbol eller inte. Exempelvis har uttrycket ”sieg heil” en viss konkret betydelse även om de flesta sannolikt associerar det till Nazi-Tyskland och därmed till dess mer indirekta betydelse.

Vi återkommer något till frågan om hur begreppet symbol kan bestämmas i samband med våra överväganden i kapitel 6. I kapitel 4 har vi preciserat vilken typ av symboler som innefattas i vår genomgång av praxis.

2.5.4 Beskrivning av symboler

Användning av symboler är ett sätt för medlemmarna i en grupp att dels visa varandra grupptillhörighet, dels visa utåt att de representerar gruppen. Detta gäller även för rasistiska och liknande symboler. Huvudfunktionen för sådana symboler är att skapa samhörighet och gemenskap i gruppen. Samtidigt kan de också vara en hotfull markering som berättar vilka värderingar bäraren har.

Antalet symboler som används i rasistiska och liknande sammanhang är stort. En vanlig källa är de fornnordiska runorna, men symboler hämtas även från andra historiska sammanhang. Det förekommer även ett stort antal olika bildsymboler. Härutöver kan siffer- och färgsymbolik användas på ett genomtänkt sätt. Dessutom används fraser eller ord med omkastade bokstäver (t. ex. "heig isel" för "sieg heil"). Som ovan har nämnts kan även symboliska handlingar och uttryck inkluderas i den rasistiska symboliken. Vi har enbart i vår genomgång av domstolspraxis uppmärksammat ett trettiotal olika symboler. Då har vi inte inkluderat symboliska handlingar och uttryck, och inte heller det omfattande bildspråk som förekommer.

Det kan framstå som naturligt att i en utredning om rasistiska och liknande symboler visa symbolerna i bild eller i vart fall beskriva dem i ord. Det skulle även kunna underlätta för en läsare att direkt kunna se hur en viss symbol som det hänvisas till ser ut och få en förklaring till vad symbolen kan stå för i dag och hur den har använts och uppfattats historiskt eller i andra samhällen. Vi har dock valt att inte ha med någon förteckning eller beskrivning av symboler. Det finns flera anledningar till detta.

En anledning är att det redan finns flera sammanställningar av rasistiska och liknande symboler. Center mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet håller för närvarande på att ta fram en publikation som enligt uppgift ska innehålla information om symboler. Stiftelsen Expo har ett symbollexikon publicerat på internet och Rikspolisstyrelsen gav på 1990-talet ut en bok som innehåller en relativt utförlig beskrivning av många symboler, som fortfarande i stora delar får anses vara aktuell (Rikspolisstyrelsen, *Nazist, rasist eller bara patriot*, tredje utgåvan 1999).

Dessutom skulle urvalet och utformningen av de symboler som presenteras innebära svårigheter. Med hänsyn till mängden rasistiska

och liknande symboler skulle en förteckning inte kunna bli fullständig. Vi skulle därför behöva begränsa oss till att återge vissa symboler och det skulle kunna uppfattas som att vi t.ex. tagit med de symboler som vi anser vara mest straffvärda eller t.o.m. att sådana symboler som inte är medtagna är fritt tillåtna att använda. Ett återgivande av en viss symbol, i ett visst utförande, skulle därmed kunna förstås som att vi gett den symbolen en särskild status. Vidare kan innebörden av en symbol ändras med tiden och nya symboler kan tillkomma, vilket inte skulle kunna beaktas i betänkandet.

3 Rättslig reglering av betydelse

3.1 Inledning

I detta kapitel redogör vi för rättsliga regleringar som är av betydelse för vårt uppdrag. Vi ska enligt våra direktiv göra en genomgång av praxis avseende hur ansvaret för hets mot folkgrupp har tillämpats i fråga om symboler och ta ställning till om nuvarande reglering är ändamålsenligt utformad. Mot den bakgrunden redogör vi relativt utförligt för bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Vi redogör kortfattat för andra brott som kan vara av betydelse för vårt uppdrag.

En ändring eller komplettering av regleringen av hets mot folkgrupp kan innebära inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter samt i övrigt beröra våra grundlagar, särskilt regeringsformen (RF), och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Vi redogör här kortfattat för vad dessa fri- och rättigheter innebär och möjligheterna att begränsa dem.

Hets mot folkgrupp är, förutom att vara kriminaliserat i 16 kap. 8 § brottsbalken, ett brott enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Av våra direktiv framgår att tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp även fortsättningsvis bör motsvara brottsbalkens straffbestämmelse fullt ut (se även prop. 2017/18:59 s. 17 med hänvisningar). En ändrad lagstiftning kan således komma att beröra TF och YGL och vi har därför med en beskrivning av dessa grundlagar i relevanta delar.

3.2 Fri- och rättigheter

3.2.1 Regeringsformen

Grundläggande fri- och rättigheter

RF har alltsedan den antogs 1974 innehållit bestämmelser till skydd för grundläggande fri- och rättigheter. Sådana bestämmelser finns i 2 kap. RF. I 2 kap. 1 § RF stadgas bl.a. att var och en gentemot det allmänna är tillförsäkrad

- yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,
- mötesfrihet: frihet att anordna och delta i sammankomster för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk,
- demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats,
- föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften, och
- religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

Begränsning av fri- och rättigheter

Skyddet för ovan angivna fri- och rättigheter är inte absolut utan får begränsas genom lag (2 kap. 20 § RF). Begränsningar får dock inte göras för vilka ändamål eller i vilken omfattning som helst, utan endast i den utsträckning som medges i 2 kap. 21–24 §§ RF. En begränsning får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle samt får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Denna s.k. proportionalitetsprincip innebär att varje begränsning som anses nödvändig, och som i övrigt uppfyller grundlagskraven för att vara tillåten, måste utformas på ett sådant sätt att den innebär ett så litet ingrepp som möjligt i enskildas fri- och rättigheter. En

begränsning får inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § RF).

Härutöver finns det särskilda bestämmelser som ska beaktas vid begränsningar av vissa av fri- och rättigheterna (2 kap. 23–24 §§ RF). Yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott eller i övrigt om särskilt viktiga skäl föranleder det. Mötesfriheten och demonstrationsfriheten får begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet, till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken eller för att motverka farsot. Föreningsfriheten får begränsas endast när det gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande.

Det är av vikt att lagstiftaren, när en fri- och rättighetsinskränkande lag beslutas, noga redovisar sina syften (se prop. 1975/76:209 s. 153 f.). Det är inte endast i ett lagstiftningsärende som ovan nämnda bestämmelser måste beaktas. Om en domstol finner att det i en viss situation skulle stå i strid med RF att fälla en tilltalad till ansvar för brottet, får domstolen inte tillämpa straffbestämmelsen (11 kap. 14 § RF). Högsta domstolen (HD) har klargjort att frågan om en fällande dom skulle komma i konflikt med bl.a. skyddet för yttrandefriheten i första hand bör prövas enligt bestämmelserna i 2 kap. RF (se rättsfallet NJA 2012 s. 400). Om så anses vara fallet finns det inte anledning att undersöka om en fällande dom även skulle komma i konflikt med Europakonventionen. I målet framhöll HD vidare att en sådan prövning bör göras i flera steg med utgångspunkt i de ovan nämnda bestämmelserna, dvs. 2 kap. 20, 21 och 23 §§ RF.

Särskilt om yttrandefriheten

Det har i förarbetena framhållits att yttrandefriheten med fog kan betecknas som den viktigaste fri- och rättigheten samt att det därför är naturligt att lagstiftaren ska iaktta största möjliga restriktivitet när det gäller att begränsa denna frihet (se prop. 1975/76:209 s. 108). Vid bedömning av vilka begränsningar som får göras ska vidare särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter (2 kap.

23 § andra stycket RF). Att meddela föreskrifter som utan avseende på yttrandens innehåll närmare reglerar ett visst sätt att sprida yttranden anses dock inte som en begränsning av yttrandefriheten (tredje stycket i samma bestämmelse).

Det kan avslutningsvis nämnas att inte alla slags yttranden omfattas, och skyddas, av RF:s yttrandefrihetsbegrepp. Således anses flera straffbestämmelser, såsom förmögenhetsbrott, ofredande och förargelseväckande beteende, inte utgöra begränsningar av den yttrandefrihet som RF skyddar. Det framhölls i förarbetena att det ligger i sakens natur att grundlagsskyddet för en viss rättighet inte sträcker sig längre än vad som följer av det syfte som från demokratisk synpunkt bär upp rättigheten i fråga (se prop. 1975/76:209 s. 139 ff.). Yttranden som förmedlas genom kläder och symboler kan emellertid inte anses sakna sådant samband med den fria åsiktsbildningen i samhället att de definitionsmässigt faller utanför yttrandefrihetsbegreppet (se prop. 1975/76:209 s. 139 och rättsfallet NJA 1996 s. 577).

3.2.2 Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen

Tillämpningsområde

TF gäller enligt huvudregeln för skrifter som framställs i tryckpress (1 kap. 2 § TF). Uttrycket tryckpress får anses avse alla metoder för mångfaldigande som innebär att färgen överförs från tryckmediet till tryckbäraren genom en direktkontakt och ett fysiskt tryck mellan dem (se bl.a. Mediegrundlagsutredningen i *Yttrandefrihetsgrundlagen och Internet. Utvidgat grundlagsskydd och andra frågor om tryck- och yttrandefrihet*, SOU 2001:28 s. 359 f. och 368 f.). Därutöver omfattas skrifter som har mångfaldigats genom fotokopiering eller någon liknande teknik, men endast om utgivningsbevis finns för skriften eller om skriften har försetts med särskilda s.k. ursprungsuppgifter. Frågan om en skrift är framställd i tryckpress, eller annars faller under TF:s tillämpningsområde, ska uteslutande prövas som en processförutsättning, dvs. för att avgöra om TF är tillämplig. För TF:s tillämplighet är det tillräckligt att det vid en samlad bedömning framstår som mer sannolikt att en skrift är framställd i tryckpress än att så inte är fallet (se HD:s dom den 10 april 2019 i mål B 5533-18). När det gäller materialet görs ingen begränsning; inte bara papper utan även t.ex. tyg kan användas (se Hans-Gunnar Axberger, *Tryckfrihetens*

gränser, 1984, s. 24). Det är vidare inte endast texter som är att anse som skrift och kan omfattas av TF. Härutöver kan t.ex. bilder, symboler, ritningar, fotografier och teckningar omfattas, oavsett om dessa åtföljs av text eller inte. En symbol på t.ex. en tröja, armbindel, flagga eller banderoll kan således omfattas av TF. Det avgörande är att skriften i fråga är tryckt eller försedd med ursprungsuppgifter. För att TF ska vara tillämplig krävs dessutom att skriften är utgiven. En skrift anses utgiven när den blivit utlämnad till försäljning eller för spridning på annat sätt i Sverige (1 kap. 3 § TF). När det gäller tryckta tröjor, plakat, affischer eller liknande kan utgivning ske t.ex. genom att tröjan bärs omkring i en folksamling eller genom att affischen anslås offentligt (se HD:s beslut den 21 februari 2019 i mål Ö 3364-18, HD:s dom den 10 april 2019 i mål B 5533-18, SOU 2001:28 s. 379 och Justitiekanslerns, JK, beslut den 1 september 2003, dnr 2628-03-31).

YGL är i huvudsak tillämplig på två olika kommunikationstekniker: dels överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor, t.ex. radio och tv, dels tekniska upptagningar (1 kap. 2–9 §§ YGL). Med tekniska upptagningar avses upptagningar som innehåller text, bild eller ljud och som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel, t.ex. cd-skivor och dvd-skivor (1 kap. 2 § YGL). YGL kan vidare vara tillämplig på sådan spridning som sker via internet på webbplatser knutna till massmedieföretag eller till någon annan om det finns utgivningsbevis för verksamheten (se 1 kap. 4 § YGL och rättsfallet NJA 2007 s. 805 II).

Sammantaget innebär det ovan nämnda att grundlagsregleringen av tryck- och yttrandefriheten är så konstruerad att den bara omfattar vissa kommunikationstekniker. De tre huvudsakliga förmedlingssätten som omfattas är maskinellt framställda skrifter, tekniska upptagningar och elektromagnetiska vågor. Detta omfattar t.ex. böcker, tidningar, cd-skivor, radio, tv och vissa webbplatser. Detta innebär vidare att s.k. direkt kommunikation – t.ex. yttranden som framförs vid demonstrationer – inte omfattas av det särskilda grundlagsskyddet om det inte sker genom någon av de grundlagsskyddande teknikerna. För dessa yttrandeformer gäller i stället det skydd som följer av RF.

Både TF och YGL innehåller vissa uttryckliga undantag från sitt tillämpningsområde (se 1 kap. 11–13 §§ TF och 1 kap. 18–20 §§ YGL som ger riksdagen möjlighet att i lag uppställa förbud mot bl.a. vissa typer av kommersiella annonser samt 1 kap. 14 § TF och 1 kap.

21 § YGL angående skildring av barn i pornografisk bild). Härutöver görs det, framför allt på straffrättens område och i fråga om den kommersiella reklamen, s.k. materiella undantag från grundlagarna efter en ändamålstolkning (jfr 1 kap. 1 § TF och 1 kap. 1 § YGL). Detta innebär att om ett visst yttrande inte omfattas av TF:s eller YGL:s innebörd och syfte så är inte de grundlagarna tillämpliga på yttrandet utan ligger utanför deras materiella tillämpningsområde. Det kan bli fallet om ett grundlagsskyddat medium används för att begå t.ex. bedrägeri och gärningen prövas då i stället enligt brottsbalken.

Grundprinciper

Både TF och YGL bygger på ett antal grundprinciper som syftar till att ge ett särskilt starkt skydd för tryck- och yttrandefriheten i tryckta skrifter och vissa andra medieformer. Dessutom skyddas denna tryck- och yttrandefrihet av att inga andra begränsningar i den får göras än som följer av TF och YGL. Till skillnad mot yttrandefriheten enligt RF, som kan inskränkas genom vanlig lag, förutsätter alltså begränsningar i TF och YGL grundlagsändring.

De grundprinciper som TF och YGL bygger på kan benämnas som principerna om förbudet mot censur och hindrande åtgärder som bl.a. innebär förbud att på grund av det väntade innehållet i ett yttrande hindra dess offentliggörande, etableringsfrihet, ensamansvar, meddelarskydd, särskild brottskatalog och särskild rättegångsordning. Det är framför allt ensamansvaret och brottskatalogen som är av intresse för denna utredning och dessa principer beskrivs närmare nedan.

Principen om ensamansvar innebär att endast en av de personer som har deltagit i tillkomsten av en grundlagsskyddad framställning bär det straffrättsliga ansvaret för innehållet i denna och att det i grundlagarna anges vem denna person är (se 8 kap. TF och 6 kap. YGL). Ansvaret är således exklusivt och vanliga straffrättsliga regler om ansvar för medverkande tillämpas inte. Härutöver är ansvaret successivt och följer en ”ansvarskedja” som anger vem ansvaret faller på om inte personen närmast före i kedjan kan åläggas ansvar. Slutligen är ansvaret formellt i den meningen att det faller på den i TF eller YGL utpekade personen oavsett hur han eller hon har bidragit till framställningen eller vad han eller hon har känt till om innehållet i denna. För att illustrera ensamansvarets utformning kan ansvarskedjan för tryckt

skrift, som inte är periodisk, ges som exempel. Något förenklat är följande personer ansvariga: i första hand författaren, i andra hand utgivaren, i tredje hand förläggaren, i fjärde hand den som tryckt skriften och i femte hand utspridaren, men endast om det på skriften saknas uppgift om vem som har tryckt den eller om sådan uppgift är oriktig, och utspridaren känner till det.

Om TF eller YGL är tillämplig gäller den lagen ensam som straff- och processlag (1 kap. 9 § TF och 1 kap. 14 § YGL). TF innehåller en fullständig uppräkningslista, en s.k. brottskatalog, av de gärningar som kan utgöra tryckfrihetsbrott när de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt vanlig lag (7 kap. TF). En av dessa gärningar är hets mot folkgrupp (7 kap. 6 § TF). I brottskatalogen finns även bl.a. ärekränkingsbrott (dvs. förtal och förolämpning) och flera brott som innefattar hot i olika avseenden (olaga hot, hot mot tjänsteman och övergrepp i rättssak), men däremot inte t.ex. förargelseväckande beteende. Genom en hänvisning i YGL ska tryckfrihetsbrotten anses som yttrandefrihetsbrott om de begås i en framställning som omfattas av YGL och är straffbara enligt lag (5 kap. 1 § YGL). När det gäller påföljder för tryck- och yttrandefrihetsbrott hänvisar TF och YGL till brottsbalken.

För ansvar för tryck- och yttrandefrihetsbrott krävs, utöver att brottet måste finnas i TF:s brottskatalog, att gärningen också är straffbar enligt vanlig lag. Man brukar säga att det krävs ”dubbel täckning” för att ett brott ska vara straffbart som tryck- eller yttrandefrihetsbrott. Detta innebär att ansvarsområdet för sådana brott kan inskränkas men inte utvidgas utan ändring av TF eller YGL. En utvidgning av straffansvaret för t.ex. hets mot folkgrupp i brottsbalken förutsätter alltså en motsvarande ändring i TF för att få genomslag för tryck- eller yttrandefrihetsbrottet. En inskränkning i brottsbalken får däremot omedelbart genomslag för tryck- eller yttrandefrihetsbrottet.

Instruktionen m.m.

Vid bedömningen av om en gärning är att anse som tryck- eller yttrandefrihetsbrott ska syftena bakom en allmän yttrandefrihet beaktas (se 7 kap. 1 § TF och 5 kap. 1 § YGL). Tryck- och yttrandefriheten enligt TF och YGL syftar till att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande (1 kap.

1 § TF och 1 kap. 1 § YGL). Den s.k. instruktionen i 1 kap. 10 § TF och 1 kap. 15 § YGL kan sägas komplettera dessa syften (se NJA II 1949 s. 386 f. och prop. 1990/91:64 s. 109). Instruktionen innebär att den som dömer över missbruk av tryck- eller yttrandefriheten eller vakar över dessa friheter alltid ska ha i åtanke att de utgör grundvalar för ett fritt samhällsskick, alltid uppmärksamma ämnet och tanken mera än uttrycket, liksom syftet mera än framställningssättet samt i tveksamma fall hellre fria än fälla.

Preskription

I TF och YGL finns särskilda regler för beräkning av tiden för åtalspreskription. Dessa regler innebär bl.a. att preskriptionstiden för brott mot de grundlagarna är betydligt kortare än vad som normalt gäller för brott mot vanlig lag och att starttidpunkten för preskriptionstiden är särskilt bestämd.

Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott ska väckas inom sex månader från utgivningen om det är fråga om periodisk skrift för vilken utgivningsbevis gällde vid utgivningen och inom ett år från det skriften utgavs för andra skrifter (9 kap. 5 § TF).

På YGL:s område gäller som huvudregel en ettårig preskriptionstid för tekniska upptagningar, t.ex. cd-skivor och dvd-skivor, räknat från tiden när upptagningen lämnades ut för spridning. För radio- och tv-program, och andra överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor, är preskriptionstiden sex månader räknat från det att programmet sändes (7 kap. 3 § YGL).

HD har nyligen uttalat sig om bevisbördor och beviskrav rörande frågor om preskription i denna typ av mål (HD:s beslut den 21 februari 2019 i mål Ö 3364-18). Bakgrunden i målet var att en tryckt hakorsflagga hade hissats på ett torg och en av personerna som hade hissat den greps och åtalades för tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Han invände att han inte visste något om flaggan och att den därmed skulle kunna vara spridd obehörigen eller utgiven för så länge sedan att åtalet var preskriberat. HD kom fram till att JK, som åklagare, har bevisbördan för att det inte förhåller sig så som den tilltalade invänder. Beviskravet är att JK måste lägga fram så mycket bevisning att invändningen framstår som obefogad. I målet kom HD fram till att JK hade fullgjort sin bevisbördor.

Ett yttrandefrihetsbrott i en databas, t.ex. på en webbplats, betraktas som pågående (perdurera). Det betyder att brottet fullbordas när uppgiften publiceras i databasen och därmed tillhandahålls allmänheten. Brottet anses därefter pågå ända fram till dess att uppgiften tas bort och därmed inte längre tillhandahålls. Preskriptionstiden räknas från när uppgiften tas bort (7 kap. 3 § YGL). Sedan den 1 januari 2019 finns det en särskild ansvarsfrihetsregel för dessa fall (6 kap. 6–7 §§ YGL). Regeln gäller för utgivares ansvar och innebär i korthet att om en utgivare inom två veckor efter att han eller hon har tagit emot en underrättelse från JK eller målsäganden om att viss information i en databas kan anses utgöra yttrandefrihetsbrott tar bort informationen ur databasen, kan han eller hon inte hållas ansvarig för informationen. Detta gäller endast om det kan antas att informationen började tillhandahållas mer än ett år innan underrättelsen.

3.2.3 Europakonventionen

Europakonventionen gäller sedan 1995 som svensk lag (se lagen, 1994:1219, om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Konventionen har getts en särskild konstitutionell ställning genom ett förbud mot att meddela lag eller annan föreskrift i strid med konventionen (2 kap. 19 § RF). HD har varit obenägen att tillämpa svensk lag på ett sätt som inte står i överensstämmelse med Europakonventionen (se t.ex. rättsfallet NJA 2005 s. 805). Konventionens efterlevnad kontrolleras av Europadomstolen. Hos Europadomstolen kan såväl mellanstatliga mål som enskilda klagomål prövas.

Europakonventionens bestämmelser kan ses som ett komplement till fri- och rättighetsreglerna i 2 kap. RF. De måste även beaktas när TF eller YGL är tillämplig (se rättsfallet NJA 2007 s. 805 II). I konventionen och senare antagna tilläggsprotokoll slås ett antal grundläggande mänskliga rättigheter fast. Av särskild betydelse för denna utredning är skyddet för yttrandefriheten som återfinns i artikel 10. Enligt artikeln ska envar äga rätt till yttrandefrihet. Denna rätt sägs innefatta åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning. Det görs inte någon skillnad mellan olika former och uttryckssätt. Härutöver kan även

nämnas religionsfriheten (artikel 9) samt friheten att delta i sammankomster och föreningsfriheten (artikel 11).

Ovan angivna rättigheter får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till olika skyddsaspekter, som beträffande yttrandefriheten bl.a. kan vara den allmänna säkerheten och förebyggande av oordning eller brott.

Särskilt om yttrandefrihet enligt Europakonventionen

Europadomstolen har i ett antal rättsfall framhållit betydelsen av yttrandefriheten i politiska sammanhang. Yttrandefriheten omfattar rätten att framföra sådan information och sådana åsikter och tankar som kränker, chockerar eller stör. Det saknar betydelse om åsikterna kan förknippas med värderingar som tar avstånd från dem som är gängse i samhället. Yttrandefriheten omfattar även rätten att ge uttryck för åsikter genom att bära eller visa kläder och symboler. (Se hänvisningar till Europadomstolens avgöranden i rättsfallen NJA 2005 s. 805, NJA 2006 s. 467 och NJA 2007 s. 805 samt, särskilt angående användande av nationalsocialistiska och andra symboler, även Europadomstolens domar den 8 juli 2008 i målet Vajnai mot Ungern, 33629/06, den 3 november 2011 i målet Fratanoló mot Ungern, 29459/10, den 24 juli 2012 i målet Fáber mot Ungern, 40721/08, och den 5 april 2018 i målet Hans Burkhard Nix mot Tyskland, 35285/16.)

Undantag från yttrandefriheten måste ges en restriktiv tolkning och behovet av inskränkningar måste redovisas på ett övertygande sätt. Konventionsstaterna har dock i allmänhet en viss frihet ("margin of appreciation") vid reglering av yttrandefriheten, särskilt beträffande sådant som kan kränka djupt personliga uppfattningar i moralfrågor eller religionsfrågor.

I avsnittet om hets mot folkgrupp nedan behandlas det brottet i relation till Europakonventionen och hur svenska domstolar har beaktat konventionen vid prövningen av ansvar för hets mot folkgrupp.

3.3 Hets mot folkgrupp

3.3.1 Lydelse, bakgrund och syfte

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken har sedan den 1 januari 2019 följande lydelse.

Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för *hets mot folkgrupp* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för *grov hets mot folkgrupp* till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Brottet hets mot folkgrupp infördes ursprungligen 1948 i dåvarande strafflagen. Bestämmelsen överfördes senare till brottsbalken och därefter har lagändringar genomförts 1971, 1983, 1989, 2003 och 2019 (årtalen avser ikraftträdande av respektive lagändring).

- Den ursprungliga lydelsen innebar att gärningspersonen offentligen hotade, förtalade eller smädade en grupp av befolkningen med viss härstamning eller trosbekännelse (se prop. 1948:80).
- I anslutning till Sveriges tillträde till Förenta nationernas (FN) konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (se kapitel 2 ovan) utvidgades tillämpningsområdet. Utvidgningen genomfördes 1971 och innebar bl.a. att skyddsobjekten ändrades till att avse folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse. Avsikten var att anpassa svensk lagstiftning till konventionens artikel 4. Dessutom byttes rekvisiten ”förtal” och ”smädelse” mot ”uttrycker missaktning för”. Vidare utvidgades bestämmelsen till att förutom offentliga uttalanden även omfatta andra uttalanden som sprids bland allmänheten. (Se prop. 1970:87.)
- Bestämmelsen utvidgades därefter 1983 genom att ”annan sådan grupp av personer” lades till, för att klargöra att även andra kollektiv än ”folkgrupp”, såsom invandrare, skyddas av bestämmelsen. I propositionen föreslogs även att rekvisitet ”missaktning” skulle

bytas mot ”förakt”, men förslaget i den delen kom inte att genomföras. (Se prop. 1981/82:58.)

- Bestämmelsen innehåller i sin nuvarande utformning ett krav på spridning av meddelandet. I den delen fick bestämmelsen sin utformning 1989 då det tidigare kravet att uttalandet eller meddelandet skulle ha gjorts offentligen eller spritts bland allmänheten togs bort. I propositionen angavs som bakgrund till ändringen att det är ett starkt samhällsligt intresse att med all kraft motverka rasistiska organisationer. Den dåvarande bestämmelsen ansågs visserligen kraftigt begränsa utåtriktad verksamhet från rasistiska organisationer, men med ändringen var avsikten att förhindra även sådana organisationers interna verksamhet. Det utrymme som sådana organisationer hade att verka skulle därmed i praktiken försvinna. Genom lagändringen var tanken att bl.a. spridning av rasistiska och liknande uttalanden även inom en förening skulle bli straffbar. (Se prop. 1986/87:151, särskilt s. 104 ff.)
- Tillämpningsområdet utvidgades 2003 till att även omfatta hets med anspelning på sexuell läggning (se prop. 2001/02:59).
- Den 1 januari 2019 vidgades tillämpningsområdet till att även omfatta hets med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck (se prop. 2017/18:59).

Kriminaliseringen av hets mot folkgrupp utgör en begränsning av den i RF, och Europakonventionen, grundlagsfästa yttrandefriheten, närmast med hänvisning till allmän ordning och säkerhet (se bl.a. prop. 2001/02:59 s. 14.). Att det är frågan om ett undantag från en grundlagsskyddad rättighet ger särskild anledning till restriktivitet vid tolkningen av bestämmelsen.

Vid bestämmelsens tillkomst uttalades – mot bakgrund av tidigare diskussioner om att införa bestämmelser mot hetspropaganda, framför allt den antisemitiska propagandan, som riktade sig mot vissa särskilt utsatta grupper i samhället – att rashets och liknande former av propaganda mot särskilda folkgrupper kan anses straffvärda ur tre olika synpunkter enligt nedan (se prop. 1948:80 s. 443).

Till en början bör beaktas, att en sådan hatpropaganda kan leda till motsättningar och lidelser, vilka äro ägnade att äventyra ordning och säkerhet i landet; på denna väg kunna ytterst förutsättningar skapas för förföljande och utrotande av den minoritet mot vilken propagandan riktar

sig. För det andra är att märka, att eftersom det strider mot själva grundvalarna för vår civilisation att förfölja människor för deras härstammings eller religions skull, en propaganda som går ut härpå måste antagas väcka förargelse inom de vidaste kretsar; alldeles särskilt gäller detta om den, såsom ofta är fallet, ikläder sig en sadistisk eller eljest särskilt anstötlig form. För det tredje slutligen är det tydligt, att en propaganda av ifrågasvarande slag är ägnad att åstadkomma ett oförskyllt psykiskt lidande för de individer som tillhöra den förföljda folkgruppen.

Bestämmelsen är i dag intagen i 16 kap. brottsbalken, om brott mot allmän ordning. När bestämmelsens förenlighet med Europakonventionen har prövats har vidare dess syfte, i det sammanhanget, ansett vara att skydda annans goda namn och rykte eller rättigheter (se rättsfallen NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467). När kravet på spridning infördes 1989 – vilket ersatte det tidigare kravet på offentliggörande eller spridning bland allmänheten – angavs syftet vara att förhindra rasistiska organisationers verksamhet, även den interna verksamheten (se prop. 1986/87:151 s. 104 och 109 f.).

Det kan inte förekomma någon målsägande vid hets mot folkgrupp (se rättsfallet NJA 1978 s. 3 och justitieutskottets uttalanden i JuU 1979/80:7). I linje med detta anses kriminaliseringens skyddsintresse vara allmän ordning, inte de personer som hoten eller missaktningen riktas mot (se Hans-Gunnar Axberger, *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 3 uppl., 2017, s. 140). Hans-Gunnar Axberger uttrycker vidare att kriminaliseringens yttersta syfte kanske är att förebygga yttre oordning, som raskravaller, men att till dess ändamål får räknas även att skydda en samhällsmoralisk ordning, enligt vilken raspropaganda och andra utslag av rasism fördöms (*Tryckfrihetens gränser*, s. 207). Skyddet för enskilda medlemmar följer därmed endast indirekt av att gruppen i sin helhet skyddas. Det står klart att ett syfte med lagstiftningen i dag är att skydda vissa grupper mot hot och andra uttryck för missaktning (se bl.a. prop. 2001/02:59 s. 34 f.).

3.3.2 Närmare om utformningen och tillämpningen

Beskrivningen av brottet hets mot folkgrupp i brottsbalken är uppbyggd på tre rekvisit. Gärningen ska

1. ske i uttalande eller i annat meddelande som sprids (nedan oftast gemensamt endast uttryckt som meddelande),
2. bestå i hot eller uttryck för missaktning samt
3. avse en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck.

För att dömas till ansvar krävs även att gärningen begås med uppsåt.

Uttalande eller annat meddelande som spridits

Ett meddelande kan lämnas muntligen eller skriftligen men kan också lämnas på annat sätt. Bestämmelsen omfattar alltså inte endast muntlig eller skriftlig framställning utan även t.ex. gester, tecken, bilder och symboler (se prop. 1970:87 s. 37 och 73 och rättsfallet NJA 1996 s. 577).

Meddelandet ska ha spridits. Med spridning avses överförande av budskapet till andra personer utanför den helt privata sfären. Detta innebär att spridning också inom en sammanslutning eller annars till en begränsad krets kan omfattas av straffansvaret. Det finns inget krav på att budskapet eller meddelandet ska vara spritt bland allmänheten. Som ovan angetts togs det kravet bort 1989 i syfte att förhindra rasistiska organisationers verksamhet (se prop. 1986/87:151 s. 104 ff.).

Spridningsrekvisitet anses uppfyllt om ett meddelande gjorts tillgängligt för en grupp, som är fler än ett fåtal. Det kan alltså räcka med att t.ex. ett muntligt uttalande fällt inför en folksamling på ett sätt som gjort det ägnat att uppfattas av denna. I vad mån personerna i folksamlingen tillgodogjort sig innehållet i uttalandet påverkar inte ansvarsfrågan (se rättsfallet NJA 1999 s. 702). I rättsfallet RH 1998:77 ansåg hovrätten att en man som burit en armbindel med en national-socialistisk symbol, en s.k. varghake, under en promenad hade spritt

budskapet eftersom han kunde förväntas möta människor (jfr rättsfallet RH 1997:28 där hovrätten inte ansåg att spridningsrequisitet var uppfyllt, men se även RH 2000:72).

Hot eller uttryck för missaktning

Begreppet hot är att förstå enligt gängse språkbruk och omfattar inte endast sådana handlingar som kriminaliserats genom bestämmelserna om olaga hot och olaga tvång.

Med begreppet missaktning avses inte endast förtal eller smädelser utan även andra kränkande omdömen. Inte endast direkta, utan också indirekta, uttryck för missaktning faller inom det straffbara området. I rättsfallet NJA 1982 s. 128 bedömde HD att texten ”Zigenare får ej beträda campingen” på en skylt vid infarten till en campingplats indirekt uttryckte ett omdöme om ”zigenares” egenskaper och uppträdande, som måste anses nedsättande för folkgruppens anseende. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp. I rättsfallet NJA 1996 s. 577, som närmare behandlas i kapitel 4 nedan, bedömdes bärande av symboler, som ansågs förknippade med Nazi-Tyskland och vissa där förekommande idéer, uttrycka missaktning av andra folkgrupper än den nordiska. På motsvarande sätt har uttrycket ”sieg heil” och s.k. Hitlerhälsningar ansetts uttrycka missaktning (se t.ex. rättsfallen RH 1997:53 och RH 2000:72).

Bedömningen av om ett meddelande uttrycker hot mot eller missaktning för en skyddad grupp bör göras utifrån de värderingar som gäller vid tidpunkten för uttalandet eller meddelandet (se t.ex. rättsfallet RH 2002:40). Uttalandet eller meddelandet ska prövas utifrån det innehåll som det faktiskt förmedlar snarare än från en textkritisk granskning av den exakta ordalydelsen. En utgångspunkt för prövningen bör nämligen vara hur en mottagare av uttalandet eller meddelandet måste uppfatta det (se rättsfallet NJA 2005 s. 805).

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp innebär en inskränkning av yttrandefriheten. Mot den bakgrunden har det i förarbetena framförts att avsikten med bestämmelsen inte varit att straffbelägga alla uttalanden eller meddelanden av nedsättande eller förnedrande natur. Uttalanden som inte kan anses överskrida gränserna för en saklig kritik av vissa grupper faller utanför det straffbara området. För straffbarhet krävs enligt förarbetena att det är fullt klart att uttalandet överskridit

gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen i fråga. Hänsyn till opinionsfriheten och kritikrätten får dock inte åberopas som skydd för uttalanden som uttrycker missaktning för en hel folkgrupp på grund av att den t.ex. tillhör en viss nationalitet och av denna anledning skulle vara mindre värd. (Se bl.a. prop. 1970:87 s. 130, prop. 2001/02:59 s. 15, 34–36 och 41–42 samt prop. 2017/18:59 s. 41.)

Vid prövningen av om en gärning utgör straffbar hets mot folkgrupp ska uttalandet eller meddelandet bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen ska därvid beaktas. Ett visst utrymme för straffria kritiska eller liknande uttalanden och meddelanden måste finnas. Meddelandet måste, vid en objektiv bedömning och med hänsyn tagen till sammanhanget, framstå som innefattande hot mot eller uttryck för missaktning för en sådan grupp som avses i bestämmelsen. Även vid uppsåtsbedömningen, som behandlas nedan, måste hänsyn tas till sammanhanget. (Se bl.a. prop. 2001/02:59 s. 41 och 60.)

De grupper som skyddas av bestämmelsen

De grupper som skyddas genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp är "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer" när angreppet sker med anspelning på, dvs. tar sin utgångspunkt i, ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Något krav på att hotet eller uttrycket för missaktning direkt avser någon sådan grund ställs dock inte upp. Även uttalanden som innefattar kränkande beskyllningar om mindervärda egenskaper eller nedsättande handlingar men endast medelbart grundas på exempelvis etniskt ursprung faller under bestämmelsen. Det krävs inte heller att någon bestämd folkgrupp pekats ut, utan även allmänna uttalanden, som t.ex. prisar en viss förment ras, exempelvis "den vita rasen", på ett sådant sätt att andra förmenta raser måste anses angripna, är straffbara. (Se prop. 1970:87 s. 61 och prop. 2001/02:59 s. 16.)

Bestämmelsen tar sikte på angrepp som riktas mot kollektivt bestämda grupper och kollektiv av sådana grupper (t.ex. "befolkningsgruppen invandrare"), något som i lagtexten markeras genom ordvalet "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer" (se prop. 1981/82:58 s. 44–45). Detta innebär att enskilda identifierbara individer inte skyddas av bestämmelsen (se prop. 2001/02:59 s. 23). Det kan inte

heller finnas någon målsägande vid brottet hets mot folkgrupp (se rättsfallet NJA 1978 s. 3 och JuU 1979/80:7). Rasistiska och liknande angrepp som riktas direkt mot en individ på grund av t.ex. dennes nationella ursprung kan i stället vara straffbart som bl.a. förolämpning, olaga hot eller ofredande. I ett hovrättsavgörande dömdes således den tilltalade för ofredande, i stället för hets mot folkgrupp, för att ha spottat en person i ansiktet och uttalat sig nedsättande till denna och ytterligare två personer med syftning på deras ursprung. Hovrätten fann att det inte kunde vara fråga om hets mot folkgrupp eftersom uttalandena riktat sig direkt mot de tre personerna (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 maj 2015 i mål B 5049-14).

Uppsåt

För att dömas för hets mot folkgrupp måste det, med hänsyn till sammanhanget, stå klart att gärningsmannens uppsåt med meddelandet varit att sprida ett sådant meddelande som innefattar hot mot eller missaktning för gruppen i fråga (se rättsfallet NJA 2005 s. 805).

Grovt och ringa brott

Den särskilda straffskalan för grova brott infördes 2003. I förarbetena angavs att det mot bakgrund av det stora antal rasistiska sammanslutningar som vuxit fram i Sverige under 1990-talet och den ökande propagandaverksamhet som dessa bedriver, finns ett behov av att införa en särskild straffskala för grova brott för att motverka sådana sammanslutningar och deras propaganda (prop. 2001/02:59 s. 26 f.). Sådan brottslig propagandaverksamhet – t.ex. fall där spridningen har avsett många framställningar av osedvanligt kränkande karaktär som dessutom systematiskt har spritts i ett stort antal exemplar – kan vara av så allvarlig beskaffenhet att tidigare gällande straffmaximum ansågs framstå som otillräckligt. En särskild brottsbeteckning för hets mot folkgrupp som bedöms som grov infördes 2019, men straffskalan och de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt behölls oförändrade (se prop. 2017/18:59 s. 42). Vid ringa brott innehåller straffskalan endast böter.

3.3.3 Hets mot folkgrupp som tryck- eller yttrandefrihetsbrott

Förutsättningar för ansvar

Hets mot folkgrupp upptas i TF:s brottskatalog (7 kap. 6 § TF). Hets mot folkgrupp kan därför utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrott om gärningen begås i en av TF eller YGL skyddad framställning. Vem som kan bli ansvarig för brott enligt TF och YGL, den s.k. särskilda ansvarsordningen, har det redogjorts för ovan i detta kapitel i samband med behandlingen av TF och YGL.

I TF finns en särskild brottsbeskrivning för tryckfrihetsbrottet, och därmed även yttrandefrihetsbrottet, hets mot folkgrupp. Den måste vara uppfylld för ansvar enligt TF eller YGL, men motsvarar vad som gäller enligt 16 kap. 8 § brottsbalken. De grundläggande, objektiva, förutsättningarna för ansvar enligt TF och YGL är således desamma som när det gäller ansvar enligt brottsbalken. Vad gäller den subjektiva sidan finns det dock en skillnad. Den som är ansvarig för en framställning enligt TF eller YGL ska nämligen anses ha haft kännedom om innehållet i framställningen (8 kap. 14 § TF och 6 kap. 9 § YGL). Den ansvarige personen anses därmed – förutom under extrema omständigheter – ha haft uppsåt i förhållande till innehållet (se rättsfallet NJA 1991 s. 155).

Annorlunda bedömning?

Det finns skillnader vid bedömningen av ansvar för hets mot folkgrupp när denna görs utifrån TF eller YGL jämfört med brottsbalken. Dessa grundlagar innehåller den s.k. instruktionen som är avsedd att inskräpa tryck- och yttrandefrihetens betydelse och som är direkt riktad till rättstillämparen (1 kap. 10 § TF och 1 kap. 15 § YGL) och yttrandefriheten har ansetts ha ett särskilt starkt skydd på det grundlagsskyddade området (jfr t.ex. JK:s beslut den 16 maj 2014, dnr 3023-14-31).

1944 års tryckfrihetsakkunniga uttalade i betänkandet *Förslag till tryckfrihetsförordning* i huvudsak att vissa bestämmelser i TF, såsom ansvarighetsreglerna och reglerna om övervakning av tryckta skrifter, förutsätter att skriftens brottslighet kan bedömas med ledning av dess innehåll (SOU 1947:60 s. 120, se även Massmedieutredningens betänkande *Massmediegrundlag*, SOU 1975:49 s. 197). HD har i rättsfallet NJA 1976 s. 150 gjort vissa principiella uttalanden om vad som

kan beaktas vid bedömningen av om ett yttrande är brottsligt enligt TF. Av rättsfallet framgår att ett tryckfrihetsbrott fullbordas i och med att den tryckta skrift som innehåller det otillåtna yttrandet utges. Härutöver tydliggörs att bedömningen av om ett tryckfrihetsbrott begåtts ska begränsas till en enskild skrift. Yttranden, som förekommer i skilda skrifter, kan alltså inte anses utgöra ett brott i TF:s mening. Vid bedömningen av om ett yttrande i en skrift är brottsligt i TF:s mening kan därmed inte hänsyn tas till vad som yttrats i en annan, senare utgiven skrift. Däremot kan flera särskilda avsnitt i en och samma skrift konstituera ett tryckfrihetsbrott när de sammanställs med varandra, även om varje avsnitt sett för sig inte är brottsligt. Härutöver kan uppgifter som getts spridning i en eller flera tidigare utgivna skrifter beaktas vid bedömningen. Enligt Hans-Gunnar Axberger ska vidare, vid denna bedömning, en framställnings innehåll uppfattas utifrån vad som är allmänt känt (*Yttrandefrihetsgrundlagarna*, s. 102). När HD gjorde sina uttalanden fanns inte YGL. Uttalandena bör dock gälla även på YGL:s tillämpningsområde innebärande att t.ex. varje tv- eller radioprogram ska bedömas för sig. Det framgår även av JK:s praxis att JK vid bedömningen av om ett yttrande är straffbart som tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp inte kan beakta omständigheter som ligger utanför den framställning, t.ex. viss skrift, som är föremål för prövning (se JK:s beslut den 10 november 2017, dnr 9840-17-3.1, och den 8 december 2017, dnr 7765-17-3.1, jfr dock t.ex. JK:s beslut den 18 januari 2013, 8473-12-32, där JK som skäl för att ett yttrande inte utgjorde hets mot folkgrupp, beaktade vad som förekommit vid en massmedial debatt angående det anmälda yttrandet).

Även vid en prövning av hets mot folkgrupp enligt TF eller YGL måste hänsyn tas till de grundläggande fri- och rättigheterna i Europakonventionen och de principer och bedömningar som Europadomstolen har utvecklat i sin praxis. Vid denna bedömning – om en tillämpning av bestämmelsen skulle strida mot Europakonventionen – kan, utöver meddelandets innehåll, behöva beaktas vem det riktar sig till, dess syfte och i vilket sammanhang det sprids (se NJA 2007 s. 805 II, men även NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467, som behandlas nedan; se även JK:s beslut den 22 oktober 2015, dnr 6008-15-30).

Det kan avslutningsvis nämnas att det på olika håll kortfattat framhållits att TF och YGL indirekt kan ge ett visst skydd även för yttranden utanför deras tillämpningsområde, bl.a. genom vad som brukar

kallas TF:s och YGL:s paraplyeffekt. Ett skäl för att yttranden på så sätt skulle ges ett starkare skydd än vad som annars skulle vara fallet är i huvudsak att det kan framstå som meningslöst att ingripa mot ett yttrande som faller utanför grundlagarnas tillämpningsområde, om samma yttrande kan spridas straffritt genom ett grundlagsskyddat medium. (Se bl.a. Yttrandefrihetsutredningens betänkande *Värna yttrandefriheten*, SOU 1983:70 s. 79, Tryck- och yttrandefrihetsberedningens delbetänkande *Ett nytt grundlagsskydd för tryck- och yttrandefriheten?*, SOU 2006:96 s. 45, Mediegrundlagskommitténs betänkande *Ändrade mediegrundlagar*, SOU 2016:58 s. 298 samt Göran Regner i SvJT 1996 s. 450.)

3.3.4 Hets mot folkgrupp i relation till Europakonventionen

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp innebär en inskränkning i såväl RF:s som Europakonventionens skydd för yttrandefriheten. Det får anses klarlagt att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp principiellt sett har ett sådant legitimt syfte som anges i artikel 10 Europakonventionen (se Europadomstolens dom den 9 februari 2012 i målet *Vejdeland och andra mot Sverige*, 1813/07). I varje enskilt fall måste det dock prövas om en tillämpning av bestämmelserna strider mot grundlag eller mot Europakonventionen. Detta framgår av rättsfallen NJA 2005 s. 805, NJA 2006 s. 467 och NJA 2007 s. 805, som närmare redovisas nedan.

NJA 2005 s. 805

Detta mål gällde en pastor som inför ett antal personer hade hållit en predikan under rubriken ”Är homosexualitet en medfödd drift eller onda maktens spel med människor”. HD fann att rekvisiten för hets mot folkgrupp var uppfyllda sett utifrån lagtext och förarbeten. HD prövade dock därefter om hänsyn till religions- och yttrandefrihetsintressena enligt Europakonventionen medför en mer restriktiv tolkning av bestämmelsen, särskilt av begreppet missaktning.

Av HD:s skäl framgår att den avgörande frågan var om inskränkningen av den tilltalades frihet att predika var nödvändig i ett demokratiskt samhälle och om begränsningen av hans religionsfrihet och yttrandefrihet var proportionerlig i förhållande till intresset av att

skydda gruppen homosexuella från den kränkning som innehållet i uttalandena utgjorde. HD menade att under de omständigheter som uttalandena hade gjorts var det sannolikt att Europadomstolen skulle finna att inskränkningen inte är proportionerlig och därmed skulle utgöra en kränkning av Europakonventionen. Mot denna bakgrund konstaterade HD, utifrån en samlad bedömning av omständigheterna, att ansvarsbestämmelsen om hets mot folkgrupp i detta fall bör tolkas mer restriktivt än vad dess förarbeten ger vid handen för att en konventionsenlig tillämpning ska uppnås. En sådan tillämpning antogs inte ge utrymme för en fällande dom.

Det bör beaktas att fallet rörde uttalanden i ett religiöst sammanhang och primärt får anses beröra artikel 9 (religionsfriheten) i Europakonventionen.

NJA 2006 s. 467

I målet hade de tilltalade i en skola spridit flygblad med vissa uttalanden om homosexuella.

Även i detta mål gjorde HD en konventionsenlig tillämpning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp. HD ansåg att den avgörande frågan var om inskränkningen i de tilltalades yttrandefrihet (frihet att sprida flygblad med aktuella meddelanden) var nödvändig i ett demokratiskt samhälle och om begränsningen var proportionerlig i förhållande till intresset av att skydda gruppen homosexuella från den kränkning som innehållet i meddelandet utgör. Till skillnad mot NJA 2005 s. 805 gällde det alltså endast prövning i förhållande till artikel 10, om yttrandefrihet, i Europakonventionen, och inte även religionsfriheten. I fallet var vidare sammanhanget vid spridningen ett annat än i 2005 års rättsfall.

HD uttalade, med hänvisning till flera domar från Europadomstolen, att Europadomstolens bedömning vid en tillämpning av artikel 10 i Europakonventionen sker utifrån de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet. I denna bedömning läggs särskild vikt vid innehållet i yttrandet och syftet med det, till vem eller vilka yttrandet riktar sig samt i vilket sammanhang och i vilken egenskap någon sprider yttrandet.

I målet tog HD hänsyn till att spridningen skett i en skola på ett sådant sätt att ungdomarna inte kunde välja om de ville ta emot flygbladen och att de tilltalade inte haft fritt tillträde till lokalerna som utgjorde en relativt skyddad miljö. Vidare var syftet med spridningen visserligen att initiera en debatt men HD ansåg att enligt artikel 10 i Europakonventionen har den som sprider yttranden en plikt att så långt möjligt undvika uttalanden som är omotiverat kränkande för andra. Enligt HD hade syftet med flygbladen kunnat uppnås utan nedsättande uttalanden. Mot denna bakgrund fann HD att en konventionsenlig tillämpning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp tillät att ansvar dömdes ut och de tilltalade dömdes för hets mot folkgrupp.

Europadomstolens dom i Vejdeland och andra mot Sverige

Europadomstolen har i målet Vejdeland och andra mot Sverige prövat huruvida HD:s dom i NJA 2006 s. 467 innebar en kränkning av Europakonventionens artikel 10 (Europadomstolens dom den 9 februari 2012, 1813/07). Domstolen fann att så inte var fallet eftersom inskränkningen i yttrandefriheten sågs som nödvändig för att skydda andras rykte och rättigheter. I avgörandet pekade Europadomstolen bl.a. på att flygbladen som delades ut inte uppfattades som ett försök att starta en debatt, att utdelandet skedde i en skola där de tilltalade inte gick och dit de inte hade fri tillgång samt att de personer flygbladen lämnades till var i lättpåverkad och känslig ålder. Vidare fann domstolen att de utdömda påföljderna (villkorlig dom och böter respektive skyddstillsyn) inte var överdrivna med hänsyn till gärningen.

NJA 2007 s. 805 II

Rättsfallet handlade om artiklar om homosexuella och romer. Artiklarna hade publicerats på en nationalsocialistisk webbplats som omfattades av YGL. Det gällde alltså – till skillnad mot de två ovan behandlade HD-avgörandena – ansvar för yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Men även i detta mål var den avgörande frågan enligt HD om inskränkningen av den tilltalades frihet att sprida meddelandena var nödvändig i ett demokratiskt samhälle och om begränsningen av hans yttrandefrihet var proportionerlig i förhållande till intresset av

att skydda homosexuella och romer från den kränkning som innehållet i meddelandena utgjorde. Härutöver pekade HD dock på de särskilda förutsättningar som gäller för en prövning av brott enligt YGL, framför allt utgivarens ensamansvar och den s.k. instruktionen. Vidare beaktade HD att uttalandena visserligen fanns på internet och därmed hade bred tillgänglighet, men att de endast nådde personer som aktivt uppsökte webbplatsen. Sammantaget fann HD att det inte fanns tillräckliga skäl för en fällande dom.

Sammanfattning och slutsatser av rättsfallen

Av rättsfallen framgår att prövningen av en inskränkning i yttrandefriheten bör göras med tillämpning av de principer och bedömningar som Europadomstolen har utvecklat i sin praxis. Vidare framgår att bestämmelserna om hets mot folkgrupp i vissa fall bör tolkas mer restriktivt än vad de svenska förarbetena ger vid handen för att tillämpningen ska vara förenlig med Europakonventionen. Det måste göras en prövning av om en inskränkning i någons rättighet att sprida det åtalade meddelandet är nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Inskränkningen måste vara proportionerlig till det legitima ändamål som ska tillgodoses av inskränkningen – intresset av att skydda en viss grupp. Bedömningen behöver göras utifrån de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet och särskild vikt ska läggas vid

- innehållet i yttrandet,
- syftet med yttrandet,
- till vem eller vilka yttrandet riktar sig,
- i vilket sammanhang yttrandet har spridits och
- i vilken egenskap någon sprider yttrandet.

Det har nu gått ett antal år sedan HD avgjorde målen ovan. De principer som där framkommit har dock fortsatt tillämpas i underrättspraxis (se t.ex. rättsfallet RH 2017:14).

Det kan avslutningsvis framhållas att HD i ett senare avgörande har klargjort att frågan om en fällande dom skulle komma i konflikt med skyddet för yttrandefriheten i första hand bör prövas enligt bestämmelserna i 2 kap. RF och alltså först om inte så bedöms vara

fallet finns det anledning att gå vidare till en prövning enligt Europakonventionen (se rättsfallet NJA 2012 s. 400).

3.4 Andra brott

Utöver bestämmelserna om hets mot folkgrupp, finns det andra straffrättsliga bestämmelser som direkt eller indirekt tar sikte på eller annars skulle kunna tillämpas på handlingar med rasistiska och liknande inslag. Vi redogör kortfattat för några sådana bestämmelser nedan.

Den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid, döms för olaga hot (4 kap. 5 § brottsbalken). Enligt bestämmelsen är det tillräckligt att hotet är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för att hotet ska verkställas. I det ligger att man framför allt fäster avseende vid hur situationen har tett sig från den hotades synpunkt. Användande av en symbol som förknippas med en våldsam organisation kan förstärka eller förtydliga ett hotfullt budskap (jfr prop. 2015/16:113 s. 65). Olaga hot är även ett tryck- och yttrandefrihetsbrott. Även den som fysiskt antastar någon annan eller utsätter någon annan för störande kontakter eller annat hänsynslöst agerande kan hållas straffrättsligt ansvarig, men då för ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken).

Av 5 kap. 1 § brottsbalken framgår att den som utpekar någon som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller som på något annat sätt lämnar en uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning döms för förtal. Den som i stället, på annat sätt, riktar beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende mot någon annan döms, om gärningen är ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet, för förolämpning (5 kap. 3 § brottsbalken). Det som är utmärkande för förolämpningsbrottet – och en skillnad från förtalsbrottet – är att uttalandet ska riktas till den berörda personen själv. I rättsfallet NJA 1989 s. 374 bedömde HD att uttalandet ”jävla svartskalle” hade syftat till och var ägnat att kränka målsägandens självkänsla. Uttalandet bedömdes därför som förolämpning. I ett hovrättsavgörande bedömdes dock uttalande av ”sieg heil” och utförande av en Hitlerhälsning mot målsäganden inte som förolämpning (se Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 13 juli 2015 i mål B 1272-15). Hovrätten angav att även om uttalandet och hälsningen

var mycket olämpliga medförde inte dessa att målsäganden skulle anses personligen smäddad eller förolämpad. Utpekanden av någon som rasist eller nazist kan i vissa fall utgöra förtal (jfr t.ex. Svea hovrätts dom den 12 oktober 2011 i mål FT 3777-11). Både förtal och förolämpning kan utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Att bland eller till allmänheten uppmana till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet, kan vara straffbart som uppvigling (16 kap. 5 § brottsbalken). Uppvigling kan också utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Enligt 16 kap. 9 § brottsbalken stadgas ansvar för olaga diskriminering för en näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck genom att inte gå personen till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. De angivna grupperna som skyddas är sålunda desamma som i bestämmelserna om hets mot folkgrupp, men till skillnad från de bestämmelserna, skyddar bestämmelsen om olaga diskriminering individer som tillhör någon av de angivna grupperna.

Den som bland barn eller ungdom sprider en skrift, bild eller teknisk upptagning, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller på något annat sätt medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran, döms för förledande av ungdom (16 kap. 12 § brottsbalken). I rekvisitetet ”förråande” torde t.ex. rashetspropaganda kunna innefattas (se *Politisk information i skolan – ett led i demokratiuppdraget*, SOU 2016:4 s. 134 med hänvisningar).

Den som för oljud på allmän plats eller annars offentligen betar sig på ett sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten, döms för förargelseväckande beteende (16 kap. 16 § brottsbalken). Brottet förargelseväckande beteende tar alltså sikte på beteenden som är ägnade att väcka förargelse. Det anses däremot inte få tillämpas så att det inkräktar på åsikts- eller yttrandefriheten (se bl.a. prop. 2001/02:59 s. 19 f. och rättsfallet SvJT 1964 rf s. 19).

Enligt lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor kan tillhandahållaren av en interaktiv webbplats under vissa särskilda förutsättningar hållas straffrättsligt ansvarig för vad annan publicerar på webbplatsen, bl.a. om denne inte tar bort ett sådant meddelande

som har ett uppenbart straffbart innehåll. Lagen är subsidiär i förhållande till brottsbalken och praxis är mycket knapphändig (se dock rättsfallet NJA 2007 s. 805 I).

Slutligen kan straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken nämnas. Bestämmelsen innebär att domstolarna vid påföljdsbestämningen ska ta hänsyn till om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

4 Praxis avseende hets mot folkgrupp

4.1 Inledning

4.1.1 Vårt uppdrag och vår genomgång av praxis

I vårt uppdrag ingår det att göra en genomgång av domstolarnas och Justitiekanslerns (JK) praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler. Den genomgång som vi har gjort redovisas i detta kapitel och i bilaga 2–4. I vår genomgång och redovisning av domarna och besluten har vi, i enlighet med våra direktiv, särskilt beaktat vilken typ av symboler domarna och besluten omfattar, hur domstolarna och JK har resonerat vid bedömningen av om en viss symbol kan utgöra hets mot folkgrupp och hur andra omständigheter har vägts in i den bedömningen.

Det finns endast ett avgörande från Högsta domstolen (HD) som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler. Det avgörandet meddelades 1996 (NJA 1996 s. 577). Vi har därför valt att studera praxis, i huvudsak, i tiden efter det avgörandet och därefter till och med den 1 mars 2019. Vår genomgång omfattar alltså de senaste drygt 20 åren. Det fåtal domar som vi har gått igenom och redovisar från tiden före HD:s avgörande rör symboler som endast har prövats i något enstaka avgörande i tiden därefter eller annars är av betydelse för utredningen.

Vår ambition har varit att studera samtliga domar – meddelade under nämnda tidsperiod – som rör hets mot folkgrupp avseende rasistiska och liknande symboler. Vi har gått igenom och redovisar cirka 130 avgöranden. Även om vi sannolikt inte har lyckats identifiera samtliga domar bör vår genomgång och sammanställning av domarna ge en god överblick av hur domstolarna har tillämpat bestämmelserna om hets mot folkgrupp i fråga om symboler. I dessa domar förekommer ett trettiotal olika symboler.

Som har beskrivits i kapitel 3 är hets mot folkgrupp även ett brott enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Vår genomgång av praxis omfattar även avgöranden på det grundlagsskyddade området. Som utvecklas nedan i detta kapitel är domstolspraxisen på detta område mycket begränsad. Ett femtontal av de domar som vi har gått igenom avser tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp och det bör vara de flesta domar som har meddelats under tidsperioden. Det kan noteras att en stor andel av dessa domar är från de fyra senaste åren.

För att tydliggöra om en dom avser tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp eller inte, har vi benämnt brott utanför det grundlagsskyddade området som hets mot folkgrupp enligt brottsbalken.

Eftersom JK är ensam åklagare på tryck- och yttrandefrihetens område har vi även gått igenom beslut av JK som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler. Vi har även i denna del begränsat vår genomgång till perioden efter 1996 års rättsfall och fram till och med den 1 mars 2019. JK har meddelat ett stort antal sådana beslut under perioden och vi har i denna utredning inte ansett det vara möjligt eller nödvändigt att gå igenom samtliga dessa. Vi har gått igenom runt 120 beslut och dessa beslut avser omkring 25 olika symboler. Mot bakgrund bl.a. av de begränsade möjligheter som finns att söka specifikt efter beslut avseende symboler har vår genomgång framför allt omfattat sådana beslut som vi inom utredningen känt till eller annars fått kännedom om. Även med beaktande av denna urvalsprincip och att vi inte har gått igenom samtliga beslut som har meddelats av JK bör vi ha gått igenom tillräckligt många beslut för att få en god bild av de symboler som har bedömts.

Som vi närmare redovisar i kapitel 1 har vi fått tillgång till domarna och besluten genom bl.a. rättsdatabaser, kunskap hos experterna och kontakter med domstolar.

4.1.2 Preciseringar

Som ovan nämnts har vi i princip begränsat vår genomgång av praxis till tiden efter HD-avgörandet från 1996 fram till och med den 1 mars 2019.

Det skulle kunna vara av intresse att, utöver beslut av JK, även gå igenom åklagares beslut på brottsbalksområdet. Det skulle nämligen kunna ge en bild av vilka symboler som det inte väcks åtal för. Om en sådan genomgång ens skulle vara möjlig, skulle den bli synnerligen omfattande. Vi har därför inte gjort en sådan genomgång. I detta kapitel redovisar vi dock några enstaka beslut av åklagare som vi har fått kännedom om och som kan vara av betydelse för uppdraget.

Vi har i kapitel 2 redogjort för begreppet symboler och att det begreppet är mångtydigt. Som vi där har angett kan det argumenteras för att en utredning om symboler rimligen borde inkludera inte endast figurer, bilder och tecken som kan förmedla ett indirekt budskap, utan även vad som kan kallas symboliska handlingar, såsom Hitlerhälsningar, och symboliska uttryck, såsom ”sieg heil”. En genomgång av praxis avseende sådana handlingar och uttryck torde dock bli väldigt omfattande (jfr Brottsförebyggande rådets rapport *Hets mot folkgrupp*, 2001:7, där det framgår att en betydande andel av alla domar avseende hets mot folkgrupp under en viss tidsperiod avsåg just sådana handlingar och uttryck). För att möjliggöra en kvalitativ genomgång av praxis har vi därför valt att begränsa den till symboler som utgörs av figurer, bilder och tecken. Vi har tagit med siffror och enstaka bokstäver, t.ex. ”18”, ”88” och ”C 18”, men inte ord såsom ”sieg heil” (siffran 18 kan stå för den första och den åttonde bokstaven i alfabetet, dvs. A och H, vilket är Adolf Hitlers initialer, siffran 88 kan på motsvarande sätt stå för HH, vilket är en förkortning för ”Heil Hitler”, och C 18 kan stå för organisationen Combat 18). Vi har vidare i endast mycket begränsad omfattning tagit med bildspråk. Med bildspråk menar vi här bilder som får anses förmedla ett mer direkt budskap, t.ex. nidsbilder. Det bildspråk som vi redovisar ska ses som exempel och vi har med det för att åskådliggöra att det förekommer rasistiskt och liknande bildspråk som kan utgöra hets mot folkgrupp.

4.1.3 Disposition

Det mest uppmärksammade avgörandet på området, och det enda avgörandet från HD som gäller hets mot folkgrupp och symboler, är som ovan nämnts rättsfallet NJA 1996 s. 577. Detta avgörande redovisar vi under ett eget avsnitt. Det bör noteras att avgörandet avser

ansvar för hets mot folkgrupp enligt brottsbalken och att fråga alltså inte är om tryck- eller yttrandefrihetsbrott.

Därefter följer en genomgång av praxis från tings- och hovrätterna samt från JK. Vi har delat upp vår behandling av praxis på så sätt att vi först går igenom avgöranden som avser hets mot folkgrupp enligt brottsbalken och därefter avgöranden som avser tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Som vi har redovisat i kapitel 3 kan det nämligen ha betydelse för bedömningen om fråga är om brottsbalksbrott eller om brott enligt TF eller YGL. Om en gärning som påstås utgöra hets mot folkgrupp ska prövas enligt TF/YGL beror på om yttrandet faller inom nämnda grundlagars tillämpningsområde eller inte. Om gärningen t.ex. utgörs av bärande av en t-shirt på vilken det finns en symbol som har framställts i tryckpress är gärningen att bedöma enligt TF. Om gärningen i stället består av bärande av en t-shirt med samma typ av symbol, men denna symbol har ritats på t-shirten, är gärningen att bedöma enligt brottsbalken.

I anslutning till genomgången av domstolspraxis avseende tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp, går vi även igenom JK:s praxis på området.

Av våra direktiv framgår att bakgrunden till vårt uppdrag är en diskussion om tillämpningsområdet för hets mot folkgrupp och hur rasistiska och liknande symboler bör bedömas straffrättsligt samt att dessa diskussioner framför allt har gällt tyrrunan. Vi har därför särskilt uppmärksammat avgöranden avseende den symbolen i vår genomgång.

Avslutningsvis har vi i en sammanfattande diskussion närmare redogjort för hur domstolarna och JK har motiverat sina domar och beslut. Vi har i denna del även gjort en jämförelse mellan de bedömningar som gjorts på brottsbalksområdet respektive det grundlagsskyddade området. Härutöver har vi särskilt berört frågan om en symbols budskap behöver vara känt bland allmänheten eller liknande för att kunna utgöra hets mot folkgrupp.

4.1.4 Generell anmärkning

I detta kapitel har vi på ett relativt komprimerat sätt redovisat de domar och beslut som vi har gått igenom. Vi har därvid bl.a. i några tabeller redovisat hur domstolar och JK har bedömt vissa symboler.

Denna redovisning kan möjligen förmedla intrycket att vissa symboler är tillåtna att använda medan andra är att bedöma som hets mot folkgrupp och därmed olagliga. Någon sådan kategorisk uppdelning på lagliga respektive olagliga symboler går dock inte att göra vilket vi har försökt förmedla. Eftersom det rör sig om straffrättsliga bedömningar är vidare inte endast de objektiva omständigheterna, såsom typen av symbol, av betydelse, utan även uppsåtet hos den som använder symbolen. Vidare kan det sammanhang i vilket symbolen används vara av avgörande betydelse.

Härutöver bör följande noteras. I de domar och beslut som vi har gått igenom framgår inte alltid den närmare utformningen eller färgen på en symbol eller om sådana omständigheter har påverkat domstolens eller JK:s bedömning. När utformning och färg inte framgår av domen eller beslutet har vi inte heller redovisat dessa omständigheter i denna sammanställning. Att sådana omständigheter kan ha betydelse för bedömningen av om användandet av en symbol utgör hets mot folkgrupp får dock anses stå klart. Dessutom bör det beaktas att bedömningen av en symbol kan förändras över tid, särskilt om värderingarna i samhället ändras (se rättsfallet RH 2002:40) eller om uppfattningen av vilket budskap symbolen förmedlar ändras (se sista avsnittet nedan).

4.2 Rättsfallet NJA 1996 s. 577

4.2.1 Bakgrund

I tiden innan HD:s dom i rättsfallet NJA 1996 s. 577 rådde en osäkerhet hur bärandet av rasistiska och liknande symboler var att bedöma straffrättsligt. Detta hade sin bakgrund i att man hade antagit att bärande av sådana symboler skulle kunna bestraffas enligt den då gällande s.k. uniformslagen. I några hovrättsavgöranden kom dock personer som hade burit sådana symboler att frikännas från ansvar för brott mot uniformslagen med motivering att den lagen uppenbart stred mot grundlagen och därför inte kunde tillämpas (se t.ex. rättsfallet RH 1997:47). I kapitel 5 nedan beskriver vi uniformslagen närmare.

4.2.2 HD:s dom

I NJA 1996 s. 577 hade HD att ta ställning till frågan om bärande av symboler som kan förknippas med nationalsocialistiska rörelser och deras idéer kan vara att bedöma som hets mot folkgrupp. Den i målet åtalade gärningen bestod i huvudsak i att den tilltalade på allmän plats synligt hade burit vissa märken med olika symboler som åklagaren påstod representerade en våldsinriktad ideologi med förhårligande av den ariska rasen. De aktuella symbolerna var följande:

- Kelterkors med kugghjul och sädesax (enligt åklagaren utgjorde symbolerna tillsammans märket för Frisinnade unionspartiet),
- fristående kelterkors (i åklagarens gärningsbeskrivning kallas kelterkorsen för solkors),
- örn med lagerkrans och odalruna,
- fristående odalruna samt
- Livets träd.

HD konstaterade inledningsvis att bärande av emblem eller uppträdande i viss klädsel kan vara att uppfatta som ett meddelande enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp, under förutsättning att emblemet eller klädseln otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning. Bland märkena på den tilltalades klädsel ansåg HD att örnen och lagerkransen, genom sin likhet med symboler, frekvent använda i Nazi-Tyskland, gav en tydlig koppling till Tredje riket. Även övriga märken – om än mindre allmänt kända – ansågs vara sådana att de kunde förknippas med symboler använda av nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen. Härefter uttalade HD:

Vissa vid nyssnämnda tid förekommande symboler får idag anses vara starkt förknippade inte endast med de nämnda rörelserna i och för sig utan i hög grad också med idéerna om rasöverlägsenhet och rashat som ledde till förföljelse och utrotning särskilt av människor av judisk härkomst och som är intimt förbundna med dessa rörelserns ideologi. Exempel på en sådan symbol som, i linje med det sagda, numera också förknippas med en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska utgör hakkorset. Till väsentligen samma kategori får hänföras också det märke med örn och lagerkrans som den tilltalade bar. De övriga symboler som omfattas av åtalet är närmast ägnade att förstärka det budskap som örnmärket sålunda får anses förmedla. Det kan för övrigt anmärkas att bärande av märken som kanske inte ensamma kan anses sprida ett meddelande

av angivet slag kan innebära en sådan spridning när de bärs tillsammans med t ex klädsel av viss färg och visst snitt.

Avslutningsvis konstaterade HD att den tilltalade, genom att bära märkena bland andra människor på en allmän plats, spritt ett sådant budskap som tidigare berörts, att han måste insett detta och att budskapet uttryckte missaktning mot människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp.

Skiljaktig mening

Ett justitieråd var skiljaktigt och ville ogilla åtalet. Han ansåg att bärandet av märkena gav uttryck för sympati för den nationalsocialistiska rörelsen i Tyskland under 1930- och 1940-talen, men att handlandet inte kunde anses ge ett tillräckligt klart uttryck för hot eller missaktning. Han pekade på att straffbestämmelsen utgör en inskränkning i yttrandefriheten och att följande särskilt bör beaktas.

I fall åtgärder, som i och för sig enbart utgör sympatityttring för en politisk eller liknande rörelse med mer eller mindre starka rasistiska inslag på sitt program, anses innefatta uttryck för sådant hot eller sådan missaktning som anges i bestämmelsen blir straffansvaret mycket långtgående. Bestämmelsen får då också en vag och oklar innebörd vilket kan föranleda betydande svårigheter i tillämpningen. Mot bakgrund av vad nu sagts bör det för straffansvar vid bärande av märken eller symboler och andra liknande åtgärder krävas att hot mot eller missaktning för viss persongrupp har kommit till ett mera konkret och därmed klart och otvetydigt uttryck.

4.2.3 Sammanfattning och slutsatser av HD:s dom

Nedan följer en sammanfattning och några slutsatser som kan dras av HD:s dom.

- Avgörandet avser ansvar för hets mot folkgrupp enligt brottsbalken. Det är därmed inte säkert att samma bedömning hade gjorts om fråga hade varit om tryck- eller yttrandefrihetsbrott.
- Bärande av emblem eller uppträdande i viss klädsel, som kan innebära indirekta åsiktsyttringar, kan vara att se som ett meddelande enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

- Ett krav för att en indirekt åsiktsyttring, såsom emblem eller klädsel, ska anses som ett meddelande är att emblemet och/eller klädseln otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning. Detta krav bör även kunna uttryckas så att den indirekta åsiktsyttringen entydigt ska förmedla ett budskap.
- Nationalsocialistiska rörelserns ideologi, under 1930- och 1940-talen, är intimt förbunden med idéer om rasöverlägsenhet och rashat som ledde till förföljelse och utrotning särskilt av människor av judisk härkomst.
- En symbol som kan kopplas till eller förknippas med inte bara nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen utan även med idéer om rasöverlägsenhet och rashat, kan innebära en nedvärdering av andra folkgrupper och utgöra hets mot folkgrupp. Denna koppling görs av HD utifrån rådande förhållanden. HD:s resonemang kan rimligen förstås så att bara för att man förknippar en symbol med angivna rörelser är det inte tillräckligt i sig för att symbolen ska anses uttrycka missaktning för en skyddad grupp.
- Hakkorset samt örnen med lagerkransen förknippas med en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska.
- Enligt HD kan även övriga i målet aktuella symboler förknippas med symboler använda av ovan nämnda rörelser. I målet anges att de symbolerna ”är närmast ägnade att förstärka det budskap som örnmärket sålunda får anses förmedla”. Avgörandet kan inte anses ge ett klart svar på hur en bedömning endast av dessa symboler hade fallit ut.
- Vid bedömningen av om en symbol innebär hot mot eller missaktning för en skyddad grupp ska sammanhanget beaktas. HD uttrycker detta på så sätt att ”bärande av märken som kanske inte ensamma kan anses sprida ett meddelande av angivet slag kan innebära en sådan spridning när de bärs tillsammans med t.ex. klädsel av viss färg och visst snitt”.

4.3 Praxis avseende hets mot folkgrupp enligt brottsbalken

I detta avsnitt redogör vi för vår genomgång av rättspraxis avseende hets mot folkgrupp enligt brottsbalken. De domar som vi har gått igenom finns redovisade i bilaga 2. I bilagan har vi redovisat vilken typ av symbol respektive dom omfattar. Vi har även kortfattat redogjort för hur domstolen resonerat vid bedömningen av om en viss symbol kan utgöra hets mot folkgrupp och om andra omständigheter har vägts in i den bedömningen.

Vid en genomgång av domarna finner man att det i stor utsträckning är spridande av hakkorset, ensamt eller tillsammans med andra symboler eller text, som åtalas. Spridande av hakkors har i de flesta fall bedömts som hets mot folkgrupp.

Utöver hakkors och rent bildspråk har ett trettiotal symboler prövats i de domar som vi har gått igenom. En del av dessa symboler har dock endast prövats i något enstaka avgörande och i vissa fall endast av tingsrätt. Dessutom har dessa symboler ofta förekommit tillsammans med hakkorset eller andra symboler. Det är därför inte alltid som det i domarna går att utläsa hur domstolen har bedömt respektive symbol. Några symboler som relativt ofta förekommer i praxis är den nationalsocialistiska örnen och varghaken. Spridande av dessa symboler bedöms i de allra flesta fall som hets mot folkgrupp. Beträffande vissa andra relativt ofta förekommande symboler, såsom kelterkorset och dödskallen (Totenkopf), är bedömningarna något mer varierande och i större utsträckning beroende av omständigheterna i övrigt. Tyrrunan har endast prövats en gång och då ogillades åtalet i den delen. Vi behandlar den domen närmare i det avslutande avsnittet nedan.

I det avslutande avsnittet redogör vi även närmare för domstolarnas resonemang. I korthet kan man säga att särskilt när det gäller andra symboler än hakkorset har domstolarna ofta uttryckligen beaktat det sammanhang i vilket de förekommit, bl.a. eventuella andra förekommande symboler och texter. Medan bedömningen av hakkors, och möjligen några andra symboler, i många avgöranden närmast verkar utgå från att spridande av den symbolen är att bedöma som hets mot folkgrupp om inte omständigheterna talar emot det, verkar

bedömningen av andra symboler ofta göras utifrån att symbolen visserligen inte i sig kan utgöra hets mot folkgrupp, men att den utifrån sammanhanget kan vara att bedöma som det.

De symboler som har åtalats och därmed prövats av domstol har, med undantag för bildspråk, i mycket stor utsträckning varit sådana som haft en koppling till nationalsocialismen. Härutöver är det främst symboler som har en koppling till Ku Klux Klan som förekommer i praxis, såsom brinnande kors, men även andra symboler, såsom vit makt-näven, har prövats av domstol vid ett antal tillfällen. Det kan noteras att åklagare har gjort bedömningen att den flagga som ofta används av terrorgruppen Islamiska staten (IS) inte utgör hets mot folkgrupp (se nedläggningsbeslut den 24 februari 2015 i Åklagarkammaren i Uppsalas ärende AM-25434-15 och den 10 oktober 2016 i Åklagarkammaren i Halmstads ärende AM-168092-15). I det senare beslutet, från 2016, motiverades nedläggningsbeslutet på följande sätt.

Syftet vid tillkomsten av straffstadgandet om hets mot folkgrupp var att tillförsäkra folkgrupper av skilda sammansättningar och bekännare av olika trosuppfattningar ett rättsskydd. Att hota eller uttrycka missaktning mot alla förutom de som enligt personen själv är rättstroga faller inte inom begreppet folkgrupp. Innehållet i de utlagda bilderna med texterna kan därför inte anses utgöra hets mot folkgrupp.

Även beslutet från 2015 innehåller en liknande motivering. Den nämnda flaggan har därmed, såvitt vi har kunnat utröna, inte prövats av domstol. Flaggan har prövats av JK, vilket vi återkommer till nedan.

I många domar har den eller de symboler som varit föremål för prövning funnits på den tilltalades klädsel, såsom märken eller armbindlar. Härutöver rör domarna framför allt klottrande av symboler och symboler på internet, framför allt via tjänster såsom Twitter och Instagram.

I tabellen nedan redovisar vi kortfattat de symboler, utöver hakkorset, som har prövats av domstol. För en utförligare redogörelse av respektive avgörande hänvisas till bilaga 2.

Tabell 4.1 Symboler som har prövats av domstol

Hets mot folkgrupp enligt brottsbalken

Symbol	Kommentar
Örn	En örn med utslagna vingar och en lagerkrans bedömdes i NJA 1996 s. 577 kunna hänföras väsentligen till samma kategori som hakkorset. Denna örn har även prövats senare, men endast tillsammans med ytterligare symboler, och har oftast ansetts innefatta hets mot folkgrupp. (I bl.a. ett tingsrättsavgörande 2007 ansågs dock ett örnmärke sett för sig inte sprida ett meddelande som uttrycker missaktning. Inte heller i ett hovrättsavgörande 2000, där örnen inte var identisk med den som användes i Nazi-Tyskland, men angavs förekomma tillsammans med två sammanflätade "S", ansågs den tilltalade kunna dömas för hets mot folkgrupp. Motsatt bedömning gjordes dock i en tingsrättsdom 2000.)
Varghake	I ett hovrättsavgörande från 1990-talet bedömdes symbolen uttrycka missaktning (röd armbindel med en varghake i svart korsad av ett stående svärd i svart mot en vit botten). Varghaken har även bedömts i några tingsrättsavgöranden från 1990-talet och början av 2000-talet och har då ansetts som en nazistisk symbol som ger uttryck för missaktning. Åklagare meddelade 2018 en person strafföreläggande för att denne på ett internetforum lagt ut bild på sig själv utförande Hitlerhälsning framför en flagga med varghake.
Siffror/tal	Talet 88 har i en tingsrättsdom 2003, fastställd av hovrätten, ansetts förstärka det antisemitiska budskap som framgick av viss text. Nämda tal förekom även i en tingsrättsdom 2000, tillsammans med andra symboler, och sammantaget ansågs de utgöra missaktning. I en dom 2001 angav tingsrätten att "Combat 18" är en symbol inom den internationella rasistiska rörelsen. Denna symbol, tillsammans med flera andra symboler ansågs utgöra missaktning. "C 18" tillsammans med bl.a. ett keltiskt kors har i en tingsrättsdom 1997 ansetts vara symboler som är förknippade med rörelser som uttrycker missaktning för andra folkgrupper. I en tingsrättsdom 2012 ansågs "14/88" ha en tydlig nazistisk prägel. I ett tingsrättsavgörande 2018 ansågs det dock gå för långt att anse siffrorna 18 och 28 (som förekom med dödsfall) som sådana otvetydigt kopplade till en viss åsiktsriktning.
Dödskalle	I ett hovrättsavgörande 2018 angavs att en Totenkopf-symbol sedd för sig själv, och satt i samband med den intervju där den förekom, utgör en klar och otvetydig hänсыftning till Tredje riket och SS. Motsvarande bedömning gjordes i ett hovrättsavgörande 2000, där symbolen förekom med viss text. Dödsfall har även förekommit i flera andra mål, men då tillsammans med andra symboler, och har oftast lett till fällande dom, jfr dock det avgörande som anges under "Siffror/tal" ovan där dödsfall med siffrorna 18 och 28 inte kunde anses som otvetydigt kopplade till en viss åsiktsriktning samt ett hovrättsavgörande 1998 där en Totenkopf med texten "All cops are bastards" inte bedömdes som hets mot folkgrupp, men däremot bedömdes en Totenkopf med texten "White power" utgöra sådant brott.
Triskelon (triskele)	Symbolen har prövats av tingsrätt många gånger i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet och har då bedömts utgöra missaktning. Det har då bl.a. angetts att symbolen förmedlar ett nazistiskt budskap.

Symbol	Kommentar
"SS" (sigrunor/ segerrunor)	I ett hovrättsavgörande 2018 bedömdes en SS-symbol, med andra symboler och text, som hets mot folkgrupp. Det går inte av domen att avgöra hur endast SS-symbolen hade bedömts. I en tingsrättsdom 2019 ansågs sigrunor på en flagga och hakors på en annan flagga intimt förknippade med de brott som nazisterna gjorde sig skyldiga till under förintelsen. I ett hovrättsavgörande 1997 fällades en tilltalad för bl.a. ett märke med SS-symbol med en dödskallesymbol och märken med andra symboler. Det uttalades att märkena är väl kända symboler för nazismen. I huvudsak liknande bedömning gjordes i ett hovrättsavgörande 1999. SS-symboler har förekommit i fler domstolsavgöranden tillsammans med bl.a. hakkors eller andra symboler och har då bedömts som hets mot folkgrupp. I några domar har bokstäverna "SS" inte ansetts utgöra hets mot folkgrupp (se bl.a. under "Örn" ovan). I en tingsrättsdom 1999, där den tilltalade angav att ett emblem som innehöll två S i runskrift uttryckte stöd för en mc-klubb, uttalade rätten att de två bokstäverna kan, men måste inte, uppfattas som uttryck för nationalsocialistiska sympatier.
Tyrruna	Tyrrunan har prövats i ett hovrättsavgörande 2018 och då ogillades åtalet i den delen. Åklagaren hade gjort gällande att symbolen har en koppling till den nationalsocialistiska rörelsen men inte lagt fram någon utredning. Hovrätten ansåg inte heller att en sådan koppling är allmänt känd. Domen behandlas närmare nedan. I en tingsrättsdom 2019 förekom tyrrunan men symbolen synes inte ha omfattats av åtalet. I ett pågående mål har ett stort antal personer åtalats för att i samband med en demonstration bl.a. burit kläder, fanor och sköldar med tyrrunan.
Vasakärve	Symbolen förekom i en hovrättsdom 2004 där den tilltalade dömdes för hets mot folkgrupp. Utgången berodde sannolikt främst på uttalanden av den tilltalade och det är svårt att avgöra vilken betydelse vasakärven hade.
Kelterkors	Symbolen har förekommit, ensam eller tillsammans med andra symboler, i flera tingsrättsavgöranden i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet, och har då i flera fall lett till fällande dom för hets mot folkgrupp. I dessa domar uttalades bl.a. att symbolen är förknippad med våldsinriktade ideologier som står för idéer om rasöverlägsenhet och rashat. I några tingsrättsdomar från nämnda tid frikändes dock den tilltalade. I en dom 2000, där symbolen förekom ensam, uttalades att det är en symbol som kan förknippas med symboler som användes av nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen, men att den inte, i det aktuella fallet, kunde anses ge en otvetydig koppling till viss åsiktsriktning, varför den tilltalade frikändes. Liknande bedömning gjordes även i en dom 2001, där tingsrätten angav att det kan ifrågasättas om kelterkorsen ensamt kan förknippas med en missaktning av andra folkgrupper. Även i en tingsrättsdom 2007 gjordes en liknande bedömning, men i det målet fällades den tilltalade efter en sammantagen bedömning med en annan symbol (örn) och klädsel.

Symbol	Kommentar
Solkors	I två tingsrättsdomar, 1998 och 2001, frikändes tilltalade som använt solkors. I domarna angavs bl.a. att det finns legitim användning av symbolen och att den inte ensam kan ge en otvetydig koppling till den nationalsocialistiska åsiktsriktningen och inte heller klart uttryck för hot mot eller missaktning för någon folkgrupp. I en annan tingsrättsdom 2001 uttalades dock att solkorset används i rasistiska nordiska sammanhang och att uppvisande av en flagga som innehåller ett solkors skulle kunna bedömas som hets mot folkgrupp.
Öppet solkors	S.k. öppna solkors (modifierad svastika) prövades 1997 i en hovrättsdom och en tingsrättsdom. I båda målen förekom symbolen med andra symboler och den tilltalade fälldes. I det ena målet angavs att det öppna solkorset användes av en Waffen SS-division under andra världskriget. Symbolen förekommer sannolikt även i två fällande tingsrättsdomar 1999, där symbolen benämndes modifierad svastika respektive hakkors med böjda armar.
Odalruna	I ett tingsrättsavgörande 2010 ansågs klottrande av hakkors och odalruna som spridande av missaktning för invandrare. I ett avgörande 2000 ansåg tingsrätten att en odalruna i kombination med viss text otvetydigt gav en koppling till den nazistiska rörelsen och idéer om rasöverlägsenhet och missaktning för andra folkgrupper. I en annan tingsrättsdom 2000 bedömdes det som hets mot folkgrupp när de tilltalade med en röd fana med en odalruna, skanderat "sieg heil" och utfört Hitlerhälsningar. I en tingsrättsdom 1997 ansågs en odalruna, örn och lagerkrans innebära en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska.
SA-symbol	I ett tingsrättsavgörande 2000 förekom ett märke som angavs anspela på symbolen för SA (det tyska nazistpartiets stormavdelning), som den tilltalade burit tillsammans med andra symboler. Domstolen bedömde att symbolerna och kläderna sammantaget utgjorde uttryck för missaktning.
Moderkors	Ett moderkors, som innehöll ett hakkors, förekom i ett tingsrättsavgörande 1998. Såvitt avsåg moderkorset ogillades åtalet eftersom det inte var visat att det burits synligt. Symbolen förverkades emellertid eftersom den ansågs uttrycka hot/missaktning. Domen överklagades till hovrätten i förverkandefrågan men hovrätten fastställde domen i den delen.
Livets träd (älgruna)	I ett tingsrättsavgörande 2000 dömdes den tilltalade för hets mot folkgrupp för att ha burit ett märke med älgruna och viss text samt ett annat märke med solhjul eller kelterkors och viss text.
Järnkors	Järnkors har prövats i två domar 2018, varav ett hovrättsavgörande, och i båda bifölls åtalet. I båda fallen förekom det med andra symboler, vilket gör det svårare att avgöra hur det ensamt hade bedömts. I den ena domen angavs att hakkors och järnkors var frekvent använda i Nazi-Tyskland, har en tydlig koppling till Tredje riket samt sedda tillsammans anses starkt sammankopplade med tankar om rasöverlägsenhet, förföljelse och utrotning av judar. Symbolen prövades även i en tingsrättsdom 2012, med andra symboler, och tillsammans bedömdes de symbolisera en våldsinriktad ideologi som innefattar idéer om rasöverlägsenhet och rashat. I tingsrättsdomar 2005 och 2007 angavs att symbolen har en klar koppling till den nazistiska rörelsens ideologi.

Symbol	Kommentar
Sydstatsflagga	I en tingsrättsdom 2007 ansågs det inte visat att flaggan kommit att framstå som en symbol för rasism eller i övrigt uttrycker missaktning.
Brinnande kors	I en tingsrättsdom 1993 uttalades att korsbränning är ett förfarande som typiskt sett innebär ett uttryck för hot/missaktning mot invandrare och flyktingar, p.g.a. sin nära förbindelse med Ku Klux Klan-rörelsen. I huvudsak samma bedömning gjordes i tingsrättsdomar 1991 och 1994. Även i en dom 1998 fällides de tilltalade för att bl.a. ha tänt eld på ett kors och tingsrätten angav att detta hade en rasistisk innebörd.
"K.K.K."	I en tingsrättsdom 1991 ansågs symbolen, i sammanhanget, med all tydlighet hänsyfta på Ku Klux Klan, och att hålla upp en skylt med detta uttryck fick anses ha utgjort ett latent hot mot färgade personer. Även i tingsrättsdomar 2003 och 2017 har "KKK" tillsammans med andra symboler (hakkors och "SS") respektive text ("The KKK wants you") bedömts utgöra hets mot folkgrupp.
Kors med bloddropp	I ett tingsrättsavgörande 2001 var frågan om flaggor, varav en innehöll denna symbol, skulle förverkas p.g.a. att de kunde befaras komma till brottslig användning. Rätten angav att aktuell symbol används av Ku Klux Klan samt att flaggorna innehåller nationalsocialistiska eller rasistiska symboler som uttrycker missaktning för människor tillhörande andra folkgrupper och att uppvisande av dem kan utgöra hets mot folkgrupp.
Vit makt-näve	I ett hovrättsavgörande 2018 ansågs en knuten hand, med tyrruna och viss text, inte uttrycka hot/missaktning. I ett hovrättsavgörande 1999 förekom symbolen tillsammans med flera andra symboler, bl.a. hakkors, och det uttalades att symbolerna har en tydlig koppling till Nazi-Tyskland och Tredje riket eller andra rörelser med rasistiska sympatier. Symbolen har även prövats, ensam eller tillsammans med andra symboler, i flera tingsrättsdomar i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet och har då bedömts utgöra missaktning. Det har då bl.a. uttalats att den är ägnad att uttrycka förakt för invandrargrupper i Sverige men även att den på ett uppenbart sätt är förknippad med våldsinriktade ideologier som står för idéer om rasöverlägsenhet och rashat.
Torshammare	I en tingsrättsdom 1998 dömdes den tilltalade för flera symboler, bl.a. en torshammare, men även hakkors. Med hänsyn till de andra symbolerna och de mycket korta domskälen går det inte att avgöra hur endast en torshammare hade bedömts. Liknande bedömning gjordes i en tingsrättsdom 2000. Även i en annan tingsrättsdom 2000 dömdes den tilltalade för flera symboler och i domen angavs att en torshammare förstärkt det budskap om rasism som andra symboler förmedlade.
Överkorsad regnbågsflagga	I en hovrättsdom 2018 ansågs symbolen, med texten "krossa homolobbyn" och bl.a. bild på Adolf Hitler, uttrycka missaktning för homosexuella.

Symbol	Kommentar
Bild på Adolf Hitler	Bilder på Hitler har förekommit i flera domar. I ett tingsrättsavgörande 2003, fastställt av hovrätten, bedömdes bl.a. ett porträtt av Hitler ge en klar koppling till nazismen och de med nazismen förenade idéerna om rashat och förakt för vissa grupper. I en tingsrättsdom 2000 ansågs en sådan koppling föreligga beträffande en bild på Hitler iförd uniform med bl.a. hakkors. Även i ett avgörande 2011 ansåg tingsrätten en bild på Hitler ha ett starkt symbolvärde samt att bilden tillsammans med viss text kunde anses uttrycka missaktning. I ett hovrättsavgörande 2018 uttalades det dock att enbart en bild på Hitler i sig normalt inte bör innebära att missaktning uttrycks. I en tingsrättsdom 2018 ogillades åtalet avseende en bild på Hitler med hakkorsbindel och viss text (citat bl.a. om att nationalsocialisterna avser att förstöra det kapitalistiska systemet), där dock texten kan ha haft avgörande betydelse för utgången.
Bilder på andra personer	Bilder på andra nationalsocialister än Adolf Hitler har prövats i några domar. I en tingsrättsdom 1999 prövades en bild på Rudolf Hess, men åtalet ogillades redan på grund av att det inte var visat att bilden burits synligt. I en dom 2000 bedömdes en tröja med en bild på Hess samt texten "Hess" och "Martyr" utgöra missaktning. En bild på Leon Degrelle, tillsammans med bl.a. SS-symbol och järnkors, bedömdes i en hovrättsdom 2018 uttrycka missaktning. I en hovrättsdom 2019 ansågs en bild på Josef Goebbels och text om judar uttrycka hot och missaktning, men här kan nog texten ha varit av avgörande betydelse för bedömningen.
Överkorsad davidsstjärna	I en tingsrättsdom 2019 ansågs en bild av en överkryssad davidsstjärna och viss text uttrycka missaktning för bl.a. judar. Symbolen har förekommit i många andra domar men då tillsammans med andra symboler och/eller texter och det är svårt att avgöra vilken betydelse symbolen då har haft för domstolens bedömning.
Bildspråk	I ett tingsrättsavgörande 2014 ansågs en niddbild av en judisk man anknyta till nazistiska idéer om förakt och hat mot judar samt uppmuntra till hotfullhet mot den judiska gruppen (den tilltalade frikändes i hovrätten p.g.a. att det inte var bevisat att det var han som hade publicerat bilden). I ett hovrättsavgörande 2014 prövades ett stort antal bilder; bl.a. bedömdes en bild av tre mörkhyade personer i snaror och viss text som hets mot folkgrupp.

4.4 Praxis avseende tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp

4.4.1 Domstolspraxis (tryck- och yttrandefrihetsbrott)

I detta avsnitt redogör vi för vår genomgång av domstolspraxis avseende tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. De domar som vi har gått igenom finns redovisade i bilaga 3. På samma sätt som i bilaga 2, redovisar vi i bilaga 3 vilken typ av symbol respektive dom omfattar, hur domstolen resonerat vid bedömningen av om användandet av en viss symbol kan utgöra hets mot folkgrupp och om andra omständigheter har vägts in i den bedömningen.

I likhet med de domar som avser brott enligt brottsbalken är det även på det grundlagsskyddade området framför allt spridande av hakkors som åtalas. Hakkorset, ensamt eller tillsammans med andra symboler, förekommer i drygt hälften av domarna. Spridande av hakkors har regelmässigt bedömts utgöra hets mot folkgrupp. Förutom publiceringar där det inte tydligt har framgått att det är fråga om hakkors har åtalet endast ogillats i ett fall och då av juryn.

Domstolspraxis på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området är mycket begränsad. Det innebär att få symboler utöver hakkorset har prövats av domstol och när sådana symboler har prövats har de i flera fall förekommit tillsammans med hakkors. Det är inte heller alltid som domstolarna tydligt har redovisat om respektive symbol ensam skulle kunna utgöra hets mot folkgrupp. Dessa symboler har vidare endast prövats i något enstaka domstolsavgörande och i de flesta fall endast av tingsrätt. I vissa fall har vidare åtalet i den delen som avser en viss symbol ogillats redan av juryn. En jury avger inte någon motivering för sitt ställningstagande. Det kan noteras att tyrrunan – i likhet med flera andra symboler – ännu inte har prövats av domstol i något tryck- eller yttrandefrihetsrättsligt mål.

Med undantag för bildspråk och sydstatsflaggan har samtliga symboler som har prövats varit sådana som haft en koppling till nationalsocialismen. De flesta domarna avser publiceringar på olika webbplatser. Några domar avser bärande eller annan spridning av tröja med bild på Adolf Hitler eller hakkors.

Nedan redovisar vi de symboler, utöver hakkorset, som har prövats av domstol i tryck- eller yttrandefrihetsmål. För en utförligare redogörelse av respektive dom hänvisas till bilaga 3.

Tabell 4.2 Symboler som har prövats av domstol

Tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp

Symbol	Kommentar
Örn	Örnar har endast förekommit i ett tingsrättsavgörande (2018) och då tillsammans med andra symboler (en örn, i ett järnkors, hållandes en lagerkrans). Tingsrätten ansåg att en örn med lagerkrans har tydliga kopplingar till symboler frekvent använda i Nazi-Tyskland och att dessa symboler har tydliga kopplingar till Tredje riket.
Siffror/tal ("88")	"88" har prövats i två tingsrättsdomar (2015 och 2018) och i båda förekom det i anslutning till text eller andra symboler. I båda domarna fälldes den tilltalade. I den ena domen ansågs "88" på samma sätt som hakkorsen och "sieg heil" vara förknippat med Tredje riket och nationalsocialismens idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Även i den andra domen ansågs "88" vara starkt förknippat med nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen samt att det förstärkte andra i målet förekommande symbolers koppling till Nazi-Tyskland.
Dödskalle	Totenkopf har prövats en gång (2018) och då ogillade juryn åtalet.
Triskelon	Symbolen har prövats en gång (2015) och då ogillade juryn åtalet.
Järnkors	Järnkorsen har endast förekommit tillsammans med örnar i tingsrättsdomen ovan. Rätten angav att järnkorsen förstärkte örnens koppling till Tredje riket. Det är svårt att avgöra hur enbart ett järnkors hade bedömts.
Sydstatsflagga	Flaggan har prövats av tingsrätt 2018. Juryn frikände den tilltalade för en av flaggorna som åtalet avsåg. Beträffande en annan flagga fälldes den tilltalade. Tingsrätten uttalade att flaggan sedd för sig inte utgör ett uttryck för missaktning av annan folkgrupp, men i fallet stärktes flaggans associationer till den amerikanska söderns förföljelse och lynchning av mörkhyade människor genom en hängsnara och vissa texter. Flaggan har även förekommit i ett tingsrättsavgörande 2015, se under "Bildspråk" nedan.
Bild på Adolf Hitler	Bilder eller motiv av Hitler har prövats i tre avgöranden (2016, 2017 och 2018), varav ett hovrättsavgörande, och har i samtliga fall lett till fällande dom. En sådan bild har i huvudsak kunnat anses som en hyllning till Hitler och därmed det rashat och utrotning av judar som förknippas med den nationalsocialistiska rörelse som han representerade.
Bildspråk	I två tingsrättsdomar (2010 och 2015) har en streckgubbe som slänger en davidstjärna bedömts uttrycka missaktning för judar. I en tingsrättsdom 2015 bedömdes en Ku Klux Klan-medlem hållandes ett rep, tillsammans med en sydstatsflagga, uttrycka hot/missaktning mot människor med afrikanskt ursprung. I samma dom ansågs en SS-soldat i anslutning till hakkors och text förstärka associationen till förföljelsen av judar. I en tingsrättsdom 2010, som fastställdes av hovrätten, bedömdes en karikatyrbild av en man av utländsk härkomst med sitt huvud i en repögla uttrycka missaktning för invandrare.

4.4.2 JK:s praxis (tryck- och yttrandefrihetsbrott)

JK:s roll och vägen till åtal

JK har till uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids. JK är ensam åklagare i tryck- och yttrandefrihetsmål, däribland i mål avseende tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp (se 9 kap. 1 och 2 §§ TF och 7 kap. 1 § YGL).

Eftersom JK är ensam åklagare på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området så belyser ovan redovisade domstolsavgöranden på det området även JK:s praxis. De avgörandena visar nämligen sådana fall där JK beslutat att inleda förundersökning och väcka åtal. Vi anser att det även är av intresse att redogöra för fall där JK beslutat att inte inleda förundersökning eller att inte väcka åtal. Vi redogör för detta nedan. Först nämner vi dock något om bakgrunden till den begränsade domstolspraxisen på det grundlagsskyddade området.

Av JK:s årsredovisningar för åren 2005–2017 framgår att det till JK inkommer runt ett hundratal anmälningar om hets mot folkgrupp varje år (avser åren 2005–2015, under vilka år det som minst inkom 90 anmälningar, år 2015, och som mest inkom 224 anmälningar, år 2005). Mycket få av de anmälningar om hets mot folkgrupp som kommer in till JK leder till åtal och under vissa år har JK inte väckt något åtal för hets mot folkgrupp (t.ex. åren 2006, 2007 och 2008). Detta kan ha flera förklaringar.

Få anmälningar leder ens till att JK inleder förundersökning. Under t.ex. åren 2015, 2016 och 2017 inleddes förundersökningar avseende hets mot folkgrupp i 4 ärenden, 5 ärenden respektive 22 ärenden (en majoritet av de 22 ärendena år 2017 avsåg anmälningar mot samma aktör). Av JK:s årsredovisningar och de beslut som vi har tagit del av framkommer främst två skäl till att förundersökning inte inleds. Det ena skälet är att JK inte har ansett sig vara behörig åklagare därför att yttrandena har framförts i något medium som inte omfattas av TF:s eller YGL:s tillämpningsområden. Det andra skälet är att de anmälda yttrandena inte har bedömts vara brottsliga.

En ytterligare orsak till att få anmälningar leder till åtal är att JK inte väcker åtal i alla ärenden i vilka förundersökning har inletts, utan vissa förundersökningar läggs ner. Ett skäl till detta är att någon misstänkt gärningsperson inte kunnat spåras och ett annat är att preskription kan antas ha inträtt.

Sammanfattningsvis är det mycket få anmälningar som leder till åtal. Detta innebär att antalet domar avseende hets mot folkgrupp som tryck- eller yttrandefrihetsbrott är begränsat. Det är vidare endast en del av dessa domar som avser symboler. Det kan även noteras att de nya bestämmelserna i 6 kap. 6–7 §§ YGL om utgivares ansvarsfrihet i vissa fall (som vi kortfattat har berört i kapitel 3) kan komma att än mer begränsa domstolspraxisen på det yttrandefrihetsrättsliga området.

Redovisning av JK:s praxis

De beslut som vi har gått igenom finns redovisade i bilaga 4. Det är i första hand ärenden där JK beslutat att inte inleda förundersökning. I några av de redovisade ärendena har JK inlett förundersökning men därefter lagt ned den.

JK har meddelat ett stort antal beslut som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler. Många beslut avser samma symbol och JK:s egentliga beslutsskäl är generellt sett mycket korta och är ofta begränsade till att JK anger att symbolen inte anses innefatta hets mot folkgrupp. Med hänsyn till det nämnda har vi i sammanställningen i bilaga 4 inte redovisat samtliga de runt 120 beslut som vi har gått igenom. De beslut som inte redovisas är sådana som avser samma symbol som prövats i ett redan redovisat beslut och där motivering och utgång är densamma. Av de beslut som vi har gått igenom avser närmare en tredjedel tyrrunan, ofta tillsammans med andra symboler och/eller texter.

Utöver redovisningen i bilaga 4 har vi nedan kortfattat beskrivit JK:s bedömning avseende olika symboler. Vi har delat upp denna sammanfattning i fem delar. I den första delen tar vi upp några generella noteringar avseende besluten. Därefter gör vi en tillbakablick till avsnittet om domstolspraxis ovan och går kortfattat igenom sådana symboler beträffande vilka åtal har väckts av JK. I den tredje delen redogör vi för symboler som inte har prövats av domstol men där JK har bedömt att de kan utgöra hets mot folkgrupp. Därefter går vi igenom sådana symboler som JK har bedömt inte utgör hets mot folkgrupp. I anslutning till den delen redogör vi även för några beslut avseende tyrrunan.

Övergripande om JK:s praxis

Vi redovisar cirka 25 olika symboler som har prövats av JK. I de flesta fall har det rört sig om symboler på klistermärken eller som har publicerats på webbplatser.

Som ovan har nämnts är JK:s beslutsskäl ofta mycket kortfattade. När JK har beslutat att inte inleda förundersökning hänvisar JK ofta till den s.k. instruktionen (1 kap. 10 § TF och 1 kap. 15 § YGL), som bl.a. innebär att JK bör beakta att tryck- och yttrandefriheten är en grundval för ett fritt demokratiskt samhällsskick och att syftet mera än framställningssättet bör uppmärksammas. Härutöver har JK tydliggjort att i tryck- och yttrandefrihetsmål kan inte omständigheter som ligger utanför själva yttrandet som är föremål för prövning beaktas. I beslut från senare år tycker vi oss kunna se en viss ändrad praxis hos JK jämfört med beslut från 1990-talet och tidigt 2000-tal. Således bedömde JK tidigare att bl.a. varghaken och triskelonen inte utgjorde hets mot folkgrupp, medan dessa symboler i beslut under senare år har bedömts kunna utgöra detta brott. Mot bakgrund av JK:s ofta korta beslutsskäl och att sammanhangen kan skilja sig åt, är denna iakttagelse dock förenad med viss osäkerhet. Det kan även noteras att JK t.ex. i beslut från 2014 och 2015 bedömt att varghaken kan utgöra hets mot folkgrupp, men i ett beslut från 2018, utifrån omständigheterna i ärendet, inte tyckt att den symbolen kunde motivera ett åtal samt att JK i ett beslut från 2008 bedömt att en överkorsad davidstjärna kunde utgöra hets mot folkgrupp, men att motsatt uppfattning uttrycktes i ett beslut från 2017.

Symboler beträffande vilka åtal har väckts

Av vår redovisning av domstolspraxis på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området ovan framgår att det är få symboler som JK har beslutat att väcka åtal för. Utöver bildspråk rör det sig om hakkors, örn, siffor, dödskafe, triskelion, järnkors, sydstatsflagga och bilder på Adolf Hitler. Flera av dessa symboler har prövats av domstol vid endast ett tillfälle och då ofta tillsammans med andra symboler. Vad gäller några av dessa symboler finns det även beslut av JK som är av intresse. Dessa symboler och beslut redovisas nedan.

- Hakkors har prövats i flera domar och har i princip alltid bedömts som hets mot folkgrupp. Det har dock förekommit att JK inte har väckt åtal för hakkors bl.a. när hakkors sett till sammanhanget inte bedömts utgöra hets mot folkgrupp.
- Örnar har prövats i en tingsrättsdom och då bedömdes örnen utgöra hets mot folkgrupp. Även i ett beslut från 2003 bedömde JK att örnar med lagerkrans och hjulkors respektive med bokstäverna ”SS” fick antas utgöra hets mot folkgrupp. I beslut från 2005 och 2007 bedömde JK dock att en örn med kelterkors respektive med bokstäverna ”SS” inte var brottsliga. Även i ett avgörande från 2014 ansåg JK – möjligen på grund av övriga omständigheter – att en örn som liknade den nazityska örnen inte var att bedöma som hets mot folkgrupp. Härutöver har JK i två beslut från 2019 bedömt att en örn respektive en örn tillsammans med en torshammare inte utgjorde hets mot folkgrupp.
- En dödskalle (s.k. Totenkopf) har prövats en gång av domstol och i det avgörandet, som meddelades av Göteborgs tingsrätt 2018, ogillade juryn åtalet. I ett beslut från 2019 bedömde JK att det inte kunde förväntas bifall till ett åtal beträffande ett skivomslag, publicerat på en webbplats, med titeln ”Aggressive force” och motiv i form av en dödskalle (Totenkopf) ovanpå ett kelterkors. Motsvarande bedömning gjordes även i ett beslut från 2017 beträffande en dekal föreställande en dödskalle. I ett beslut från 2003 inledde JK dock förundersökning beträffande en tröja på vilken fanns texten ”Support your local einsatzkommando” under en dödskalle och JK angav att det budskap som förmedlades kunde förknippas med den nazistiska ideologin.
- En triskelion har prövats en gång av domstol och i det avgörandet, som meddelades av Göteborgs tingsrätt 2015, ogillade juryn åtalet. Samma år beslutade JK att inleda förundersökning avseende triskelioner som hade publicerats på en annan webbplats (Sniper-records). Förundersökningen kom att läggas ned men det angavs att det fortfarande fanns grund för antagandet att hets mot folkgrupp hade begåtts. Även i ett beslut från 2019 har JK uttalat att triskelionen är en symbol som har en koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. I det aktuella fallet ansåg JK dock att det med hänsyn till sammanhanget (bilderna av triskelionen

ingick i artiklar med andra frågor än rasideologi) inte kunde förväntas en fällande dom. Nämnda beslut kan jämföras med ett beslut från 1998. I det beslutet angav JK att triskelonen visserligen påminner om det fyrgrenade hakkorset, men att symbolen på den aktuella bilden hos en bredare allmänhet knappast ensam kan anses ge uttryck för missaktning för en bestämd grupp av personer.

- Bilder och motiv av Adolf Hitler har prövats av domstol och i samtliga fall lett till fällande dom. JK har även i andra beslut bedömt sådana bilder som brottsliga.

Andra symboler som kan innefatta hets mot folkgrupp

Utöver ovan angivna symboler, som alltså även har prövats av domstol, har JK bedömt att följande symboler kan utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp.

Tabell 4.3 Symboler som bedömts kunna innefatta hets mot folkgrupp

JK-beslut

Symbol	Kommentar
Varghake	I ett beslut 2019 uttalade JK att hakkorset/svastikan, hjulkorset, varghaken och triskelonen är symboler som alla har en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. JK har vidare i beslut 2014 och 2015 bedömt att varghaken kan innefatta hets mot folkgrupp eftersom den har en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Det kan jämföras med ett beslut 2007 där JK bedömde att en varghake inte utgjorde hets mot folkgrupp och ett beslut 2018 där en varghake, med en undanskymd plats på ett fotografi, inte kunde motivera åtal.
Hjulkors/solkors och keltekors	I ett beslut 2015 uttalade JK att hjulkorset har en tydlig koppling till Tredje riket, dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat samt att det fanns grund för att fråga var om hets mot folkgrupp. I beslut 2019 och 2005 har JK dock bedömt att brinnande solkors respektive keltekors inte utgjort hets mot folkgrupp. Inte heller ett keltekors på vilket fanns en dödska, en s.k. Totenkopf, bedömdes i ett beslut 2019 kunna föranleda en fällande dom. I ett beslut 2003 uttalades att solkorset i vissa sammanhang och under vissa omständigheter kan utgöra hets mot folkgrupp. I ett annat beslut 2003 bedömde JK att örnar med lagerkrans och hjulkors fick antas utgöra hets mot folkgrupp.
SA-symbol (även med Horst Wessel)	JK har i ett beslut 2019 bedömt att symbolen för Hitlers stormtrupper, SA, har en tydlig koppling till Tredje riket samt i hög grad får anses förknippad med idéerna om rasöverlägsenhet och rashat. Med hänsyn till det sammanhang i vilket symbolen hade publicerats kunde dock en fällande dom inte förväntas. I ett annat beslut 2019 har JK inlett förundersökning beträffande en tröja med SA-symbolen, motiv av Horst Wessel och viss text.

Symbol	Kommentar
"SS" (sigrunor/ segerrunor)	I ett beslut 2016 bedömde JK att en bild av två segerrunor mot svart botten utgjorde en symbol för de nazistiska SS-styrkorna och kunde antas innefatta hets mot folkgrupp. I ett beslut 2005 ansågs dock en t-shirt med bokstäverna "SS" och en örn bärandes två svärd inte ha ett så tydligt budskap att det utgjorde hets mot folkgrupp och samma bedömning gjordes i ett beslut 1999 beträffande segerrunan i visst sammanhang (symbolen fanns på taylor i en mc-klubbs lokaler).
Överkorsad davidstjärna m.m.	I ett beslut 2008 bedömde JK att det fanns anledning att anta att hets mot folkgrupp hade begåtts beträffande två affischer med text och en davidstjärna som slängs i en papperskorg respektive en överkorsad davidstjärna. I senare beslut, 2017 och 2019, ansågs dock en överkorsad davidstjärna på en webbplats uttrycka ogillande, men inte innefatta hets mot folkgrupp.

Symboler som inte bedömts innefatta hets mot folkgrupp

JK har bedömt att symbolerna angivna i tabellen nedan inte innefattar tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Eftersom JK är ensam åklagare på det grundlagsskyddade området har dessa symboler inte prövats av domstol i mål avseende tryck- eller yttrandefrihetsbrott.

Det bör noteras att beträffande några av dessa symboler förekommer det även beslut där JK funnit att symbolerna, i visst sammanhang, kan utgöra hets mot folkgrupp. Det kan inte heller uteslutas att JK, t.ex. i ett annat sammanhang eller vid en annan tidpunkt, kan bedöma att de symboler som anges nedan utgör hets mot folkgrupp (jfr rättsfallet RH 2002:40 om att bedömningen av om ett uttalande uttrycker hot eller missaktning mot en folkgrupp måste göras utifrån de värderingar som gäller vid tidpunkten för yttrandet).

Tabell 4.4 Symboler som inte bedömts innefatta hets mot folkgrupp

JK-beslut

Symbol	Kommentar
Tyrrunan	JK har i ett stort antal beslut bedömt att symbolen inte utgör tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. JK:s bedömningar avseende denna symbol behandlas närmare nedan.
Vasakärve	JK har i flera beslut bedömt att symbolen, som användes av bl.a. National-socialistisk front, inte utgör hets mot folkgrupp.

Symbol	Kommentar
Odalruna	JK bedömde i ett beslut 2013 att en publicering av ett skivomslag med en odalruna och segerruna inte utgjorde hets mot folkgrupp. I ett beslut 2018 bedömde JK att en bild på odalrunan i ett annat utförande och tillsammans med text gav anledning att anta att hets mot folkgrupp hade begåtts.
Hammare och skära	Symbolen har varit föremål för JK:s bedömning vid några tillfällen och JK har då bedömt att symbolen inte innefattar hets mot folkgrupp.
Hammare och svärd	I ett beslut 2019 bedömde JK att en bild på en hammare och ett svärd med viss text inte utgjorde hets mot folkgrupp.
Vit makt-näve	JK har i flera beslut bedömt att en knuten näve (ensam eller tillsammans bl.a. tyrrunan, taggtråd eller i bojor och även tillsammans med text såsom "Nordfront.se" och "Till kamp") inte utgör hets mot folkgrupp.
Torshammare	I ett beslut 2019 bedömde JK att en bild av en t-shirt med motiv av en örn och en torshammare, som publicerats på en webbplats, inte gav anledning att anta att hets mot folkgrupp hade begåtts. Torshammaren förekom, tillsammans med en tröja med texter och bilder, i ett beslut 1999. Det är oklart vilken betydelse som JK lade vid torshammaren. JK uttalade att den som är insatt i användningen av symbolerna kan förknippa klädseln med antisemitism och rasism, men ifrågasatte om en bredare allmänhet skulle uppfatta klädseln som uttryck för hot eller missaktning för en bestämd grupp av personer.
Bild på Rudolf Hess	Ett porträtt av Hess tillsammans med text, publicerad på en webbplats, bedömdes i ett beslut 2014 inte innefatta hets mot folkgrupp. Samma bedömning gjordes, beträffande ett klistermärke, i ett beslut 2005.
Skräckhjälm	JK har i flera beslut bedömt att symbolen, som användes av Svenskarnas parti, inte utgör hets mot folkgrupp.
Valknut	I ett beslut 2019 bedömde JK att en valknut publicerad på en webbplats inte utgjorde hets mot folkgrupp.
"IS-flagga"	JK bedömde i ett beslut 2019 att den flagga som ofta används av IS, publicerad i en annons på "Båtbörsen", inte utgjorde brott.
Korslagda skafthandgranater	JK bedömde i ett beslut 2019 att en bild av korslagda skafthandgranater och en dödska, som publicerats på en webbplats, inte utgjorde hets mot folkgrupp.
Gyllene grynings symbol	JK bedömde i ett beslut 2019 att tre bilder av det grekiska partiet Gyllene grynings symbol, som hade publicerats på en webbplats, inte utgjorde hets mot folkgrupp.
Kejsare Nero	JK bedömde i ett beslut 2019 att ett klistermärke med en bild föreställande den romerske kejsaren Nero inte utgjorde hets mot folkgrupp.

Tyrrunan

JK har i ett stort antal ärenden sedan i vart fall 2007 haft att pröva om förundersökning ska inledas avseende anmält användande av tyrrunan i skrifter (klistermärken, affischer, banderoller, fanor, flygblad, kläder och avspärrningsband m.m.) och på webbplatser. I vissa fall har tyrrunan funnits i en, ofta grön, kvadrat och i andra fall har den funnits i ett kugghjul. Det har även rört sig om ärenden där tyrrunan förekommit tillsammans med andra symboler eller texter. I samtliga ärenden har JK beslutat att inte inleda förundersökning. JK har således bedömt att symbolen inte utgör tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. JK:s skäl har ofta varit mycket kortfattade och hänvisat till tidigare bedömningar. I ett beslut från 2017 utvecklade JK skälen enligt följande (se JK:s beslut den 10 november 2017, dnr 9840-17-3.1).

När det gäller tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp är förhållandena delvis annorlunda [jämfört med vad HD uttryckte i NJA 1996 s. 577 om att även bärande av märken som inte ensamma kan anses sprida ett meddelande kan innebära en sådan spridning när de bärs tillsammans med t.ex. klädsel av viss färg och visst snitt]. Det är här enbart de yttranden som återges i skriften eller, när det gäller ettärke eller en symbol, det meddelande som själva märket/symbolen förmedlar som ska bedömas. Omständigheter som ligger utanför skriften kan inte beaktas. Vem som sprider ett visst exemplar av skriften eller ett visst meddelande har alltså inte någon betydelse. En prövning som innefattar en bedömning av andra omständigheter än själva innehållet är oförenlig med det tryckfrihetsrättsliga ensamansvaret. Vid bedömningen av om det är fråga om ett tryckfrihetsbrott ska även den s.k. instruktionen i 1 kap. 4 § TF beaktas. Den avser att inskräpa tryckfrihetens betydelse.

Vid bedömningen av om ett yttrande är straffbart som tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp kan alltså omständigheter som ligger utanför själva skriften inte beaktas. En annan sak är att JK, vid bedömningen av om inskränkningen av yttrandefriheten är proportionerlig, har att beakta de principer och bedömningar som Europadomstolen har utvecklat i sin praxis, innebärande bl.a. att utöver yttrandets innehåll ska särskilt beaktas vem det riktar sig till, dess syfte samt i vilket sammanhang det sprids (se t.ex. JK:s beslut den 22 oktober 2015, dnr 6008-15-30).

JK har som ovan nämnts haft att bedöma tyrrunan tillsammans med vissa texter och andra symboler. Följande två beslut kan fungera som exempel.

- I det ena beslutet hade JK att pröva en bild, publicerad på webbplatsen Nordfront, av en man med utsträckt hand. Infogad i bilden fanns tyrrunan och texten ”leve nationalsocialismen”. I beslutet uttalade JK, med hänvisning till rättsfallet NJA 1996 s. 577, att den nationalsocialistiska rörelsen under 1930- och 1940-talen vilade på en ideologi som var intimt sammanbunden med idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Att sprida budskap som uttrycker ett allmänt stöd för en sådan rörelse och därmed de nämnda idéerna kan utgöra hets mot folkgrupp. Genom bilden ansågs nationalsocialismen hyllas. Enligt JK framgick det dock varken av bilden eller sammanhanget i vilket den publicerats med tydlighet en anknytning till de nämnda historiska rörelserna. Med beaktande härav och yttrandefrihetens räckvidd på området bedömde JK att det inte kunde förväntas en fällande dom. (Se beslut den 8 september 2014, dnr 5998-14-31.)
- Inte heller i det andra beslutet ansåg JK att en bild på tyrrunan och viss text utgjorde yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Ärendet gällde en bild, som illustrerade en artikel på samma webbplats som beslutet ovan. Bilden innehöll deltagare vid en minnesceremoni som bar en banderoll med tyrrunan och två andra runor samt texten ”De döda manar oss till strid”. I artikeln användes uttryck såsom ”vit kämpe” och ”folkkamrater”. (Se beslut den 15 oktober 2018, dnr 6084-18-3.2.)

4.5 Sammanfattande diskussion

4.5.1 Inledning

Detta avsnitt innehåller en redovisning och viss analys av hur domstolarna har resonerat i såväl fällande som friande domar avseende symboler.

4.5.2 Symboler som har prövats

Flera av de symboler som prövades i rättsfallet NJA 1996 s. 577, bl.a. hakkors samt örn och lagerkrans, var sådana som hade en koppling till nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen. Även i

praxis därefter är det framför allt spridande av symboler med anknytning till nationalsocialismen som har lett till åtal och därmed kommit att prövas i domstol. I stor utsträckning, inte minst på det grundlags-skyddade området, är det spridande av hakkorset, ensamt eller tillsammans med andra symboler eller text, som åtalas. Härutöver har ett flertal andra symboler med åtminstone viss koppling till nationalsocialismen prövats i domstol. Några sådana symboler som har prövats vid ett flertal tillfällen är örnen och varghaken.

Av rättsfallet NJA 1996 s. 577 framgår att en symbol som otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning kan ses som ett meddelande i den mening som avses i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. De symboler som prövades i avgörandet hade som sagt en koppling till nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen. Avgörandet kan dock inte förstås som att endast symboler med en sådan koppling kan vara att bedöma som hets mot folkgrupp.

Även symboler utan koppling till nationalsocialismen har prövats av domstol. Det har rört sig om symboler som, det gjorts gällande, har en koppling till Ku Klux Klan, såsom brinnande kors och sydstatsflaggan, men även andra rasistiska symboler, såsom vit makt-näven, och symboler som kan innebära missaktning mot homosexuella, såsom en överkorsad regnbågsflagga.

Sammantaget är det till största del symboler med en koppling till nationalsocialismen som förekommer i praxis, men praxis är inte helt begränsad till sådana symboler.

4.5.3 Hur domstolarna och JK har resonerat

Fällande domar

Som ovan har nämnts har det i praxis till stor del varit symboler med koppling till nationalsocialismen som har prövats av domstolarna. Av rättsfallet NJA 1996 s. 577 framgår att indirekta åsiktsyttringar, som symboler, kan vara att betrakta som meddelanden enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp om de entydigt förmedlar ett budskap. Beträffande sådant budskap uttalade HD att symboler som inte bara kan kopplas till nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen utan även till idéer om rasöverlägsenhet och rashat – som är intimt förbundna med dessa rörelserns ideologi – kan utgöra hets mot folkgrupp. Som exempel på sådana symboler, som kan förknippas med

en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska, angav HD hakkorset samt örnen med lagerkransen.

I många av de fällande domar som vi har gått igenom har domstolarna uttryckligen angett något liknande HD:s motivering i 1996 års rättsfall, dvs. att symbolen kan förknippas med idéer om rasöverlägsenhet och rashat och/eller en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska. I ytterligare ett relativt stort antal domar, framför allt gällande hakkorset, har domstolarna inte närmare angett vilket budskap symbolen ansetts förmedla, utan har endast kort konstaterat att symbolen uttrycker missaktning.

I en del domar har domstolarna bedömt att en symbol uttrycker missaktning redan efter att ha konstaterat att symbolen uppfattas som en hyllning till nationalsocialismen eller att den kan förknippas med Tredje riket och Nazi-Tyskland. HD:s avgörande i NJA 1996 s. 577 kan emellertid inte anses ge stöd för att en hyllning av nationalsocialismen, inte ens av nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen, i sig är tillräckligt för ansvar för hets mot folkgrupp. En sådan koppling är alltså vare sig nödvändig eller tillräcklig för ansvar. Det bör i detta sammanhang noteras att i de allra flesta av dessa fall, där domstolen endast konstaterat att en symbol utgör en hyllning av nationalsocialismen eller kan kopplas till Tredje riket, har det varit fråga om hakkors. Även om domstolen således inte uttryckligen angett det, kan en sådan symbol utifrån HD:s resonemang även kopplas till idéer om rasöverlägsenhet och rashat, varför man nog bör vara försiktig med att lägga alltför mycket vikt vid domstolarnas motiveringar i dessa fall.

I detta sammanhang vill vi passa på att nämna att vi i vår praxisgenomgång noterat att det även finns stora skillnader i hur åklagarna formulerar gärningspåståendet i denna typ av mål. För att en indirekt åsiktsyttring, såsom en symbol, ska anses som ett meddelande enligt HD:s avgörande (NJA 1996 s. 577), behöver symbolen entydigt förmedla ett budskap. Beträffande omkring hälften av domarna, och i viss mån i ökad omfattning under senare år, har åklagaren i stämningsansökan i huvudsak endast angett typen av symbol och att den tilltalade genom symbolen spridit ett meddelande som uttrycker hot mot eller missaktning för en skyddad grupp, dvs. endast ett återgivande av lagtexten i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. I en stor del av övriga domar har åklagaren i stället närmare angett vad symbolen

påstås representera, t.ex. att den representerar en våldsinriktad ideologi med idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Mot bakgrund av att fråga är om indirekta åsiktsyttringar anser vi att inte bara typen av symbol utan även vad den påstås förmedla är viktigt och bör framgå av gärningsbeskrivningen (jfr 30 kap. 3 § och 45 kap. 4 § rättegångsbalken, RB).

Friande domar

På det grundlagsskyddade området har, utöver frikännande av juryn, domstolarna endast ogillat åtal för hets mot folkgrupp när det inte tydligt framgått att fråga varit om den av åklagaren påstådda symbolen, såsom ett hakkors eller en bild på Adolf Hitler.

På brottsbalksområdet har åtalet bifallits helt eller delvis i omkring 80 procent av målen. Om man inkluderar mål där endast en mindre del av åtalet har ogillats, så har åtalet ogillats i omkring en tredjedel av målen (närmare 40 mål).

När åtalet har ogillats, helt eller delvis, har det i omkring hälften av fallen varit på grund av att det inte ansetts visat att det varit den tilltalade som spridit symbolen eller att symbolen överhuvudtaget spridits. I drygt en fjärdedel av fallen har åtalet ogillats, helt eller delvis, på grund av att det inte ansetts visat att den tilltalade haft uppsåt att uttrycka missaktning för någon folkgrupp eller att symbolen sedd i sitt sammanhang inte ansetts utgöra hets mot folkgrupp. Det har då ofta rört sig om relativt särpräglade fall såsom där den tilltalade klätt ut sig till nazist vid en maskerad eller där symbolen använts för att kränka en enskild person. I dessa fall har det alltså varit tydligt att utgången har berott på det sammanhang i vilket symbolen förekommit. Även i några andra fall, som vi redovisar nedan, är det sannolikt att åtalet har ogillats på grund av det sammanhang i vilket symbolen förekommit.

- I ett avgörande från 1998 ogillades åtalet såvitt det avsåg en munkjacka med en döds-kalle (Totenkopf) och texten "All cops are bastards" och "ACAB". Som skäl angavs i huvudsak att trycket på jackan i första hand inte för tankarna till rasism. I samma avgörande fälldes den tilltalade för en tröja med samma typ av döds-kalle och texten "White power". (Se Göta hovrätts dom den 19 augusti 1998 i mål B 722-98.)

- I ett avgörande från 1999 ogillades ett åtal som dels avsåg bärande av en skinnväst med emblem föreställande fyra yxor, som åklagaren påstod bildade ett hakkors, och bärande av halskedja föreställande fyra yxor, som åklagaren påstod bildade ett hakkors, dels bärande av en tröja med ett tryck som visade bokstäverna ”SS” i runskrift. Tingsrätten angav att motiven med fyra yxor representerar en mc-klubb och att det inte var fråga om ett hakkors, men att det kunde, men måste inte, uppfattas som bildande ett hakkors. Även tröjtrycket med bokstäverna ”SS” angavs uttrycka stöd för en mc-klubb. Vidare uttalade tingsrätten att ingen av de tilltalade genom åtbörder, uttalanden, klädsel i övrigt eller på annat sätt gett uttryck för missaktning för andra folkgrupper än den nordiska. Mot den bakgrunden kunde enbart bärandet av aktuell klädsel inte anses sprida meddelande som uttrycker sådan missaktning. (Se Göteborgs tingsrätts dom den 9 februari 1999 i mål B 22029-98 m.fl.)
- I en dom från 2018 ogillades ett åtal i den del där det avsåg en bild på Adolf Hitler med en hakkorsbindel och citat bl.a. om att nationalsocialisterna avser att förstöra det kapitalistiska systemet. Tingsrätten uttalade att citatet riktade sig mot kapitalister, vilket inte kan ses som en folkgrupp. Inte heller ansågs citatet i kombination med bilden på Adolf Hitler uttrycka missaktning för en sådan folkgrupp. Däremot biföll tingsrätten åtalet för hets mot folkgrupp i övriga delar, bl.a. avseende flera andra bilder på Adolf Hitler tillsammans med text, hakkors eller Hitlerhälsning. (Se Uppsala tingsrätts dom den 19 november 2018 i mål B 4963-18.)

I åtta avgöranden har åtalet ogillats, helt eller delvis, på grund av att domstolen ansett att spridande av den aktuella symbolen inte inneburit hot eller missaktning. Vi redovisar dessa domar nedan, varvid en av domarna, angående tyrrunan, redovisas under en egen rubrik.

- I två tingsrättsdomar från 1998 respektive 2001 ogillades åtal som avsåg bärande av solkors. I det ena avgörandet uttalade tingsrätten att solkorset i stor utsträckning använts i sammanhang som inte har något samband med nationalsocialistiska rörelser, även om sådana rörelser har använt symbolen. I det andra avgörandet angavs att det finns legitim användning av solkorset. Av båda avgörandena framgår att solkorset ensamt inte kan anses ha en otvetydig

koppling till den nationalsocialistiska åsiktsriktningen. (Se Hässleholms tingsrätts dom den 4 januari 2001 i mål B 1195-00 och Eskilstuna tingsrätts dom den 23 mars 1998 i mål B 410-98.)

- I en tingsrättsdom från 2000, som fastställdes av hovrätten, ogillades ett åtal som avsåg bärande av en tröja med texten ”Skrewdriver” och ”Live and kicking” samt ett märke med en örn, vars bröst täcktes av en vapensköld, och, vad som av tingsrätten angavs vara, två sammanflätade ”S”. Örnen var inte identisk med den örn som användes i Nazi-Tyskland. Att örnen förekom på en tröja med namnet på en musikgrupp som angavs stå för idéer om rasöverlägsenhet och att dess bröst pryddes av en vapensköld med två sammanflätade ”S” tydde dock enligt tingsrätten på att örnen symboliserade detsamma som den örn som användes i Nazi-Tyskland. Tingsrätten fann därför att budskapet bakom den aktuella tröjan var sådant att det uttryckte missaktning för andra folkgrupper. Tingsrätten tillade emellertid att tröjans budskap härutöver behöver vara tydligt för dess betraktare för att bärandet av tröjan ska kunna anses som ett meddelande och utgöra brott. Vid en samlad bedömning fann tingsrätten att även om tröjans budskap var tydligt för den insatte betraktaren var det inte tydligt för gemene man. Tröjans budskap ansågs därför inte – vare sig ensamt eller i förening med den tilltalades övriga attribut (som bestod av ett halssmycke i form av en torshammare och svarta kängor) – utgöra ett meddelande enligt 16 kap. 8 § brottsbalken. (Se Göta hovrätts dom den 27 juni 2000 i mål B 645-00 och Oskarshamns tingsrätts dom den 27 april 2000 i mål B 254-00.)
- I två tingsrättsdomar från 2000 respektive 2001 ogillades åtal för bärande av keltekorser. I båda avgörandena angavs att keltekorser – om än mindre allmänt känt än t.ex. hakkors – kan förknippas med symboler använda av nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen. I den ena domen angav tingsrätten att det var en betydande skillnad både till omfattning och typ mellan den aktuella symbolen och de symboler som det var fråga om i rättsfallet NJA 1996 s. 577. Tingsrätten fann att keltekorset inte kunde anses ge en otvetydig koppling till viss åsiktsriktning. I den andra domen ansåg tingsrätten att det kan ifrågasättas om keltekorset ensamt kan förknippas med en missaktning av andra folkgrupper. I avgörandet beaktades även att de aktuella keltekorserna var små

och inte särskilt iögonfallande. (Se Enköpings tingsrätts dom den 24 november 2000 i mål B 490-00 och Lidköpings tingsrätts dom den 5 september 2001 i mål B 331-01.)

- I en tingsrättsdom från 2007 ogillades åtalet såvitt det avsåg en sydstatsflagga eftersom tingsrätten inte ansåg det visat att sydstatsflaggan kommit att framstå som en symbol för rasism eller i övrigt uttrycker missaktning. (Se Södertälje tingsrätts dom den 27 november 2007 i mål B 1151-07.)
- I en tingsrättsdom från 2018 ogillades ett åtal för hets mot folkgrupp, som i huvudsak avsåg bärande av märken med dödsfall och siffrorna 18 och 28. Tingsrätten ansåg att det saknades anledning att betvivla att siffrorna i ”nazistiska kretsar” har den betydelse som åklagaren påstått, dvs. ”Adolf Hitler” och ”blood and honour” samt att sifferkombinationerna säkerligen av flera personer och grupperingar kan ses som ett uttryck för en viss åsiktsriktning. Tingsrätten bedömde dock att det vore att gå för långt att anse att sifferkombinationerna som sådana är otvetydigt kopplade till en viss åsiktsriktning. (Se Vänersborgs tingsrätts dom den 1 mars 2018 i mål B 1532-17.)

Tyrrunan

I ett hovrättsavgörande från 2018 – som, såvitt vi känner till, är det hittills enda domstolsavgörandet där tyrrunan har prövats – hade åklagaren begärt att den tilltalade skulle dömas för hets mot folkgrupp (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 3 oktober 2018 i mål B 202-18). Enligt åklagarens gärningsbeskrivning hade den tilltalade på Facebook bl.a. lagt ut bilder på tyrrunan och därigenom spridit meddelande som uttrycker hot och missaktning för skyddade grupper. Vad hotet eller missaktningen närmare skulle bestå i framgår inte av gärningsbeskrivningen, dvs. utöver att tyrrunan lagts ut angavs inte några konkreta omständigheter vari hotet eller missaktningen skulle ha bestått. I hovrättens dom är det dock antecknat att åklagaren i sitt slutanförande gjorde gällande att tyrrunan på vissa sätt har en stark koppling till den nationalsocialistiska rörelsen. Åklagaren får således anses ha preciserat, och därmed begränsat, gärningen till detta förhållande. Det är även antecknat att åklagaren inte presenterade något material till stöd för detta påstående. Hovrätten prövade detta

som en sakfråga, dvs. en fråga om faktiska förhållanden som det kan föras bevisning om. I denna bedömning ansåg hovrätten att tyrrunans närmare koppling till den nationalsocialistiska rörelsen inte är allmänt känd. Eftersom åklagaren inte heller presenterat något material till stöd för sitt påstående ansåg hovrätten att bilderna på tyrrunan inte kunde ge stöd för åtalet.

Såvitt får förstås påstås åklagaren att tyrrunan utgjorde hot eller missaktning redan på grund av sin koppling till den nationalsocialistiska rörelsen. Hovrätten prövade därför endast om åklagaren styrkt detta påstående eller om denna omständighet var allmänt känd. I brottmål är det nämligen åklagaren som i regel har att bevisa samtliga omständigheter som är nödvändiga för att den tilltalade ska fällas till ansvar, om inte en sådan omständighet är allmänt känd (se 35 kap. 2 § första stycket RB). Som angetts ovan ansåg hovrätten att åklagaren inte hade uppfyllt sin bevisbörda i denna del och att omständigheten inte heller var allmänt känd. Utifrån åklagarens talan fanns det inte några andra omständigheter i denna del att pröva för hovrätten (jfr 30 kap. 3 § och 45 kap. 4 § RB om att en domstol inte får döma över annan gärning än den som framgår av åklagarens gärningsbeskrivning). Hovrätten kom därför inte heller in på någon bedömning av rättsfrågan om en konstaterad koppling mellan tyrrunan och den nationalsocialistiska rörelsen innebär att spridning av tyrrunan utgör hot mot eller missaktning för viss skyddad grupp. Domen besvarar alltså inte denna fråga. Utifrån HD:s resonemang i rättsfallet NJA 1996 s. 577 kan det dock ifrågasättas om endast en koppling till den nationalsocialistiska rörelsen skulle vara tillräcklig för att konstituera hot mot eller missaktning för sådan grupp.

En annan fråga som anknyter till den ovan är om ett budskap som det inte är allmänt känt att en symbol kan förmedla, överhuvudtaget kan anses utgöra hot eller missaktning enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Även detta är en rättsfråga, dvs. en fråga som rör innebörden av en lagregel, och vi återkommer till den nedan.

Tyrrunan förekommer även i ett omfattande åtal som ska prövas av Göteborgs tingsrätt och som avser händelser vid en icke tillståndsgiven demonstration arrangerad av Nordiska motståndsrörelsen (NMR) i samband med Bokmässan i Göteborg 2017 (mål B 3046-18). Av åklagarens gärningsbeskrivning framgår att de tilltalade under demonstrationen ska ha spritt ett meddelande som uttrycker missaktning genom att bl.a. flera demonstranter ska ha burit fanor, sköldar

och kläder med tyrrunan. Gärningsbeskrivningen omfattar även andra omständigheter, såsom att vissa demonstranter ska ha ropat "hell seger" och burit plakat där välkända personer pekats ut som förbrytare. Enligt åklagaren har agerandet inneburit ett tydligt förknippande med nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen och därmed med idéer om rasöverlägsenhet och rashat samt en allmän nedvärdering av andra folkgrupper. I gärningsbeskrivningen anges att NMR är en öppet nationalsocialistisk rörelse vilande på idéer om att raser ska hållas åtskilda och åklagaren har åberopat bevisning för att styrka detta. Dessutom har åklagaren åberopat bevisning för att styrka att NMR som organisation förespråkar våld som politisk metod och att NMR:s budskap blivit allmänt känt i tiden före demonstrationen samt bevisning till styrkande hur tyrrunan användes under andra världskriget.

Skillnad i bedömning om fråga är om tryck- eller yttrandefrihetsbrott jämfört med brottsbalksbrott?

Domar

Utifrån de domar vi har gått igenom är det svårt att se några skillnader i bedömningen mellan domar på det grundlagsskyddade området och domar där prövningen har gjorts enligt brottsbalken. Det bör dock beaktas att det är få andra symboler än hakkorset som har varit föremål för prövning på det grundlagsskyddade området. Det kan inte uteslutas att det hade förekommit en skillnad i bedömningen vid en prövning av vissa andra symboler. Dessutom avser de flesta domar på det grundlagsskyddade området publiceringar på internet. Det innebär att symbolen kunnat prövas i sitt sammanhang, dvs. annat som publicerats på webbplatsen tillsammans med symbolen har kunnat beaktas. Om domarna i stället hade gällt symboler på t.ex. klädesplagg eller plakat hade omständigheter vid sidan av klädesplagget eller plakatet inte kunnat beaktas eftersom dessa legat utanför själva skriften. Vid en prövning utanför det grundlagsskyddade området hade däremot sådana omständigheter kunnat beaktas, även till nackdel för den tilltalade, vilket hade kunnat medföra att bedömningen blivit annorlunda.

Beslut av JK

Vid en jämförelse mellan enstaka domar avseende hets mot folkgrupp enligt brottsbalken och beslut av JK finns det skillnader i bedömningen av vilka symboler som kan utgöra hets mot folkgrupp. En mer generell jämförelse är något mer vanskelig att göra. Som vi har berört i anslutning till genomgången av JK:s praxis ovan, kan JK:s bedömningar nämligen ha förändrat sig något över tid och i olika beslut har det gjorts olika bedömningar avseende samma symbol, även när detta till synes inte kan motiveras av omständigheterna i övrigt.

De skillnader som vi har sett synes väsentligen kunna förklaras av de särskilda förutsättningar som gäller på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. Dessa innebär framför allt att JK, till skillnad från vad som gäller på brottsbalksområdet, inte kan beakta omständigheter utanför det yttrande, t.ex. viss skrift, som är föremål för prövning (se kapitel 3 där detta beskrivs närmare). Om t.ex. en person bär ett plakat med en symbol kan inte JK, vid en prövning av om plakatet utgör hets mot folkgrupp, beakta vem den personen är och vad för kläder denne bär. Dessutom anses yttrandefriheten ha ett särskilt starkt skydd på det grundlagsskyddade området. JK tycks därför ställa högre krav för straffbarhet på symbolerna i sig och kanske än mer på betydelsen av det sammanhang där symbolen förekommer. I vart fall vid en jämförelse mellan enstaka domar och beslut kan detta noteras. JK har även uttryckt att det finns skillnader. I t.ex. ett beslut, avseende artiklar med tillhörande bilder av bl.a. hakkorsflaggor publicerade på en webbplats, uttalade JK att ”uttalandena hade sannolikt, om det inte varit fråga om publicering i ett grundlagsskyddat medium, ansetts innefatta brottet hets mot folkgrupp”. Med hänvisning bl.a. till det särskilda skydd som den anmälda webbplatsen hade enligt YGL, ansåg dock JK att varken innehållet i artiklarna eller bilderna kunde bedömas innefatta hets mot folkgrupp (se beslut den 16 maj 2014, dnr 3023-14-31).

Krav på kännedom?

En fråga som har aktualiserats i några av de tings- och hovrättsdomar som vi har gått igenom är om det för straffansvar för hets mot folkgrupp krävs att en symbols budskap är känt för en bredare allmänhet eller för de personer som symbolen har tillgängliggjorts, dvs. spridits

till (nedan kallade mottagarna). Detta är alltså en rättsfråga, dvs. den rör innebörden av en lagregel (jfr 35 kap. 2 § RB som handlar om ”allmän kännedom” i bevisfrågor). Innan vi går in på hur frågan har behandlats i praxis kan det nämnas att bestämmelserna om hets mot folkgrupp inte innehåller något uttryckligt rekvisit om att allmänheten eller mottagarna behöver känna till det budskap som förmedlas (se kapitel 3 ovan för en närmare genomgång av bestämmelsernas utformning). Det är i stället en fråga om ett sådant krav kan anses innefattas i befintliga rekvisit.

En symbol kan förmedla olika budskap. När vi här talar om en symbols budskap menar vi sådant budskap som kan utgöra hot mot eller missaktning för en skyddad grupp.

Några enstaka tings- och hovrättsavgöranden synes ge uttryck för att det är en förutsättning för straffansvar att en symbols budskap är allmänt känt. De två tydligaste exemplen på ett sådant synsätt finns i Vänersborgs tingsrätts dom från 2018 angående bärande av märken med dödsallar och siffrorna 18 och 28 samt Göta hovrätts dom från 2000 angående en örn, två sammanflätade ”S” och viss text (båda domarna har redovisats närmare ovan i detta avsnitt). I domen från Vänersborgs tingsrätt ansåg rätten att det för straffansvar inte var tillräckligt att en symbol hade en viss betydelse inom ”nazistiska kretsar”, vilket tyder på en uppfattning om att budskapet behöver vara mer allmänt känt. Beträffande domen från Göta hovrätt ansåg tingsrätten, vars dom fastställdes av hovrätten, att, även om textens och symbolernas budskap var tydligt för den insatte betraktaren, var detta budskap inte tydligt för gemene man och kunde därför inte anses utgöra ett meddelande enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Sammantaget är det endast i ett mycket begränsat antal avgöranden som åtalet har ogillats på grund av att en symbols budskap inte har ansetts allmänt känt. Det kan dock tilläggas att JK i några ärenden från 1990-talet har beslutat att inte inleda förundersökning eftersom det ifrågasattes om symbolerna hos en bredare allmänhet kunde uppfattas som uttryck för hot eller missaktning (se beslut den 25 februari 1998, dnr 182-98-30, och den 3 mars 1999, dnr 822-99-30).

Det finns samtidigt tings- och hovrättsavgöranden som ger uttryck för uppfattningen att det för straffansvar är tillräckligt att det finns en koppling mellan symbolen och t.ex. nationalsocialistiska rörelser samt idéer om rasöverlägsenhet och rashat – huruvida allmänheten eller mottagarna känner till detta synes sakna betydelse. I t.ex.

en dom från Örebro tingsrätt, som fastställdes av Göta hovrätt, hördes ett sakkunnigt vittne om bl.a. betydelsen av ”hell seger” och utifrån dennes vittnesmål ansågs det visat att det fanns en koppling till nationalsocialistiska rörelser samt idéer om rasöverlägsenhet och rashat, vilket bedömdes som tillräckligt för att missaktning skulle föreligga (Göta hovrätts dom den 18 februari 2009 i mål B 230-09 och Örebro tingsrätts dom den 8 januari 2009 i mål B 5153-08). På liknande sätt bedömde Svea hovrätt i en dom från 1999 att det genom bl.a. uppgifter från ett sakkunnigt vittne var utrett att vissa symboler hade en tydlig koppling till nationalsocialismen (Svea hovrätts dom den 2 juli 1999 i mål B 2056-98). Även Hovrätten för Västra Sverige synes i en dom, endast utifrån ett utlåtande från Säkerhetspolisen, ha funnit att en symbol kunde förknippas med rasism och nazism (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 16 december 1998 i mål B 1066-98). I dessa domar verkar det således inte ha ställts upp något krav på kännedom överhuvudtaget.

Sammanfattningsvis har det gjorts olika bedömningar i några tings- och hovrättsdomar i fråga om det finns ett krav på kännedom eller inte. Det finns inte något uttryckligt ställningstagande från HD i frågan om krav på kännedom avseende symboler. Rättsfallet NJA 1996 s. 577 kan dock i vart fall anses anknyta till frågan. I avgörandet uttrycker HD att vissa symboler i dag får anses vara starkt förknippade med vissa budskap och HD synes göra skillnad på symboler utifrån hur allmänt kända de är. Det bör emellertid noteras att fallet gällde bärande av symboler på allmän plats och spridande av symbolernas budskap bland allmänheten, och således inte t.ex. inom en organisation. I senare avgöranden, rättsfallen NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467, har HD angett att en utgångspunkt för prövningen av om ett uttalande eller annat meddelande utgör hets mot folkgrupp bör vara hur en åhörare av uttalandet måste uppfatta det respektive hur en mottagare av meddelandet haft anledning att uppfatta det sammantagna innehållet i det. Dessa två rättsfall handlade visserligen inte om symboler utan om mer direkta meddelanden. Vi kan emellertid inte finna något bärande skäl för att innebörden av HD:s uttalanden skulle vara begränsad till sådana meddelanden och inte även kunna tillämpas på mer indirekta meddelanden, såsom symboler. Rättsfallen tyder därmed på att avgörande inte är allmänhetens eventuella kännedom, utan vilken kännedom en mottagare måste anses ha om en symbols budskap. Det skulle betyda att om en symbol sprids

inom en krets som får anses ha kännedom om symbolens budskap, kan spridandet utgöra hets mot folkgrupp alldeles oavsett om en bredare allmänhet saknar sådan kunskap. En sådan tolkning får även anses vara i linje med lagstiftarens avsikt med ändringarna av bestämmelserna om hets mot folkgrupp 1989, dvs. att spridning av rasistiska och liknande uttalanden inom bl.a. en förening ska vara straffbar samt att rasistiska och liknande organisationers verksamhet, även den interna verksamheten, ska förhindras (se prop. 1986/87:151, särskilt s. 107 ff.). När det gäller spridning inom t.ex. en förening bör det dock noteras att vid en Europakonventionsenlig tolkning av bestämmelserna om hets mot folkgrupp ska det vid bedömningen av om inskränkningen av yttrandefriheten är proportionerlig beaktas bl.a. till vem eller vilka yttrandet riktar sig och i vilket sammanhang det sprids (se kapitel 3 ovan och Svea hovrätts dom den 26 februari 2008 i mål B 7166-07).

Sammanfattningsvis kan det inte i praxis anses vara helt klargjort om det för straffansvar för hets mot folkgrupp krävs att en symbols budskap är känt bland en bredare allmänhet eller för mottagarna. En rimlig tolkning, som får anses ha stöd både i praxis och förarbeten, är emellertid att det för ansvar i vart fall är tillräckligt att de personer som symbolen har spridits till (mottagarna) måste anses ha haft kännedom om symbolens budskap. Vid spridning bland allmänheten torde denna distinktion sakna betydelse. Det är ju då allmänheten som är mottagare och symbolens budskap behöver därför vara känt för allmänheten. Vid spridning inom en mer begränsad krets kan dock en symbol som inte är känd bland allmänheten ändå bedömas utgöra hot eller missaktning om symbolens budskap måste anses vara känt bland mottagarna.

5 Tidigare förslag m.m.

5.1 Inledning

Frågor rörande straffansvar för användande av rasistiska och liknande symboler har utretts vid några tidigare tillfällen i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet. Vi redogör för dessa utredningar i detta kapitel. Under senare år, 2017, har förbud mot symboler vid domstolsförhandlingar utretts. Även den utredningen, i relevanta delar, redovisas i detta kapitel.

Innan vi kommer in på de nämnda utredningarna redogör vi översiktligt för den tidigare gällande s.k. uniformslagen och särskilt skälen för dess upphörande.

5.2 Uniformslagen

Den numera upphävda lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer (kallad uniformslagen) trädde i kraft 1947. Den föregicks av en provisorisk reglering i form av en fullmaktslag från 1933. Uniformslagen stadgade att det var förbjudet att bära uniform eller liknande klädedräkt som tjänar att utmärka bärarens politiska meningsriktning (1 §). Förbudet avsåg också uniformsdel, armbindel eller annat därmed jämförligt i ögonen fallande kännetecken. Den som överträdde förbudet kunde dömas till böter och det som olovligen hade burits kunde förverkas (2 §). Av förarbetena till lagen framgår att uniformsförbudet tillkom för att motverka uppkomsten av störningar av den allmänna ordningen och att lagen avsåg att klart markera att bärande av uniformer inte bör ingå som ett inslag i det politiska livet i ett demokratiskt samhälle (se prop. 1947:100 s. 4).

Uniformslagen ansågs kunna tillämpas beträffande bärande av bl.a. nationalsocialistiska symboler, såsom hakkors, men i tiden innan dess

upphävande 2002, sattes det i fråga om den var förenlig med regeringsformens (RF) bestämmelser om yttrandefrihet (se prop. 2001/02:59 s. 42). I några domar på 1990-talet, där åklagaren yrkat ansvar för brott mot uniformslagen när personer burit hakkors och andra symboler med nationalsocialistisk anknytning, kom det att meddelas frikännande domar (se t.ex. hovrättsavgörandet RH 1997:47). I RH 1997:47 fann hovrätten att uniformslagen innehöll en sådan inskränkning av yttrandefriheten att den uppenbarligen stred mot RF:s regler till skydd för denna frihet. Domstolen kom till denna slutsats efter att ha konstaterat att lagen, som den var utformad, innehöll ett oinskränkt och ovillkorligt förbud mot bärande av uniform och andra kännetecken som tjänar att utmärka bärarens politiska meningsriktning. Att direkt i strid med lagens ordalydelse tillämpa den endast i sådana situationer där bärandet av kännetecknet kan skapa ett hot mot allmän ordning och säkerhet bedömdes vara uteslutet.

Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m., vars arbete i övrigt närmare redovisas i ett avsnitt nedan, föreslog att uniformslagen skulle upphävas (se SOU 2000:88 s. 217 f.). Regeringen instämde i kommitténs förslag (se prop. 2001/02:59 s. 42 f.). Regeringen konstaterade att, även om uniformsförbudet torde ha föränletts främst av vissa grupperns uniformering, hade lagstiftningen utformats så att den träffade all politisk uniformering, utan åtskillnad i fråga om meningsriktning, och att det vid en prövning därför saknades utrymme för att beakta vilken politisk inriktning som uniformen eller kännetecknet representerar. Enligt regeringen talade starka skäl för att ett sådant generellt förbud innebar en icke godtagbar inskränkning i den grundlagsstadgade yttrandefriheten. Utöver att lagen var otidsenlig och föråldrad, ansåg regeringen, med hänsyn bl.a. till utgången i rättsfallet NJA 1996 s. 577, att det inte fanns något behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot att bära rasistiska symboler och liknande. Inte heller bedömdes det finnas något behov av straffrättsliga sanktioner mot bärande av uniformering av annat slag. Vare sig lagrådet eller någon av remissinstanserna lämnade någon erinran mot regeringens förslag. Uniformslagen upphävdes den 1 juli 2002.

5.3 Förbud mot rasistiska symboler m.m. (Ds 1996:33)

Ett upphävande av uniformslagen hade föreslagits redan 1996 i den av Justitiedepartementet publicerade promemorian *Förbud mot rasistiska symboler m.m.* (Ds 1996:33). Av större intresse för denna utredning är att det i promemorian även föreslogs att uniformslagen skulle ersättas med en ny straffbestämmelse i 16 kap. 8 a § brottsbalken med följande lydelse.

Den som, utan att göra sig skyldig till brott enligt 8 §, på ett sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt, offentligen bär eller annars offentligt brukar hakkors eller andra sådana symboler eller kännetecken som kan förknippas med allvarlig förföljelse av folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse, döms för *otillåtet brukande av kränkande symbol* till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den föreslagna paragrafen var tänkt att straffbelägga att offentligen bära eller annars offentligt bruka vissa symboler och kännetecken med bl.a. rasistisk anknytning (nedan gemensamt kallade symbol). För att omfattas av förbudet skulle symbolen kunna förknippas med allvarlig förföljelse av folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Symbolens anknytning till sådan förföljelse skulle framstå som näraliggande för en större grupp av personer. Det angavs vara av stor betydelse i vilket sammanhang som symbolen används och att bedömningen måste göras från fall till fall. Vidare framgår att rekvisitet "allvarlig förföljelse" var tänkt att avse sådan faktisk inträffad förföljelse som avsett att beröva den aktuella gruppen grundläggande mänskliga rättigheter och som inte haft helt ringa omfattning.

Hakkorset ansågs vara en symbol som alltid måste anses uppfylla de angivna kriterierna, varför den symbolen nämndes särskilt i författningstexten. Dessutom angavs att symboler som är direkt hänförliga till "nazismen i dess ursprungliga form" och till Ku Klux Klan bör omfattas av förbudet, men att även symboler för andra rörelser som utövat allvarlig förföljelse kan tänkas ha en sådan klar innebörd som gör att även de ska omfattas. Symbolens historiska anknytning till en rörelse ansågs vara av underordnad betydelse och avgörande skulle i stället vara att anknytningen i dag framstår som tydlig för en större grupp av personer.

Ett ytterligare kriterium för det föreslagna förbudet var att symbolen används på ett sådant sätt att det är ägnat att väcka anstöt.

Härigenom var det tänkt att seriös användning, t.ex. vid filminspelningar eller undervisning, och fall där symbolen är så svårtydd att dess innebörd knappast kunnat uppfattas av någon, inte skulle omfattas av förbudet.

Det föreslagna förbudet var tänkt att vara subsidiärt till bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken, dvs. i första hand skulle det prövas om gärningen utgör hets mot folkgrupp. I promemorian föreslogs inte någon ändring av tryckfrihetsförordningen (TF) eller yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), eftersom man bedömde att de allra flesta fall där ansvar enligt den föreslagna bestämmelsen skulle kunna komma i fråga skulle falla utanför de grundlagarnas tillämpningsområde.

Promemorian har remissbehandlats, men har inte lett till lagstiftning. Det bör framhållas att promemorian publicerades och remissvaren lämnades i tiden före Högsta domstolens (HD) dom i rättsfallet NJA 1996 s. 577. Många remissinstanser ansåg det tveksamt om det fanns något behov av det föreslagna förbudet för det fall underinstansernas avgöranden skulle stå sig i HD (vilket de senare visade sig göra). Om ett förbud ansågs påkallat, framförde många att det skulle inordnas under bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Härutöver hade flera remissinstanser ytterligare synpunkter på förslaget, även om flera remissinstanser var positiva till det. Några synpunkter redovisas nedan.

- Flera remissinstanser pekade på att utformningen av bestämmelsen var oklar och att förutsägbarheten i tillämpningen kunde ifrågasättas, bl.a. när nya kännetecken kommer till användning.
- Flera remissinstanser ansåg att det är viktigt att man bedömer bärandet av en viss symbol i sitt sammanhang och att symbolen måste återfinnas i en rasistisk eller främlingsfientlig kontext för att bärandet ska vara straffbart.
- En remissinstans påpekade att den föreslagna bestämmelsen kan medföra risk för ökad rasistisk laddning av vissa symboler, bl.a. svenska nationella symboler, som ursprungligen inte har någon rasistisk innebörd.

- Några remissinstanser ifrågasatte kriteriet ”ägnat att väcka allmän anstöt” och det framfördes att det är en diskutabel grund för ingripanden på yttrandefrihetsområdet.

5.4 Rasistiskt och främlingsfientligt våld (Ds 1998:35)

Arbetsgruppen med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld överlämnade sin rapport *Rasistiskt och främlingsfientligt våld* (Ds 1998:35) i maj 1998, dvs. efter HD:s dom i rättsfallet NJA 1996 s. 577. Arbetsgruppen hade som huvuduppgift att studera förekomsten av rasistiskt och främlingsfientligt våld i det svenska samhället samt att föreslå åtgärder för att motverka och långsiktigt förebygga sådant våld. I rapporten behandlade arbetsgruppen bl.a. frågor om hur man rättsligt bör behandla bärande av nationalsocialistiska symboler och kännetecken samt Hitlerhälsningar och utropande av ”sieg heil”.

Arbetsgruppen studerade tillämpningen av bl.a. bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken och enligt gruppens uppfattning fanns det inte några egentliga brister i de legala förutsättningarna för att bekämpa rasistisk och främlingsfientlig brottslighet. Däremot tyckte man att det fanns vissa brister när det gällde tillämpningen av lagstiftningen.

Arbetsgruppen tolkade HD:s dom i 1996 års rättsfall på så sätt att det finns vissa symboler som i sig är sådana att bärandet av dem ger uttryck för sådan missaktning som avses i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Gruppen höll med det skiljaktiga justitierådet om att detta innebär att straffansvaret blir mycket långtgående samt att bestämmelsen blir vag och otydlig, vilket kan leda till betydande svårigheter i rättstillämpningen. Man angav några exempel på problem som kan uppstå. Ett sådant som lyftes fram var gränsdragningsproblem, exempelvis i frågan om vilka symboler som kan anses så förknippade med den nationalsocialistiska ideologin att redan bärandet av symbolen är att bedöma som hets mot folkgrupp. Vidare angavs att det skulle kunna uppstå problem beträffande frågan i vilken utsträckning symboler för andra åsiktsriktningar som intar en fientlig inställning till vissa folkgrupper kan falla under bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Dessutom pekades det på att symboler och kännetecken som används

av rasistiska och nationalsocialistiska grupper genomgår en kontinuerlig förändring samt att dessa grupper följer rättsutvecklingen och är förtroga med gränserna för det straffbara området. Om den rättsliga prövningen skulle komma att inriktas på en bedömning av huruvida den aktuella symbolen är tillräckligt lik exempelvis ett hakkors för att kunna föranleda ansvar, skulle det kunna dra ett löjets skimmer över rättsväsendet. Dessutom, angavs det, används många av de aktuella symbolerna även i legitima sammanhang.

Arbetsgruppen framhöll att det är viktigt att motivet för handlingen och det sammanhang i vilket symbolen eller kännetecknet används lyfts fram. I likhet med det skiljaktiga justitierådet i 1996 års rättsfall ansåg man att för att bestämmelsen om hets mot folkgrupp ska vara tillämplig på bärande av symboler måste det krävas att hot eller missaktning för en skyddad grupp kommit till ett konkret och därmed klart och otvetydigt uttryck. Med detta menade man inte att offentlig exponering av rasistiska eller liknande symboler och kännetecken skulle vara straffri. Frågorna ansågs emellertid vara i behov av ytterligare utredning.

5.5 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. (SOU 2000:88)

Den parlamentariskt sammansatta kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m. avlämnade i oktober 2000 sitt betänkande *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd* – (SOU 2000:88). Kommittén hade i uppdrag att utreda frågor om straffansvar för deltagande i organisationer som sysslar med brottslig verksamhet samt vissa andra frågor med anknytning till detta (se dir. 1998:66). I uppdraget ingick det att, i belysning av senare tids samhällsutveckling, undersöka om bestämmelsen om hets mot folkgrupp är tillräcklig för att hindra rasistiska organisationer eller sammanslutningar från att verka. Om så inte var fallet skulle kommittén ta ställning till om en ändring bör ske inom ramen för bestämmelsen om hets mot folkgrupp eller på annat sätt. Härutöver skulle kommittén överväga om uniformslagen borde ersättas med ett nytt förbud mot att bära uniform eller uniformsliknande klädsel för markering av politisk meningsriktning. I direktiven angavs att det med hänsyn till utgången i rättsfallet NJA 1996 s. 577

för närvarande inte får anses finnas något behov av ett specifikt förbud mot att bära rasistiska symboler.

Kommittén bedömde att bestämmelsen om hets mot folkgrupp i huvudsak är väl avvägd beträffande vad som ska vara kriminaliserat som hets mot folkgrupp. Man framhöll att bestämmelsen i praxis getts en vidsträckt tillämpning och kommit att omfatta i princip alla, även indirekta, uttryck för rasism eller främlingsfientlighet. Man kunde inte finna några förfaranden som inte var straffbara men som borde vara straffbara som hets mot folkgrupp.

Kommittén fann dock anledning att föreslå ett förtydligande i fråga om vad som ska vara straffbart. Man ansåg nämligen att utformningen av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i förening med senare års praxis hade skapat en osäkerhet om hur långt det straffbara området sträcker sig i fråga om meddelanden som framförs på annat sätt än i tal och skrift, t.ex. genom bärande av olika symboler. Det man föreslog var att, det något vaga, begreppet ”uttrycka missaktning” skulle tas bort från bestämmelsen och ersättas med att gärningsmannen, för att kunna straffas för hets mot folkgrupp, i uttalande eller annat meddelande ska ”hota, håna eller smäda” en befolkningsgrupp eller på annat sätt ge uttryck för ”nedvärdering av gruppens människovärde”, om det sker med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse (vilka var de då gällande grunderna). Första stycket i 16 kap. 8 § brottsbalken föreslogs således få följande lydelse (med motsvarande ändringar i bestämmelsen om hets mot folkgrupp i TF).

Den som i uttalande eller annat meddelande som sprids hotar, hånar eller smädar en befolkningsgrupp eller på annat sätt ger uttryck för nedvärdering av gruppens människovärde döms, om det sker med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse, för *hets mot folkgrupp* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Kommittén tillade att det kunde vara så att det i stället för rekvisitet ”uttrycka missaktning” var frågan om vad som kan anses utgöra ett meddelande och vad som ska krävas i fråga om ett meddelandes tydlighet som hade vållat osäkerhet efter rättsfallet NJA 1996 s. 577. Man framhöll att det måste vara alldeles tydligt och otvetydigt att en symbol uttrycker ett sådant meddelande som hotar eller uttrycker missaktning för en grupp av personer för att någon ska kunna straffas för att genom användning av symbolen ha spritt ett meddelande. Det

ansågs tveksamt om symbolerna i 1996 års rättsfall verkligen kunde anses utgöra ett meddelande som med tillräcklig tydlighet ”uttrycker missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska”. Kommittén angav att, när det gäller vissa andra symboler än hakkorset, finns det alternativa tolkningar av deras betydelse. Det ansågs visserligen vara klart att en symbol i och för sig kan anses uttrycka ett meddelande, men att det generellt är svårare att fastställa dess innehåll jämfört med muntliga eller skriftliga meddelanden.

Mot bakgrunden ovan ansåg kommittén att enbart bärande av en nationalsocialistisk symbol eller utförande av en Hitlerhälsning inte borde räcka för att någon skulle kunna dömas för hets mot folkgrupp. En sådan gärning måste bedömas i sitt sammanhang och det måste för straffbarhet krävas att det av omständigheterna kring gärningen tydligt framgår att gärningen är ett uttryck för nedvärdering av andra folkgrupper på det sätt som anges i straffbestämmelsen. Sådana gärningar, som inte uppfyller kriterierna för att kunna bedömas som hets mot folkgrupp, ansåg kommittén ofta kan vara att bedöma som förargelseväckande beteende. Det kunde nämligen med fog hävdas att bärande av nationalsocialistiska symboler eller utförande av Hitlerhälsningar på allmän plats regelmässigt är ett beteende som i sig är ägnat att väcka stor förargelse hos allmänheten. I syfte att göra klart att vissa typer av beteenden på allmän plats, t.ex. nämnda bärande av nationalsocialistisk symbol eller utförande av Hitlerhälsning, i princip alltid ska vara straffbara, föreslogs införandet av grovt förargelseväckande beteende för sådana fall där ”beteendet måste förknippas med brott mot mänskligheten”. I specialmotiveringen förtydligades att för att ett beteende av det angivna slaget ska vara ägnat att väcka förargelse hos allmänheten, krävs att det är fråga om gester eller symboler som är allmänt bekanta. Kommittén föreslog inte att förargelseväckande beteende skulle göras till ett tryck- eller yttrandefrihetsbrott.

5.6 Hets mot folkgrupp, m.m. (prop. 2001/02:59)

Vissa av förslagen i SOU 2000:88 ovan behandlades av regeringen i prop. 2001/02:59. Regeringen angav som sin utgångspunkt att sådana ändringar av bestämmelsen om hets mot folkgrupp som kan innebära inskränkningar av dess tillämpningsområde inte bör göras om de inte vägs upp av någon annan, tydligare och effektivare, reglering. Tvärtom,

angav man, finns det behov av att överväga om någon utvidgning behövs av det straffbara området. Regeringen ansåg dock att, med hänsyn till det vida tillämpningsområde som bestämmelsen om hets mot folkgrupp hade kommit att få i praxis, fanns det inte något behov av ett specifikt förbud mot att bära rasistiska symboler och liknande.

Vad gäller kommitténs förslag till ändring av brottsbeskrivningen för hets mot folkgrupp bedömde regeringen att det inte borde genomföras. Förslaget ansågs nämligen kunna innebära en inskränkning av bestämmelsens tillämpningsområde. Några ändringar som skulle kunna få den följden borde inte göras utan att det fanns ett påtagligt behov av dem. Dessutom, angavs det, bör det krävas att ändringarna i så fall kan vägas upp av någon annan, tydligare och effektivare, reglering. Härutöver framhöll regeringen att det bör krävas mycket starka skäl för att ersätta ett rekvisit som funnits under lång tid, och kring vilket praxis har utbildats, när någon saklig förändring av bestämmelsens innebörd inte är avsedd. Regeringen pekade på att det var svårt att säkert bedöma vilka närmare konsekvenser kommitténs förslag skulle kunna komma att få i den praktiska tillämpningen men att det skulle kunna leda till en icke avsedd inskränkning av det kriminaliserade området och till svår bemästrade avgränsningsproblem. Regeringen, som inte fann att den nuvarande bestämmelsen hade vållat några tillämpningsproblem, såg inte några skäl att inskränka det vidsträckta tillämpningsområde som bestämmelsen fått i praxis. Lagrådet ifrågasatte inte regeringens bedömning.

Regeringen ansåg inte heller att kommitténs förslag till införande av grovt förargelseväckande beteende som ett nytt brott borde genomföras. Detta förslag angavs väcka ett antal frågor av såväl principiell som praktisk natur. Således uttalades att brottet förargelseväckande beteende tar sikte på beteenden som är ägnade att väcka förargelse, men anses inte få tillämpas så att det inkräktar på åsikts- eller yttrandefriheten. Det som kommittén emellertid synes ta sikte på med sitt förslag föreföll enligt regeringen snarast vara manifestationer av åsikter. Det får nämligen i regel antas vara innehållet i de aktuella symbolerna, kännetecknen eller åtbörderna, eller med andra ord den åsikt som gärningsmannen genom detta innehåll ger uttryck för, som är ägnat att provocera och väcka förargelse. Regeringen pekade även på att förslaget skulle medföra påtagliga problem med avgränsning mot bestämmelsen om hets mot folkgrupp. En ytterligare aspekt som togs upp var att grovt förargelseväckande beteende, enligt förslaget,

inte skulle göras till tryck- eller yttrandefrihetsbrott, innebärande att det inte skulle vara möjligt att ingripa mot brottet om det skett i exempelvis en tryckt skrift.

5.7 Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46)

Regeringen beslutade den 1 december 2015 att låta en särskild utredare se över bestämmelserna om ordning i domstol och vid behov föreslå förändringar. Utredningen, som antog namnet Utredningen om ordning och säkerhet i domstol, överlämnade i maj 2017 betänkandet *Stärkt ordning och säkerhet i domstol* (SOU 2017:46). I utredningens uppdrag ingick det att analysera de rättsliga förutsättningarna för och, om det bedömdes möjligt och lämpligt, föreslå bl.a. ett förbud mot att vid en förhandling bära kläder eller symboler som kan uppfattas som hotfulla av personer som medverkar i förhandlingen eller av domstolens personal. Det ingick inte i uppdraget att föreslå grundlagsändringar. Även om utredningen handlade om frågan om förbud att bära bl.a. symboler vid domstolsförhandling bedömer vi att frågeställningarna och problemen har sådana beröringspunkter med denna utredning att det finns skäl att här sammanfatta utredningens slutsatser i denna del.

Utredningen konstaterade att det förekommer problem och ordningsstörningar i domstolarna i anslutning till att personer bär mc-västar, gängtröjor och andra möjligt hotfulla kläder och symboler. Samtidigt, angav man, finns det starka skäl mot ett förbud, varför bedömningen blev att det inte bör införas något allmänt förbud mot att i domstol bära vissa kläder, emblem och symboler. I huvudsak framfördes följande skäl mot ett förbud.

Ett förbud mot att bära vissa kläder och symboler i domstol kan innebära inskränkningar i vissa grundlagsskyddade politiska friheter och rättssäkerhetsgarantier. Främst gäller detta yttrandefriheten och förhandlingsoffentligheten, men även föreningsfriheten skulle kunna komma att beröras. Rätten till yttrandefrihet och till en offentlig förhandling skyddas även i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europa-konventionen). Ett generellt förbud mot vissa uppräknade organisationers eller gängmiljöers emblem och symboler som enbart utgår

från den manifesterade åsikten är inte förenligt med RF och Europakonventionen. Detsamma gäller förbud som utan urskillning och utan hänsyn till sammanhanget förbjuder alla slags emblem och symboler i domstolarna. Det skulle vidare krävas en grundlagsändring för att förbjuda enskilda från att bedriva lovlig verksamhet i föreningsform i domstolarna. Ett förbud skulle också bli svårt att upprätthålla och alltför begränsat till vissa slags organisationer. Dessutom skulle ett förbud som utgår från dagens kännetecken riskera att bli inaktuellt i takt med att nya grupperingar och uttryckssätt etableras eller anpassas sig till domstolarnas praxis.

Utredningen anförde vidare att problemet inte är åsikterna eller symbolerna i sig, utan att personer hotar, skrämmer, stör och försöker påverka rättsprocessen. Ett förbud skulle enkelt kunna kringgås genom att personen tar av sig klädesplagget med emblemet eller uppträder utan kännetecken. Enligt utredningens uppfattning är det osannolikt att förhörspersonens obehag skulle minska om en person som upplevs som hotfull förbjuds att ha vissa kännetecken, men får stanna kvar i rättssalen. Problemet försvinner alltså inte bara för att man förbjuder kläderna eller symbolerna. Det angavs dessutom finnas mer ändamålsenliga alternativ till ett förbud, såsom användande av sidosal och videokonferens, varför ett förbud skulle riskera att strida mot proportionalitetsprincipen i RF och Europakonventionen.

Även om utredningen bedömde att något förbud inte bör införas lämnades ett beredningsunderlag. Eftersom det av grundlagsskäl inte bedömdes möjligt att rakt av förbjuda märken tillhörande vissa uppräknade organisationer, valdes en lösning där förbudet kopplades till att det är fråga om kläder och symboler som kan uppfattas som hotfulla, enligt följande.

Rättens ordförande får visa ut den som vid ett sammanträde bär kläder och symboler som av andra kan uppfattas som hotfulla. Om det finns särskilda skäl, får ordföranden avvisa personen från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

Det främsta argumentet för ett förbud angavs vara den rättspolitiska uppfattningen att vissa organisationers kläder och symboler överhuvudtaget inte ska tillåtas i domstol, eftersom andra kan uppfatta detta som hotfullt och därför inte vilja medverka i rättegången. Ett annat skäl för att införa ett förbud, som utredningen framförde, är att det tydligare markerar samhällets avståndstagande från organisationer

som anspelar på ett våldskapital. Utredningen bedömde att eftersom ett förbud som utformas enligt ovan bara skulle gälla på vissa begränsade platser, kan det vara förenligt med RF:s och Europakonventionens skydd för yttrandefriheten och förhandlingsoffentligheten. Det skulle även vara förenligt med föreningsfriheten eftersom man i det enskilda fallet har att bedöma om kläderna eller symbolerna är hotfulla. Sammantaget ansåg utredningen dock att förbudsbestämmelsen ovan inte bör genomföras. Som skäl härför anfördes i huvudsak följande.

Enligt utredningen finns det bättre alternativ för att förhindra att rättegången påverkas eller störs. Det ansågs därvid också kunna ifrågasättas om inte den vida förbudsregeln skulle strida mot den proportionalitetsprincip som måste iaktas vid inskränkningar i yttrandefriheten. Förbudet ansågs vidare bli svårt att tillämpa och leda till gränsdragningsproblem. Härutöver angavs ett stort problem vara att det i lagmotiven skulle behöva klargöras vilka kläder och symboler som avses. I detta sammanhang noterades att yttrandefriheten inte får begränsas enbart med hänsyn till åsiktens innehåll varför det skulle – med undantag för vissa nationalsocialistiska symboler och andra yttranden som i sig kan vara ett brott – strida mot grundlagen att lagstifta enbart mot vissa uppräknade organisationers kännetecken. En bestämmelse som utgår från att vissa uppräknade organisationer normalt får anses hotfulla skulle enligt utredningen också bli svår att tillämpa och leda till ständiga gränsdragningsproblem samt bli lätt att kringgå.

6 Överväganden

6.1 Inledning

En förutsättning för ett väl fungerande, tryggt och demokratiskt samhälle är att det finns möjligheter att motverka hatbrott. Det förutsätter att lagstiftningen effektivt kan motverka sådana rasistiska och liknande uttryck som lagstiftningen om hets mot folkgrupp tar sikte på, även i de fall där uttrycken består i användning av symboler. Vi har mot den bakgrunden och i enlighet med våra direktiv gått igenom domstolarnas och Justitiekanslerns (JK) praxis för att få en bild av hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler. Vi har redovisat denna genomgång i kapitel 4.

Enligt våra direktiv ska vi med utgångspunkt i praxisgenomgången ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om symboler är ändamålsenligt utformad samt överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning. I detta kapitel redovisar vi våra överväganden och ställningstaganden till dessa frågor.

I det första avsnittet nedan finns en genomgång av förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler. Därefter undersöker vi om den nuvarande regleringen, utifrån vår genomgång av praxis, är ändamålsenligt utformad. I ett avslutande avsnitt återfinns våra ställningstaganden till huruvida det finns behov av att förtydliga eller komplettera den nuvarande regleringen. I samband med det har vi även lyft fram några områden där det kan finnas utrymme för utveckling.

6.2 Förutsättningar och utgångspunkter

6.2.1 Bakgrund

Bakgrunden till vårt uppdrag är att extremistiska organisationer framför allt inom vit makt-miljön under de senaste åren har tagit allt större plats i det offentliga rummet. Detta har enligt våra direktiv föranlett en diskussion om tillämpningsområdet för kriminaliseringen av hets mot folkgrupp som framför allt har gällt tyrrunan. Tyrrunan används av Nordiska motståndsrörelsen (NMR), som är en nationalsocialistisk organisation. Vi har förstått det som att diskussionerna främst har uppkommit med anledning av NMR:s demonstrationer i samband med bl.a. Bokmässan i Göteborg 2017 och deltagande i Almedalsveckan i Visby 2018 samt den otrygghet hos enskilda som dessa händelser har gett upphov till.

Vi ska enligt våra direktiv överväga förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning. I direktiven anges två sätt som detta kan göras på. Ett alternativ som vi kan överväga är att justera straffansvaret för hets mot folkgrupp i något avseende. Det andra alternativet är att införa ett särskilt förbud mot offentlig användning av vissa symboler som komplement till straffansvaret för hets mot folkgrupp. Det är således de alternativ som anges i våra direktiv och vårt uppdrag får anses vara begränsat till dessa. Vi återkommer till en närmare diskussion om förutsättningarna för respektive alternativ nedan. Först vill vi dock återanknyta till bakgrundsbeskrivningen ovan.

Som ovan beskrivits sprids det en otrygghet hos enskilda i samband med att vissa organisationer genomför demonstrationer m.m. Vi förstår att vissa organisationer som demonstrerar eller på annat sätt uttrycker sig, med eller utan symboler, i vissa fall kan upplevas som kränkande, obehagliga och hotfulla. Frågan är dock om det är symbolerna i sig som orsakar detta eller om det har andra förklaringar. Vår uppfattning är att det snarare torde vara nämnda organisationers ideologier och skrämsekapital samt beteende i form av ordningsstörningar och utövande av våld, hot och trakasserier som är den främsta förklaringen. Tveklöst är det dock så att användande av vissa symboler, såsom hakkorset, och utförande av symboliska handlingar, såsom Hitlerhälsningar, kan bidra till att förstärka bilden och även i sig ge upphov till otrygghet och upprördhet. Nämnda exempel på användande av symboler och utförande av symboliska handlingar kan

dock innebära ansvar för hets mot folkgrupp och beteendet är alltså redan i dag kriminaliserat.

Det kan inte utan vidare sägas att även användande av symboler som inte redan kan angripas med bestämmelserna om hets mot folkgrupp på samma sätt i sig ger upphov till otrygghet och upprördhet. Däremot kan nog även sådana symboler i viss mån förstärka den allmänna uppfattningen av en organisation. Det förekommer nämligen i dag organisationer som använder sig av en gemensam symbol och ett i övrigt gemensamt uttryck i form av liknande kläder m.m. En utvidgning av regleringen om hets mot folkgrupp eller ett förbud mot symboler, särskilt i vid bemärkelse innefattande även symboliska handlingar och t.o.m. kläder, skulle kanske kunna minska denna förstärkningseffekt. Ett alltför vitt förbud skulle dock inte vara proportionerligt och vara svårt att förena med våra grundlagar och åtaganden enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) vilket vi återkommer till nedan. Som ovan har nämnts är det dessutom vår uppfattning att det inte i första hand är symbolerna i sig som är problemet. Obehaget minskar troligen inte bara för att en person eller gruppering som upplevs som skrämmande förbjuds att ha vissa symboler, men i övrigt tillåts bete sig på samma sätt som tidigare (jfr SOU 2017:46 s. 131 ff., redovisad i kapitel 5 ovan, och JO:s ärende 2010/11 s. 48, dnr 2693-2008, som båda i aktuellt avseende handlar om symboler i samband med domstolsförhandlingar, men där liknande uppfattningar uttrycks).

6.2.2 Allmänna förutsättningar för en ändrad lagstiftning

Kriminaliseringen av hets mot folkgrupp innebär en inskränkning av yttrandefriheten som är en grundpelare i ett demokratiskt samhälle. Även ett särskilt förbud mot vissa symboler skulle innebära en sådan inskränkning. Det finns ett intresse av att yttrandefriheten är så vidsträckt som möjligt. En eventuell nytta av att utvidga eller komplettera den straffrättsliga regleringen måste därför vägas mot detta intresse. Som vi närmare har redogjort för i kapitel 3 ovan innehåller såväl regeringsformen (RF) som Europakonventionen skydd för yttrandefriheten och denna frihet får endast begränsas i den utsträckning som där medges. Ett särskilt symbolförbud skulle även kunna komma i

konflikt med vissa andra fri- och rättigheter, såsom föreningsfriheten, demonstrationsfriheten, mötesfriheten och religionsfriheten (se avsnitt 2.2.2).

För att en utvidgning av det kriminaliserade området ska vara befogad, bör det även krävas att det beteende man vill komma åt, kan orsaka påtaglig skada eller fara och att straffsanktionen utgör ett effektivt medel för att motverka detta beteende. I kapitel 2 har vi närmare redogjort för de kriterier som bör vara uppfyllda vid en utvidgad kriminalisering.

6.2.3 Hets mot folkgrupp

Tänkbara ändringar av nuvarande reglering

En ändring av straffansvaret för hets mot folkgrupp kan göras på flera olika sätt. Man kan tänka sig att byta ut befintliga rekvisit eller lägga till nya alternativa rekvisit. Den nuvarande regleringen kan även kompletteras med en särskild reglering avseende hets mot folkgrupp genom symboler. Oavsett hur en ändring närmare genomförs skulle den, utifrån vårt uppdrag, ta sikte på att utvidga det straffbara området eller på annat sätt förtydliga dagens lagstiftning. Det innebär att en ändring endast är påkallad om användande av symboler som borde vara straffbelagda inte redan är det eller om det annars behövs ett förtydligande avseende det straffbara området.

Ett förtydligande av bestämmelserna om hets mot folkgrupp skulle t.ex. kunna utformas på ett liknande sätt som föreslogs i betänkandet *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m.* (SOU 2000:88), som vi närmare har redovisat i kapitel 5. I korthet föreslog kommittén att begreppet ”uttrycka missaktning” skulle tas bort och ersättas med att gärningsmannen, för att kunna straffas, i uttalande eller annat meddelande ska ”hota, håna eller smäda” en befolkningsgrupp eller på annat sätt ge uttryck för ”nedvärdering av gruppens människovärde”. I samband med förslaget att ändra bestämmelserna om hets mot folkgrupp föreslogs införandet av grovt förargelseväckande beteende för sådana fall där ”beteendet måste förknippas med brott mot mänskligheten”. Syftet med detta angavs vara att klargöra att vissa typer av beteenden på allmän plats, t.ex. bärande av nationalsocialistiska symboler eller utförande av Hitlerhälsningar, i princip alltid ska vara straffbara.

Risken med att försöka förtydliga hetsbestämmelserna på sätt ovan beskrivits eller på annat liknande sätt är, som regeringen då konstaterade, att tillämpningsområdet för bestämmelserna inskränks (se prop. 2001/02:59 s. 22). Det nuvarande rekvisitet ”uttrycka missaktning” får nämligen anses vara ett brett begrepp och bedömningen av vad som inryms under det kan förändras utifrån bl.a. rådande värderingar i samhället. Ett mer preciserat rekvisit kan sakna det tolkningsutrymmet. Vidare skulle ett förtydligande, oavsett hur det utformas, ofrånkomligen innebära att rekvisit som har funnits under lång tid och kring vilket praxis har utbildats tas bort eller förändras. Det ska dock tilläggas att ett brett begrepp som missaktning, beroende på hur det tolkas i rättstillämpningen, även kan innebära utmaningar, särskilt i förhållande till yttrandefriheten och andra rättigheter i RF och Europakonventionen (se t.ex. Thomas Bull, *Yttrandefrihet och konstitutionell kultur*, SvJT:s Festskrift 2016, s. 365 ff.).

För att undvika en ändring av etablerade rekvisit kan man även tänka sig en särreglering av symboler inom ramen för befintliga bestämmelser om hets mot folkgrupp. Även en sådan lösning riskerar dock, beroende på hur den utformas, att inskränka bestämmelsernas tillämpningsområde. Det skulle förvisso inte bli fråga om att byta ut rekvisit men däremot att införa nya rekvisit. Det skulle därmed ofrånkomligen finnas en viss osäkerhet i hur dessa rekvisit kommer att tolkas och tillämpas av domstolarna. Härutöver är skälen mot en sådan särreglering delvis gemensamma med dem mot ett särskilt symbolförbud, vilket vi återkommer till nedan.

Sammantaget anser vi att det behöver finnas starka skäl för att på något sätt ändra bestämmelserna om hets mot folkgrupp.

Särskilt om tryck- och yttrandefrihetsbrott

Hets mot folkgrupp är även ett brott enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), vilket vi närmare har beskrivit i kapitel 3. För att en gärning ska utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp måste samma objektiva förutsättningar som vid en prövning enligt 16 kap. 8 § brottsbalken vara uppfyllda. Av våra direktiv följer att denna överensstämmelse mellan ansvarsförutsättningarna som utgångspunkt ska behållas även efter en eventuell ändring av straffansvaret för hets mot folkgrupp (se även

prop. 2017/18:59 s. 17 med hänvisningar). Det innebär att tryck- och yttrandefrihetsbrottet även fortsättningsvis ska motsvara brottsbalkens straffbestämmelse fullt ut.

På det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området finns det en del särskilda förutsättningar som inte gäller på brottsbalksområdet. Det ligger inte i vårt uppdrag att se över dessa förutsättningar. En sådan förutsättning, som vi tidigare har berört och som i detta sammanhang torde vara den av störst betydelse, är att på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området kan inte omständigheter utanför det yttrande, t.ex. viss skrift, som är föremål för prövning beaktas (se kapitel 3 där detta beskrivs närmare). Detta kan få till följd att bedömningen av spridandet av en symbol blir olika beroende på om symbolen t.ex. i samband med en demonstration är ritad på ett plakat, och därmed prövas utifrån brottsbalken, eller om den är tryckt på detsamma, och därmed prövas utifrån TF. Det kan upplevas som märkligt om domstolarna, trots att omständigheterna i övrigt är lika, meddelar en fällande dom i det första fallet, men friar i det andra fallet. Att utfallet i dessa två fall kan bli olika kan dock som sagt bero på att omständigheter utanför plakatet, såsom den tilltalades klädsel och eventuella märken med andra symboler, kan beaktas vid brottsbalksbrottet men inte tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp.

6.2.4 Symbolförbud

Utformning av ett förbud

Ett särskilt förbud mot offentlig användning av vissa symboler kan utformas på många olika sätt. Man kan tänka sig två huvudsakliga alternativ.

Ett alternativ kan vara att knyta förbudet till en förteckning med mer eller mindre bestämt angivna symboler (jfr t.ex. hur narkotika definieras i narkotikastrafflagen, 1968:64).

Ett annat alternativ är att införa en mer generell bestämmelse. En sådan bestämmelse kan utformas på flera olika sätt. En tänkbar lösning kan vara att utforma ett förbud liknande det som föreslogs i promemorian *Förbud mot rasistiska symboler m.m.* (Ds 1996:33), som vi har redovisat i kapitel 5 ovan. I det förslaget knöts förbudet till symboler ”som kan förknippas med allvarlig förföljelse av folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt

eller etniskt ursprung eller trosbekännelse” förutsatt att brukandet av symbolen är ägnat att väcka allmän anstöt (jfr möjligheterna att begränsa föreningsfriheten enligt 2 kap. 24 § RF). En annan tänkbar lösning kan vara att knyta förbudet till vissa organisationers symboler, men utformningen av ett sådant förbud skulle försvåras av att det inte finns någon generell bestämmelse om förbud mot vissa organisationer i svensk rätt.

För- och nackdelar med ett symbolförbud

Det kan finnas vissa fördelar med en lösning där vissa symboler förbjuds i ett särskilt straffstadgande. En sådan bestämmelse skulle kunna innebära en tydligare och mer ändamålsenlig avgränsning av det straffbara området, särskilt om förbudet knyts till en förteckning med angivna symboler. Det skulle också kunna ha ett viktigt signalvärde och markera samhällets avståndstagande från vissa symboler och därmed indirekt även organisationer. Det kan även finnas fler fördelar med ett förbud, beroende på hur det utformas, och vi återkommer till dem nedan.

Det finns även nackdelar och svårigheter med ett särskilt förbud. Ett symbolförbud skulle komma att överlappa straffansvaret för hets mot folkgrupp. Det är visserligen möjligt att undvika en dubbelreglering genom att låta straffansvaret omfatta endast sådana gärningar som faller utanför tillämpningsområdet för hets mot folkgrupp, men en sådan lösning kan väntas medföra tillämpningssvårigheter i fall där hetsbrottets räckvidd är oklar. Det står dock klart att för att ett särskilt förbud ska fylla någon funktion, behöver tillämpningsområdet för det omfatta mer än tillämpningsområdet för bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Ett särskilt symbolförbud torde därmed endast komma i fråga om man bedömer att det nuvarande straffbara området inte är tillräckligt.

Vi vill redan här nämna att ett symbolförbud sannolikt inte skulle ha någon nämnvärd betydelse för lagföringen av rasistiska och liknande symboler på internet. Problem med att lagföra publicering av sådana symboler på internet synes nämligen till stor del vara att hänföra till tillämpningsfrågor och då framför allt polisens utredningsverksamhet. Härutöver har vi förstått att en stor del av det material som kan innefatta rasistiska och liknande symboler finns på servrar i andra

länder, särskilt i USA och Ryssland, varför en ändring av svensk lag skulle kunna sakna praktisk betydelse beträffande sådant material.

Särskilt om förbud mot vissa angivna symboler

Ett förbud mot tydligt angivna symboler skulle innebära en hög grad av förutsebarhet. Ett sådant förbud skulle emellertid vara lätt att kringgå genom att mindre ändringar eller tillägg görs i symbolen. För att undvika detta skulle bestämmelsen även behöva inkludera symboler som liknar de uttryckligt angivna, vilket skulle minska graden av förutsebarhet och möjligen utöka det kriminaliserade området mer än vad som är försvarligt. En bestämmelse som utgår från de symboler som används i dag riskerar även att bli inaktuell om nya eller tidigare inte använda symboler börjar användas. Om t.ex. en symbol som används av en rasistisk eller liknande organisation förbjuds men den organisationen endast genom en mindre ändring av symbolen kan undgå förbudet, kan effektiviteten av lagstiftningen starkt ifrågasättas.

En annan uppenbar risk med att ange vissa förbjudna symboler är att sådana symboler som inte anges eller som efter ett rättsligt förfarande inte bedöms omfattas av förbudet, kan uppfattas som accepterade, i vissa fall möjligen oförtjänt.

Många symboler som i vissa sammanhang kan uppfattas innefatta ett budskap som inte är accepterat av samhället kan ha en helt annan, fullt legitim, innebörd i ett annat sammanhang. Dessutom har många rasistiska och liknande symboler, även sådana som användes i Nazi-Tyskland, en lång historia där de använts, och i vissa fall fortfarande används, i helt andra sammanhang. Hit hör t.ex. de fornnordiska runorna, såsom tyrrunan, och järnkorset. För att i vart fall behålla möjligheten att använda symboler i legitima sammanhang skulle ett förbud behöva förenas med endera uttryckliga undantag för när användandet av symbolen är tillåtet eller en reglering om att sammanhanget behöver beaktas vid bedömningen av om användandet är straffbart.

I syfte att försvåra rasistiska och liknande organisationers verksamhet

Ett särskilt förbud mot rasistiska och liknande symboler skulle i sig kunna innebära en tydlig markering av samhällets avståndstagande mot rasism och liknande uttryck. Sverige har enligt FN:s rasdiskrimineringskonvention förbundit sig att förbjuda bl.a. organisationer som främjar eller uppmanar till rasdiskriminering (se kapitel 2 ovan). I Sverige finns dock inte något generellt förbud mot rasistiska och liknande organisationer. I stället har vår hållning varit att bl.a. lagstiftningen om hets mot folkgrupp motverkar rasistiska organisationers verksamhet genom att förbjuda varje uttryck för rasism. Ett syfte med den lagstiftningen är således att förhindra sådana organisationer och att försvåra för dem att nå ut med sina budskap. Det kan argumenteras för att ett symbolförbud skulle kunna bidra till detta syfte. Det finns t.ex. symboler, som används av rasistiska och liknande organisationer, som inte tidigare har bedömts utgöra hets mot folkgrupp. Sådana symboler skulle då i stället kunna förbjudas i ett särskilt straffstadgande. En sådan symbol kan vara tyrrunan som i Sverige för närvarande särskilt används av en nationalsocialistisk organisation, NMR. Som tidigare har nämnts är emellertid domstolspraxis beträffande denna symbol mycket begränsad. Den har endast prövats i ett domstolsavgörande och den förekommer nu i ett omfattande åtal, avseende händelser vid en demonstration arrangerad av NMR hösten 2017, som kommer att prövas av Göteborgs tingsrätt.

Ett förbud mot vissa symboler skulle således kunna vara en åtgärd mot rasistiska och liknande organisationer. Det kan dock uppfattas som en omvänd ordning att förbjuda en symbol enbart för att den används av en viss organisation, i stället för att förbjuda organisationen som sådan. Ett sådant förbud mot en symbol torde under alla förhållanden ändå behöva vara förenligt med föreningsfriheten, vilket vi närmare behandlar nedan. I samband med det behandlar vi även den aspekten att ett sådant förbud, i vart fall utan mer kvalificerande moment, inte skulle vara förenligt med yttrandefriheten enligt RF och Europakonventionen (jfr t.ex. Europadomstolens dom den 5 april 2018 i målet Hans Burkhard Nix mot Tyskland, 35285/16).

Förenligheten med regeringsformen och Europakonventionen

Nedan behandlas frågan om ett förbud mot rasistiska och liknande symboler, beroende på hur det utformas, skulle vara förenligt med de krav som RF och Europakonventionen ställer upp för en begränsning av yttrande- och föreningsfriheterna.

Föreningsfriheten

En bestämmelse som förbjuder symboler för vissa sammanslutningar och organisationer kan komma i konflikt med föreningsfriheten. Av 2 kap. 1 § RF framgår att föreningsfriheten innebär att var och en, gentemot staten, har en frihet att sammansluta sig med andra. Genom ett symbolförbud hindrar staten visserligen inte någon från att sluta sig samman i en organisation och verka. Föreningsfriheten innefattar emellertid inte bara frihet att bilda sammanslutningar utan också frihet att verka gemensamt inom ramen för en sammanslutning (se SOU 1975:75 s. 194 och prop. 1975/76:209 s. 144). Eftersom ett förbud mot symboler som används av en organisation i praktiken skulle hindra eller i vart fall begränsa enskildas möjligheter från att verka i en förening skulle det kunna bedömas som en inskränkning i föreningsfriheten.

Föreningsfriheten får endast begränsas när det gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande (2 kap. 24 § RF). Ett förbud som tar sikte på symboler som används av vissa organisationer skulle alltså inte utan grundlagsändring kunna avse andra sammanslutningar än sådana som uppfyller nämnda kriterier (jfr Lagrådets yttrande den 20 mars 2019 över lagrådsremissen *Ett särskilt straffansvar för deltagande i en terroristorganisation*). Det torde således krävas grundlagsändring om ett förbud ska omfatta symboler som används av sammanslutningar som t.ex. ägnar sig åt religiös förföljelse eller förföljelse av personer med viss sexuell läggning.

Yttrandefriheten

Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet (2 kap. 1 § RF). Yttrandefrihet skyddas även av Europakonventionen. Att bära eller på annat sätt använda en symbol kan vara ett indirekt sätt att uttrycka en åsikt och omfattas därför av yttrandefriheten. Yttrandefriheten gäller alla meningsriktningar. Även att genom en symbol visa viss grupptillhörighet får anses som en del av yttrandefriheten, varför ett förbud mot användande av en sådan symbol måste vara förenligt med de regler som ställs upp för att begränsa yttrandefriheten.

Ett generellt förbud mot vissa uppräknade organisationers symboler som enbart utgår från organisationernas manifesterade åsikter kan inte anses vara förenligt med de krav som RF och Europakonventionen ställer upp för att begränsa yttrandefriheten. För att ett förbud ska vara förenligt med de krav som gäller för begränsningar av yttrandefriheten skulle det därmed behöva avgränsas till sådana situationer där det kan motiveras av hänsyn till den allmänna ordningen eller liknande förhållande. Ett förbud skulle t.ex. kunna utformas liknande det ovan beskrivna förslaget som lämnades i Ds 1996:33 och som delvis liknar möjligheterna att inskränka föreningsfriheten (se 2 kap. 24 § RF). Förbudet skulle därmed t.ex. kunna ta sikte på symboler som förknippas med folkmord eller med organisationer som innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Frågan är dock om en bestämmelse som utformas på sådant eller liknande sätt skulle komma att omfatta symboler som används av rasistiska och liknande organisationer, men som inte redan i dag är kriminaliserade som hets mot folkgrupp. Att förbjuda användandet av en symbol enbart för att den används av en viss organisation, utan att hänsyn tas till sammanhanget och övriga omständigheter i det enskilda fallet, skulle vidare inte vara förenligt med RF och Europakonventionen (se kapitel 3 ovan, särskilt avsnitten 3.2.3 och 3.3.4).

Om förbudet i stället skulle utformas mer generellt, utan hänsyn till den åsikt som förmedlas, skulle begränsningen av yttrandefriheten bli mycket omfattande. Ett sådant förbud skulle även träffa symboler som inte påverkar den allmänna ordningen och säkerheten. Ett sådant förbud, som inte heller tar hänsyn till sammanhanget, skulle vara

oproportionerligt och därmed oförenligt med både RF och Europakonventionen.

6.3 Är den nuvarande regleringen ändamålsenlig?

6.3.1 Inledning

För att få en bild av hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler har vi gjort en genomgång av praxis. Med utgångspunkt i den genomgången redovisar vi i detta avsnitt vår bedömning av om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om symboler är ändamålsenligt utformad.

Innan vi går in på vår bedömning följer närmast nedan en sammanfattning av vår praxisgenomgång.

6.3.2 Kortfattat om vår genomgång av praxis

Vi har redovisat vår genomgång av praxis i kapitel 4. Vi har i den redovisningen angett vilka symboler som har prövats i domstol och bedömts av JK, hur domstolarna och JK har resonerat vid bedömningen av om användandet av en viss symbol kan utgöra hets mot folkgrupp och hur andra omständigheter har vägts in i den bedömningen. Nedan följer en sammanfattning av vår genomgång av praxis.

- Det enda avgörandet från Högsta domstolen (HD) som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler är rättsfallet NJA 1996 s. 577. HD tog ställning till frågan om bärande av symboler som kan förknippas med nationalsocialistiska rörelser och deras idéer kan vara att bedöma som hets mot folkgrupp.
- Vi har gått igenom runt 130 domstolsavgöranden, i huvudsak meddelade efter 1996 års rättsfall, som avser hets mot folkgrupp. I stor utsträckning är det spridning av hakkorset som åtalas, men härutöver har ett trettiotal symboler prövats av domstol. De flesta av dessa symboler är sådana som har en koppling till nationalsocialismen, men även andra symboler förekommer i praxis.
- Domstolspraxis på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området avseende symboler är mycket begränsad. Endast ett femtontal av

de domar som vi har gått igenom avser tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Det är svårt att se några skillnader av betydelse mellan domstolarnas bedömning på detta område och prövningar enligt brottsbalken.

- I de flesta domar som vi har gått igenom har den tilltalade dömts för hets mot folkgrupp.
- I de domar där den tilltalade har frikänts har det ofta varit fråga om att symbolen inte spridits eller att det inte bevisats att det varit den tilltalade som spridit symbolen. Det har även varit fråga om fall där symbolen sedd i sitt sammanhang inte ansetts utgöra hets mot folkgrupp. I endast några avgöranden har den tilltalade friats på grund av att domstolen ansett att spridande av den aktuella symbolen inte inneburit hot eller missaktning. Tyrrunan har endast prövats en gång av domstol och då ogillades åtalet.
- JK är ensam åklagare på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. Vi har gått igenom cirka 120 beslut av JK rörande symboler. I dessa beslut har JK bedömt runt 25 olika symboler. JK har i ett stort antal ärenden haft att bedöma tyrrunan och har i samtliga fall bedömt att spridande av symbolen inte utgör hets mot folkgrupp.

6.3.3 De flesta domstolsprövningar har lett till fällande dom

Förutom fall där det inte ansetts visat att symbolen spridits eller att det varit den tilltalade som spridit symbolen har åtal gällande hets mot folkgrupp avseende symboler i de allra flesta fall lett till fällande dom. Det anser vi i sig talar för att nuvarande reglering är ändamålsenligt utformad. Det kan tilläggas att även på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området har de allra flesta domarna varit fällande och det är utifrån den begränsade domstolspraxis som finns på det området svårt att överhuvudtaget se någon skillnad i bedömningen jämfört med avgöranden på brottsbalksområdet.

När den tilltalade har frikänts, avseende hela eller del av åtalet, har det ofta varit fråga om att symbolen inte spridits eller att domstolen inte ansett det visat att det varit den tilltalade som spridit symbolen. Dessa frikännande domar kan inte ge stöd för att en ändring eller kom-

plettering av bestämmelserna om hets mot folkgrupp skulle vara påkallad. Härutöver har frikännande domar meddelats främst när det inte ansetts visat att den tilltalade haft uppsåt att uttrycka missaktning för någon skyddad grupp eller att symbolen sedd i sitt sammanhang inte utgjort hets mot folkgrupp. Eftersom straffansvar för hets mot folkgrupp innebär en inskränkning i yttrandefriheten följer det av Europadomstolens praxis att domstolen måste beakta det sammanhang i vilket symbolen har spridits (se kapitel 3 ovan, särskilt avsnitten 3.2.3 och 3.3.4). Detta innebär att alldeles oavsett om straffansvaret för hets mot folkgrupp utvidgas eller ett särskilt symbolförbud införs, behöver sammanhanget fortfarande beaktas.

Det är endast i några av de domar, meddelade under en dryg 20-årsperiod, som åtalet ogillats, helt eller delvis, på grund av att domstolen ansett att spridande av den aktuella symbolen inte inneburit hot eller missaktning. Redan av det begränsade antalet sådana domar bedömer vi att de knappast kan motivera en ändring eller komplettering av nuvarande straffrättsliga reglering. Det sagda förändras inte vid en närmare granskning av domarna. Dessa frikännande domar har rört följande symboler: solkors, örn tillsammans med vad som angavs vara två sammanflätade "S" och viss text, kelterkors, siffrorna 18 och 28 tillsammans med dödsallar, sydstatsflagga, samt, som vi återkommer till närmare nedan, tyrruna. Det bör för det första noteras att detta rör bedömningar i enskilda tings- och hovrättsdomar. Dessa symboler – förutom solkorset och tyrrunan – har i andra domar och sammanhang bedömts utgöra hets mot folkgrupp. Att solkors i enstaka tingsrättsdomar och i visst sammanhang inte har bedömts utgöra hets mot folkgrupp kan svårligen motivera en lagändring.

Våra slutsatser ovan grundas på användande av symboler som har prövats i domstol och som därmed har åtalats av åklagare. Vi har i denna utredning – utöver beslut av JK – inte gått igenom beslut av åklagare för att undersöka vilken användning av vilka symboler som inte leder till åtal. Vår bedömning är emellertid att de flesta typer av rasistiska och liknande symboler (som begreppet har definierats i kapitel 4 ovan) som används har prövats av domstol. Det kan visserligen noteras att den flagga som ofta används av terrorgruppen Islamiska staten, av åklagare och JK, inte har bedömts utgöra hets mot folkgrupp. Den har därför inte prövats av domstol (se kapitel 4 ovan). Vi kan i detta sammanhang konstatera att Åklagarmyndigheten, i en promemoria som utgetts i syfte att ge vägledning till åklagare som

handlägger hatbrott, uppmanat åklagare att i förundersökningar angående bl.a. hets mot folkgrupp tänka offensivt och om det råder osäkerhet hur en gärning är att bedöma rättsligt bör åtal övervägas för att få en domstolsprövning i syfte att utveckla praxis (se *Hatbrott*, Åklagarmyndighetens rätts-pm 2016:8, december 2016, s. 41).

6.3.4 Inte bara symboler med koppling till nationalsocialismen kan utgöra hets

Vi har vid vår genomgång av praxis kunnat konstatera att de flesta symboler som har prövats av domstol har en koppling till nationalsocialismen. Det kan därmed ifrågasättas om det straffbara området är eller uppfattas som begränsat till symboler med en sådan koppling.

HD:s dom i rättsfallet NJA 1996 s. 577 gällde visserligen symboler med en koppling till nationalsocialismen men avgörandet kan inte innebära något stöd för att endast spridande av sådana symboler kan vara straffbara som hets mot folkgrupp. Det finns tings- och hovrättsdomar i vilka symboler utan koppling till nationalsocialismen har prövats och där också den tilltalade har fällts till ansvar. Vår genomgång av praxis visar alltså att även symboler utan koppling till nationalsocialism kan vara straffbara som hets mot folkgrupp.

Vi kan notera att de flesta symboler som åtalas och därmed prövas av domstol ändå är sådana som har en koppling till nationalsocialismen. Huruvida det beror på att de flesta symboler med ett hetsbudskap har just en sådan koppling eller om det beror på något annat ger vår utredning inte svar på.

6.3.5 Olika skäl men inte olika utgång

De flesta domstolsavgöranden har lett till samma utgång, dvs. den tilltalade har dömts för hets mot folkgrupp. I denna bedömning, om ett användande av en viss symbol är straffbart, skiljer sig dock domstolarnas resonemang i viss mån åt. Det gäller särskilt vad som egentligen krävs för att något ska utgöra missaktning och vi har närmare beskrivit detta i kapitel 4 ovan. I några fall verkar domstolen ha utgått från att ett användande av en symbol i sig utgör hets mot folkgrupp utan hänsyn till omständigheterna i övrigt. Det finns som nämnts

endast ett avgörande från HD på området och sett till praxisen där-
efter kan domstolarna ha tolkat det avgörandet på olika sätt. I förläng-
ningen kan det leda till en viss oklarhet i hur långt det straffbara om-
rådet sträcker sig i rättstillämpningen. Det skulle i sig kunna tyda på
ett behov av att förtydliga bestämmelserna om hets mot folkgrupp.

Vid övervägande om det verkligen finns ett sådant behov måste
dock fler omständigheter beaktas. En sådan omständighet är att de
flesta domstolsprövningar ändå har lett till samma slut, dvs. fällande
dom. När det gäller ovan beskrivna resonemang – om att användande
av en symbol i sig kan utgöra hets mot folkgrupp – så har det syn-
sättet endast kommit till uttryck i några tings- och hovrättsdomar
och då framför allt gällande hakkorset som får anses vara den mest
kända och värdeladdade nationalsocialistiska symbolen. Det är där-
med tveksamt om ett förtydligande av lagstiftningen skulle medföra
någon förändring i rättstillämpningen och det är överhuvudtaget svårt
att se vad i lagstiftningen som skulle behöva förtydligas. Dessutom
måste de allmänna svårigheter med att ändra bestämmelserna om hets
mot folkgrupp som vi har beskrivit ovan beaktas, såsom de nackdelar
som följer av att ändra befintliga rekvisit som har funnits och tilläm-
pats under lång tid. Sammantaget kan det som har beskrivits ovan,
om domstolarnas något olika resonemang, inte motivera en ändring
av lagstiftningen.

6.3.6 Olika bedömning i fråga om krav på kännedom

En fråga som har uppkommit i några tings- och hovrättsdomar är
om det för straffansvar för hets mot folkgrupp krävs att en symbols
budskap är känt för en bredare allmänhet eller för de personer som
symbolen har tillgängliggjorts, dvs. spridits till. I dessa, relativt få,
domar synes domstolarna ha gjort olika bedömning i denna fråga.

I lagtexten, i bestämmelserna om hets mot folkgrupp, finns inte
något krav på kännedom. Några enstaka tings- och hovrättsdomar
synes emellertid ge uttryck för att det är en förutsättning för straff-
ansvar att en symbols budskap är allmänt känt. Samtidigt finns det
andra underrättsavgöranden som ger uttryck för att det inte finns
något krav på kännedom, vare sig hos allmänheten eller de personer
som symbolen spridits till. I de allra flesta avgöranden som vi har
gått igenom berörs dock frågan överhuvudtaget inte. Omfattningen

av domar där frågan uttryckligen har aktualiserats är alltså mycket begränsad och det gäller i än större utsträckning domar där åtalet har ogillats på grund av bristande kännedom om en symbols budskap. De kan därför inte motivera en ändrad lagstiftning, särskilt inte då den nuvarande lagstiftningen inte innehåller något uttryckligt krav på kännedom.

Härutöver kan följande kort nämnas (för en närmare diskussion se kapitel 4 ovan). Det finns inte något tydligt ställningstagande av HD i frågan som behandlats ovan. Frågan berördes dock något i rättsfallet NJA 1996 s. 577 och därefter i rättsfallen NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467. De senare rättsfallen tyder på att det som är avgörande är vilken kännedom som de personer till vilka symbolen spridits måste anses ha om symbolens budskap. Även om frågan inte är helt klargjord finner vi att detta är en rimlig ordning som även har stöd i förarbetena till bestämmelserna om hets mot folkgrupp. För straffansvar får det därmed i vart fall anses tillräckligt att de personer som symbolen har spridits till måste anses ha haft kännedom om symbolens budskap.

6.3.7 Tyrrunan kommer att prövas av domstol igen

Vi har noterat att diskussionerna om tillämpningsområdet för kriminaliseringen av hets mot folkgrupp och hur användandet av rasistiska och liknande symboler bör bedömas straffrättsligt framför allt har gällt tyrrunan. Tyrrunan är en fornnordisk runa som uppges stå för bl.a. kamp och seger. Den användes i Nazi-Tyskland och har därefter fortsatt att användas av nationalsocialistiska organisationer. I Sverige är symbolen främst förknippad med NMR.

Tyrrunan har endast bedömts i ett domstolsavgörande (en dom som meddelades av Hovrätten för Nedre Norrland hösten 2018). I det avgörandet gjorde åklagaren endast gällande att tyrrunan har en koppling till den nationalsocialistiska rörelsen men lade inte fram någon utredning för att styrka detta. Domstolen, som inte heller ansåg att en sådan koppling är allmänt känd, ogillade åtalet. Det går inte av domen att bedöma om utgången hade blivit en annan, dvs. om spridning av tyrrunan hade bedömts som hets mot folkgrupp, om det hade presenterats bevisning som styrkt symbolens koppling till den national-

socialistiska rörelsen. I en pågående rättegång vid Göteborgs tingsrätt har åklagaren väckt ett omfattande åtal gällande bl.a. användande av tyrrunan och i det målet har det åberopats bevisning om hur symbolen användes under andra världskriget.

Domstolspraxis gällande tyrrunan är alltså mycket begränsad. Det är vår bedömning att varken lagtexten eller de uttalanden som gjordes i rättsfallet NJA 1996 s. 577 hindrar att en domstol i det enskilda fallet kan bedöma att användande av tyrrunan i visst sammanhang och utförande är att anse som hot mot eller missaktning för viss skyddad grupp. Bedömningen av en symbol, såsom tyrrunan, kan även förändras med tiden eftersom bedömningen ska göras utifrån rådande värderingar i samhället.

JK har till skillnad mot domstolarna haft att bedöma tyrrunan vid ett stort antal tillfällen och har i samtliga fall bedömt att symbolen inte utgör tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. JK:s bedömningar görs dock på det grundlagsskyddade området och JK har att förhålla sig till de särskilda förutsättningar som gäller på det området. Detta innebär bl.a. att JK inte på samma sätt som vid en prövning på brottsbalksområdet kan beakta det sammanhang i vilket symbolen förekommer, vilket vi återkommer till i nästa avsnitt. Det kan vara en förklaring till JK:s bedömningar. Dessutom kan JK:s bedömningar, i likhet med domstolarnas, komma att förändras över tid t.ex. om värderingarna i samhället ändras eller om uppfattningen eller kännedomen om en symbol och dess budskap ändras.

6.3.8 JK:s bedömningar kan förklaras av det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet

JK har meddelat ett stort antal beslut som gäller hets mot folkgrupp avseende symboler. Det kan konstateras att när JK väcker åtal i denna typ av mål leder det i de allra flesta fall till fällande dom. Det är dock få anmälningar som leder till åtal. I vart fall vid en jämförelse mellan enstaka domar avseende brottsbalksbrottet hets mot folkgrupp och beslut av JK finns det skillnader vid bedömningen av vilka symboler och sammanhang som kan utgöra hets mot folkgrupp. Detta synes dock, åtminstone väsentligen, kunna förklaras av de särskilda förutsättningarna som det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet innebär. Detta innebär framför allt att JK, till skillnad från vad som

gäller på brottsbalksområdet, inte kan beakta omständigheter utanför det yttrande som är föremål för prövning (se t.ex. JK:s beslut den 10 november 2017, dnr 9840-17-3.1, och kapitel 4 ovan för en närmare genomgång av denna fråga). Dessutom anses yttrandefriheten ha ett särskilt starkt skydd på det grundlagsskyddade området, vilket innebär att även bedömningen av en symbol i sig kan skilja sig mot en prövning på brottsbalksområdet. Vi har dock noterat en viss ändrad praxis hos JK under senare år innebärande att spridande av symboler som inte tidigare bedömts utgöra hets mot folkgrupp nu kan bedömas som brottsliga.

6.3.9 Den nuvarande regleringen är ändamålsenlig

Utifrån vår genomgång av domstolarnas och JK:s praxis avseende straffansvaret för hets mot folkgrupp i fråga om symboler är det vår bedömning att den nuvarande regleringen är ändamålsenligt utformad.

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp har i praxis fått ett vidsträckt tillämpningsområde. Sedan HD:s avgörande i NJA 1996 s. 577 står det klart att symboler kan omfattas av bestämmelserna. Det är vidare ett relativt stort antal olika symboler som har prövats i praxis och inte bara symboler med koppling till nationalsocialismen. Med undantag för rena bevisfrågor, t.ex. om den tilltalade spridit en viss symbol, har de allra flesta åtal för spridande av rasistiska och liknande symboler lett till fällande dom. Vi anser inte heller att praxis beträffande tyrrunan kan medföra en annan bedömning, varvid vi beaktar att den symbolen för närvarande är föremål för domstolsprövning.

6.4 Bör den straffrättsliga regleringen i fråga om symboler förtydligas eller kompletteras?

Bedömning: Det saknas skäl att genomföra några förändringar i den nuvarande straffrättsliga regleringen av rasistiska och liknande symboler. Bestämmelserna om hets mot folkgrupp behålls oförändrade. Det bör inte heller införas något särskilt förbud mot offentlig användning av vissa symboler.

Vår sammantagna bedömning är att bestämmelserna om hets mot folkgrupp inte bör ändras och att det inte bör införas något särskilt förbud mot vissa symboler.

En ändring eller komplettering av den nuvarande straffrättsliga regleringen bör inte genomföras om det inte finns påtagliga behov av det. Bestämmelserna om hets mot folkgrupp innebär en inskränkning av yttrandefriheten och det finns ett intresse av att yttrandefriheten är så vidsträckt som möjligt. En eventuell nytta av att utvidga eller komplettera den straffrättsliga regleringen måste därför vägas mot detta intresse. En sådan förändring måste även vara förenlig med våra grundlagar och Europakonventionen. Härutöver måste mer allmänna nackdelar som kan följa av förändringar i befintliga regelsystem beaktas, såsom att etablerade rekvisit byts ut eller tas bort.

Utifrån vår genomgång av domstolarnas och JK:s praxis har vi funnit att bestämmelserna om hets mot folkgrupp är ändamålsenligt utformade. Det finns därför inte något behov av att ändra eller komplettera den nuvarande regleringen. Denna bedömning grundar sig framför allt på att de flesta åtal har lett till fällande dom och att det endast är i några enstaka domar som den tilltalade frikänts på grund av att domstolen ansett att spridande av den aktuella symbolen inte inneburit hot eller missaktning. Det befintliga straffbara området får därmed bedömas som tillräckligt.

Vår bedömning överensstämmer därmed med den som regeringen tidigare har gjort. I samband med avskaffande av den s.k. uniforms-lagen ansåg regeringen att bestämmelserna om hets mot folkgrupp i praxis fått en vidsträckt tillämpning och kommit att omfatta i princip alla, även indirekta, uttryck för rasism eller främlingsfientlighet. Regeringen ansåg då att det inte fanns något behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot att bära rasistiska symboler och liknande (se prop. 2001/02:59 s. 22 och 43).

Även om vi har funnit att den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler inte bör ändras eller kompletteras har vi under vårt arbete stött på några områden där det kan finnas utrymme för utveckling eller som annars kan vara värda att lyfta fram. Vi utvecklar våra tankegångar om detta kortfattat nedan.

Det verkar finnas ett behov av ökad kunskap om brottet hets mot folkgrupp och rasistiska och liknande symboler inom hela rättsväsendet. Genom ökad kunskap skulle förutsättningarna för att tillämpa befintlig lagstiftning på ett mer enhetligt och korrekt sätt förbättras.

Som vi har lyft fram i bl.a. det här kapitlet finns det fördelar med att bestämmelserna om hets mot folkgrupp innehåller breda begrepp som missaktning och att tidigare bedömningar därmed kan omprövas utifrån bl.a. rådande värderingar i samhället. Tillämpningen av bestämmelserna innebär dock även utmaningar. Vi har t.ex. noterat att rättsväsendet, bl.a. Polismyndigheten, ibland tillmäter beslut av JK stor vikt även utanför det grundlagsskyddade området. Det bör härvid noteras att JK har att beakta de särskilda förutsättningar som gäller på det området och som i huvudsak innebär att JK inte har möjlighet att göra samma helhetsbedömning som vid en utredning av brottsbalksbrottet hets mot folkgrupp. En annan fråga, som vi har lyft fram i kapitel 4, är att det kan finnas anledning att se över hur gärningsbeskrivningarna utformas i mål om hets mot folkgrupp avseende symboler.

Kommittédirektiv 2018:61

Rasistiska symboler

Beslut vid regeringssammanträde den 5 juli 2018

Sammanfattning av uppdraget

De senaste åren har extremistiska organisationer framför allt inom vit makt-miljön tagit allt större plats i det offentliga rummet. Detta har föranlett en diskussion om hur straffbestämmelserna om hets mot folkgrupp kan tillämpas när det gäller rasistiska och liknande symboler.

En särskild utredare ska därför

- göra en genomgång av domstolarnas och Justitiekanslerns praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler,
- ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad,
- överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning, och
- lämna författningsförslag om utredaren kommer fram till att lagstiftningen bör ändras.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2019.

Hets mot folkgrupp

Kriminaliseringen av hets mot folkgrupp ...

Enligt regeringsformen har var och en rätt till yttrandefrihet och i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen finns ett särskilt skydd för tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i vissa andra medier. Detta betyder dock inte att vad som helst får uttryckas. Straffansvaret för hets mot folkgrupp är exempel på en begränsning av de nämnda friheterna.

Enligt 16 kap. 8 § brottsbalken är det straffbart som hets mot folkgrupp att i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hota eller uttrycka missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Straffet är fängelse i högst två år. I ringa fall är straffet böter. Om brottet är grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Hets mot folkgrupp utgör även ett tryck- och yttrandefrihetsbrott och är därigenom straffbart också om det begås genom tryckt skrift eller något annat grundlagsskyddat medium (7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen).

Straffansvaret för hets mot folkgrupp infördes 1948 och har ändrats vid flera tillfällen, t.ex. 2003 när det utvidgades så att det även omfattar hot och uttryck för missaktning med anspelning på sexuell läggning. Regeringen har föreslagit att också könsöverskridande identitet eller uttryck ska läggas till i straffbestämmelserna. De ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019 (prop. 2017/18:59). Riksdagen har som vilande antagit förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen och skjutit upp behandlingen av förslaget till ändring i brottsbalken till nästa riksmöte (bet. 2017/18:KU14 och 2017/18:KU16, rskr. 2017/18:281 och 2017/18:336).

... har visat sig kunna tillämpas på många situationer ...

Lagtexten preciserar inte vilka olika former av uttalanden och andra meddelanden som kan utgöra hets mot folkgrupp. Av förarbetena framgår dock att meddelanden inte behöver vara verbala utan även kan bestå i t.ex. gester eller bilder (prop. 1970:87s. 73). Genom rättspraxis har det också klarlagts att det inte krävs att meddelandet uttryckligen innehåller något kränkande omdöme om en viss grupp. Exempelvis har Högsta domstolen konstaterat att texten ”Zigenare får ej beträda campingen” på en skylt vid infarten till en campingplats indirekt uttryckte ett omdöme om romers egenskaper och uppträdande som måste anses nedsättande för folkgruppens anseende. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp (NJA 1982 s. 128).

Rättsläget ansågs tidigare vara oklart när det gäller frågan om huruvida bärandet av vissa symboler är ett sådant uttryck som kan falla under straffansvaret. Att så kan vara fallet klargjordes dock i en dom från Högsta domstolen i ett mål där den åtalade bland människor på allmän plats hade burit vissa märken på sin klädsel med anknytning till nationalsocialistiska rörelser. Genom att bära märkena – som bl.a. föreställde den s.k. odalrunan samt en örn och en lagerkrans – bland andra människor ansåg Högsta domstolen att den åtalade hade spridit ett budskap som uttryckte missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska (NJA 1996 s. 577).

Frågan om att införa ett särskilt straffsanktionerat förbud mot användning av vissa symboler har övervägts tidigare. Före 1996 års rättsfall föreslogs i departementspromemorian Förbud mot rasistiska symboler m.m. att lagen om förbud mot politiska uniformer skulle upphävas och ersättas med en ny straffbestämmelse i brottsbalken (Ds 1996:33). Enligt förslaget skulle det vara straffbart att, på ett sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt, offentligt bära eller annars offentligt bruka symboler som kan förknippas med allvarlig förföljelse av en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Straffansvaret skulle inte omfatta den som gör sig skyldig till hets mot folkgrupp. Promemorian remissbehandlades men regeringen gjorde därefter, i kommittédirektiven Brottslighet med anknytning till vissa organisationer, m.m. (dir. 1998:66), bedöm-

ningen att det med hänsyn till utgången i NJA 1996 s. 577 för närvarande inte fanns något behov av ett specifikt förbud mot att bära rasistiska symboler.

... men tillämpningen måste ta hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna

Lagstiftningen om hets mot folkgrupp innebär inte att varje uttryck för missaktning för en skyddad grupp är straffbelagt. Förarbetena betonar att hetsbrottet inte är avsett att hindra en fri och saklig debatt om de grupper som skyddas, och för straffbarhet krävs att det är fullt klart att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion (se senast prop. 2017/18:59 s. 41). Det kan i det enskilda fallet vara nödvändigt att överväga att inte döma för hets mot folkgrupp därför att omständigheterna är sådana att en fällande dom skulle strida mot grundlag eller den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Således har Högsta domstolen ogillat ett åtal sedan den med beaktande av Europadomstolens praxis funnit att en konventionsenlig tolkning av brottsbalksbestämmelsen om hets mot folkgrupp gav anledning till en mer restriktiv tillämpning än vad förarbetena gav uttryck för. Åtalet gällde nedsättande uttalanden om homosexuella som en pingstpastor gjort i en predikan under rubriken ”Är homosexualitet en medfödd drift eller onda maktens spel med människor” (NJA 2005 s. 805).

I ett annat avgörande fann Högsta domstolen att en konventionsenlig tillämpning av bestämmelsen tillät att de tilltalade dömdes för hets mot folkgrupp. De hade tillsammans och i samråd spridit ett hundratal flygblad på en skola. På flygbladen beskrevs homosexualitet som promiskuöst och som orsak till hiv och aids och det fanns ett påstående om att, som det uttrycktes i flygbladen, ”homosexlobbyn” försöker avdramatisera pedofili (NJA 2006 s. 467). Fallet prövades av Europadomstolen som fann att den fällande domen innebar en inskränkning av yttrandefriheten men menade att inskränningen inte varit oproportionerlig i förhållande till det legitima ändamålet och att de skäl som Högsta domstolen lagt till grund för åtgärderna varit relevanta och tillräckliga. Inskränkningen av yttrandefriheten kunde därför av de nationella myndigheterna anses

vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att skydda andras goda namn och rykte samt rättigheter (Vejdeland m.fl. mot Sverige, dom den 9 februari 2012 i mål nr 1813/07).

Uppdraget att sammanställa praxis om hur straffansvaret för hets mot folkgrupp har tillämpats i fråga om symboler

De senaste åren har extremistiska organisationer framför allt inom vit makt-miljön tagit allt större plats i det offentliga rummet.

Detta har aktualiserat en debatt bl.a. om tillämpningsområdet för kriminaliseringen av hets mot folkgrupp och hur bärandet av rasistiska och liknande symboler bör bedömas straffrättsligt. Diskussionerna har framför allt gällt den s.k. tyrrunan som bl.a. har syns på fanor vid demonstrationer. Tyrrunan uppges stå för kamp och seger. Symbolen användes av Hitlers nazister och har efter andra världskriget fortsatt att användas av några av de mest militanta nazistiska organisationerna.

En förutsättning för ett väl fungerande, tryggt och demokratiskt samhälle är att det finns möjligheter att motverka hatbrott, något som förutsätter att lagstiftningen, t.ex. om hets mot folkgrupp, är ändamålsenligt utformad. Enligt regeringens mening finns det mot denna bakgrund behov av en genomgång av domstolarnas praxis för att få en bild av hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler. Av intresse är bl.a. vilken typ av symboler domarna omfattar, hur domstolarna har resonerat vid bedömningen av om bärandet av en viss symbol kan utgöra hets mot folkgrupp och hur andra omständigheter kring bärandet av symbolerna har vägts in i den bedömningen. Mot bakgrund av att Justitiekanslern är ensam åklagare på tryck- och yttrandefrihetens område finns det anledning att låta en sådan genomgång omfatta också Justitiekanslerns beslut.

Utredaren ska därför

- göra en genomgång av domstolarnas och Justitiekanslerns praxis avseende hur straffansvaret för hets mot folkgrupp hittills har tillämpats i fråga om symboler.

Uppdraget att överväga om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad

Det är viktigt att lagstiftningen effektivt kan motverka sådana rasistiska och liknande uttryck som lagstiftningen om hets mot folkgrupp tar sikte på, även i de fall där uttrycken består i användning av symboler. Med utgångspunkt i praxisgenomgången finns det därför anledning att låta utredaren ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen är ändamålsenligt utformad i fråga om vissa symboler.

Det finns vidare skäl för utredaren att överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning. Det krävs en noggrann avvägning mellan å ena sidan nyttan av att utvidga det straffbara området och å andra sidan intresset av en så vidsträckt tryck- och yttrandefrihet som möjligt. En utvidgning av det straffbara området måste vara förenlig med de krav som våra grundlagar uppställer och de krav som följer av Europakonventionen och andra internationella åtaganden.

Ett alternativ som utredaren kan överväga är att justera straffansvaret för hets mot folkgrupp i något avseende. En utgångspunkt är i så fall att tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp även fortsättningsvis bör motsvara brottsbalkens straffbestämmelse fullt ut.

Utredaren kan även överväga alternativet att införa ett särskilt förbud mot offentlig användning av vissa symboler som komplement till straffansvaret för hets mot folkgrupp. Ett sådant särskilt straffstadgande skulle kunna innebära en tydligare och mer ändamålsenlig avgränsning av det straffbara området. Det skulle också kunna ha ett viktigt signalvärde. Samtidigt måste det beaktas att en sådan reglering i betydande omfattning skulle komma att överlappa med straffansvaret för hets mot folkgrupp. Det är visserligen möjligt att undvika en dubbelreglering genom att låta straffansvaret omfatta endast sådana gärningar som faller utanför tillämpningsområdet för hetsbrottet, men en sådan lösning kan väntas medföra tillämpningssvårigheter i fall där hetsbrottets räckvidd är oklar. Den kan också tänkas innebära att praxisbildningen kring hets mot folkgrupp hämmas.

Det står utredaren fritt att föreslå att ett nytt straffstadgande ska gälla även på det område som skyddas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om den nuvarande straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler är ändamålsenligt utformad,
- överväga behovet av och förutsättningarna för att förtydliga eller komplettera dagens lagstiftning, och
- lämna författningsförslag om utredaren kommer fram till att lagstiftningen bör ändras.

Arbetets bedrivande och redovisning av uppdraget

Utredaren ska anmäla till Justitiedepartementet om han eller hon anser att det finns skäl att lämna förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen så att det till stöd för utredarens arbete i så fall kan inrättas en referensgrupp med representanter för riksdagspartierna. Förslagets konsekvenser ska analyseras och redovisas enligt 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474).

Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2019.

(Justitiedepartementet)

Domstolspraxis

– hets mot folkgrupp enligt brottsbalken

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Göteborgs tingsrätt, B 3046-18	Tyrruna	<i>Pågåår</i>	I detta, per den 1 mars 2019, pågående mål har ett stort antal personer åtalats för att i samband med en demonstration bl.a. burit kläder, fanor och sköldar med tyrrunan. Åtalet beskrivs närmare i kapitel 4.
Södertörns tingsrätt, 2019-02-18, B 846-18	Hakkors och teckning av Hitler (även Hitlerhälsning och texter)	Fälld/friad	Åklagaren gjorde gällande att två av de tilltalade skulle ha hängt upp en banderoll med viss text, teckning av Adolf Hitler och "nazistiska symboler" i form av bl.a. hakkors samt att händelsen filmats och spridits. Tingsrätten ogillade åtalet i den delen eftersom det inte ansågs utrett att det var de två tilltalade som hade satt upp banderollen. Dessa två tilltalade dömdes dock för hets mot folkgrupp (HMF) för att vid annat tillfälle ha gjort Hitlerhälsningar. Härutöver påstod åklagaren att en av de tilltalade på ett internetforum skulle ha publicerat en bild där han gjorde en Hitlerhälsning framför en hakkorsflagga. Åtalet ogillades i den delen eftersom det inte ansågs bevisat att det var på hans profil som bilden hade lagts upp eller att det var han som hade lagt upp bilden.
Göteborgs tingsrätt, 2019-01-29, B 15328-18	Bilder på Hitler och andra med hakkors och Hitlerhälsning	Friad	De tilltalade hade i en gruppkonversation, för deras gymnasieklass, på Snapchat lagt upp bilder dels på Adolf Hitler, dels på andra där dessa gör Hitlerhälsningar och/eller bär hakkors. Tingsrätten uttalade att bilderna måste bedömas i sitt sammanhang. De tilltalade angav att de lade upp bilderna för att delta i ett flöde av skämt. Av

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>utredningen framgick det inte hur omfattande flödet var under perioden och inte heller i vilken ordning eller i vilket sammanhang i flödet som bilderna lades upp. Inte någon av bilderna eller sammanhanget ansågs ge intryck av att den som lagt ut bilden sympatiserar med eller vill föra fram nazistiska åsikter, utan kanske snarare att den personen vill driva med sådana åsikter eller med Hitler. Tingsrätten ansåg att bilderna sedda i sitt sammanhang inte kunde anses uttrycka missaktning och under alla förhållanden var de tilltalades uppsåt till detta inte bevisat.</p>
<p>Hovrätten för Övre Norrland, 2019-01-28, B 1151-18 (Umeå tingsrätt, 2018-11-26, B 2673-18)</p>	<p>Bilder på Hitler och Goebbels med texter, hakkors och davidsstjärna m.m.</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade hade på Twitter lagt ut fem bilder med text. Tingsrätten ansåg att samtliga bilder uttrycker missaktning för judar eller judendomen samt att det är känt att den nationalsocialistiska rörelsen, vars ledare var Adolf Hitler och propagandaminister var Josef Goebbels, på 1930- och 1940-talen gjorde sig skyldig till omänskliga övergrepp mot judarna vilka bottnade i idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Tingsrätten ansåg att en bild på Goebbels, med text om utplånande av den judiska rasen, är hotfull, men uttrycker också missaktning för det judiska folket. Vidare angav tingsrätten att en bild föreställande Hitler med texten "Adolf Hitler banade vägen, nu behöver vi bara kämpa! Nationalsocialism – Eller inget!", framstår som hotfull men också, med angiven text, har ett klart inslag av missaktning för judarna. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.</p>
<p>Ystads tingsrätt, 2019-01-24, B 2376-18</p>	<p>Hakkors, överkryssad davidsstjärna och texter m.m. (tyrruna)</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade dömdes för HMF för att på ett internetforum ha spridit sju bilder genom att lägga ut dem på en profil på forumet. I gärningsbeskrivningen anges att bilderna har haft följande utseende: En bild med bl.a. texten "You are in a white nationalist zone", en bild med bl.a. texten "Raus" och en överkryssad davidsstjärna, en bild med bl.a. texten "Death to zog" samt bilder föreställande bl.a. hakkors och andra symboler med koppling till nazismen. Av tingsrättens dom framgår att profilbilden föreställer tyrrunan och att det på "väggen" finns en bild på en person med en grön och vit fana med tyrrunan. Av tingsrättens dom framstår det dock som att tyrrunan inte omfattades av åtalet. Beträffande</p>

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Eskilstuna tingsrätt, 2019-01-22, B 1712-18	Hakkors och SS	Fälld (ringa)	de bilder som omfattades av åtalet uttalade tingsrätten att bilderna, och de till dessa tillhörande texterna, har ett sådant innehåll att de går att koppla till nazismen och ger helt klart uttryck för missaktning av judar och andra människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska.
Jönköpings tingsrätt, 2019-01-17, B 4355-18	Hakkors och SS (även text)	Fälld	Den tilltalade åtalades för att ha burit en keps med nationalsocialistiska symboler, bl.a. hakkors. Han hade även på Twitter postat ett inlägg med texten "Jag har nog världens finaste bord" och en bild på ett bord med en flagga som innehöll hakkors och SS-symboler samt ett annat inlägg med ett fotografi av en flagga som innehöll ett hakkors och SS-symboler samt texten "do you like my flag?". Tingsrätten ansåg att hakkorsen på kepsen och inläggen på Twitter uttryckte sådan missaktning för andra folkgrupper som anges i bestämmelsen om HMF. I frågan om uppsåt uttalade tingsrätten att inläggen, sedda i sitt sammanhang och i ljuset av varandra, tyder på att den tilltalade velat föra fram ett budskap som uttrycker missaktning för andra folkgrupper. Den tilltalade fälldes även för andra skriftliga och muntliga yttranden.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Linköpings tingsrätt, 2018-12-14, B 2904-17	Hakkors	Fälld	Den tilltalade hade sprayat hakkors på en byggnad. Tingsrätten uttalade att hakkors förknippas med den nationalsocialistiska rörelsen och Tredje riket och har i praxis ansetts utgöra HMF. Genom att klottra en symbol med sådant budskap ansågs den tilltalade ha gjort sig skyldig till HMF. Gärningen bedömdes som brott av den s.k. normalgraden med hänsyn till platsen (bygdegårdsförening), storleken på symbolen samt den tid som den varit synlig och den spridning som den fått.
Uppsala tingsrätt, 2018-11-19, B 4963-18	Bilder på Hitler, hakkors, överstruken davidsstjärna och nidbilder m.m.	Fälld/ friad	Den tilltalade dömdes för att vid 22 tillfällen (åtalet omfattade 23 tillfällen) på ett internetforum spridit meddelanden som bedömdes som HMF. Meddelandena avsåg framför allt olika texter, bl.a. citat av Adolf Hitler, men även bildspråk och symboler, såsom nidbilder/ karikatyrer av judar, överstruken davidsstjärna och hakkors. Åtalet ogillades i den del där det avsåg en bild på Hitler med en hakkorsbindel och citat bl.a. om att nationalsocialisterna avser att förstöra det kapitalistiska systemet. Tingsrätten angav att citatet riktade sig mot kapitalister, vilket inte kan ses som en folkgrupp. Inte heller ansågs citatet i kombination med bilden på Hitler uttrycka missaktning för en sådan folkgrupp. Däremot bedömdes flera andra bilder på Hitler tillsammans med text, hakkors eller Hitlerhälsning som HMF.
Hovrätten för Nedre Norrland, 2018-10-03, B 202-18 (Ångermanlands tingsrätt, 2018-01-23, B 2301-16)	Tyrruna, knuten hand, och bild på Hitler, överkorsad regnbågsflagga m.m.	Fälld/ friad (ringa)	Den tilltalade åtalades för elva inlägg på en Facebooksida, bl.a. bilder på tyrrunan, med och utan text och knuten hand, och foto på Hitler. Åklagaren gjorde gällande att tyrrunan har en stark koppling till den nationalsocialistiska rörelsen men presenterade inte något material till stöd för det. Med hänsyn härtill och till att hovrätten inte ansåg att tyrrunans närmare koppling till den nationalsocialistiska rörelsen är allmänt känd kunde bilderna på tyrrunan inte ge stöd för åtalet för HMF (inte heller tingsrätten fällde i denna del). Hovrätten ansåg inte heller att texterna eller bilden på en knuten hand i anslutning till tyrrunan i sig var sådana att de utgör HMF. Härutöver ansåg hovrätten att enbart en bild på Hitler i sig normalt inte bör innebära att missaktning uttrycks. Däremot bedömdes en överkorsad regnbågsflagga med viss text, sedd tillsammans med bl.a. en bild på

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			Hitler, som hets mot homosexuella. Domen redovisas närmare i kapitel 4.
Malmö tingsrätt, 2018-06-12, B 699-18	Örn med utslagna vingar på en krans innehållande ett hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på en personbil haft ett klistermärke utvisande angivna symboler. Tingsrättens domskäl är korta och av dessa framgår i huvudsak endast att märket innefattar missaktning för andra folkgrupper.
Stockholms tingsrätt, 2018-03-14, B 15231-17	Hakkors	Fälld	Den tilltalade åtalades och dömdes för att ha klottrat hakkors. Domskälen är mycket kortfattade och i dem anges i huvudsak att den tilltalade haft insikt om att hakkorset är en symbol som uttrycker missaktning.
Hovrätten för Västra Sverige, 2018-03-12, B 1332-18 (Halmstads tingsrätt, 2018-01-03, B 883-17)	Hakkors med och utan text, järnkors, SS och bild på Leon Degrelle m.m.	Fälld	Den tilltalades hade på sin garageport haft hakkors med viss text, på sin brevlåda haft hakkors samt på ett fordon haft hakkors och viss text. Vid ett senare tillfälle hade han på sin garageport haft viss text samt vid ytterligare ett senare tillfälle på sin brevlåda haft en bild på SS-generalen Leon Degrelle och viss text, ett järnkors och en SS-symbol. Tingsrätten ansåg att texterna, symbolerna och bilderna måste uppfattas som en hyllning till Adolf Hitler och nationalsocialismen och att de därmed uttrycker missaktning för bl.a. judar och romer med anspelning på ras, etniskt ursprung och trosbekännelse. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.
Vänersborgs tingsrätt, 2018-03-01, B 1532-17	Dödskalle med siffrorna 18 och 28 samt påstått hakkors	Friad	Den tilltalade hade på sin jacka haft en pin med en dödskalle, under vilken det fanns en symbol följt av "18". På jackans krage fanns en dödskalle, på en bakgrund i form av en röd kvadrat som åklagaren påstod utgjorde ett hakkors, och "28". Tingsrätten angav att hakkors är ett sådant meddelande som är förbjudet att sprida enligt bestämmelsen om HMF, men att den aktuella symbolen inte med tillräcklig tydlighet kunde anses utgöra en avbildning av ett hakkors. Frågan var då om de två dödskallarna med siffror otvetydigt gav en koppling till en viss åsiktsriktning. Det vore enligt tingsrättens bedömning att gå för långt att anse att sifferkombinationerna som sådana är otvetydigt kopplade till en viss åsiktsriktning. Inte heller vid en sammantagen bedömning av symbolerna och tilltalads klädsel i övrigt ansågs en sådan koppling finnas.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Stockholms tingsrätt, 2018-02-27, B 8288-17	Solhjul, hakkors och järnkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade åtalades för att ha målat symboler som solhjul, hakkors och järnkors på sin hund och därefter gått omkring med hunden. Tingsrätten, som fann det styrkt att hakkors och järnkors var målade på hunden (inget sägs uttryckligen om solhjul), angav att hakkors och järnkors var frekvent använda i Nazi-Tyskland och har en tydlig koppling till Tredje riket. Dessa symboler, sedda tillsammans, anses vara starkt sammankopplade med tankar om rasöverlägsenhet och förföljelse och utrotning av bl.a. människor med judisk härkomst. Gärningen bedömdes som ringa brott p.g.a. att symbolerna inte fått någon större spridning.
Hovrätten för Övre Norrland, 2018-02-23, B 992-17 (Luleå tingsrätt, 2017-11-08, B 630-17)	Dödskalle	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade, under en intervju med Nordfront Media, burit en dödskalle (en s.k. Totenkopf) på jackärmen. Tingsrätten uttalade att dödskallar är urgamla symboler som används i andra sammanhang men att denna variant är en specifik, särskilt utformad, symbol för SS. Sett för sig själv, och satt i samband med intervjun, där den tilltalade bl.a. talar om "överlagt mord på nationalstaten" och "det egna folket och rasen", utgör märket en klar och otvetydig hänсыftning till Tredje riket och specifikt SS, som i det allmänna medvetandet är oupplösligt förknippat med massutrotning av främst människor av judisk härkomst. Brottet bedömdes som ringa eftersom det inte visats att meddelandet fått någon större spridning. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.
Eskilstuna tingsrätt, 2017-12-14, B 2508-17	Örn med hakkors	Fälld	Den tilltalade hade på ett socialt nätverk lagt upp en bild av sig själv med en t-shirt med hakkors. Av domskälen framgår att hakkorset fanns i en krans som bärs upp av en örn. Tingsrätten uttalade att bilden med en örn tillsammans med hakkorset förknippas starkt med Tredje riket och Nazi-Tyskland samt att bilden i sig ger uttryck för missaktning mot folkgrupper med syftning på deras ras, hudfärg och trosbekännelse.
Attunda tingsrätt, 2017-11-01, B 6547-17	"KKK" (även annan text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på sin bil haft två klistermärken med texterna "Arbeit macht frei" respektive "The KKK wants you". Tingsrättens domskäl är kortfattade och av dem framgår i huvudsak att klistermärkena uttrycker missaktning för andra folkgrupper med anspelning på bl.a. ras, etniskt ursprung och/eller trosbekännelse.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Sundsvalls tingsrätt, 2017-09-01, B 1351-17	Hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade ritat hakkors i en skola. Hon angav att det hon ritat har ursprung i religiösa symboler. Tingsrätten anförde att hakkorset användes som symbol av nationalsocialisterna i Tyskland under 1920–1940-talen. Det får anses vara allmänt veterligt att symbolen hos nazismen var högervänd och förekom både lutad och rakt uppställd. Vidare uttalades att ”hakkorset och solkorset har en nära anknytning”. I övrigt hänvisades till NJA 1996 s. 577 och bl.a. att HD angett att hakkorset i dag får anses vara starkt förknippat med inte bara nazismen utan även med idéer om rasöverlägsenhet och ras-hat samt att det numera även förknippas med en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska. Den tilltalade ansågs ha insett att hon spridit sådant budskap och vad hon anført om förekomsten av en liknande symbol inom hinduismen ändrade inte den bedömningen. Brottet bedömdes som ringa p.g.a. att symbolen tagits bort efter kort tid och gärningen inte innefattat något hot.
Hovrätten för Övre Norrland, 2017-06-19, B 429-17 (Skellefteå tingsrätt, 2017-05-19, B 1395-16)	Hakkors (och texter)	Fälld/friad	Den tilltalade hade klottrat hakkors och texter. Han fälldes i hovrätten för texterna men friades avseende hakkorset. Att klottra nazistiska symboler ansågs kunna utgöra HMF, men en bedömning måste göras till det sammanhang där symbolen förekommer. Hovrätten bedömde att hakkorset snarast bör ses som en förstärkning av påståendet om att en rektor skulle vara nazist, än som en fristående nazistisk symbol ägnad att sprida hot och missaktning mot vissa folkgrupper. I sitt sammanhang ansågs hakkorset därför inte utgöra HMF. (Tingsrätten hade ogillat åtalet för HMF i sin helhet eftersom det inte ansågs visat att den tilltalade haft avsikt att sprida uttryck för missaktning för en skyddad grupp.)
Malmö tingsrätt, 2017-05-23, B 2980-17	Hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade ritat hakkors. Tingsrätten anförde att även om symbolen i vissa kulturer har andra betydelser, är den i vårt samhälle starkt förknippad med nazismen och detta kan inte ha undgått den tilltalade. Han ansågs ha uttryckt missaktning för den judiska folkgruppen. Brottet bedömdes som ringa bl.a. eftersom symbolen ritats med krita som inte syntts särskilt starkt.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Jönköpings tingsrätt, 2016-09-29, B 2520-16	Ordet "neger" och tre apor	Friad	Den tilltalade hade via Snapchat skickat ordet "neger" och tre apor. Tingsrätten uttalade att även om det nämnda ordet inte i sig är tillräckligt för att utgöra brott så är ordet i förening med ap-symbolerna tillräckligt för att ge uttryck för missaktning. Den tilltalade friades eftersom det var osäkert hur många personer som meddelandet skickats till och det därför inte var visat att kravet på spridning var uppfyllt.
Hovrätten för Västra Sverige, 2016-06-09, B 2393-16 (Göteborgs tingsrätt, 2016-04-06, B 2586-16)	Hakkors	Friad	Den tilltalade, som var 15 år, hade lagt upp bilder på Instagram på en person med hakkors i pannan. Hovrätten uttalade att hakkorset är starkt förknippat med den nationalsocialistiska ideologin och att publicering av hakkors under vissa förhållanden kan utgöra sådant uttryck för missaktning som är straffbart. Den tilltalade friades eftersom det inte ansågs visat att han hade uppsåt att uttrycka missaktning för någon folkgrupp, varvid beaktades att bilderna varit publicerade under kort tid, att syftet med publiceringen varit att kränka annan person och att det inte framkommit att han hade nationalsocialistiska värderingar. (Vid tingsrätten hade den tilltalade dömts för HMF.)
Mora tingsrätt, 2015-10-01, B 877-15	Hakkors och andra symboler samt nidbilder av judar och afrikanska folkgrupper	Fälld	Den tilltalade åtalades för att han i ett stort antal inlägg på Twitter gett uttryck bl.a. för att judarna bör utrotas och att afrikanska folkgrupper och judar inte har rätt att leva samt för att ha publicerat dels hakkors och andra symboler med anknytning till förintelsen och nazismen, dels nidbilder föreställande judar och afrikanska folkgrupper. Tingsrättens domskäl innehåller endast ett kort konstaterade om att den tilltalades erkännande stöds av den bevisning som åklagaren åberopat samt att åtalet därmed är styrkt.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Hovrätten för Västra Sverige, 2015-06-16, B 5481-14 (Värmlands tingsrätt, 2014-11-20, B 3278-14)	Järnkors med hakkors och enbart hakkors (även Hitlerhälsning och uttalanden)	Fälld/friad	Den tilltalade åtalades för att ha burit angivna symboler samt för Hitlerhälsningar och rasistiska uttalanden. Tingsrätten ansåg inte att det var visat att den tilltalade burit symbolerna synligt och åtalet ogillades därför i den delen. Han dömdes för HMF för Hitlerhälsningar och rasistiska uttalanden. HMF var inte uppe till prövning i hovrätten.
Svea hovrätt, 2015-06-12, B 3204-15 (Nacka tingsrätt, 2015-03-17, B 601-15)	Hakkors (och "sieg heil")	Fälld/friad	De tilltalade åtalades för att ha uttalat "sieg heil" och ritat hakkors. Tingsrätten ansåg att det inte var visat att de tilltalade hade ritat hakkors, varför de frikändes i den delen. De dömdes för att ha uttalat "sieg heil". Endast en av de tilltalade överklagade och åtalet såvitt det avsåg hakkors kom inte att prövas av hovrätten. Hovrätten frikände den tilltalade som överklagat även för uttalandet eftersom det inte ansågs visat att det spritts på sätt krävs för ansvar.
Göta hovrätt, 2015-06-10, B 1243-15 (Skaraborgs tingsrätt, 2015-04-17, B 3757-14)	Hakkors, SS m.m.	Friad	Åklagaren gjorde gällande att den tilltalade klottrat nazistiska symboler såsom hakkors och SS-märke och därför skulle dömas för HMF. Hovrätten fann att det inte var styrkt att den tilltalade klottrat symbolerna. (Även tingsrätten hade frikänt den tilltalade i denna del.)
Västmanlands tingsrätt, 2015-05-04, B 5071-14	Hakkors och SS	Friad	Den tilltalade hade tillhandahållit ett stort antal föremål för försäljning på en marknad och åtalades för vissa av föremålen. Vid tingsrätten hördes ett sakkunnigt vittne om hakkorsets betydelse och nationalsocialismens ideologi. Tingsrätten bedömde att vissa av de föremål som omfattades av åtalet uppenbart saknade anknytning till Tredje riket eller den nationalsocialistiska ideologin (t.ex. en skylt från ett piano tillverkat i tiden innan Tredje riket existerade). Några få av föremålen hade dock en sådan koppling, då dessa bl.a. innehöll hakkors och SS-märkning. Det ansågs klart att hakkorsen som symbol – i vart fall i västerlandet och i vart fall ställt på högkant – är så intimt förbundet med nämnda ideologi att ett exponerande av det i sig kan utgöra spridning av ett budskap som kan föranleda ansvar för HMF. Den tilltalade hade dock inte någon nazistisk övertygelse och som det

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			får förstås bedömde tingsrätten att han inte haft direkt eller indirekt uppsåt att sprida nazistiska idéer. Inte heller ansågs han ha varit likgiltig till spridande av sådant budskap eftersom han inte på ett iögonfallande eller påträngande sätt exponerat föremålen. Rätten angav att han därför inte hade spritt någon ideologisk uppfattning som träffas av straffbestämmelsen för HMF.
Svea hovrätt, 2015-01-30, B 6714-14 (Falu tingsrätt, 2014-06-11, B 1167-14)	Tecknad niddbild av en judisk man (även text)	Friad	Den tilltalade åtalades för att på Twitter ha lagt ut angiven symbol och viss text. Tingsrätten, som fann åtalet styrkt, angav att symbolen anknyter till nazistiska idéer om förakt och hat mot judar såsom ondskefulla personer som infiltrerar samhället och som utgör ett hot mot den egna nationaliteten samt att symbolen uppmuntrar till hotfullhet mot den judiska gruppen. Hovrätten ogillade åtalet eftersom det inte ansågs bevisat att det var den tilltalade som hade lagt ut bilden och skrivit texten.
Borås tingsrätt, 2015-01-30, B 3167-14	Hakkors och s.k. Hitler-mustasch	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade redigerat sin profilmål på Skype genom att lägga till angivna symboler. Tingsrätten uttalade att hakkors och Hitler-mustasch är symboler som är starkt förknippade med nazismen och de illdåd som utfördes under det förra seklet. Tingsrätten fann även att den tilltalade varit väl införstådd med symbolernas värdeladdning och att dessa spridits på sätt som krävs för ansvar. Brottet bedömdes som ringa bl.a. eftersom det varit fråga om begränsad spridning och handlandet delvis kunde förklaras av ungdomligt oförstånd.
Hovrätten över Skåne och Blekinge, 2014-10-30, B 1113-14 m.fl. (Malmö tingsrätt, 2014-04-04, B 1130-14, 2014-04-07, B 3031-14 och 2014-08-21, B 6579-14)	Flera bilder, t.ex. män i hängsnaror (även texter)	Fälld/friad	Två tilltalade åtalades för flera bilder och texter på skyltar, affischer, bloggar och tavlor. En tilltalad fälldes för en bild på en affisch och tavla med foton av huvudena på tre namngivna mörkhyade män i snaror, avbildade som "streckgubbar" samt texten "Hang-on" och "Afrofobians". Hovrätten fann, i likhet med tingsrätten, att bilden med dess skrift är klart förnedrande för mörkhyade som folkgrupp och att bilden anknyter till lynchningar som ägt rum i vart fall i historisk tid och uttrycker missaktning för mörkhyade personer. Den tilltalades förklaring, att bilden avsåg kritik mot en av personerna, ansågs svårförståelig och inte något

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
			<p>som skulle kunna uppfattas av en utomstående betraktare utan föregående kunskaper om syftet med bilden. Han friades för samma bild som hade publicerats på en blogg eftersom hovrätten godtog att han velat redovisa vad som hänt honom och att det inte var visat att avsikten varit att sprida missaktning. Han dömdes även för en bild av ett stiliserat svart ansikte (Fazers tidigare logotype för lakrits) med en lakritspipa i munnen och texten "This is not a cracknigger or is it?". Hovrätten ansåg inte att de kränkande meddelandena skyddades av yttrandefriheten, eftersom en förutsättning för sådant skydd angavs vara att meddelandet bidrar till att skapa en saklig debatt som kan leda till framsteg i umgänget mellan människor. Båda tilltalade friades för en bild av en chokladboll med ögon och ledsen mun med texten "Sluta kränk mej jag ingen neger", då den kunde syfta på den debatt som förts om bakverkets namn.</p>
<p>Hovrätten över Skåne och Blekinge, 2014-06-04, B 1053-14 (Hässleholms tingsrätt, 2014-03-31, B 309-14)</p>	<p>Hakkors</p>	<p>Fälld (ringa)</p>	<p>Den tilltalade hade ritat hakkors på sopskjul. Tingsrätten uttalade det av praxis framgår att spridandet av hakkors i sig utgör HMF. Ett hakkors är väl förknippat med nazism och till de med nazismen förbundna idéerna om rashat och förakt för vissa folkgrupper och detta ansågs den tilltalade ha insett. Brottet bedömdes som ringa eftersom handlandet skett utan närmare planering och symbolen varit synlig kort tid. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.</p>
<p>Värmlands tingsrätt, 2013-11-07, B 4670-13</p>	<p>Hakkors</p>	<p>Friad</p>	<p>Den tilltalade åtalades för att ha klottrat hakkors. Tingsrätten fann att det inte var styrkt att det var hon som hade klottrat symbolen.</p>
<p>Göteborgs tingsrätt, 2013-08-23, B 2102-13</p>	<p>"SS-tatueringar"</p>	<p>Friad</p>	<p>Den tilltalade åtalades för att ha visat "SS-tatueringar" på armarna, samtidigt som han höll en svensk flagga. Tingsrätten angav att tatueringarna varit synliga på väg till en manifestation, men inte under manifestationen. Att enbart bära kroppstatueringar – vilka i detta fall är intimt förknippade med nazismen och Tredje riket – synliga för andra under en helt kort sekvens kan i sig inte anses vara exempel på "annat meddelande" i lagens mening. Det ansågs krävas ytterligare omständigheter, och som sådana kan</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>inte räknas att bära en svensk fana. Härutöver beaktades att den tilltalade hade täckt tatueringarna under manifestationen och det kunde inte anses styrkt att han agerat med uppsåt.</p>
Kalmar tingsrätt, 2013-04-30, B 878-12	Hakkors	Friad	<p>Några yngre personer hade eldat bensen i marken så att det blivit brännmärken i form av hakkors. Tingsrätten uttalade att det av fast rättspraxis framgår att hakkorset är en symbol som innehåller ett sådant meddelande som avses i bestämmelsen om HMF. De tilltalade frikändes eftersom de inte förstod att det skulle bli märken som skulle sitta kvar och det ansågs därmed inte visat att de haft uppsåt att sprida nämnda meddelande.</p>
Jönköpings tingsrätt, 2013-03-07, B 3955-12	Hakkors	Friad	<p>Den tilltalade hade burit en armbindel med hakkors på en maskerad. Tingsrätten uttalade att hakkorset måste anses vara den främsta symbolen för den nazistiska ideologin. Även om hakkorset inte har burits tillsammans med uniform får den anses förknippad med nämnda ideologi. De objektiva rekvisiten i bestämmelsen om HMF ansågs uppfyllda. Den tilltalade frikändes eftersom det inte var visat att han haft uppsåt att sprida hot eller missaktning. I denna del beaktades att den tilltalade fått rollen som "nazist" tilldelad, att han inte sympatiserar med nämnda ideologi, att syftet var att klä ut sig inför varandra och att han undvek att bära armbindeln på väg till maskraden.</p>
Kalmar tingsrätt, 2012-10-23, B 2459-12	Hakkors	Fälld	<p>Den tilltalade hade ritat hakkors på elevskåp. Tingsrätten uttalade att hakkorset är en symbol som användes i Tredje riket, vars ideologi förhärligade den ariska rasen och föraktade andra raser. Den tilltalade ansågs ha spridit meddelande som uttrycker missaktning för människor av andra raser och med annat ursprung än det nordiska. I uppsåtsfrågan ansågs det utrett att den tilltalade insett vad symbolen innebär och står för.</p>

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Falun tingsrätt, 2012-09-12, B 1398-12	14/88, järnkors, livsrunga och kelterkors m.m.	Friad	Den tilltalade hade burit ett märke med 14/88 tillsammans med järnkors och livsrunga samt ett märke med texten "Good night left side" där en person med kelterkors utövar våld mot en person med stjärna. Tingsrätten angav att det inte råder någon tvekan om att märket 14/88 har en tydlig nazistisk prägel samt att vid detta förhållande får märkena tillsammans anses symbolisera en våldsinriktad ideologi som innefattar idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Märkena tillsammans kan alltså i och för sig föranleda ansvar för HMF. Den tilltalade friades eftersom det inte ansågs styrkt att meddelandet hade nått tillräcklig spridning.
Hovrätten över Skåne och Blekinge, 2012-03-29, B 380-12 (Helsingborgs tingsrätt, 2012-01-18, B 6927-11)	Hakkors	Friad	Hovrätten fann det klarlagt att den tilltalade hade ritat hakkors på en biljardduk och att han hade kännedom om symbolens historiska ursprung. Spridandet av hakkors, som är en symbol som är starkt förknippad med nazismens ideologi, utgör ett sådant uttryck för missaktning av folkgrupp som kan medföra straffansvar för HMF. Vid en sammantagen bedömning av omständigheterna kring gärningen och tillvägagångssättet fann dock hovrätten inte annat visat än att den tilltalades agerande utgjort ett spontant infall föranlett av frustration och präglat av ungdomligt oförstånd. Kravet på uppsåt för HMF var därmed inte uppfyllt (däremot dömdes han för skadegörelse). (Tingsrätten hade dömt den tilltalade för HMF.)
Solna tingsrätt, 2011-10-26, B 6813-11	Bild på Hitler (och viss text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade, som var 16 år, hade burit en tröja med bild på Adolf Hitler och texten "Adolf Hitler European Tour 1938-45". Tingsrätten angav att en bild på Hitler har ett starkt symbolvärde och att synligt bära en sådan tröja med angiven text måste anses vara ett sätt att uttrycka missaktning för de folkgrupper som utsattes för Hitlerregimens förföljelse, i första hand judar men också andra persongrupper. Brottet bedömdes som ringa med hänsyn bl.a. till begränsad spridning och att den tilltalade inte tycktes ha haft direkt avsikt att ge uttryck för nazistsympatier eller liknande.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Hovrätten för Västra Sverige, 2010-12-09, B 3104-10 (Halmstads tingsrätt, 2010-06-23, B 2720-09)	Hakkors (bakvänt)	Fälld (ringa)	De tilltalade hade hållt ut krut i form av ett bakvänt hakkors (av domstolarna kallat solkors) och sedan tänt på. Enligt hovrätten måste symbolen för en förbipasserande ha framstått som ett hakkors och de närvarande associerade tecknet med ett hakkors. Under sådana förhållanden ansågs det sakna betydelse om korset var bakvänt eller inte. Hovrätten uttalade vidare att hakkorset är en symbol som starkt förknippas med nazismens ideologi och antändande av ett hakkors utgör därför ett sådant uttryck av missaktning för folkgrupp som kan medföra straffansvar för HMF. Brottet bedömdes som ringa p.g.a. begränsad spridning och att det inte funnits något direkt syfte att uttrycka missaktning. (Vid tingsrätten hade åtalet ogillats eftersom symbolen ensam inte kunde anses ha spritt ett meddelande som gav uttryck för missaktning för folkgrupp.)
Hudiksvalls tingsrätt, 2010-10-26, B 1573-10	Örn och hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade under en festival burit en militärmössa på vilken fanns en örn och ett hakkors. Tingsrätten uttalade att örnen och hakkorset är symboler som användes frekvent av nationalsocialistiska rörelser i Tyskland i tiden före och under andra världskriget och får i dag anses vara starkt förknippade med idéer om rasöverlägsenhet och en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska. Att symbolerna burits på en grön militärmössa ansågs ha förstärkt deras budskap. Även kraven på spridning och uppsåt ansågs uppfyllda.
Kalmar tingsrätt, 2010-02-19, B 487-10	Hakkors och odalruna	Fälld	De tilltalade hade klottrat bl.a. angivna symboler. Tingsrättens domskäl är korta och i huvudsak anges att de tilltalade objektivt gjort sig skyldiga till HMF genom att spraya rasistiska symboler och att "ett par" av dem insett att symbolerna skulle uppfattas som rasistiska.
Värmlands tingsrätt, 2009-10-07, B 4103-09	Hakkors, örn och döds-kalle	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade utanför en restaurang burit en uniformsmössa med hakkors, örn och döds-kalle. Av tingsrättens korta skäl framgår i huvudsak att genom erkännande och övrig utredning är åtalet styrkt.

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Linköpings tingsrätt, 2009-08-20, B 2093-09	Örn, hakkors, dödskalle och SS	Fälld	Den tilltalade hade burit en jacka med ett märke med örn och hakkors samt ett pinsmärke med dödskalle och SS-tecken. Av tingsrättens domskäl framgår i huvudsak att fråga är om två kända nazistsymboler, att symbolerna varit framträdande och inte kan ha undgått den tilltalade (denne hade gjort gällande att han lånat jackan och inte tänkt på symbolerna) samt att han, genom att bära dem på allmän plats bland andra personer, gjort sig skyldig till HMF.
Hovrätten för Västra Sverige, 2009-02-19, B 1114-09 (Vänersborgs tingsrätt, 2008-12-22, B 3153-08)	”Nazist-symboler”	Fälld	Den tilltalade hade klottrat ”nazistsymboler” (det framgår inte närmare vilka symboler). Tingsrätten uttalade kort att den tilltalade därigenom uttryckt missaktning för sådan grupp som avses i bestämmelsen om HMF. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i fråga om skuld.
Södertälje tingsrätt, 2007-11-27, B 1151-07	Järnkors och sydstatsflagga	Fälld/ friad (ringa)	Den tilltalade hade på väg till den årliga manifestationen i Salem på sin jacka burit märken i form av en sydstatsflagga och ett järnkors. Tingsrätten angav att det aktuella järnkorset påminner om en tysk medalj omgjord av Adolf Hitler till en nazistisk utmärkelse i krig. Detta har kommit att framstå som en symbol för rasism. Den som väl synligt bär ett järnkors av det slaget ska fällas till ansvar för HMF. Det ansågs dock inte visat att sydstatsflaggan kommit att framstå som en symbol för rasism eller i övrigt uttrycker missaktning, varför åtalet ogillades i den delen.
Jönköpings tingsrätt, 2007-03-21, B 525-07	Kelterkors och örn (även text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på sin jacka haft ett märke med ett kelterkors och ett märke med en örn och viss text. Tingsrätten uttalade att örnen är utformad på liknande sätt som den örn som i Nazi-Tyskland användes som symbol för Tredje riket och att denna symbol förknippas med idéer om rasöverlägsenhet och rashat samt en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska. Det budskapet förstärks i viss mån av orden ”Skrewdriver” och ”Hail Victory”, vilka syftar på ett popband som förknippas med vit makt-musik. Kelterkorset, med dess anknytning till nazistiska rörelser, förknippas med vit makt-

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>musik. Däremot bedömde tingsrätten att de två märkena var för sig inte kunde anses sprida ett meddelande som uttrycker missaktning. Vid en sammantagen bedömning av den tilltalades klädsel i övrigt (bl.a. bomberjacka) ansåg dock rätten att den tilltalade, genom att bära märkena, spridit ett meddelande som hotar eller uttrycker missaktning för andra folkgrupper än den nordiska. Brottet bedömdes som ringa p.g.a. begränsad spridning.</p>
<p>Hovrätten för Västra Sverige 2005-12-30, B 2732-05 (Vänersborgs tingsrätt, 2005-05-11, B 4939-04)</p>	<p>Hakkors</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade hade, iförd en armbindel med hakkors, hållit ett tal framför en stor hakkorsflagga på en middag anordnad av Nationalsocialistisk Front. Tingsrätten, som dömde den tilltalade för HMF, uttalade att den symbol som fanns på armbindeln är den tydligaste av alla symboler som kan kopplas till ideologin i Nazi-Tyskland och Tredje riket. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.</p>
<p>Halmstads tingsrätt, 2005-03-07, B 301-05</p>	<p>Järnkors och hakkors</p>	<p>Fälld (ringa)</p>	<p>Den tilltalade hade i ett band runt halsen burit ett järnkors, på vilket det fanns ett hakkors. Tingsrätten uttalade att symbolerna har en klar koppling till den nazistiska rörelsens ideologi. Genom att bära symbolerna får den tilltalade anses ha gett uttryck för sympati för denna rörelse. Eftersom han hade fått halsbandet av en person med nazistiska åsikter och även deltagit i en tillställning med nazistisk anknytning måste han ha förstått att nazismen står för en allmän nedvärdering av vissa folkgrupper.</p>
<p>Hovrätten för Västra Sverige, 2004-05-25, B 3995-03 (Borås tingsrätt, 2003-09-11, B 3081-02)</p>	<p>Vasakärve</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade hade vid en allmän sammankomst, anordnad av honom, gjort vissa uttalanden om bl.a. invandrare. Andra deltagare, men inte den tilltalade, hade klädsel med vasakärve. Tingsrätten frikände den tilltalade eftersom han inte ansågs ha pekat ut invandrare i allmänhet som kriminella. Två ledamöter var skiljaktiga. De ansåg att den tilltalades uttryck var ägnade att utpeka invandrare i allmänhet och som grupp som brottsliga och klandervärda, varvid de beaktade att uttalandena gjorts under en gemensam manifestation vid vilken övriga mötesdeltagare synligt burit vasakärven – som i det här fallet starkt kan förknippas med idéer om en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>nordiska – och att det kunde antas att även den tilltalade ställde sig bakom de värderingar övriga mötesdeltagare fick anses ha gett uttryck för, även om han inte själv burit vasakarven. Hovrätten instämde med de skiljaktiga vid tingsrätten att det inte kunde råda någon tvekan om att den tilltalades uttalanden måste ha uppfattats som ett utpekande av invandrare i allmänhet och dömde den tilltalade för HMF. Hovrätten uttalade sig inte uttryckligen om vasakarven.</p>
<p>Svea hovrätt, 2004-03-22, B 3884-03 (Västmanlands tingsrätt, 2003-04-17, B 3922-02)</p>	<p>88 och bild på Hitler (även text)</p>	<p>Fälld (delvis ringa)</p>	<p>Den tilltalade hade burit en tröja med "88" och viss text. Han hade även haft en webbplats med bl.a. en bild på Adolf Hitler och texten "De 88 föreskrifterna". Beträffande tröjan uttalade tingsrätten att oavsett om 88 står för "De 88 föreskrifterna" eller är en förkortning av "Heil Hitler" är siffran ägnad att förstärka det antisemitiska budskap som framgår av tröjans övriga text. Genom att bära tröjan ansågs den tilltalade ha spridit ett sådant meddelande som utgör HMF. Vidare ansåg tingsrätten att webbplatsens innehåll gav ett otvetydigt uttryck för ett förhållande av den nordiska rasen. Bilden på Hitler ansågs ge en klar koppling till nazismen och de därmed förenade idéerna om rashat och förakt för vissa grupper. Den tilltalade dömdes för HMF både beträffande tröjan och webbplatsen. Hovrätten fastställde tingsrättens dom, förutom att gärningen som avsåg tröjan bedömdes som ringa brott p.g.a. den korta tid som den tilltalade burit tröjan.</p>
<p>Lunds tingsrätt, 2003-06-30, B 1134-03</p>	<p>Hakkors samt texterna "KKK" och "SS"</p>	<p>Fälld (ringa)</p>	<p>Den tilltalade hade på en container målat hakkors och texterna "KKK" och "SS" samt vid ett annat tillfälle på en fasad målat ett hakkors. Tingsrätten angav att den tilltalade härigenom spridit ett meddelande som uttryckt missaktning på sätt som förutsätts i bestämmelsen om HMF. I uppsåtsfrågan bedömde tingsrätten att den tilltalade måste ha insett att hakkors och SS är symboler för nazismen och att KKK står för Ku Klux Klan samt att det fick hållas för visst att han känt till att nazismen och Ku Klux Klan står för en uttalat rasistisk ideologi.</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Borås tingsrätt, 2002-10-15, B 3474-01	Varghake, vit makt-näve samt siffrorna 14 och 18 (även text)	Friad	Den tilltalade hade på sin jacka haft ett märke föreställande en vit knuten hand, texten "white power" och siffrorna 14 och 18 samt ett märke med en varghake. Enligt tingsrätten gav "white power"-märket uttryck för en allmän nedvärdering av folkgrupper med annan hudfärg än vit. Vidare angav tingsrätten att det fick anses utrett att varghaken kan förknippas med nazistiska värderingar och organisationer som står för rasistiska värderingar. Symbolerna gav enligt tingsrätten uttryck för missaktning på sätt avses i bestämmelsen om HMF. Den tilltalade friades dock eftersom det inte ansågs styrkt att spridningsrekvisitet var uppfyllt.
Göteborgs tingsrätt, 2002-01-16, B 13164-01	Triskelion (och text)	Fälld	Den tilltalade hade på sin jacka burit ett emblem med texten "Blood Honour" jämte en triskelion. Tingsrätten ansåg att bärande av nämnda text och symbol innefattar ett meddelande om att bäraren sympatiserar med nazistiska åsikter och värderingar. Den tilltalade invände att han inte kände igen triskelionen. Tingsrätten uttalade att även om han inte kände till triskelionens historik under andra världskriget föreföll det osannolikt att han, utifrån de kunskaper han uppgett sig ha, inte skulle förstå att det är en av de nationalsocialistiska rörelsernas symboler och han måste ha insett att de båda märkena gett uttryck för en ideologi som förknippas med vit makt-rörelsen och rasism.
Karlstads tingsrätt, 2001-11-23, B 1790-01	Bild på Rudolf Hess (och text)	Fälld	Den tilltalade hade burit en tröja med texten "Hess" och "Martyr" samt en bild på Rudolf Hess. Tingsrätten, som konstaterade att det inte hade presenterats någon bevisning om Hess i målet, angav att det är allmänt känt bl.a. att Hess var en av Adolf Hitlers närmaste män under andra världskriget och att Hess dömdes efter kriget i en krigsförbrytarrättegång. Rätten ansåg att Hess, genom sin ledande roll inom Tredje riket och att han var den sist överlevande av de kända nazistledarna från Tredje riket, blivit en viktig symbol för nazismen efter andra världskriget. Bärandet av tröjan innebar utan tvekan ett budskap om att bäraren sympatiserar med nazismen och de idéer om rasöverlägsenhet och rashat som ledde till förföljelse och utrotning av

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Lidköpings tingsrätt, 2001-09-05, B 331-01	Kelterkors	Friad	människor av judisk härkomst. Budskapet ansågs uttrycka missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska och det hade den tilltalade förstått.
Hovrätten för Västra Sverige, 2001-06-27, B 1670-01 (Uddevalla tingsrätt, 2001-01-30, B 1678-00)	Hakkors (med annan bild och text)	Friad	Den tilltalade hade burit en tröja med hakkors. Enligt hovrätten var hakkorset endast en liten, inte särskilt framträdande, detalj i en större bild – hakkorset var placerat på hjälmen på en polis varunder fanns texten "Police Bastard". Ovanför bilden fanns namnet på en musikgrupp, som enligt den tilltalade är anarkistisk och anti-rasistisk. Vid gruppen namn fanns även "A" och "E" som den tilltalade angav står för "Anarchy" och "Equality". Hovrätten ansåg att hakkorset i detta sammanhang snarast ger uttryck för ett avståndstagande från vad symbolen normalt står för. Vid dessa förhållanden kunde den tilltalade, genom bärandet av tröjan, inte anses ha spritt budskap som utgör HMF. (Vid tingsrätten hade åklagaren inte angett vilken folkgrupp som skulle vara missaktad eller vilken folkgrupp som skulle vara prisad. Enligt tingsrätten innebar detta att gärningsbeskrivningen objektivt inte innefattade ett påstående om HMF och åtalet ogillades redan på den grunden.)

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Helsingborgs tingsrätt, 2001-07-04, B 1428-01	Hakkors, solkors och kors med bloddroppe – <i>fråga om förverkande</i>	Annan fråga	I ett brottmål yrkade åklagaren att tre flaggor skulle förverkas eftersom de innehöll budskap som uttrycker missaktning för andra folkgrupper och kunde befaras komma till brottslig användning. Tingsrätten angav att flaggorna innehåller ett hakkors, ett kors med en bloddroppe, vilket utgör en symbol som används av Ku Klux Klan, och ett solkors som används i rasistiska nordiska sammanhang. Rätten uttalade även att flaggorna innehåller nationalsocialistiska eller rasistiska symboler som uttrycker missaktning för människor tillhörande andra folkgrupper och att uppvisande av flaggorna kan vara straffbelagt som HMF, men att innehav av dem inte är otillåtet. Flaggorna hade påträffats inlåsta i ett förråd och det hade inte framkommit att de tidigare använts i brottsligt sammanhang. På grund härav, och den tilltalades uppgift om avsikten med innehavet, fann rätten inte stöd för att de skulle komma till brottslig användning och ogillade yrkandet.
Eksjö tingsrätt, 2001-06-12, B 1102-99	Vit makt-näve	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade bland andra människor på sin jacka burit ett märke i form av en vit knuten hand. Tingsrätten bedömde att det budskap som märket står för hade fått tillräcklig spridning och dömde den tilltalade för HMF. Vad detta budskap ansågs vara framgår inte med tydlighet av domen. Brottet bedömdes som ringa eftersom det inte ansågs visat att budskapet fått någon större spridning.
Linköpings tingsrätt, 2001-05-15, B 1683-01	Kelterkors och vit makt-näve	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på sin bomberjacka burit en nål med ett kelterkors och en nål med en vit makt-näve (en s.k. white power-symbol enligt tingsrätten). Tingsrätten ansåg att symbolerna på ett uppenbart sätt är förknippade med våldsinriktade ideologier som står för idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Härutöver beaktades att märkena burits på en bomberjacka, som enligt rätten är vanligt förekommande inom bl.a. rörelser på den yttersta högerkanten. Sammantaget fann tingsrätten att bärandet av symbolerna förmedlat ett budskap som omfattas av bestämmelsen om HMF. Brottet bedömdes som

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Jönköpings tingsrätt, 2001-03-14, B 1225-00	Triskelon, dödskalle med bokstäverna B och H samt texten "Combat 18"	Fälld	<p>ringa p.g.a. att märkena varit mindre framträdande och att det inte gjorts gällande att den tilltalade agerat provocerande.</p> <p>Den tilltalade hade burit en jacka med följande symboler: ett märke med texten "Combat 18" över ett huvud med skärmmössa med en triskelon, ett gråsvart band med texten "Brigad Wotan" samt ett märke med en vit dödskalle med bokstäverna B och H. Tingsrätten angav att märket med texten "Combat 18" är en symbol inom den internationella rasistiska rörelsen och bl.a. en symbol för ett nazistparti i Sydafrika, siffrorna 1 och 8 står för Adolf Hitler, märket med dödskallen (Totenkopf) användes av Waffen SS-förbanden och Brigad Wotan är namnet på en rasistisk musikgrupp. Vidare uttalades att – även om varje märke inte är så välkänt för allmänheten – märkena och deras färger kombinerade med den uniformsliknande klädseln klart innebär en spridning av ett meddelande som uttrycker hot och missaktning mot andra folkgrupper samt att den tilltalade, genom att bära symbolerna bland andra, spritt ett sådant budskap, vilket han måste ha insett.</p>
Halmstads tingsrätt, 2001-03-12, B 438-01	Triskelon (och text)	Fälld (ringa)	<p>Den tilltalade hade burit en tröja med triskelon och texten "blood honour Sweden". I vart fall triskelonen hade varit synlig. Tingsrätten angav i huvudsak endast att bärandet av tröjan med märket synligt får anses innefatta ett meddelande om missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska, vilket den tilltalade varit medveten om, och att meddelandet spritts på sätt krävs för ansvar.</p>
Hässelholms tingsrätt, 2001-01-04, B 1195-00	Solkors (och text)	Friad	<p>Den tilltalade hade, vid en manifestation, burit en armbindel med ett solkors och en jacka med texten "död åt zog". Tingsrätten angav att var skriven med liten text och var så föga framträdande att den tilltalade inte genom den kunde anses ha spritt något meddelande. Däremot ansågs han ha spritt ett meddelande genom att bära armbindeln med solkors. Solkors angavs dock i stor utsträckning ha använts i sammanhang som inte har något sammanhang med nationalsocialistiska rörelser, även om sådana rörelser har använt symbolen. Rätten ansåg att solkorset varken ensamt eller i förening med texten hade</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Enköpings tingsrätt, 2000-11-24, B 490-00	Kelterkors	Friad	en otvetydig koppling till den nationalsocialistiska åsiktsinriktningen och i vart fall kunde det inte antas att den tilltalade var medveten om symbolens anknytning till denna åsiktsriktning.
Halmstads tingsrätt, 2000-11-10, B 1536-00 och B 916-00	Hakkors	Friad	Den tilltalade åtalades för att ha ristat in ett hakkors på en lägenhetsdörr. Tingsrättens kortfattade skäl får förstås på så sätt att det inte ansågs visat att tillräckligt många personer kunnat ta del av symbolen och att det därför inte var styrkt att den spridits på sätt som förutsätts för ansvar för HMF. Häruöver ifrågasattes om den tilltalade förstått vad symbolen innebär (dvs. att han, som det får förstås och tillsynes p.g.a. särskilda omständigheter, inte haft erforderligt uppsåt till HMF).
Skellefteå tingsrätt, 2000-10-25, B 1053-00	Odalruna (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit ett halssmycke med en odalruna och en t-shirt med texten "Sverige är vårt och skall så förbli". Tingsrätten angav att odalrunan i kombination med texten otvetydigt gav en koppling till den nazistiska rörelsen och idéer om rasöverlägsenhet och missaktning för andra folkgrupper. Genom att bära smycket och t-shirten på allmän plats ansågs han ha spritt ett sådant meddelande som det är straffbelagt att sprida, vilket han måste ha insett.

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
Hovrätten för Västra Sverige, 2000-08-30, B 1349-00 m.fl. (Karlstads tingsrätt, 2000-01-18, B 2372-99)	Dödskalle (och text)	Fälld	Den tilltalade hade burit en t-shirt med dödskallesymbolen Totenkopf samt texterna "Blood & Honour", "White Pride" och "It's not a crime to be white". Tingsrätten uttalade att dödskallen till sin utformning var närmast identisk med den som användes av förbandet Totenkopf och ansåg att den gav en tydlig koppling till den national-socialistiska rörelsen i Tyskland på 1930- och 1940-talen (åklagaren föredrog avsnitt ur en bok om bl.a. dödskallens koppling till SS). Vidare ansågs uttrycket Blood & Honour ha en liknande, men mindre tydlig, sådan koppling. Genom att bära en tröja med dödskallen och nämnda text måste den tilltalade ha gett uttryck för liknande idéer om rasöverlägsenhet och rashat som förekom under Tredje riket. Detta intryck förstärktes av övriga texter. Han ansågs ha spritt ett budskap som uttrycker hot och missaktning av människor tillhörande folkgrupper som massutrotades av nazisterna i Tyskland på 1930- och 1940-talen och de som har annan än vit hudfärg (det nämnda ansågs kunna innefattas i vad åklagaren påstått – i huvudsak att meddelandet uttryckt hot och missaktning för andra raser). Hovrätten fastställde tingsrättens dom i aktuell del.
Halmstads tingsrätt, 2000-08-30, B 1532-00	Livets träd (älgruna) och solhjul eller kelterkors (även text)	Fälld	Den tilltalade hade på sin jacka burit märken med en älgruna med texten "We want our country back now" och ett solhjul eller kelterkors med texten "white pride world wide". Han hade vid samma tillfälle även skrikit "sieg heil" och gjort Hitlerhälsning. Tingsrätten uttalade i huvudsak att detta är nazistiska symboler och att meddelandena spritts på det sätt som förutsätts för ansvar.
Linköpings tingsrätt, 2000-07-04, B 1499-00	Odalruna (även Hitlerhälsning och "sieg heil")	Fälld (ringa)	De tilltalade hade – med en röd fana med en odalruna, skanderande "sieg heil" och utförande Hitlerhälsningar – gått mot en annan grupp personer. Tingsrätten uttalade att handlingen hade en klar rasistisk och invandrarfientlig prägel. Åtalet ansågs styrkt och gärningen bedömdes som ringa brott eftersom den framstod som ett resultat av ögonblickets ingivelse av rejält onyktra ungdomar.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Skellefteå tingsrätt, 2000-07-03, B 665-00	Triskelion (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på höger jackärm burit ett märke med en triskelion och texten "Blood Honour". Tingsrätten angav att triskelionen är en nazistisk symbol och att symbolen otvetydigt ger en koppling till den internationella rasistiska rörelsen. Rätten ansåg att den tilltalade genom att bära detta märke spritt ett budskap som är straffbelagt som HMF att sprida och att han måste insett detta.
Göta hovrätt, 2000-06-27, B 645-00 (Oskarshamns tingsrätt, 2000-04-27, B 254-00)	Örn, ett eller två "S" och torshammare (även text)	Friad	Den tilltalade åtalades för att ha burit en tröja med texten "Skrewdriver" och "Live and kicking", ett märke med en heraldisk örn och ett heraldiskt S. Härutöver angavs att han burit en torshammare som halssmycke och svarta kängor. Enligt tingsrätten var örnen inte identisk med den örn som användes i Nazi-Tyskland. Att den förekom på en tröja med namnet på en musikgrupp som står för idéer om rasöverlägsenhet (vilket framkom av åklagarens bevisning) och att dess bröst pryds av en vapensköld med, vad som angavs vara, två sammanflätade S ansågs dock tyda på att den symboliserar detsamma som ovan nämnda örn. Budskapet bakom tröjan ansågs därför vara sådant att det uttrycker missaktning för andra folkgrupper. För att bärandet av tröjan ska anses som ett meddelande och utgöra HMF krävs att tröjans budskap är tydligt för dess betraktare. Att Skrewdriver är en musikgrupp som spelar vit makt-musik och står för nämnda idéer ansågs inte vara känt bland allmänheten i sådan omfattning att namnet i sig kan sägas förmedla ett tydligt budskap om rasöverlägsenhet. Örnen är visserligen i vissa utföranden en symbol för Nazi-Tyskland, men kan även symbolisera andra saker. Att de poliser som var på platsen inte kände igen symbolen och direkt förknippade den med nazism tyder på att den aktuella örnen inte ger en otvetydig koppling till nazismen och idéerna om rasöverlägsenhet. Tingsrätten ogillade åtalet eftersom den sammantaget fann att tröjans budskap, även om det är tydligt för den insatte betraktaren, inte är tydligt för gemene man, och därför inte – vare sig ensam eller i förening med den tilltalades övriga attribut – ansågs utgöra ett meddelande enligt bestämmelsen om HMF. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Stockholms tingsrätt, 2000-05-19, B 2193-00	Triskelon, vit makt-näve och torshammare (även text)	Fälld	Den tilltalade hade burit en bomberjacka med följande märken: (1) texten "Blod och Ära" med triskelon, (2) en hand hållande den svenska flaggan som en fackla och en vit makt-näve, (3) "Power of Thor" med torshammare samt (4) "Skrewdriver Warlord". Tingsrätten angav att "Blod och Ära" är en rasideologisk gruppering och namnet på en nazisttidning, att en hand som håller den svenska flaggan som en fackla är en symbol som används av Sverigedemokraterna, att torshammaren ofta används i rasistiska sammanhang och att "Skrewdriver Warlord" är en musikgrupp, som spelade nazistmusik, och dess skiva. Rätten ansåg att bärandet av de olika märkena skulle ses tillsammans samt att märke 3 och 4 hade förstärkt det budskap om rasism som märke 1 och 2 förmedlade. Bärandet av samtliga märken bedömdes utgöra HMF.
Göteborgs tingsrätt, 2000-04-26, B 2633-00	Bild på Hitler i uniform med hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade i en lekstuga placerat en bild på Adolf Hitler klädd i uniform med hakkorsbindel. Tingsrätten angav att en bild av Hitler iförd uniform med bl.a. hakkors ger en tydlig koppling till den nationalsocialistiska ideologin med dess idéer bl.a. om rasöverlägsenhet och rashat. Det måste ha stått klart för den tilltalade att bilden skulle uppfattas som uttryck för nationalsocialistiska värderingar. Gärningen bedömdes som ringa brott främst p.g.a. att syftet snarare varit att imponera på kamrater än att ge uttryck för främlingsfientlig ideologi.
Västerviks tingsrätt, 2000-03-16, B 157-00	Örn, bokstaven "S" och torshammare (även text)	Fälld	Den tilltalade hade på en skola burit en bomberjacka med ett märke med en heraldisk örn med den heraldiska bokstaven "S" och texten "Live and kicking", en tröja med texten "Skrewdriver" och "Live and kicking" samt ett halsband med torshammare. Tingsrätten noterade även att han haft militärbyxor och svarta kängor. Rätten fann det inte visat att "S" stod för något annat än vad den tilltalade angett, dvs. "Skrewdriver". Även om örnen inte var identisk med den som användes i Nazi-Tyskland ansåg tingsrätten att det är en sådan symbol som i dag får anses starkt förknippad med idéer om rasöverlägsenhet och rashat som ledde till förföljelse och utrotning av bl.a. människor av judisk härkomst.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>Särskilt gäller detta då örnen – som i detta fall – framställs i förening med namnet på en musikgrupp vars musik står för och förhållig den vita ariska rasens överlägsenhet gentemot andra folkgrupper. Genom att bära märkena, t-shirten och torshammaren bland andra elever ansågs den tilltalade ha spritt ett budskap som uttrycker missaktning för andra folkgrupper än den nordiska. Budskapet ansågs ha förstärkts genom den tilltalades klädsel, som var typisk för den som vid tillfället brukade bäras av nazister.</p>
<p>Kalmar tingsrätt, 2000-01-19, B 2254-99</p>	<p>88, SA-symbol och kelterkors (även text)</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade hade burit en bomberjacka med ett märke med symbolen "88" och ett märke som anspelade på symbolen för SA (det tyska nazistpartiets stormavdelning) samt en mössa med texten "Skrewdriver", som tingsrätten angav att syftade på en musikgrupp känd för främlingsfientlig vit makt-musik. Vidare noterades att jackan var av typ och snitt som vanligen förknippas med grupper med nazistisk åskådning. Den tilltalade hade även ett märke med kelterkors i sin ficka. Tingsrätten angav att samtliga dessa kläder och symboler, inkluderande kelterkorset, sammantaget ger en bild av att bäraren representerar en grupp med främlingsfientlig åsiktsyttring. Rätten fann det styrkt att den tilltalade på allmän plats spritt ett meddelande som innebär uttryck för missaktning på sätt innebär ansvar för HMF. Märkena med symbolerna, inklusive kelterkorset, förverkades.</p>
<p>Ängelholms tingsrätt, 1999-08-10, B 649-99</p>	<p>Triskelion – <i>fråga om förverkande</i></p>	<p>Annan fråga</p>	<p>I målet dömdes den tilltalade för grov misshandel. Den tilltalade var vid gärningen iklädd en svart tröja med texten "Blood Honour" och en triskelion. Åklagaren yrkade att tröjan skulle förverkas eftersom den på grund av sin särskilda beskaffenhet – texten, symbolen och den tilltalades politiska uppfattning – kunde befaras komma till brottslig användning genom brottet HMF. Tingsrätten, som biföll åklagarens yrkande om förverkande, beskrev triskelionen som en slags trebent svastika och angav att den onekligen förmedlar ett nazistiskt budskap.</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Svea hovrätt, 1999-07-02, B 2056-98 (dom DB 70) (Västerås tingsrätt, 1998-09-02, B 161-98)	Hakkors, SS (sigrunor), 88 och vit makt-näve (i ogillad del även kelterkors, dödskalle, örn, triskelon, solkors, varghake, järnkors och odalruna)	Fälld/friad (ringa)	Den tilltalade hade medverkat i försäljning av märken m.m. med angivna symboler. Domstolarna ansåg att det av bl.a. vittnesmål var utrett att symbolerna har en tydlig koppling till Nazi-Tyskland och Tredje riket eller andra rörelser med rasistiska sympatier. Den tilltalade bedömdes ha spritt meddelanden som uttryckt missaktning för andra folkgrupper än de som tillhör den s.k. ariska rasen. P.g.a. att det endast varit fråga om begränsad spridning inom egna kamratkretsens bedömdes brottet som ringa. (Åtalet omfattade även märken m.m. med andra symboler, såsom kelterkors, dödskalle, örn, triskelon, solkors, varghake, järnkors och odalruna, men i dessa delar ogillades åtalet eftersom det inte ansågs visat att den tilltalade medverkat i försäljningen av dessa märken.)
Göteborgs tingsrätt, 1999-06-10, B 12733-98	Knuten näve, brinnande krans, tre "blixtar", böjt hakkors (sannolikt s.k. öppet solkors) och bild på Rudolf Hess (även text)	Fälld/friad (ringa)	Den tilltalade hade på sin jacka haft fyra märken: (1) en vapensköld med hakkors med böjda armar (sannolikt avses ett s.k. öppet solkors), (2) texten "Skrewdriver" ovanför en cirkel med en knuten näve, en röd brinnande krans, tre "blixtar" och texten "We've got the power", (3) orden "Blod" och "Ära" och tre "blixtar" samt (4) två knutna nävar, varav en hållandes en fackla med svenska flaggan. Det angavs att hakkorsets utformning avvek från den som vanligen brukar användas som kännetecken för den nazistiska rörelsen, men att dess utformning tydligt anknyt till det sedvanliga hakkorset. De blixtnliknande symbolerna ansågs genom sin utformning klart anspela på det nazistiska hakkorset och märkets utformning i övrigt ansågs ge uttryck för en uppfattning som har påtagliga likheter med den nazistiska genom sitt framhävande av vit makt. De två andra märkena, sedda isolerat, ansågs inte ha samma tydliga innebörd, men var ägnade att förstärka övriga märkens budskap. De fyra märkena ansågs sammantaget uttrycka budskap med anspelning på ras och innebära missaktning. Brottet bedömdes som ringa eftersom den tilltalade inte uppträtt provocerande på annat sätt. Åtalet omfattade även en bild på Rudolf Hess, men i den delen ogillades det eftersom det inte var visat att bilden burits synligt. Den t-shirt, som bilden fanns på, förverkades p.g.a. att den kunde befaras komma till brottslig användning.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Stockholms tingsrätt, 1999-02-22, B 8120-98	Hakkors (modifierat, sannolikt s.k. öppet solkors)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade synligt burit ett halssmycke med ett hakkors. Tingsrätten angav att den aktuella symbolen inte var ett traditionellt hakkors utan ett modifierat av sådant slag som använts av Waffen SS Division Viking under andra världskriget (sannolikt avses ett s.k. öppet solkors). Smycket ansågs förete likheter med symboler använda i Nazi-Tyskland, ha en tydlig koppling till Tredje riket samt även i dag vara starkt förknippat med nationalsocialistiska och liknande rörelser samt idéer om rasöverlägsenhet och rashat, innebärande en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska. Genom att bära smycket bland andra människor hade den tilltalade spritt ett sådant budskap, vilket han måste ha insett.
Göteborgs tingsrätt, 1999-02-09, B 22029-98 m.fl.	Hakkors (fyra yxor som påstods bilda ett hakkors), bokstäverna SS i runskrift och dödskalle	Friad	En av de tilltalade hade på en polisstation burit en skinnväst med ett föremål föreställande en dödskalle samt emblem föreställande fyra yxor (som åklagaren påstod bildade ett hakkors). En annan av de tilltalade hade på polisstationen burit en halskedja med ett hänge föreställande fyra yxor (som åklagaren påstod bildade ett hakkors). Tingsrätten angav att emblemen med fyra yxor representerar en mc-klubb och att det inte var fråga om hakkors, men att det kunde, men måste inte, uppfattas som bildande ett hakkors. De två tilltalade hade inte på något annat sätt gett uttryck för missaktning för andra folkgrupper än den nordiska. Mot den bakgrunden ansågs enbart bärandet av emblemen inte sprida meddelande som uttrycker sådan missaktning. En tredje tilltalad hade på en restaurang burit en tröja med ett tryck som visade bokstäverna "SS" i runskrift. Han angav att detta tryck (emblem) uttryckte stöd för en mc-klubb. Tingsrätten uttalade att SS kan, men måste inte, uppfattas som uttryck för nationalsocialistiska sympatier. Inte heller denne tilltalad hade på annat sätt gett uttryck för missaktning för andra folkgrupper än den nordiska och mot den bakgrunden kunde enbart bärandet av tröjan inte anses sprida meddelande som uttrycker sådan missaktning.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
RH 1998:77	Varghake	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit en röd armbindel med en varghake i svart korsad av ett stående svärd i svart mot en vit botten. Hovrätten angav att armbindeln utgör ett meddelande som uttrycker missaktning för en viss folkgrupp och omfattas av bestämmelsen om HMF samt att meddelandet spritts på sätt krävs för ansvar. Brottet bedömdes som ringa eftersom den tilltalade bar armbindeln under en kort stund utan att uppträda provocerande på något annat sätt. (Den tilltalade hade frikänts av tingsrätten eftersom det inte ansågs visat att kravet på spridning var uppfyllt.)
Göta hovrätt, 1998-08-19, B 722-98 (Lindesbergs tingsrätt, 1998-06-18, B 79-98)	Dödskalle (och text)	Fälld/friad	Den tilltalade hade vid ett tillfälle burit en t-shirt med texten "White power" och en dödskalle (Totenkopf) samt vid ett annat tillfälle en munkjacka med en dödskalle (Totenkopf) mot en bakgrund av två korslagda föremål och texten "All cops are bastards" och "A C A B". Hovrätten uttalade att för att bärande av en symbol ska kunna bedömas som HMF krävs att symbolen, ensam eller i förening med klädseln, innefattar en tydlig koppling till rasism. Hovrätten ansåg att t-shirten uppenbart innefattar ett rasistiskt budskap och dömde i den delen för HMF. Där emot ogillade hovrätten åtalet avseende munkjackan. Trycket på den ansågs inte i första hand föra tankarna till rasism. I bedömningen beaktades även omständigheterna i övrigt när den tilltalade bar jackan (eventuellt avses att jackan bl.a. bars på en polisstation). (Tingsrätten, som ansåg att Totenkopf är starkt förknippad med idéer om rasöverlägsenhet och rashat, hade dömt den tilltalade för båda gärningarna.)
Hovrätten för Västra Sverige, 1998-12-16, B 1066-98 (Strömstads tingsrätt, 1998-09-15, B 171-98)	Vit makt-näve, SS, moderkors, hakkors och varghake	Fälld/friad (ringa)	De tilltalade hade burit kläder med märken med symboler. Av gärningsbeskrivningen framgår endast att det var fråga om "rasist- eller nazist-symboler". Inte heller av domarna är det tydligt vad det var för symboler, men av domarna tillsammans med den åberopade bevisningen får anses framgå att fråga var om (1) ett s.k. moderkors som innehöll ett hakkors, (2) en vit makt-näve, (3) en SS-symbol, (4) en vit makt-näve med en fackla samt (5) en varghake. I målet åberopades ett utlåtande från Säkerhetspolisen om symbolerna. Tingsrätten angav att det av utlåtandet

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>framgick att symbolerna kan förknippas med rasism och nazism. En av de tilltalade hade på sin jacka burit symbolerna 2, 3 och 4. Han ansågs ha spritt budskap som uttryckt hot och missaktning för andra folkgrupper, vilket han måste insett, och dömdes för HMF. Det ansågs inte utrett att moderkorset och varghaken burits synligt (1 och 5), varför åtalet ogillades i de delarna. Däremot förverkades samtliga märken/symboler eftersom de burits på allmän plats och ansågs uttrycka hot och missaktning för andra folkgrupper. En tilltalad överklagade domen såvitt avsåg förverkande av moderkorset. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i överklagad del.</p>
<p>Kristianstads tingsrätt, 1998-10-05, B 981-98</p>	<p>Hakkors och SS</p>	<p>Fälld (ringa)</p>	<p>Den tilltalade hade vid mönstring på Pliktverket var klädd i en tröja som på framsidan var försedd med ett stort färgtryck i form av SS-symboler och hakkors. Av tingsrättens korta domskäl framgår i huvudsak att den tilltalade genom att bära tröjan med symbolerna bland andra personer spritt missaktning för annan folkgrupp än den nordiska. Brottet bedömdes som ringa med beaktande bl.a. av att syftet varit att befrias från värnplikt och att relativt få personer sett tröjan.</p>
<p>Lunds tingsrätt, 1998-08-24, B 1146-98</p>	<p>Brinnande kors (även Hitlerhälsning och "sieg heil")</p>	<p>Fälld</p>	<p>De tilltalade hade i en villaträdgård tillverkat, rest och tänd eld på ett träkors samt flera gånger gjort Hitlerhälsning och uttalat "sieg heil". De tilltalade uppgav att de inte förstod innebörden i att bränna ett kors, men enligt tingsrätten kunde det, mot bakgrund av att de samtidigt gjorde nämnda hälsningar och uttalanden, hållas för visst att de väl kände till den rasistiska innebörden i korsbränning. Enligt rättens bedömning hade de tilltalade genom sitt agerande angett en tydlig koppling till nazism och rasism samt därmed förbundna idéer om rashat och förakt för vissa mer eller mindre bestämda folkgrupper.</p>
<p>Stenungsunds tingsrätt, 1998-06-24, B 141-98</p>	<p>Hakkors (och text)</p>	<p>Fälld</p>	<p>Den tilltalade hade burit en tröja med ett hakkors och texten "White Power". Tingsrättens domskäl är kortfattade och av dessa framgår i princip endast att rätten ansåg det bevisat att den tilltalade handlat på detta sätt och att gärningen är att bedöma som HMF.</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Kalmar tingsrätt, 1998-06-24, B 858-98	Triskelon (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit en bomberjacka med ett märke på högra ärmen med texten "Blod Ära" med en triskelon mellan orden. Tingsrätten angav att märket uttrycker missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska. Det angavs vidare att märket visserligen inte är stort men att det ändå är lätt iakttagbart. På grund av detta och då den tilltalade burit märket bland andra människor fick denne anses ha spridit meddelande i den mening som avses i bestämmelsen om HMF. Eftersom det inte framkommit att det budskap som märket förmedlat fått någon större spridning bedömdes brottet som ringa.
Kalmar tingsrätt, 1998-05-28, B 594-98	Hakkors, döds-kalle, örn, varghake, SS, torshammare, triskelon, 88 och vit makt-näve (även text)	Fälld	Den tilltalade åtalades för att i centrala Kalmar ha burit en jacka med elva märken med angivna symboler och viss text. Tingsrätten, som fann åtalet styrkt, konstaterade endast att den tilltalades erkännande stöds av övrig utredning.
Strömstads tingsrätt, 1998-04-22, B 5-98	"Nazist-symboler"	Fälld	I åklagarens gärningsbeskrivning anges att den tilltalade på olika platser burit kläder med "nazistsymboler" eller liknande märken och på en restaurang burit en mössa med en "nazist-symbol" eller liknande märke. Det framgår inte vad för symboler det var fråga om. Av de korta domskälen framgår i princip endast att tingsrätten ansåg det styrkt att den tilltalade gjort sig skyldig till de åtalade gärningarna.
Lunds tingsrätt, 1998-04-01, B 162-98	Hakkors (och text)	Fälld	De tilltalade åtalades för att på bl.a. en vägg ha sprayat bl.a. flera hakkors och text såsom "Sieg Heil Judesvin". De tilltalade förklarade att avsikten med detta var att visa missaktning för bl.a. judar. Tingsrätten, som fann åtalet styrkt, konstaterade att tecknen och texten utgör hot och missaktning för andra folkgrupper.
Eskilstuna tingsrätt, 1998-03-23, B 410-98	Solkors (även odalruna, varghake och "sieg heil")	Friad	Den tilltalade hade, utanför en skola, i ett band runt halsen burit ett solkors. På solkorset var en odalruna, en varghake och texten "sieg heil" (felskrivet) inristade. Inristningarna kunde endast ses från viss vinkel och på mycket nära håll varför tingsrätten ansåg att de inte kunde tilläggas någon betydelse vid bedömningen av

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			<p>om den tilltalade spritt ett budskap som uttrycker hot/missaktning. Tingsrätten angav att det finns vissa symboler, t.ex. hakkorset, som är intimt förknippade med den nationalsocialistiska rörelsen under 1920–1940-talen och som numera inte kan bäras utan att det leder till tanken att den person som bär symbolen bl.a. vill sprida ett budskap om att en viss folkgrupp är mindervärdig. Solkorset kan inte på samma sätt entydigt förknippas med denna uppfattning. Det finns fortfarande en legitim användning av denna symbol. Tingsrätten, som bedömde att bärandet av solkorset inte ensamt kan anses ge ett tillräckligt klart uttryck för hot/missaktning för någon folkgrupp, fann att bärandet av solkorset inte inneburit att den tilltalade spritt ett budskap som är kriminaliserat som HMF.</p>
RH 1997:53	Örn med hakkors och döds-kalle (även "sieg heil" och Hitlerhälsning)	Fälld	<p>De tilltalade hade i enhetlig uniformsliknande klädsel stått framför några hundra sympatisörer. I klädseln ingick mössor med örn med hakkors och döds-kalle. En tilltalad höll ett anförande bl.a. om ett nationalsocialistiskt rike. De tilltalade ropade "sieg heil" flera gånger och gjorde Hitlerhälsning. Hovrätten uttalade att alla tilltalade får anses ha haft uppsåt med avseende på samtliga gärningsmoment i gärningsbeskrivningen oavsett om någon av dem t.ex. inte haft de angivna märkena. Sett i sin helhet måste deras agerande anses ge en tydlig koppling till nazismen och till de med nazismen intimt förbundna idéerna om rashat och förakt för vissa mer eller mindre bestämda folkgrupper. Med hänsyn till ställningstagande i rättsfallet NJA 1996 s. 577 ansågs det uppenbart att det nu åtalade, mer långtgående agerandet, innebar spridning av budskap som uttrycker missaktning av människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska. Att gärningen förövats under en demonstration som polismyndigheten i förväg gett tillstånd till med vetskap om att det skulle bli en demonstration av personer vilka hyllade nazistiska ideal ansågs inte utgöra grund för straffrihet eller mildrande bedömning. (Även tingsrätten hade dömt de tilltalade för HMF.)</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
RH 1997:28	Hakkors	Friad	Den tilltalade hade burit armbindel med hakkors. Hovrätten uttalade att en armbindel med hakkors i och för sig skulle kunna utgöra HMF. I målet var det dock inte utrett hur många som lagt märke till armbindeln och därför ansågs det inte visat att kravet på spridning var uppfyllt. (Även tingsrätten hade frikänt den tilltalade.)
Luleå tingsrätt, 1997-12-16, B 1012-97	Örn, lagerkrans och odalruna (även text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit en tröja med texten "Riksfronten" samt symbolerna "örnen, lagerkransen och odalrunan". Tingsrätten uttalade att symbolerna har en stor likhet med de symboler som användes i Nazi-Tyskland och en tydlig koppling till Tredje riket. Den som bland andra människor bär dessa symboler anses sprida ett budskap som innebär en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska, vilket den tilltalade måste ha insett.
Göteborgs tingsrätt, 1997-12-15, B 17990-97	Kelterkors och "C 18" (även text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade i samband med en konsert burit en t-shirt med ett kelterkors med texten "White Wolves" och "C 18". Tingsrätten uttalade att symbolerna är förknippade med rörelser som uttrycker missaktning för andra folkgrupper än främst den nordiska och att den tilltalade känt till vad symbolerna innebär. Genom att bära symbolerna vid konserten ansågs han ha spritt ett sådant budskap.
Göteborgs tingsrätt, 1997-04-29, B 10430-97	Örn med dödskele och hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade, i samband med en demonstration, på sin mössa burit ett märke föreställande en örn tillsammans med en dödskele och ett hakkors. Tingsrätten instämde i åklagarens påstående om att märket med symbolerna gav uttryck för idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Den tilltalade invände att han använt mössan för att dölja sitt hår och att märkena även betyder andra saker. Enligt tingsrätten var dock omständigheterna sådana att det måste stått klart för den tilltalade att mössmärket, med det redan då i vart fall väl kända hakkorset, gav anspelning på ras eller etniskt ursprung samt missaktning för andra folkgrupper. Brottet bedömdes som ringa bl.a. med hänsyn till att den tilltalade endast burit symbolerna och inte på något mer aktivt sätt försökt överföra idéerna till allmänheten.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Eskilstuna tingsrätt, 1997-04-21, B 686-97	Vit makt-näve (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade varit klädd i en bomberjacka med vad som benämns "white power-märke" med en knuten näve och texterna "Vår ära heter trohet", "Blood Honour" och "Nordland". Tingsrätten uttalade att det aktuella märket innehåller symboler som representerar en våldsinspirerad ideologi med ett förhållande av den ariska rasen. Att bära märket innebär ett meddelande som av vissa andra folkgrupper inte kan uppfattas som annat än ett mot dem riktat uttryck för missaktning. Tingsrätten fann även att den tilltalade insett innebörden av symbolerna. Gärningen bedömdes som ringa brott eftersom budskapet spridits under begränsad tid och inte varit förenat med andra åtgärder som inneburit missaktning.
Göteborgs tingsrätt, 1997-04-10, B 10431-97	Örn med hakkors samt SS	Fälld	Den tilltalade hade burit ett mössmärke med örn och hakkors samt ett kragmärke med SS-runor. Åklagaren gjorde i huvudsak gällande att symbolerna användes i Nazi-Tyskland samt att de sedda för sig och tillsammans med den tilltalades i övrigt uniformsliknande klädsel är tydligt kopplade till Tredje riket och ger uttryck för idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Tingsrätten fann att den tilltalade burit märkena på sådant sätt att symbolernas meddelanden spritts och att märkena inneburit de meddelanden åklagaren gjort gällande.
Eskilstuna tingsrätt, 1997-04-10, B 632-97	Vit makt-näve	Fälld	Den tilltalade hade burit en bomberjacka med ett märke med en vit knuten näve (benämnt white power-märke). Tingsrättens domskäl är kortfattade och i huvudsak anges att den tilltalade vetat om att han burit märket (vilket denne bestred), att han känt till märkets innebörd och därför uppsåtligt spridit ett budskap som uttrycker missaktning för folkgrupper som har ett annat nationellt ursprung än majoritetsbefolkningen. (I målet uttalade sig en polisman som vittne om symbolens innebörd, men det framgår inte om detta haft någon betydelse för utgången.)

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Luleå tingsrätt, 1997-04-10, B 1639-96	Hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit en armbindel med hakkors. Av tingsrättens korta domskäl framgår i huvudsak att den tilltalade genom att bära symbolen spritt ett budskap som uttryckt hot och missaktning för andra folkgrupper. Brottet bedömdes som ringa p.g.a. att det inte var visat att budskapet fått någon större spridning.
Göteborgs tingsrätt, 1997-04-08, B 10433-97	Varghake och hakkors	Fälld	Den tilltalade bar en armbindel med varghake (vargkrok) och pinsmärke med hakkors när han var på väg till en konsert anordnad av Vitt Ariskt Motstånd. Tingsrätten uttalade att dessa nazistiska symboler är att uppfatta som uttryck för de idéer åklagaren hade angivit, dvs. idéer om rashat och rasöverlägsenhet. Även kraven på spridning och uppsåt ansågs uppfyllda.
Göta hovrätt, 1997-03-21, B 984-96 (Motala tingsrätt, 1996-08-28, B 189-96)	Hakkors och dödskalle (även text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade varit klädd i en tröja med en dödskalle samt två märken med hakkors, brinnande låga och texten "White power". Hovrätten uttalade att främst texten och dödskallen var ägnade att förstärka det budskap som hakkors ger uttryck för. Det budskap som den tilltalade spred genom att bära märkena ansågs uttrycka missaktning för människor tillhörande främmande folkgrupper. (Vid tingsrätten hade den tilltalade frikänts eftersom rätten ansåg att det meddelande som den tilltalade spritt genom att bära tröjan inte innehållit något eget klart utsagt konkret hot eller uttryck för ringaktning mot folkgrupper som inte tillhör den vita rasen.)
Malmö tingsrätt, 1997-03-17, B 10695-97	Hakkors, kelterkors, örn, varghake, modifierat hakkors (som det får förstås, ett s.k. öppet solkors) och SS	Fälld	Den tilltalade hade burit en bomberjacka med ett märke med kelterkors, ett märke med örn och varghake, en pin med hakkors, en pin med modifierad svastika, enligt åklagaren använd av Waffen SS (sannolikt avses ett s.k. öppet solkors), och en pin med en hjälm med SS-symbol. Tingsrätten uttalade att redan de två märkena gav en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. De tre pinsen ansågs i än högre grad ge uttryck för hot och missaktning för andra folkgrupper. Den tilltalade hade haft pinsen synliga vid sammankomster med likasinnade, men även visat dem för andra än likasinnade. Rätten uttalade att det för straffbarhet inte krävs att mottagaren av meddelandet har en annan uppfattning i sakfrågan än meddelaren,

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			utan det är tillräckligt att meddelandet sprids, och att spridning inom t.ex. en förening inte är tillåten. Både genom att bära märkena och pinsen ansågs den tilltalade ha spritt meddelande som uttryckt hot och missaktning för andra folkgrupper genom förhållande av den ariska rasen.
Göta hovrätt, 1997-03-11, B 121-97 (Ljungby tingsrätt, 1996-12-30, B 354-96)	Örn och modifierat hakkors (öppet solkors)	Fälld	De tilltalade hade varit iklädda varsin tröja med symboler i form av en örn och en modifierad svastika (även kallad ett öppet solkors). Endast en tilltalad ansvar prövades av hovrätten. Hovrätten fann att den tilltalade genom att bära tröjan med "nazistiska symboler" bland andra människor på allmän plats spritt ett budskap som uttrycker missaktning för människor med anspelning på deras nationella ursprung eller trosbekännelse och att han därigenom gjort sig skyldig till HMF. Båda tilltalade fälldes till ansvar vid tingsrätten. (Av tingsrättens dom framgår att det under örnen fanns en lagerkrans och att texterna "Skinheads" och "Stolt" fanns på tröjorna, vilket inte anges i gärningsbeskrivningen, samt att den modifierade svastikan användes av en Waffen SS-division under andra världskriget, i vilken ingick frivilliga från Sverige.)
Göteborgs tingsrätt, 1997-02-27, B 10434-97	Varghake	Fälld (ringa)	Den tilltalade bar en röd armbindel med varghake och svärd mot vit botten i samband med en konsert anordnad av Vitt Ariskt Motstånd. Tingsrätten uttalade att varghaken blivit i hög grad förknippad med en allmän nedvärdering av vissa andra folkgrupper än den nordiska och således har kommit att tolkas som ett uttryck för missaktning för vissa andra folkgrupper än den nordiska vad gäller ras eller etniskt ursprung. Brottet bedömdes som ringa bl.a. då det inte framkommit att den tilltalade mer aktivt försökt sprida det meddelande som symbolen inneburit och att bärandet av symbolen inte främst berott på sympatier med detta meddelande.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Eskilstuna tingsrätt, 1997-02-25, B 2205-96	Kelterkors och varghake med svärd	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade varit klädd i en bomberjacka med ett märke med ett kelterkors samt ett märke med en varghake och ett svärd (den senare angavs av åklagaren vara en symbol för organisationen Vitt Ariskt Motstånd). Tingsrätten angav i huvudsak att den tilltalade genom att bära märkena bland andra människor uppsåtligt spritt sådant meddelande som uttrycker missaktning för andra folkgrupper.
Hovrätten för Västra Sverige, 1997-02-24, B 1090-96 (Göteborgs tingsrätt, 1996-09-05, B 5132-95)	Hakkors	Friad	Den tilltalade hade burit en armbindel med ett hakkors. Hovrätten uttalade att bärande av armbindel med hakkors i och för sig kan falla in under bestämmelsen om HMF. Hovrätten ogillade dock åtalet eftersom det inte ansågs utrett hur många personer som hade lagt märke till armbindeln och att det därför inte var visat att meddelandet spritts till mer än ett fåtal. (Även tingsrätten hade ogillat åtalet. Tingsrätten bedömde att den tilltalades handlande inte utgjorde brott och dessutom, i likhet med hovrätten, att meddelandet inte hade spritts på sätt som krävs för ansvar. Även åklagarens andrahandsyrkande om förargelseväckande beteende ogillades av både tingsrätten och hovrätten.)
Hovrätten för Övre Norrland, 1997-01-28, B 118-96 (Umeå tingsrätt, 1996-03-07, B 247-96, DB 182)	Hakkors, SS med en döds-kalle samt hakkors med örn och döds-kalle (även text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade varit iklädd en jacka följande märken: ett märke med hakkors och viss text, ett märke med "SS-blixtar" (sannolikt dubbla signor) med en döds-kalle samt två märken med hakkors och örn, varav ett av dessa två märken även innehöll en döds-kalle. Hovrätten uttalade att märkena är väl kända symboler för nazismen och att den tilltalade varit väl medveten om innebörden av märkena och vad nazismen står för. Gärningen bedömdes som ringa brott p.g.a. att meddelandena inte fått någon större spridning. (Även tingsrätten fann den tilltalade skyldig till HMF på i huvudsak samma skäl som hovrätten.)
Uppsala tingsrätt, 1996-12-12, B 2572-96	Kelterkors och döds-kalle	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på sin jacka haft ett märke med ett kelterkors och ett märke föreställande en döds-kalle (som enligt tingsrätten bars av SS). Tingsrätten instämde i åklagarens påstående om att märkena tjänat att utmärka den tilltalades politiska meningsinriktning. Genom märkena ansågs den tilltalade ha spritt ett meddelande som uttrycker hot och missaktning för andra folkgrupper.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Karlskrona tingsrätt, 1996-05-23, B 143-96 (DB 179)	Varghake, kelterkors och SS m.m. (även bärande av koppel och uttalanden)	Fälld/ friad (ringa)	Den tilltalade hade varit iklädd läderkoppel och jacka med symboler i form av ett märke med varghake med svärd, ett märke med kelterkors och ett märke med "SS-blixtar" (bör vara dubbla sigrunor). Tingsrätten angav att märkena är kända symboler för nazismen och att denna ideologi kännetecknas av extrem nationalism, rasism och antisemitism. Förföljelse och våldshandlingar riktade mot människor bl.a. p.g.a. ras utgör nazismens framträdande yttringar. Bärandet av märkena ansågs ägnat att uttrycka förakt för flera folkgrupper i Sverige och torde också uppfattas på detta vis av allmänheten. Däremot ansågs kopplet visserligen kunna sägas utgöra en symbol för makt och myndighet, men knappast utgöra någon typisk symbol för nazismen eller annan ideologi som uttrycker missaktning. Bärandet av kopplet ansågs därför inte ha utgjort spridande av ett entydigt budskap som uttrycker hot eller missaktning. Den tilltalade dömdes även för att vid annat tillfälle ha hållit i en flagga med "nazistsymboler" samtidigt som han gjorde vissa uttalanden.
Uppsala tingsrätt, 1996-03-08, B 516-96 (DB 302)	Örn, hakkors, dödskalle, kelterkors och triskelon m.m.	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade burit jacka med följande märken: (1) örn och hakkors, (2) dödskalle och bokstäverna B och H, (3 och 4) två märken med triskelon med viss text, bl.a. "White race our pride", samt (5) en knapp med kelterkors. Tingsrätten bedömde att märkena utgör sådana meddelanden som omfattas av bestämmelsen om HMF. Hakkorset är ett kännetecken för nazism och upptogs som samlingstecken för den antisemitiska rörelsen i bl.a. Tyskland under 1930-talet. Övriga märken på jackan, bl.a. den med texten "White race our pride" och den med en knuten vit hand (oklart vilket märke som avses), är ägnade att uttrycka sådant förakt också för olika invandrargrupper i Sverige i dag. De ifrågavarande märkena torde också av en bred allmänhet uppfattas på det sättet. Genom att märkena anbragts på en jacka på sätt som skett ansågs det inte finnas någon tveksamhet om budskapet. Brottet bedömdes som ringa då det inte gjorts gällande att någon ur de berörda

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
			grupperna direkt konfronterats med missaktningen och den tilltalade i övrigt inte uppträtt särskilt provocerande.
Svea hovrätt, 1995-05-12, B 36-95 (DB 61) Södra Roslags tingsrätt, 1994-12-15, B 577-94, DB 657)	Förlöjligande och kränkande teckningar och texter	Fälld	Den tilltalade hade till organisationer och personer i Sverige och andra länder sänt flygblad som innehöll förlöjligande och kränkande teckningar och texter med påståenden om att det i tyska koncentrationsläger under andra världskriget inte skedde massmord av judar och att förintelsen är en lögn samt teckningar som på ett förlöjligande sätt stöder dessa påståenden. Hovrätten ansåg att flygbladen uttrycker en påtaglig missaktning för det judiska folket med anspelning på dess etniska ursprung. (Även tingsrätten dömde den tilltalade för HMF.)
Sundsvalls tingsrätt, 1994-01-26, B 1075-93 (DB 50)	Brinnande kors (och bärande av kåpor)	Fälld (ringa)	De tilltalade hade bränt ett träkors och burit kåpor. Tingsrätten uttalade att brinnande kors och bärande av s.k. kåpa är välkända symboler för Ku Klux Klan, en organisation som främst i USA verkat för bibehållen rasdiskriminering och som använt hot och våld mot människor med mörk hudfärg. Den som känner till denna rörelse och vad den står för kan inte uppfatta de tilltalades korsbränning på annat sätt än som uttryck för en fientlig och nedvärderande inställning mot färgade människor som vistas i landet. De tilltalade bedömdes ha känt till denna rörelsens syfte och verksamhet och måste insett att korsbränningen för iakttagaren skulle få nämnda innebörd. Brottet bedömdes som ringa p.g.a. att handlandet till stor del berott på oförstånd och bristande omdöme.
Karlskrona tingsrätt, 1993-02-19, B 33-93 (DB 84)	Brinnande kors	Fälld/friad (ringa)	En av de tilltalade hade bränt ett träkors i ett bostadsområde. Tingsrätten angav att korsbränning, p.g.a. sin nära förbindelse med Ku Klux Klan-rörelsen, är ett förfarande som typiskt sett innebär ett uttryck för hot eller missaktning mot invandrare och flyktingar. Den tilltalade måste ha insett att det brinnande korset skulle komma att uppfattas som hot eller uttryck för missaktning. Brottet bedömdes som ringa eftersom det var fråga om ett enstaka tillfälle som framstod som ett "pojkestreck". Två andra tilltalade frikändes för att vid ett annat tillfälle ha försökt att tända eld på ett kors. Detta bedömdes av tingsrätten som ett illa planerat och misslyckat försök till HMF.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Östersunds tingsrätt, 1991-10-04, B 452-91 (DB 502)	Brinnande kors	Fälld	De tilltalade hade bränt ett cirka tre meter högt träkors. Tingsrätten uttalade att det får anses allmänt känt att bränning av kors är något som numera förekommer uteslutande i rasistiska sammanhang – inte minst bland sådana organisationer som utövar våld mot svarta människor i USA:s sydstater, vilket de tilltalade fick anses känna till. En korsbränning får anses visa missaktning och hot mot svarta människor. Det brinnande korset var placerat ganska öppet och det hotfulla meddelande som korset inneburit ansågs ha spritts i sådan omfattning att gärningen betraktades som HMF.
Östersunds tingsrätt, 1991-10-04, B 453-91 (DB 501)	"K.K.K." (och text)	Fälld (ringa)	De tilltalade hade, vid ett musikuppträdande, visat upp A4-ark med texterna "K.K.K." och "White only". Tingsrätten angav att texterna haft klart rasistisk innebörd, att uttrycket "White only" får anses ge uttryck för missaktning mot bl.a. svarta personer i allmänhet och inte bara mot den aktuella musikartisten, att "K.K.K." i sammanhanget med all tydlighet får anses hänсыfta på Ku Klux Klan som är en rasistisk organisation som i stor utsträckning i USA misshandlat, skändat och dödat svarta personer och att hålla upp en skylt med denna påskrift får därför anses ha utgjort ett slags latent hot mot svarta personer. Gärningen bedömdes som ringa brott p.g.a. att fråga varit om små "plakat" med ganska kluddig text.

Domstolspraxis

– tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
<i>Tryckfrihetsmål</i> Göteborgs tingsrätt, 2018-12-12, B 12586-17	Hakkors	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade i anslutning till en balkong hängt upp en svart, vit och röd flagga med motiv i form av ett hakkors. Tingsrätten uttalade att flaggan omfattar ett meddelande som uttrycker missaktning för judar och romer med anspelning på ras, etniskt ursprung och, beträffande judar, trosbekännelse. Vidare angavs att det är allmänt känt att svastikan användes som symbol av den nationalsocialistiska rörelsen på 1930- och 1940-talen och att rörelsen gjorde sig skyldig till omänskliga övergrepp mot judar vilka bottnade i idéer om rasöverlägsenhet och rashat samt att övergrepp även förekom mot romer. Gärningen bedömdes som ringa brott p.g.a. den korta tid som flaggan gjorts tillgänglig och antalet personer som faktiskt tagit del av dess budskap.
<i>Yttrandefrihetsmål</i> Örebro tingsrätt, 2018-10-19, B 592-17 och B 3282-17	Bilder på hakkors och Hitler	Fälld/ friad	Åtalet omfattade över 100 åtalspunkter – i huvudsak bilder på hakkors och Adolf Hitler som publicerats i anslutning till artiklar på webbplatsen Nordfront. Den tilltalade (ansvarig utgivare) fälldes för hets mot folkgrupp (HMF), förutom när det inte tydligt framkommit att fråga varit om hakkors/Hitler på bilden. Härutöver friade juryn för två åtalspunkter. Tingsrätten angav att Hitler – som ledare för den rörelse som han representerat – i än högre grad än de symboler som prövades i rättsfallet NJA

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Yttrande-frihetsmål Göteborgs tingsrätt, 2018-04-24, B 3682-16	Sydstatsflagga, dödskalle, örnar, järnkors, 88, 28 och hakkors m.m.	Fälld/friad	<p>1996 s. 577 är förknippad med rashat och utrotning av judar och att en bild på Hitler därmed uttrycker missaktning av gruppen judar. Domstolen, som gjorde en konventionsenlig tolkning av bestämmelsen om HMF, beaktade symbolernas innehåll, syfte och sammanhang.</p> <p>Åtalet, som omfattade 13 åtalspunkter, avsåg produkter på webbplatsen Midgaardshop som marknadsförts med text och bl.a. angivna symboler. Juryn friade den tilltalade (ansvarig utgivare) för tre åtalspunkter som bl.a. avsåg en dödskalle (s.k. Totenkopf) med talet 28 och en sydstatsflagga. Han fälldes för övriga åtalspunkter och dessa avsåg bl.a. en hängsnara med sydstatsflagga och viss text, ett tygmärke med örn i järnkors och talet 88 i en lagerkrans, ett tygmärke med örn och 88 samt örn med 88 och viss text. Tingsrätten uttalade att avgörande är hur bilden vid en objektiv bedömning framstår för betraktaren. En sydstatsflagga sedd för sig utgör inte ett uttryck för missaktning av annan folkgrupp, men i detta fall stärks flaggans associationer till den amerikanska söderns förföljelse och lynchning av mörkhyade människor genom en hängsnara och texter med tydliga kopplingar till amerikanska södern. En örn hållandes lagerkrans har tydliga likheter med symboler frekvent använda i Nazi-Tyskland och dessa symboler har tydliga kopplingar till Tredje riket. Talet 88 är starkt förknippat med de nationalsocialistiska rörelser som figurerade under 1930- och 1940-talen. Bildernas kopplingar till Nazi-Tyskland förstärks genom järnkors, talet 88, marscherande soldater och viss text. Således ansåg tingsrätten att det fanns uppenbara kopplingar till Nazi-Tyskland och idéerna om rasöverlägsenhet/rashat. Eftersom syftet med publiceringarna varit att i kommersiellt intresse sälja produkter bedömdes en begränsning av yttrandefriheten inte innebära en kränkning av Europakonventionen eller grundlag.</p>

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
<i>Tryckfrihetsmål</i> Nyköpings tingsrätt, 2017-02-07, B 1021-16	Bild på Hitler (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade varit klädd i en t-shirt som på framsidan hade en bild på Adolf Hitler och på baksidan texten "One day the world will know that Adolf Hitler was right Sieg Heil". Domen saknar närmare motivering om varför bärandet av tröjan var brottsligt som HMF. Gärningen bedömdes som ringa brott bl.a. eftersom spridningen varit begränsad och det inte framkommit att den tilltalades avsikt varit att visa stöd för nationalsocialistiska ideal.
<i>Tryckfrihetsmål</i> Hovrätten för Övre Norrland, 2016-08-24, B 823-15 (Umeå tingsrätt, 2015-10-01, B 1675-14)	Motiv av Hitler (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade hade på sin arbetsplats burit tröja med motiv av Adolf Hitler och texten "Adolf Hitler European Tour 1938–1945" med en uppräknig över bl.a. Hitlers invasioner under andra världskriget. Domstolarna ansåg att tröjans motiv uppfattas som en hyllning till Hitler och den nationalsocialistiska rörelsen och ger uttryck för missaktning för bl.a. judar och romer. Gärningen bedömdes som ringa brott med hänsyn bl.a. till att meddelandet spritts endast till ett begränsat antal personer.
<i>Yttrandefrihetsmål</i> Gävle tingsrätt, 2015-06-18, B 1629-14	Hakkors, 88 och "anti-jew" (streckgubbe som slänger davidsstjärna)	Fälld	Angivna symboler, och texter, hade publicerats på webbplatsen Sniper-records. Åtalet omfattade sju åtalspunkter och den tilltalade (den ansvarige utgivaren) dömdes för samtliga. Tingsrätten uttalade att både hakkors och talet 88 är förknippade med Tredje riket och uttrycker missaktning för andra folkgrupper samt att tygmärket "anti-jew" uttrycker missaktning för människor med judisk härkomst. Vidare angavs att webbplatsen riktade sig mot individer med ett nationalsocialistiskt intresse och med intresse för vit makt-rörelser, att syftet med den inte kan ha varit annat än att stärka personer med sådana intressen i deras uppfattning, att den var öppen och tillgänglig för alla men inte något debattforum samt att det omedelbara intrycket av symbolerna är dess anknytning till Tredje riket och de värderingar som det gav upphov till när det gäller personer av "icke ariskt ursprung". Tingsrätten fann sammantaget att symbolerna var att bedöma som HMF och att det inte kunde strida mot Europakonventionen att fälla till ansvar.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
Yttrande-frihetsmål Göteborgs tingsrätt, 2015-05-22, B 3829-14	Triskelon, hakkors, SS-soldat, Ku Klux Klan-medlem hållandes rep och sydstatsflagga (även text)	Fälld/friad	Åtalet omfattade sex publiceringar på webbplatsen Midgaardshop, bl.a. en pin med en triskelon med viss text, hakkors och SS-soldat samt en man med Ku Klux Klan-kåpa som håller i hängsnara och viss text. Den tilltalade fälldes för fyra av sex publiceringar. Han friades av juryn för triskelonen och en bild med bl.a. ett påstått hakkors. Tingsrätten, som fällde för övriga publiceringar, hänvisade till den s.k. instruktionen och Europakonventionen. Vidare angavs att en samlad bedömning behöver göras av omständigheterna, att uttalandet ska ses i sitt sammanhang, att avgörande är hur meddelandet framstår för betraktaren vid en objektiv bedömning och att det med hänsyn till sammanhanget måste stå klart att tilltalads uppsåt varit att sprida meddelande som innefattar hot/missaktning för gruppen i fråga. SS-soldaten ansågs förstärka associationen till förföljelsen av judar. Angående bilden på Ku Klux Klan-medlem uttalades att det får anses allmänt veterligt att det finns ett starkt samband mellan Ku Klux Klan och förföljelsen av afroamerikaner, att den för organisationen typiska klädseln i kombination med hängsnaran, sydstatsflaggan och uppmaningen att hämta ett rep, framstår med tydlighet som ett uttryck för hot/missaktning för människor med afrikanskt ursprung samt att bilden får anses förespråka eller i vart fall rättfärdiga hat grundat på intolerans och uppmana till vad som får betecknas som mord.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
<i>Yttrande-frihetsmål</i> Göta hovrätt, 2015-02-27, B 2127-14 och B 3440-14 (Örebro tingsrätt, 2014-11-24, B 3767-14 och 2014-06-13, B 3969-13)	Hakkors (och text)	Fälld	Den tilltalade åtalades, i egenskap av utgivare, för ett stort antal publiceringar på webbplatsen Nordfront, bl.a. en flagga med hakkors, artiklar och läsarkommentarer. Beträffande hakkorset, som fanns i anslutning till viss text, anförde tingsrätten att genom hakkorsets starka anknytning till ett nedvärderande synsätt bl.a. av gruppen judar och att det i sammanhanget finns en text som ger intryck av att upphöja Adolf Hitler, utgör artikeln missaktning av folkgruppen judar. Tingsrätten, som även prövade om det skulle strida mot regeringsformen eller Europakonventionen att döma för HMF, fällde den tilltalade för publiceringen av hakkors och för de flesta andra publiceringarna. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i skuldfrågan (i överklagade delar).
<i>Tryckfrihetsmål</i> Svea hovrätt, 2011-03-21, B 6022-10 (Stockholms tingsrätt, 2010-06-16, B 16649-09)	Karikatyrbild av man av utländsk härkomst med sitt huvud i en repögla (och text)	Fälld (ringa)	Den tilltalade åtalades, som ansvarig utgivare, för klistermärken med texten "Sveriges kvinnor våldtas vad gör du åt det?" med en karikatyrbild av en man av utländsk härkomst med sitt huvud i en repögla. Tingsrätten angav att uttalandet ska bedömas i sitt sammanhang och att motiven för gärningen måste beaktas. Illustrationen och texten förmedlar ett budskap där invandrare framstår som våldtäktsmän. Budskapet utgör inte del i en saklig och vederhäftig diskussion om våldtäkt utan ger i stället uttryck för missaktning av invandrare. Gärningen bedömdes som ringa brott p.g.a. att spridningen varit av mycket begränsad omfattning. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Avgörande	Symbol	Domslut	Kommentar
<i>Yttrande-frihetsmål</i> Stockholms tingsrätt, 2010-06-16, B 714-09	Streckgubbe kastar davidsstjärna i papperskorg (och text)	Fälld	Den ansvarige utgivaren för webbplatsen Patriot.nu åtalades för läsarkommentarer och angiven symbol. Symbolen, som fanns på en affisch, med rubriken "Håll Sverige rent!", var avbildad i anslutning till en artikel. Tingsrätten ansåg att affischens innehåll i sig uttrycker missaktning för folkgruppen judar, men att hänsyn måste tas till bildens utformning och i vilket sammanhang den förekommer. I detta fall publicerades bilden i samband med ett mediereportage om en propagandakampanj där affischen förekom. Det kan finnas många godtagbara publicistiska skäl att göra sådana reportage. I reportaget omnämns att affischer satts upp men inte på något sätt redovisas ett avståndstagande till affischens innehåll. Intrycket är snarast det omvända. Bilden upptas nästan helt av affischen och förmedlar tydligt affischens innehåll. Genom bildpubliceringen skedde en ytterligare och okritisk spridning av dess missaktande innehåll. Även med beaktande av den s.k. instruktionen fann tingsrätten att den tilltalade gjort sig skyldig till HMF.
<i>Tryckfrihetsmål</i> Gävle tingsrätt, 2007-06-18, B 1547-06	Hakkors	Fälld	Den tilltalade åtalades för spridning, via webbplatsen Sniper-records, av tröja med påtryckt hakkors. I tingsrättens korta domskäl anges i huvudsak att hakkors får anses uttrycka en nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska.
<i>Yttrande-frihetsmål</i> Hovrätten över Skåne och Blekinge, 2006-10-31, B 1819-05 (Blekinge tingsrätt, 2005-07-12, B 1768-01)	Hakkors (och text)	Fälld	Den tilltalade åtalades för hakkors och en artikel på webbplats tillhandahållen av den tryckta periodiska skriften "Den Svenske Nationalisten". Tingsrätten uttalade att inte alla publiceringar av hakkors är att betrakta som brottsliga, utan bilden måste ses i sitt sammanhang. I det aktuella fallet skulle hakkorset bedömas med utgångspunkt från det samlade intryck betraktaren får när denne konfronteras med övriga bilder under samma rubrik som hakkorset. Tingsrätten, som dömde den tilltalade för HMF, fann att hakkorset, sett i ljuset av övriga bilder, inte minst en karikatyrbild, ger uttryck för missaktning för människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska. Hovrätten, som även beaktade Europakonventionen, anslöt sig till tingsrättens bedömning.

Avgörande	Symbol	Dom- slut	Kommentar
<i>Tryckfrihets- mål</i> RH 2002:40	Nidbild av jude (och text)	Fälld	Den tilltalade åtalades, som ansvarig utgivare, för spridning av nytryck av skriften "Judefrågan" från 1936. Skriften hade bl.a. utbjudits till försäljning på en webbplats. Tingsrätten angav att bedömningen av om ett uttalande uttrycker hot eller missaktning mot en folkgrupp måste göras utifrån de värderingar som gäller vid tidpunkten för yttrandet. Redan den aktuella skriftens argumentativa uppbyggnad, titel, undertitel och omslag ansågs vara sådant att detta innefattar ett uttalande om missaktning för den judiska folkgruppen. Härtill ansågs skriften innehålla uttalanden som utgör typiska exempel på yttrandet som uttrycker i vart fall missaktning för folkgrupp med anspelning på etniskt ursprung. Som en straffvärdehöjande omständighet beaktades att utgivandet av skriften fick anses vara ett led i en systematisk och planlagd propagandaverksamhet av brottslig karaktär. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.
<i>Yttrande- frihetsmål</i> Uppsala tingsrätt, 1998-11-02, B 2741-96	Hakkors (även Hitler- hälsning och olika uttryck)	Fälld	Den tilltalade åtalades för att ha spridit skivor och, som här är av intresse, en film. Tingsrätten uttalade att enligt praxis utgör bl.a. de hakkors och Hitlerhälsningar som förekommer i filmen sådana meddelanden som omfattas av bestämmelsen om HMF. I filmen ses personer göra upprepade Hitlerhälsningar i lokaler behängda med hakkorsflaggor och uttrycket "sieg heil" hörs. Sett i sin helhet ansågs agerandet ha en tydlig koppling till nazismen och till de med nazismen intimt förbundna idéerna om rashat och förakt som innebär en nedvärdering av andra folkgrupper samt att det förhållande av den vita rasen och de nedsättande uttryck som används om judar och färgade också utgör sådan missaktning som avses i bestämmelsen om HMF. Rätten fann att filmens "nazistpropaganda" och förordandet av den vita rasens överhöghet gentemot andra folkgrupper utgjorde straffbart hot som riktade sig främst mot judar men även mot övriga folkgrupper.

Justitiekanslerns praxis

– tryck- och yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Hakkors	<p>Justitiekanslern (JK) har i flera fall bedömt att användande av hakkors utgjort tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp (HMF). Detta framgår bl.a. av domstolspraxis, se bilaga 3. Nedan lämnas några exempel där JK beslutat att inte inleda förundersökning.</p> <p>3681-14-30: En flagga med hakkorsmotiv hade hissats på en flaggstång och det fanns därmed enligt JK anledning att anta att fråga var om HMF. Förundersökning inleddes inte eftersom det ansågs utsiktslöst att kunna lagföra någon.</p> <p>6505-15-31: En bild hade publicerats på en webbplats tillhandahållen av en dagstidning. Bilden, som fanns i anslutning till en artikel med rubriken "Butik i centrala Umeå lägger ned", föreställde en klädställning med uniformer, varav det på en fanns en örn och ett hakkors. JK uttalade att bilder på hakkors eller andra symboler kan – beroende på i vilket sammanhang de förekommer – utgöra HMF. Artikeln innehöll inte hot/missaktning eller några värderande omdömen. Som en illustration till artikeln ansågs bilden därför inte utgöra HMF.</p> <p>3269-07-31: På en bild, i anslutning till en artikel, fanns en bordsvimpel med hakkors och ett fotografi på Adolf Hitler. JK uttalade att bilden inte kunde bedömas isolerad i förhållande till den artikel som den illustrerar och i artikeln redogörs för polisinsgripande mot firande av Hitlers födelsedag. Artikeln innehöll inte hot/missaktning och i</p>	<p>3681-14-30 (2014-06-11) 6505-15-31 (2015-11-04) 3269-07-31 (2007-05-04) 7843-18-3.2 (2019-01-09) 3000-08-31 (2008-05-02) 3023-14-31 (2014-05-16)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Hakkors (forts.)	<p>princip inte några värderande omdömen. I detta sammanhang bedömdes förekomsten av hakkors inte vara brottsligt.</p> <p>Inte heller i 7843-18-3.2, där hakkors förekom i anslutning till en artikel med rubriken "God hinduisk jul!" bedömde JK att HMF hade begåtts.</p> <p>3000-08-31: Utifrån liknande resonemang som i ärendena ovan, ansågs inte heller förekomsten av ett hakkors som brottsligt när det funnits på webbplatsen "Den-svenske" som illustration till en artikel, med rubriken "DNSB ärade Adolf Hitler", om Danmarks nationalsocialistiske bevægelses (DNSB) firande av Adolf Hitlers födelsedag.</p> <p>Samma bedömning gjordes även i 3023-14-31, där det handlade om bilder på flaggor med hakkors publicerade i anslutning till artiklar på webbplatsen Nordfront.</p>	
Hakkorsliknande m.m.	<p>642-15-31: En artikel, publicerad på webbplatsen Nordfront, illustrerades av en bild som enligt anmä-laren föreställde ett hakkors. JK, som beslutade att inte inleda förundersökning, uttalade att publiceringar av bilder på hakkors kan – beroende på i vilket sammanhang de förekommer – utgöra HMF. Den aktuella bilden angavs dock inte föreställa ett hak-kors, även om den företer vissa likheter med den symbolen. Enligt JK innefattade bilden och artikel-texten varken var för sig eller tillsammans HMF.</p> <p>I 6405-13-30 bedömde JK att en bild på bl.a. ett hakkors som krossas inte innefattade HMF.</p>	<p>642-15-31 (2015-01-27) 6405-13-30 (2013-10-14)</p>
Örn med utslagna vingar på en krans med ett hakkors	<p>Ett märke, som fanns på en personbil, innehöll angiven symbol. Enligt JK fanns det anledning att anta att märket är brottsligt som HMF. Eftersom det ansågs utsiktslöst att få klarhet i när märket utgetts och om preskription inträtt eller inte inleddes inte förundersökning.</p>	<p>3861-17-3.1 (2017-06-20) (Se även 4664-16-30, 2016-08-30)</p>
Örn med kelterkors respektive fristående kelterkors	<p>8181-14-30: JK uttalade att en flagga med örn och kelterkors skulle kunna anses utgöra en hyllning till nationalsocialismen. Förundersökning inleddes inte eftersom det bedömdes utsiktslöst att kunna lagföra någon.</p> <p>1261-05-30: I detta ärende ansåg dock JK att ett klistermärke som innehöll en örn och ett kelterkors samt viss text, inte hade ett så tydligt budskap att det kunde leda till en fällande dom för HMF.</p>	<p>8181-14-30 (2014-10-07) 1261-05-30 (2005-04-05)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Örn med lagerkrans och hjulkors	En person hade burit en tröja som innehöll texten "This time the world" och "No Remorse" samt en örn på ett hjulkors som omger en lagerkrans. JK angav att det budskap som tröjan förmedlar kan förknippas med den nazistiska ideologin och att det får antas att den som har burit tröjan spritt ett meddelande som utgör HMF.	2628-03-31 (2003-09-01 och 2004-04-02, 2628-03-30)
Örn med bokstäverna "SS"	2796-07-30: På ett klistermärke, uppsatt på en sopbod, fanns det, utöver viss text, en bild av en kvinna som bär en t-shirt på vilken finns en örn. På örnen, som bär ett svärd i vardera klon, syns bokstäverna "SS". JK bedömde att klistermärket inte innefattar tryckfrihetsbrott. I 1261-05-30 gjordes motsvarande bedömning som i ärendet ovan. 2628-03-31: I detta ärende inledde JK förundersökning beträffande en tröja med texten "Skrewdriver" och "Hail victory", runt en örn, med bokstäverna "SS", som håller i två svärd. Det budskap som tröjan förmedlade ansågs kunna förknippas med den nazistiska ideologin. Förundersökningen lades ned eftersom tröjan getts ut för mer än ett år sedan och tiden för väckande av åtal hade gått ut.	2796-07-30 (2007-04-16) 1261-05-30 (2005-04-05) 2628-03-31 (2003-09-01 och 2004-04-02, 2628-03-30)
Örn som uttryckligen anges likna den nazityska örnen	9773-14-30: T-shirts, som hade funnits till försäljning i ett stånd på ett torg, innehöll en örn, som angavs likna den nazityska örnen Parteiadler, samt texten "BOY" eller "BOY LONDON". JK angav att omständigheterna var sådana att det budskap som tröjorna förmedlar inte kan anses utgöra en hyllning till nationalsocialismen på sätt som faller inom ramen för HMF och att det därför saknas förutsättningar att inleda förundersökning. 10216-14-31: Den nazityska örnen förekom i en på Sveriges Radios webbplats publicerad artikel som beskriver ovan nämnda JK-beslut. JK konstaterade att symbolen har ett sådant innehåll att den i och för sig uttrycker missaktning för bl.a. den judiska folkgruppen, men att syftet med publiceringen inte kan anses ha varit att uttrycka missaktning för någon folkgrupp, utan har i stället utgjort ett inslag i nyhetsförmedlingen. Mot den bakgrunden ansågs det inte kunna antas att yttrandefrihetsbrottet HMF begåtts.	9773-14-30 (2014-11-28) 10216-14-31 (2014-12-10)

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Örn	I ett ärende som gällde en bild på en örn publicerad på webbplatsen Midgaardshop, angav JK att utredningen inte gav anledning att anta att HMF begåtts.	796-19-3.1.1 (2019-02-11)
Örn och torshammare	I ett ärende gällande en bild av en t-shirt med ett motiv av en örn och en torshammare, som publicerats på webbplatsen Midgaardshop, uttalade JK att utredningen inte gav anledning att anta att HMF begåtts.	995-19-3.1.1 (2019-02-18)
Dödskalle	214-19-3.1.1: Detta ärende gällde ett skivomslag på webbplatsen Midgaardshop. Skivomslaget hade titeln "Aggressive force" och ett motiv i form av en dödskalle (s.k. Totenkopf) ovanpå ett kelterkors. JK bedömde att det inte kunde förväntas bifall till ett åtal för HMF och beslutade att inte inleda förundersökning. Motsvarande bedömning som i ärendet ovan gjordes i 7765-17-3.1, som avsåg en dekal föreställande en dödskalle. I 2628-03-31 inledde JK förundersökning beträffande en tröja med en dödskalle och texten "Support your local einsatzkommando". JK angav att det budskap som förmedlas kan förknippas med den nazistiska ideologin.	214-19-3.1.1 (2019-01-29) 7765-17-3.1 (2017-12-08) 2628-03-31 (2003-09-01 och 2004-04-02, 2628-03-30)
Triskelion	3317-15-31: JK beslutade att inleda förundersökning för bl.a. en bild på triskeloner som hade publicerats på webbplatsen Sniper-records. JK uttalade att triskelonen har en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Förundersökningen kom senare att läggas ned, särskilt p.g.a. att spridningen huvudsakligen skett i tiden före en dom avseende samma webbplats. 7515-18-3.2: I detta ärende uttalade JK att triskelonen är en symbol som har en koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. I ärendet ansågs dock, med hänsyn till sammanhanget, en fällande dom inte kunna förväntas. 3382-14-30: JK angav att en svart triskelion, en dödskalle och en röd triskelion, som förekom på en flagga, är symboler som kan kopplas till den nazistiska rörelsen och förekommer bl.a. inom vit makt-miljön. 182-98-30: På en bild i en skolkatalog hade elever hållit upp en flagga med en triskelion. JK uttalade att triskelonen påminner om det fyrgrenade hakkorset, vilket har en tydlig koppling till antisemitism.	3317-15-31 (2015-06-30 och 2015-08-20) 7515-18-3.2 (2019-01-07) 3382-14-30 (2014-05-16) 182-98-30 (1998-02-25) (Se även Göteborgs tingsrätts dom, 2015-05-22, B 3829-14)

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Triskelon (forts.)	Symbolen på bilden ansågs emellertid hos en bredare allmänhet knappast ensam ge uttryck för missaktning för en bestämd grupp av personer på sätt som omfattas av HMF. Med beaktande härav och det sammanhang i vilket symbolen förekom bedömde JK att möjligheterna till fällande dom var små, varför förundersökning inte inleddes.	
Bild på Hitler	Anmälan gällde ett flertal märken på en bil, varav ett innehöll en avbildning av Adolf Hitler med viss oläslig text. JK angav att det fanns anledning att anta att märket är brottsligt som HMF. Förundersökning inleddes inte eftersom det framstod som utsiktslöst att ytterligare utredning skulle ge klarhet i frågan om preskription inträtt eller inte.	4664-16-30 (2016-08-30)
Varghake	3317-15-31: I detta ärende beslutade JK att inleda förundersökning för bl.a. bilder på varghakar som hade publicerats på webbplatsen Sniper-records. JK angav att varghaken har en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Förundersökningen kom senare att läggas ned, särskilt p.g.a. att spridningen huvudsakligen skett i tiden före en dom avseende samma webbplats. 284-18-3.2: Anmälan avsåg bl.a. flera artiklar med bilder, varav en innehöll en varghake, publicerade på webbplatsen Nordfront. JK uttalade att det i rättspraxis utanför det grundlagsskyddade området har ansetts utgöra HMF att på allmän plats bära en armbindel med varghake. I den aktuella publiceringen intog dock symbolen inte någon framträdande plats på bilden. Med hänsyn till varghakens undanskymda plats på bilden och med beaktande av det skydd som den anmälda webbplatsen har enligt YGL gjorde JK bedömningen att publiceringen inte kan motivera ett åtal för HMF. Liknande bedömning som i ärendet ovan gjordes även i 7646-13-31, som avsåg publicering av en varghake, i anslutning till en artikel, på samma webbplats. Inte heller i 6267-07-31 ansåg JK att en bild som bl.a. visade en fana med en varghake gav anledning att anta att något yttrandefrihetsbrott hade begåtts. Bilden hade publicerats på webbplatsen Patriot.nu.	3317-15-31 (2015-06-30 och 2015-08-20) 284-18-3.2 m.fl. (2018-05-15) 7646-13-31 (2014-01-13) 6267-07-31 (2007-10-11)

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Hjulkors/solkors och kelterkors	<p>3317-15-31: JK beslutade att inleda förundersökning för bl.a. bilder på hjulkors som hade publicerats på webbplatsen Sniper-records. JK angav att hjulkorset har en tydlig koppling till Tredje riket och dess idéer om rasöverlägsenhet och rashat. Förundersökningen kom senare att läggas ned, särskilt p.g.a. att spridningen huvudsakligen skett i tiden före en dom avseende samma webbplats.</p> <p>Även i 2497-16-31 beslutade JK att inleda förundersökning beträffande en intervju, publicerad på webbplatsen/bloggen Midgaard. I intervjun fanns ett fotografi på en musikgrupp med ett modifierat hakkors och ett solkors i bakgrunden.</p> <p>JK har i några ärenden bedömt att publicerade solkors eller kelterkors inte utgjort HMF. JK gjorde denna bedömning i 7603-18-3.2, som angavs avse brinnande solkors publicerade på webbplatserna Midgaardshop och Nordfront. Även i 1261-05-30 ansåg JK att ett klistermärke med vad som benämndes ett brinnande kelterkors omgivet av texten "Skrewdriver" och "Still Burning" inte hade ett så tydligt budskap att det kunde leda till en fällande dom för HMF. I 558-03-30 uttalade JK att solkorset i vissa sammanhang och under vissa omständigheter torde anses utgöra en sådan symbol som förknippas med en allmän nedvärdering av andra folkgrupper än den nordiska och därigenom anses förmedla ett budskap som till sitt innehåll är att betrakta som HMF. I det aktuella ärendet – som avsåg en elev som på ett skolfotografi burit en t-shirt med vad som benämndes ett brinnande solkors samt texten "Skrewdriver" och "Still burning" – angav JK att symbolen tycks anspela på ett rockband som spelar vit maktmusik samt att det kan diskuteras om budskapet på t-shirten är att betrakta som HMF. Enligt JK skulle dock ett åtal mot den ansvarige för katalogen inte leda till fällande dom.</p>	<p>3317-15-31 (2015-06-30 och 2015-08-20) 2497-16-31 (2016-05-10) 7603-18-3.2 (2019-01-07) 1261-05-30 (2005-04-05) 558-03-30 (2003-05-20)</p> <p>(Se även 214-19-3.1.1 under "Dödskalle" ovan)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
SA-symbol	<p>6718-18-3.2: På en bild, som hade publicerats i en artikel under rubriken "Hitlerfirande i Stockholm" på webbplatsen Nordfront, fanns bl.a. en symbol för Hitlers stormtrupper, SA. JK uttalade att SA-trupperna startades av Adolf Hitler och nazistpartiet, att trupperna genomförde terroraktioner mot bl.a. judar och att dess symbol har en tydlig koppling till Tredje riket samt att symbolen för SA i hög grad får anses förknippad med idéerna om rasöverlägsenhet och rashat. Med hänsyn till sammanhanget – bilden hade publicerats i en artikel där andra frågor än rasideologi framhölls – ansåg dock JK att det inte kunde förväntas en fällande dom.</p> <p>213-19-3.1.1: I detta ärende som redovisas under "Horst Wessel" nedan inledde JK förundersökning.</p>	<p>6718-18-3.2 (2019-01-07) 213-19-3.1.1 (2019-02-01)</p>
Bild på Horst Wessel	<p>Anmälan gällde en bild av en tröja som hade publicerats på webbplatsen Nordfront. Tröjans motiv utgjordes av en bild på Horst Wessel, en symbol för Hitlers stormtrupper, SA, och texten "Horst Wessel" i versaler. Bakom Horst Wessel syntes delar av texten "National-sozialistische Deutsche Arbeiterpartei" och i bildtexten angavs bl.a. att "Horst Wessel var en nationalsocialistisk martyr som mördades av kommunister". JK bedömde att det fanns anledning att anta att yttrandefrihetsbrottet HMF begåtts genom innehållet i publiceringen och inledde förundersökning.</p>	<p>213-19-3.1.1 (2019-02-01)</p>
"SS" (sigrunor/ segerrunor)	<p>3415-16-30: Bilden av två segerrunor mot en svart botten fanns på ett klistermärke. JK angav att detta motiv får anses utgöra en symbol för de nazityska SS-styrkorna och att motivet kan antas innefatta ett budskap som utgör HMF. Förundersökning inleddes inte eftersom det framstod som klart att brottet inte kunde utredas p.g.a. att det saknades uppgift om utgivningstidpunkt och vem som tryckt eller spritt märket.</p> <p>1735-99-30: I detta ärende – som gällde förekomsten av segerrunan på tavlor som hade tagits i beslag hos en mc-klubb – uttalade JK att användning av segerrunan kan ge uttryck för hot eller missaktning på sätt att det kan bli fråga om HMF. Vidare angavs att segerrunan tidigare var förknippad med solens kraft, men att den också användes i Tredje riket samt att den numera används i olika</p>	<p>3415-16-30 (2016-06-08) 1735-99-30 (1999-05-03) 1261-05-30 (2005-04-05)</p> <p>(Se även 5137-13-31 under "Odalruna" nedan)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
"SS" (forts.)	<p>Sammanhang, bl.a. av vissa nationalsocialistiska organisationer, men även av rockband och andra grupper utan anknytning till nazism eller rashat. Frågan om segerrunan kan anses innefatta HMF måste därför ses i det sammanhang den används.</p> <p>Ärende 1261-05-30 gällde bl.a. ett klistermärke som innehöll en bild av en kvinna med en t-shirt med bl.a. en örn, två svärd och bokstäverna "SS". JK ansåg att klistermärket inte hade ett så tydligt budskap att det kunde leda till en fällande dom för HMF.</p>	
Överkorsad davidstjärna m.m.	<p>2477-17-3.2: En bild, publicerad på webbplatsen Nordfront, innehöll bl.a. en förbudsmärkad davidstjärna. JK, som inte inledde förundersökning, ansåg att bilden uttrycker ogillande, men att den inte innefattar HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott.</p> <p>I 86-19-3.2, som avsåg publicering på webbplatsen Nordfront, gjordes samma bedömning som i ärendet ovan.</p> <p>I 3561-08-30 beslutade JK att inleda förundersökning rörande innehållet i två affischer. Affischerna hade utgetts av "Motståndsrörelsen". Den ena affischen hade rubriken "Håll Sverige rent!" och ett motiv med en davidstjärna som slängs i en papperskorg. Den andra affischen innehöll en överkorsad davidstjärna. JK bedömde att innehållet i affischerna var av sådant slag att det fanns anledning att anta att tryckfrihetsbrottet HMF hade begåtts. Förundersökningen lades sedan ned eftersom åtalspreskription hade inträtt.</p>	<p>2477-17-3.2 (2017-06-09)</p> <p>86-19-3.2 (2019-02-11)</p> <p>3561-08-30 (2008-05-27 och 2009-06-26)</p>
Tyrruna	<p>JK har vid ett stort antal tillfällen, sedan i vart fall 2007, haft att bedöma tyrrunan, i skrifter och webbplatser, ensam eller tillsammans med text samt ibland i en grön kvadrat eller i ett runt kugg-hjul. JK har inte i något fall bedömt att symbolen kunnat utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrottet HMF. Motiveringen har oftast varit mycket kortfattad. Här nämnda beslut innehåller viss motivering och redovisas närmare i kapitel 4.</p>	<p>5998-14-31 (2014-09-08)</p> <p>1484-16-30 (2016-03-04)</p> <p>9840-17-3.1 (2017-11-10)</p> <p>6084-18-3.2 (2018-10-15)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Vasakärve	<p>Vasakärven, som användes som symbol bl.a. av Nationalsocialistisk front, har prövats av JK i flera ärenden men har inte i något fall bedömts utgöra HMF.</p> <p>2987-11-30 gällde klistermärken på en skola. Märkena angavs härröra från Nordiska nationalsocialister. Ett av dem innehöll texten ”Kom med i kampen för Fosterlandet” och en illustration av en man som håller i en fana med, såvitt får förstås, vasakärven. JK uttalade att mot bakgrund bl.a. av att nämnda organisation arbetar för att ”det svenska folket åter ska få rätt till sitt eget land” och anser att ”en etniskt och kulturellt homogen nation är förutsättningen för att tillvarata svenskarnas långsiktiga intressen” måste budskapet som märkena innehåller tolkas som allmänt främlingsfientligt, men innehållet ansågs inte innefatta HMF.</p> <p>Övriga angivna ärenden avser en bild av ett skivomslag innehållande vasakärven, publicerad på webbplatsen Midgaardshop (1134-19-3.1.1), klistermärken, bl.a. uppsatta på skolor, innehållande vasakärven, med eller utan svärd, och i vissa fall med texter såsom ”Nationalsocialistisk front”, ”Svensk befrielsekamp” och ”Motstånd” (3916-11-30, 3677-11-30, 5619-08-30, 1907-01-30 och 3173-03-30) samt affischer med vasakärven, med eller utan svärd, och texter såsom ”Frihetskamp” och Nationalsocialistisk fronts kontaktuppgifter (5253-05-30 och 1977-02-30).</p>	<p>2987-11-30 (2011-05-30) 1134-19-3.1.1 (2019-03-01) 3916-11-30, 3677-11-30 (2011-08-04) 5619-08-30 (2008-09-10) 1907-01-30 (2001-06-13) 3173-03-30 (2003-10-16) 5253-05-30 (2005-10-20) 1977-02-30 (2002-07-02)</p>
Odalruna	<p>5137-13-31: Ärendet avsåg bl.a. en publicering av ett skivomslag på webbplatsen Midgaardshop. Omslaget innehöll bl.a. en segerruna på en flagga och en odalruna på en annan flagga. JK ansåg att omslaget inte kunde anses ge uttryck för hot eller missaktning mot någon skyddad grupp och beslutade därför att inte inleda förundersökning i denna del.</p> <p>181-18-3.4: Detta ärende avsåg en bild på odalrunan i ett annat utförande, och tillsammans med texten ”Extreme hatred”, publicerad på webbplatsen Midgaardshop. JK ansåg att det fanns anledning att anta att yttrandefrihetsbrottet HMF hade begåtts och beslutade att inleda förundersökning. Denna lades senare ned eftersom den</p>	<p>5137-13-31 m.fl. (2013-12-05) 181-18-3.4 (2018-02-01 och 2018-06-05)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Odalruna (forts.)	ansvarige utgivaren för webbplatsen hade dömts samma år för HMF samt med hänsyn till reglerna om förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse.	
Hammare och skära	1372-03-30: Ett klistermärke innehöll texten "Euro-peiska (Sovjet)Unionen" och "Nationell ungdom www.patriot.nu" samt en bild på hammaren och skäran inuti EU:s ring av stjärnor. JK ansåg att innehållet inte kunde sägas ta sikte på en folkgrupp på det sätt som förutsätts i straffbestämmelsen och därför inte innefattade HMF. Samma bedömning gjordes i 3758-09-30, som även det gällde symbolen på ett klistermärke. I 1218-13-30, som gällde hammaren och skäran på en armbindel, uttalade JK att symbolen inte kan anses innefatta HMF eller något annat tryckfrihetsbrott.	1372-03-30 (2003-04-16) 3758-09-30 (2009-06-11) 1218-13-30 (2013-02-15)
Hammare och svärd	Ärendet gällde en bild på en hammare och ett svärd med texten "Glaube", "wille" och "tat" som hade publicerats på webbplatsen Midgaardshop. Enligt JK gav utredningen i ärendet inte underlag för bedömningen att HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott hade begåtts.	996-2019-3.1.1 (2019-02-18)
Vit makt-näve	I samtliga angivna ärenden har vit makt-näven funnits på klistermärken, förutom i 994-19-3.1.1 där symbolen fanns på en bild av en t-shirt som såldes via webbplatsen Midgaardshop. Det har rört sig om soldater med knuten näve, knuten näve tillsammans med tyrrunan, fängslad knuten näve, knuten näve i bojar och knuten näve med taggtråd. Flera av klistermärkena har även innehållit text såsom "Nordfront.se" och "Till kamp". JK har i samtliga fall, utan närmare motivering, bedömt att klistermärkena och bilden av t-shirten inte innefattar HMF.	6974-11-30 (2011-11-30) 2511-10-30 (2010-04-13) 2176-13-30 (2013-03-27) 838-16-30 (2016-03-01) 1200-17-3.1 (2017-02-27) 994-19-3.1.1 (2019-03-01)

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Torshammare	<p>822-99-30: På ett gruppfotografi i en skolkatalog bar en elev ett halssmycke som föreföll vara torshammaren samt en tröja med viss text, bl.a. "C18", och en bild av en maskerad och beväpnad person. JK uttalade att klädseln kan förknippas med antisemitism och rasism av den som är insatt i användningen av de nämnda symbolerna. Det angavs dock kunna ifrågasättas om klädseln hos en bredare allmänhet uppfattas som uttryck för hot eller missaktning för en bestämd grupp av personer på sätt som omfattas av HMF. Med beaktande härav och med hänsyn till det sammanhang i vilket symbolerna förekommit ansåg JK att det inte var sannolikt att innehållet i skolkatalogen skulle leda till en fällande dom.</p> <p>995-19-3.1.1: Detta ärende gällde en bild av en t-shirt med ett motiv av en örn och en torshammare, som hade publicerats på webbplatsen Midgaardshop. Enligt JK gav utredningen inte anledning att anta att HMF hade begåtts.</p>	<p>822-99-30 (1999-03-03) 995-19-3.1.1 (2019-02-18)</p>
Bild på Rudolf Hess	<p>8204-13-31: Ärendet gällde publicering på webbplatsen Sniper-records av en bild på ett märke med ett porträtt av Rudolf Hess och viss text. JK, som inte inledde förundersökning, ansåg att bilden inte kunde anses innefatta HMF eller något annat yttrandefrihetsbrott.</p> <p>Samma bedömning gjordes i 1261-05-30, som bl.a. gällde ett klistermärke med en bild på Hess omgiven av orden "Hess martyr".</p>	<p>8204-13-31 (2014-01-14) 1261-05-30 (2005-04-05)</p>
Skräckhjälm	<p>En s.k. skräckhjälm, som användes som symbol av Svenskarnas parti, har prövats av JK i flera ärenden, men har inte i något ärende bedömts utgöra tryck- eller yttrandefrihetsbrottet HMF.</p> <p>Angivna ärenden gällde publicering av en skräckhjälm på webbplatsen Nordfront (1479-19-3.1.1), publicering av en bild av en träplatta med ett motiv i form av en skräckhjälm på webbplatsen Midgaardshop (1345-19-3.1.1), ett plakat, uppställt i samband med ett anförande vid ett politiskt torgmöte, från Svenskarnas parti med partiets namn och symbol (6304-15-30) samt ett flygblad, som delades ut av Svenskarnas parti, med rubriken "Vi vill skapa ett tryggare Sverige!" och som innehöll partiets symbol (5570-14-30).</p>	<p>1479-19-3.1.1 (2019-03-01) 1345-19-3.1.1 (2019-03-01) 6304-15-30 (2015-11-03) 5570-14-30 (2014-08-15)</p>

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Valknut	En annonsbild av en t-shirt med en valknut tryckt på framsidan hade publicerats på webbplatsen Midgaardshop. JK, som angav att valknuten är en fornordisk symbol, bedömde att utredningen i ärendet inte gav anledning att anta att HMF hade begåtts.	1347-19-3.1.1 (2019-03-01)
"IS-flagga"	Ärendet gällde en annons som hade tillgängliggjorts på webbplatsen "Båtbörsen". I annonsen fanns en bild på den flagga som ofta används av terrorgruppen Islamiska staten (IS) och i rubriken efterlystes "en flagga med bra budskap". JK angav att utredningen inte gav anledning att anta att HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott hade begåtts.	801-19-3.1.1 (2019-02-11)
Korslagda skafthandgranater	En bild av korslagda skafthandgranater och en döds-kalle hade publicerats på webbplatsen Sniper-records. Enligt JK gav utredningen inte anledning att anta att HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott hade begåtts.	905-19-3.1.1 (2019-02-18)
Gyllene grynings symbol	Detta ärende gällde tre bilder av det grekiska partiet Gyllene grynings symbol som hade publicerats på webbplatsen Midgaardshop. Enligt JK gav utredningen i ärendet inte anledning att anta att HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott hade begåtts.	1022-19-3.1.1 (2019-03-01)
Kejsare Nero	Ärendet gällde ett klistermärke med en bild, som enligt anmälaren föreställde den romerske kejsaren Nero. Ett flertal sådana märken hade enligt uppgift satts upp på och omkring en av Jehovas vittnens lokaler. JK, som inte inledde förundersökning, angav att det inte kunde antas att HMF eller något annat tryck- eller yttrandefrihetsbrott begåtts.	1232-19-3.1 (2019-02-18)

Symbol	Motivering m.m.	Avgörande
Nidbilder/ karikatyrer	<p>5833-13-30: På en t-shirt fanns en bild av ett förbudstecken med en teckning av en person med mörkt hår, mörka kläder, stor näsa och en bunt sedlar i handen, vilket enligt anmälaren var en nidbild av en jude eller i vart fall någon med utländsk härkomst. JK, som fann att bilden uttrycker missaktning för judar och därför innefattar HMF, beslutade att inleda förundersökning. Den lades senare ned, bl.a. eftersom det inte kunde klarläggas vem som kunde misstänkas för brottet, om t-shirten var tryckt och när den getts ut.</p> <p>4440-10-30: Detta ärende gällde ett klistermärke med en karikatyrbild av en person som synes vråla "censur" mot ett uppvisat exemplar av en tidning. Anmälaren angav att det var fråga om en klassisk karikatyr av en jude. JK beslutade att inte inleda förundersökning eftersom bilden inte tillräckligt tydligt kunde anses innefatta missaktning mot personer med judiskt ursprung.</p> <p>6689-11-30: Detta ärende avsåg bl.a. ett klistermärke med texten "Varning för mångkultur – www.svenskarnasparti.se" och siluetten av två vapenförsedda män med "misstänkt utländskt utseende". JK beslutade att inleda förundersökning för HMF eftersom klistermärket angavs ge direkta associationer till ett kriminellt beteende samt anspela på och vara tydligt riktat mot gruppen invandrare. Bilden i förening med texten bedömdes uttrycka missaktning för denna grupp. Förundersökningen lades ned p.g.a. att gärningen kunde vara preskriberad och det inte gick att klarlägga vem som var ansvarig.</p>	<p>5833-13-30 (2013-10-17 och 2014-02-25) 4440-10-30 (2010-08-10) 6689-11-30 (2011-11-18 och 2012-06-08)</p>

Statens offentliga utredningar 2019

Kronologisk förteckning

1. Santiagokonventionen mot organhandel. S.
2. Ingen regel utan undantag – en trygg sjukförsäkring med människan i centrum. S.
3. Effektivt, tydligt och träffsäkert – det statliga åtagandet för framtidens arbetsmarknad. A.
4. Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. U.
5. Tid för trygghet. A.
6. En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan. U.
7. Skogsbränderna sommaren 2018. Ju.
8. Kamerabevakning i kollektivtrafiken – ett enklare förfarande. Ju.
9. Privat initiativrätt – planintressentens medverkan vid detaljplaneläggning. N.
10. Stöd för validering eller kompetensåtgärder i samband med korttidsarbete. Fi.
11. Biojet för flyget. M.
12. Nya befogenheter på konsumentskyddsområdet. Fi.
13. Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet. Fi.
14. Ett säkert statligt ID-kort – med e-legitimation. Ju.
15. Komplementär och alternativ medicin och vård – säkerhet, kunskap, dialog. S.
16. Ny kärntekniklag – med förtydligat ansvar. M.
17. Bebyggelse- och transportplanering för hållbar stadsutveckling. N.
18. För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering. Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. U.
19. Belastningsregisterkontroll i arbetslivet – behovet av utökad författningsstöd. A.
20. Stärkt kompetens i vård och omsorg. S.
21. Effektivt investeringsfrämjande för hela Sverige. UD.
22. Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning. M.
23. Styrkraft i funktionshinderspolitiken. S.
24. Stärkt integritet i idrottens antidopningsarbete. Ku.
25. Genomförande av ändringar i utstationeringsdirektivet. A.
26. Organbevarande behandling för donation. S.
27. Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys. Ju.

Statens offentliga utredningar 2019

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Effektivt, tydligt och träffsäkert
– det statliga åtagandet för framtidens
arbetsmarknad. [3]

Tid för trygghet. [5]

Belastningsregisterkontroll i arbetslivet
– behovet av utökad författningsstöd.
[19]

Genomförande av ändringar i
utstationeringsdirektivet. [25]

Finansdepartementet

Stöd för validering eller kompetensåtgärder
i samband med korttidsarbete. [10]

Nya befogenheter på
konsumentskyddsområdet. [12]

Agenda 2030 och Sverige: Världens
utmaning – världens möjlighet. [13]

Justitiedepartementet

Skogsbränderna sommaren 2018. [7]

Kamerabevakning i kollektivtrafiken
– ett enklare förfarande. [8]

Ett säkert statligt ID-kort
– med e-legitimation. [14]

Rasistiska symboler. Praxisgenomgång
och analys. [27]

Kulturdepartementet

Stärkt integritet i idrottens antidopnings-
arbete. [24]

Miljö- och energidepartementet

Biojet för flyget. [11]

Ny kärntekniklag
– med förtydligt ansvar. [16]

Sveriges miljöövervakning
– dess uppgift och organisation
för en god miljöförvaltning. [22]

Näringsdepartementet

Privat initiativrätt – planintressentens
medverkan vid detaljplanläggning. [9]

Bebyggelse- och transportplanering för
hållbar stadsutveckling. [17]

Socialdepartementet

Santiagokonventionen mot organhandel. [1]

Ingen regel utan undantag – en trygg
sjukförsäkring med människan i
centrum. [2]

Komplementär och alternativ medicin och
vård – säkerhet, kunskap, dialog. [15]

Stärkt kompetens i vård och omsorg. [20]

Styrkraft i funktionshinderspolitiken. [23]

Organbevarande behandling för donation.
[26]

Utbildningsdepartementet

Framtidsval – karriärvägledning för
individ och samhälle. [4]

En långsiktig, samordnad och dialog-
baserad styrning av högskolan. [6]

För flerspråkighet, kunskapsutveck-
ling och inkludering. Modersmåls-
undervisning och studiehjälpning
på modersmål. [18]

Utrikesdepartementet

Effektivt investeringsfrämjande för hela
Sverige. [21]